arkzin®

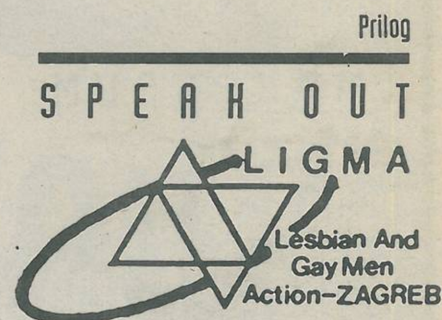
MEGAZIN ANTIRATNE KAMPANJE HRVATSKE br. 16, 24.6.'94. godina IV, cijena 6 HRK, 150 SIT, 4 DEM

EKSKLUZIVNO: NAKON VITALIJA ČURKINA, I PETER W. GALBRAITH, AMBASADOR SAD, HRVATSKIM SRBIMA NUDI "DRŽAVU U DRŽAVI"!

NEW ORDER

REPUBLIC

Prilog

Andy Warhol

SIDE I **Sunday Morning / I'm Waiting For The Man / Femme Fatale / Venus in Furs / Run Run Run / All Tomorrow's Parties** SIDE II **Heroin / There She Goes Again / I'll be Your Mirror / The Black Angel's Death Song / European Son**

S A D R Ž A J

"...stati tada uz Franju Tuđmana značilo je podržati kobnu iluziju da je agresivnom srpstvu moguće suprotstaviti se istim sredstvima: raspirivanjem šovinističke mržnje, huškanjem na obračun i zazivanjem konačnog rješenja problema svekolike nacionalne povijesti u zaokruženju jednonacionalne države. Poduprijeti u ono vrijeme svojim osobnim autoritetom jednog Franju Tuđmana odnosno njegovu političku opciju, što je učinio tada Kardinal Kuharić odnosno institucija, Crkva koju je predstavljao, značilo je onom srpskom političkom i kulturnom monstrumu kakav je Milošević parirati pokušajem stvaranja njegova hrvatskog pandana"

Metafora o štakorima koji napuštaju brod koji tone ne mora svugdje i svagda automatski prizvati osjećaj moralne odioznosti. Pogotovo ne, primjerice, u društvu kakvo je hrvatsko, društvu realizirane amoralnosti koje ni u rijetkim pokušajima da stvori neku sliku o sebi, osvijesti svoje faktičko stanje, reflektira dakle svoju povijesnu situaciju, ne vidi amoralnost kao neki svoj posebni problem.

Štakori dakle koji danas bježe s admiralskog broda hrvatske revolucionarne državotvornosti, nisu nešto moralno odvratno. Štoviše, politički komentatori, a s njima i politički pasivna publika, tupi hrvatski puk prije sklon neobaveznom kvazipolitičkom konfabuliranju nego odgovornom angažmanu, smjesta prepoznaju u ovim štakorima važne, čak sudbonosne političke opcije koje će već sutra promijeniti realnost. Trulo moralno smeće u nas se smjesta reciklira u novu političku ambalažu.

Obiteljska idila

No prije nego nas dežurni politolozi pouče o podvojenosti politike i morala, valja reći slijedeće: nije riječ o tomu da je našem društvu nužno potrebna neka instancija moralne regulacije, nego o činjenici da nje naprosto nema, da u Hrvatskoj ne postoji ništa i nitko tko bi i simbolički predstavljao savjest društva. Upravo ta gola činjenica doima se kobnom ali ujedno izvanredno poučnom. Problem najprije dolazi do izražaja na mjestu institucije koja se mnogima nameće kao odlikovano mjesto društvene moralnosti i savjesti - na primjeru Crkve u Hrvata.

Oni rijetki, kojima pamćenje nije potrošeno, sjetit će se jedne fotografije s velikog pučkog slavlja upriličenog nakon konstituiranja demokratskog hrvatskog Sabora, onda kada su se svjetovna i crkvena vlast svaka spuštajući se sa svog brežuljka, jedna s Griča, a druga s Kaptola, simbolički stopile na Jelačić placu i sjedinile se u jednu jedinstvenu sliku hrvatske sreće. Naprijed stoji **Franjo Kuharić**, sklopljenih ruku zagledan u nebesa, s izrazom blažena zadovoljstva, a oko njega - djetinje razdragani **Predsjednik** s obitelji, **Nevenkom, Ankicom, Dejanom...**

Ostavimo na trenutak po strani pitanje što je dovelo Kardinala na ovaj obiteljski portret, je li to kratka politička pamet, nagla pomama za svjetovnim radostima ili pak svjesni izraz političkog svjetonazora, jasno ideološko opredjeljenje, neskriveno iskazivanje političke naklonosti. Jedno je sigurno. Nikakva nužda nije natjerala Kardinala da se da ovjekovječiti na predsjednikovoj obiteljskoj fotografiji. A tada je već pametnomu ono bitno trebalo postati jasno.

Ontoteologija krvavih gaća

Ona politička opcija koju je tada u svojoj osobi personificirao **Franjo Tuđman**, i prije samih izbora sadržavala je sve one temeljne crte zbog kojih je danas, nakon ovolike tragedije, odbacujemo. Bila je to politika hipertrofiranih želja, neodgovornih obećanja, nesuvislog odnosa prema prošlosti, politika iluzornog pomirenja neizdrživih suprotnosti i politika beskrupulozne manipulacije poviješću, činjenicama, naposljetku i ljudima. Zar su se obećanja onih milijardi dolara, onih granica na Drini i barjaka na Romaniji, mogla realizirati drugačije nego kao fronta na Kupi i krvave gaće na štapu u vlastitom dvorištu? Zar one preteške riječi izgovorene u bijesu i osvetničkom ludilu nisu već tada odjekivale onom istom tutnjavom kojom su nam se kasnije na glavu srućile granate? Zar se od onih koji su bez ikakve odgovornosti rabili riječi, očekivala obazrivost prema konkretnim ljudima i njihovim sudbinama?

Kad su to, uostalom, zapjenjeni huškači pronosili svijetom mir i dobro?

Odgovor možda zna **Kardinal**. On je tada, silazeći niz Kaptol ususret svojem svjetovnom gospodaru morao biti svjestan konzekvencija svoga čina. Morao je znati da svojim prisustvom ne samo uveličava državnu svetkovinu, nego se i slizuje s jednim tada u najmanju ruku krajnje problematičnim političarom, a to znači, ostavlja u javnosti dojam da podržava njega kao osobu i politiku koju on prezentira. **Kardinal** je morao znati da njegovo tadašnje poziranje s Tuđmanom predstavlja sasvim nedvojbeni politički čin. Ne

IMPRESSUM

arkzin

BROJ 16
ZAGREB, 24. LIPNJA 1994.
CIJENA: 600 LIPA
IZDAVAČ: ANTIRATNA KAMPANJA HRVATSKE, REPUBLIKE AUSTRIJE 23/1, ZAGREB, TEL/FAX (041) 57 19 11.
GLAVNA I ODGOVORNA: VESNA JANKOVIĆ
SU-UREDNICI: BORIS RAŠETA, VESNA ROLLER,
ILUSTRATOR: VELJKO DANILOVIĆ
FOTOGRTAFIJE: **ark**PHOTO
LAY OUT: DEJAN KRŠIĆ / MISSING LINK
REDAKCIJA: BORIS BUDEN, MILIVOJ ĐILAS, TONI GABRIĆ, DEJAN KRŠIĆ, BOŽO MATIĆ, ZORAN OŠTRIĆ, JOVAN DER SPEK, TATJANA TAGIROV, NEBOJŠA TARABA, BORIS TRUPČEVIĆ
TAJNICA: SLAVICA TIPURA

ZAHVALJUJEMO PRIJATELJU MAKU NA STALNOJ HI-TECH PODRŠCI

TISAK: HRVATSKA TISKARA, SLAVONSKA AVENIJA 4
GLAVNI DISTRIBUTER: TISAK, ZAGREB
MIŠLJENJEM MINISTARSTVA KULTURE I PROSVJETE REPUBLIKE HRVATSKE, ARKZIN JE OSLOBOĐEN PLAĆANJA POREZA NA PROMET.

CIJENA PRETPLATE: 1 DEM u protuvrijednosti HRK po tečaju NBH na dan plaćanja. Za inozemstvo 4 DEM po primjerku. Poštarina za inozemstvo se posebno naplaćuje. Uplate na žiro-račun broj 30102-678-83973 s naznakom Antiratna kampanja Hrvatska - za ARKZIN. Devizni račun Antiratne kampanje Hrvatske kod Zagrebačke banke, 30101-620-16, broj računa 2421726885 (za ARKZIN)
NE ZABORAVITE POSLATI KOPIJU UPLATNICU SA SVOJOM ČITKO ISPISANOM ADRESOM!!!

CIJENA OGLASNOG PROSTORA:
1/1 stranica 1000 DEM, 1/2 stranice 500 DEM, 1/3 str 300 DEM, 1/4 stranice 250 DEM. Plaćanje u protuvrijednosti HRK po srednjem tečaju NBH na dan uplate.

FILEX, OVLAŠTENI PRODAVAČ **APPLE MACITOSH** RAČUNALA
Zagreb, Bukovačka 81, tel/fax 229-050

Tražite računalo za vođenje poslovne administracije, a želite se baviti svojim poslom a ne računalom?

Tražite računalo za posao, kuću i djecu, sigurno od zračenja, lako za rukovanje i jednostavo za rad, s uputstvima i sistemom na hrvatskom jeziku, s mnogo igara, ali i ozbiljnih programa?

Trebate snažno računalo za izvođenje najkompliciranijih programa, a dovoljno kvalitetno i jeftino u odnosu na druge modele?

Odlučili ste se za Apple Macintosh, najprodavanije računalo na svijetu?

Prijateljsku uslugu i savjete bez obzira na kupnju dobit ćete kod nas! **FILEX!**

P.S. I OVE NOVINE NAPRAVLJENE SU NA APPLE MACINTOSH KOMPJUTERU!!!

ŠTO NAM DANAS GOVORE SLIČICE IZ POŽUTJELOG ALBUMA NOVIJE HRVATSKE POVIJESTI

Grupni portret s Franjom

poriče, nikada je se neće moći osloboditi i bit će prisiljen uvijek iznova ponavljati je.

Fotografije s predsjednikom nisu uvijek ugodne

Tajna svojedobnog uspjeha **Franje Tuđmana** nije bila u njegovim superiornim intelektualnim i moralnim kvalitetama, a ni u nekakvom političkom programu koji je predstavljao. On je masama ponudio nešto daleko primamljivije - mogućnost da kratkim postupkom promijene u potpunosti svoj identitet, da preko noći postanu apsolutno nešto drugo od onoga što su bili jučer. A to je ujedno i tajna svih onih nebrojenih svečanosti koje su uz nečuvenu pompu organizirane posvuda i u svakoj prigodi. To su bili prije svega masovni obredi inicijacije i pokrštavanja, rituali očišćenja Hrvata od komunizma i jugoslavenstva, ukratko, novo rođenje nacije iz duha samozaborava. Utoliko i Hrvatska danas nije država nego stvar pseudoreligijskog kulta, ne s predsjednikom nego s prvosvećenikom na čelu. Zato je domovina na Medvedgradu dobila oltar, a ne primjerice neki spomenik palima za njenu slobodu.

"Kardinal je morao znati da njegovo tadašnje poziranje s Tuđmanom predstavlja sasvim nedvojbeni politički čin. Ne zaboravimo, Franjo Tuđman tada nije bio ništa manje bivši komunistički general nego što je to danas, njegova *Bespuća* nisu bila ništa manje sporna nego su to danas kad se zbog njih javno posuo pepelom, njegova nebulozna lupetanja zbog kojih su njega, a time i sve nas tada čak proglasili antisemitima, nisu bila ništa bezazlenija ni odgovornija od ovih koje slušamo danas..."

zaboravimo, **Franjo Tuđman** tada nije bio ništa manje bivši komunistički general nego što je to danas, njegova *Bespuća* nisu bila ništa manje sporna nego su to danas kad se zbog njih javno posuo pepelom, njegova nebulozna lupetanja zbog kojih su njega, a time i sve nas tada čak proglasili antisemitima, nisu bila ništa bezazlenija ni odgovornija od ovih koje slušamo danas, a njegov autoritarni stil, infantilna tvrdoglavost, razmetljivost i ona tragikomična sklonost kičerskoj pompoznosti sramotili su nas i ponižavali u dovoljnoj mjeri još tada.

U zamci tuđih želja

Povrh svega, međutim, i to u sasvim konkretnom političkom smislu, stati tada uz **Franju Tuđmana** značilo je podržati kobnu iluziju da je agresivnom srpstvu moguće suprotstaviti se istim sredstvima: raspirivanjem šovinističke mržnje, huškanjem na obračun i zazivanjem konačnog rješenja problema svekolike nacionalne povijesti u zaokruženju jednonacionalne države. Poduprijeti u ono vrijeme svojim osobnim autoritetom jednog **Franju Tuđmana** odnosno njegovu političku opciju, što je učinio tada **Kardinal Kuharić** odnosno institucija, Crkva koju je predstavljao, značilo je onom srpskom političkom i kulturnom monstrumu kakav je **Milošević** parirati pokušajem stvaranja njegova hrvatskog pandana. **Tuđmanu** je, usprkos bitno skromnijim kako osobnim tako i nacionalnim resursima, ipak uspjelo odigrati ulogu. Hrvatska, cijeli hrvatski narod, zasjeli su s Tuđmanom i njegovom politikom čvrsto u orbitu srpske želje. Jer što je tada projektu velike Srbije bilo preče od proglašenja hrvatske samostalnosti? Velika srpska interpelacija, najveći ovostoljetni pothvat srpske politike i još više kulture - prizivanje/proizvođenje neprijatelja, svih onih iredentista, separatista, balija, itd - napokon je proradila. Srbima je tako uvijek iznova uspijevalo iskonstruirati dno bezdana u koji su strovalili sebe i sve ostale. Ima međutim i nešto još strašnije od ovoga? - Dati se uhvatiti u dinamiku tuđe želje! A upravo je to ono što se dogodilo Hrvatima.

Srpskohrvatske indulgencije

S pobjedom revolucionarnog hrvatskog državotvorstva i **Franje Tuđmana** koji ga je reprezentirao, uz masovnu kolaboraciju ostalih nacionalističkih i nenacionalističkih političkih opcija, Crkve, poštene i nepoštene inteligencije, upotpunjen je hrvatski paradoks - u ekstazi apsolutnog samoodređenja, u najvećem naponu apsolutne subjektivnosti dosegnute u znamenitoj tvrdnji "između nas i Boga više ništa", hrvatstvo se konačno ostvarilo kao zadovoljenje srpske želje, kao puka reaktivnost. Originalni hrvatski kategorički imperativ - *postupaj uvijek tako da svaki tvoj autonomni čin bude ujedno ispunjenje tuđe želje* - pokrenuo je opaku logiku. Morao se dogoditi ne samo **Vukovar**, kao hrvatska tragedija i srpska sramota, nego i **Mostar**, kao hrvatska sramota i srpska radost i veselje. Jer hrvatski zločin nad Mostarom u srpskoj fantaziji eliminira grijeh srpskog zločina nad Vukovarom. Kao što, uostalom, i **Bleiburg** čini u hrvatskoj fantaziji **Jasenovac** posve irelevantnim. Konačni je cilj postignut. Grijeha nema ni na jednoj ni na drugoj strani i nitko ni za što ne odgovara. I tu leži zapravo sav užas balkanskih naroda, a na prvom mjestu Srba i Hrvata, naime u tome da se ne usuđuju ostati nasamo sa sobom - sami sa svojim glupostima, sa svojim neoprostivim grijesima, ukratko, sami sa svojom savješću. Za to nitko na Balkanu nema dovoljno hrabrosti.

Ipak, vratimo se pitanju što je to nagnalo **Kardinala** da svojom blizinom posveti **Tuđmana** i njegovu politiku i da najnježnije privine hrvatsku Crkvu uz hrvatsku državu?

Franjo Tuđman postao je idol Crkve (čitamo da mu koludrice još i dan-danas pišu sentimentalne pjesme), ne usprkos činjenici što je svojedobno bio komunistički general, nego upravo zbog nje. Zahvaljujući toj svojoj karakteristici, obratu iz progonitelja vjere u njena promicatelja mogao je sebe ponuditi masi kao univerzalni objekt identifikacije. Narod se masovno poistovjećivao s **Tuđmanom konvertitom**, ne s **Tuđmanom junakom borbe za hrvatsku državu**. Priča o narodu koji ni o čemu drugomu nije sanjao do li o svojoj samostalnoj državi naknadno je stvorena fikcija sa sasvim realnom ideološkom funkcijom. Od svih onih silnih titoista bez čije podrške nikakav režim, pa ni komunistički, dakle ateistički ne bi mogao vladati manje-više neupitno čitavih četrdeset i pet godina preko noći valjalo je stvoriti najodanije hrvatske države i vjeru u Boga. Ako je taj obrat bez ostatka uspio jednom generalu, onda je morao uspjeti i svim nebrojenim kaplarima, vojnicima i uzgrednim suputnicima bivšeg režima.

Jednoga se jutra hrvatski narod probudio preobražen u...

Ali glavnu ulogu u velikom hrvatskom obratu odigrala je jedna psihotehnika poznata pod imenom derealizacije. Sav stvarni sadržaj kompleksa zvanog hrvatsko jugoslavenstvo, čitava jedna faza kolektivne povijesti, i to ona za kolektivni identitet najodlučnija, zajedno s konkretnim iskustvom koje su generacije stjecale mukotrpnim sučeljavanjem s realnim povijesnim okolnostima, sve to pretvoreno je u običnu fantazmu, onezbiljeno na razini pogrešne sanjarije. Bijeg u derealizaciju omogućio je masama najbezbolniju promjenu identiteta. Pokoravanje novim gospodarima nije doživljeno kao nesretna nužda, nego kao ostvarenje davnašnje želje. Napokon, jedini dokaz da je ostvarenje hrvatske države konačni izlazak na svjetlo dana leži samo u fantazmi o jugoslavenskoj prošlosti kao mračnom tunelu. Ali mi znamo kada apsolutno svjetlo zamjenjuje apsolutni mrak. Onda, naime, kada se iz sivoga prelazi u sivo. Derealizacija kao mehanizam obrane koji u poricanju prošlosti omogućuje pojedincima i kolektivima da najkomotnije izađu na kraj s traumama te prošlosti, da pri štede sebi prije svega neugodni susret s vlastitom savješću ima i svoju cijenu. Tko naime svoju prošlost

Nespretni pokušaj **Kardinala** da se potiho odšulja sa scene na kojoj se svojedobno gurao u prvi red, njegova upadljiva suzdržanost pred oltarom domovine, otkriva u toj naglој političkoj decentnosti onaj dobro poznati strah od susreta s vlastitom savješću. Crkva u Hrvata ponovo je lakoumno proigrala sav moralni kapital koji je marljivo skupljala za vrijeme komunizma. Ima li razloga onda pridružiti se oduševljenju političkih komentatora koji su puni strahopoštovanja prema moćnom prebjegu prekomandirali Crkvu u tabor oporbe i zluradom zadovoljstvu javnosti koju sve više veseli osamljenost sve mrskijeg predsjednika.

Blut und Buden

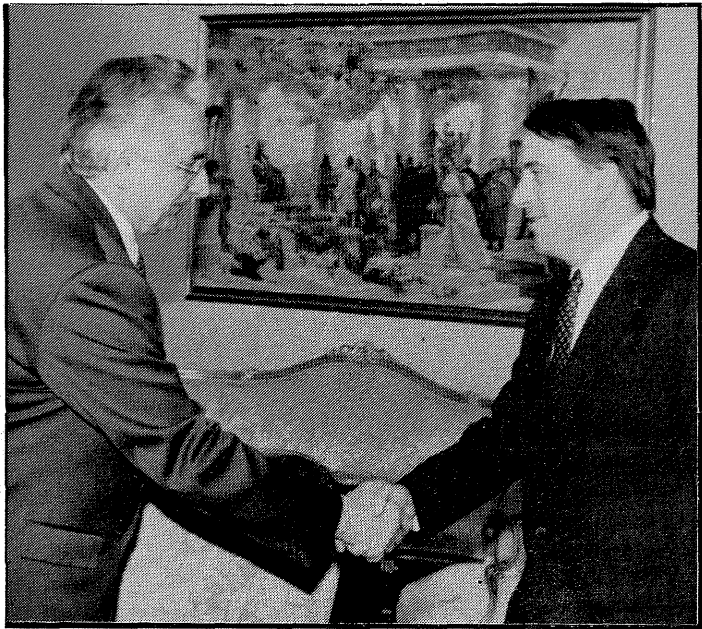
RATNE & PREDIZBORNE IGRE

EKSKLUZIVNO:

*Nakon što je **Vitalij Čurkin** u "Globusu" dao za mnoge šokantnu izjavu prema kojoj će Srbi u Hrvatskoj dobiti neku vrst države u državi, čini se da se i Amerika približila takvom stavu. Ako je suditi po izjavama **Petera W. Galbraitha**, čini se da je na djelu nova opcija:*

i SAD hrvatskim Srbima nude "državu u državi"!?

Piše: Božo Matić

Tuđman & GALBRAITH: "OLAKO SE RAZGOVARA O VOJNOJ OPCIJI. ČAK I AKO BI BILA USPJEŠNA, ONA BI MOGLA IMATI KATASTROFALNE POSLJEDICE PO HRVATSKU. I, POSTOJI ZNAČAJNA MOGUĆNOST DA VOJNA OPCIJA, POD OVIM OKOLNOSTIMA, NE BI USPJELA I HRVATSKA BI SE NAŠLA U JOŠ GOROJ POZICIJI OD OVE U KOJOJ JE SADA"

Galbraithova bi izjava sa predavanja na Fakultetu političkih znanosti (nije isključeno da je riječ o dogovoru Moskve i Washingtona) mogla izazvati veliku buru u kontekstu mogućih izbora! Naime, američki je ambasador neuobičajeno oštrim riječima upozorio hrvatske vlasti na cijenu koju bi mogli platiti odluči li se Hrvatska na ratnu opciju. Ona bi, međutim, mogla postati veoma privlačna u vjerojatnim prijevremenim izborima: ratne trube već sviraju naveliko. Hoće li jesen donijeti rat i međunarodnu izolaciju Hrvatske?

ARKZIN DONOSI DIJELOVE PREDAVANJA PETERA W. GALBRAITHA, AMERIČKOG VELEPOSLANIKA U HRVATSKOJ, KOJE JE ODRŽANO NA FAKULTETU POLITIČKIH ZNANOSTI U ZAGREBU

Novinari i politolozi najčešće ne barataju jezikom egzaktnih činjenica. *Politika predstavlja*, kaže **Karl Mahnheim**, ***iracionalni manevarski prostor***. Stoga se često koriste metaforama. Da bi opisali ono što se tehnički označava kao "distribucija političke moći" unutar nekog poretka, novinari često upotrebljavaju jednu poznatu poštapalicu. U našem slučaju, ona (u raznim varijantama) glasi: u suverenoj, samostalnoj i neovisnoj Hrvatskoj prvi je dr. **Franjo Tuđman**, potom dugo, dugo (dugo) nitko, a onda, već prema aktualnoj konstelaciji: **Josip Manolić**, **Hrvoje Šarinić**, **Jure Radić**... Ta formulacija nedavno je plasirana na nov i duhovit način: prvi Franjo, nakon njega **Ankica**, potom toga dugo dugo nitko, onda...

Diplomatske akrobacije

Šalu na stranu, **Tuđmanovo** prvo mjesto još duže vreme sigurno neće biti upitno, no danas je - čini se - na djelu novi raspored: najprije Franjo, potom - **Peter Galbraith**, pa dugo, dugo, nitko!

Galbraith u Hrvatskoj dijeli lekcije, odvaljuje diplomatske šamare, propisuje civilizacijske standarde i apodiktički razdjeljuje dobro od zla: nonšalantnost u nastupu garantira mu akreditacija moćne Amerike. Povod ovoj analizi je njegov, za mnoge uistinu šokantan nastup na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti. Galbraith je, naime, na predavanju održanom u Zagrebu 2. lipnja (obraćanje ***Hrvatskom udruženju političkih znanosti***) precizno elaborirao svoje viđenje hrvatske budućnosti. Ono se, unekoliko, ne slaže s političkim ciljevima vladajuće stranke, posebno onog njenog dijela koji je u zadnje vrijeme veoma utjecajan. ***"Sporazum mora"***, kaže **Galbraith** govoreći o rješenju srpskog pitanja u Hrvatskoj, ***"osigurati veoma značajnu autonomiju za područja u kojima su Srbi u većini. Što znači veoma značajna autonomija? Postoje različiti modeli, među njima oni američkih država, kanadskih provincija ili kantona u Bosni i Hercegovini. Autonomija će gotovo zasigurno sadržavati pravo na izabrano zakonodavstvo, kontrolu obrazovanja, nametanje poreza, kontrole policije i održavanja kulture. Ona može također imati i simbolične elemente. Američke države imaju svoje vlastite zastave. Postoji li neki razlog zbog kojeg ta autonomna regija, kanton ili država ne bi mogla također imati vlastitu zastavu ako to tamošnji ljudi žele?"!***

Mnoštvo hrvatskih stranaka reći će da postoji razlog zašto to ne bi bilo moguće. No, važnije je nešto drugo: model što ga je opisao **Galbraith** zove se - federacija! On sadrži, po svemu sudeći, parlament (***"izborno zakonodavstvo"***), budžet (***"nametanje poreza"***), elemente izvršne vlasti (***"kontrola policije"***), zastavu i grb: sve, osim vojske! Na neki način, ta je formula veoma slična onoj koju je svojedobno u **Globusu** iznio ruski posrednik **Vitalij Čurkin**, koji je bio još manje diplomatičan (Galbraith je zato bio precizniji). Precizno je izrekao i što očekuje drugu stranu: **"U sporazumu postignutom pregovorima, Srbi će se morati odreći nade u *samostalnu* državu. Hrvatska će možda morati prihvatiti političke aranžmane koje možda i ne bi voljela. Ali razmotrimo alternative: daljnja podjela zemlje, ili rat. Olako se razgovara o vojnoj opciji. Čak i ako bi bila uspješna, ona bi mogla imati katastrofalne posljedice za Hrvatsku. Postoji značajna mogućnost da vojna opcija, pod ovim okolnostima, ne bi uspjela i Hrvatska bi se našla u još goroj poziciji od ove u kojoj je sada."**

Bobetko, Janko: Predsjedniku bi možda ponovo mogla zatrebati jedna vojna pobjeda

Galbraith se, doduše, ogradio riječima da ***"ne postoji američka formula koju vam ja danas izlažem"*** i da je riječ o ***"zapažanjima nekoga tko i sam sudjeluje u pregovorima"***. Ovu ogradu, naravno, valja uzeti s dozom humora.

Vojna opcija kao izborni ulog?

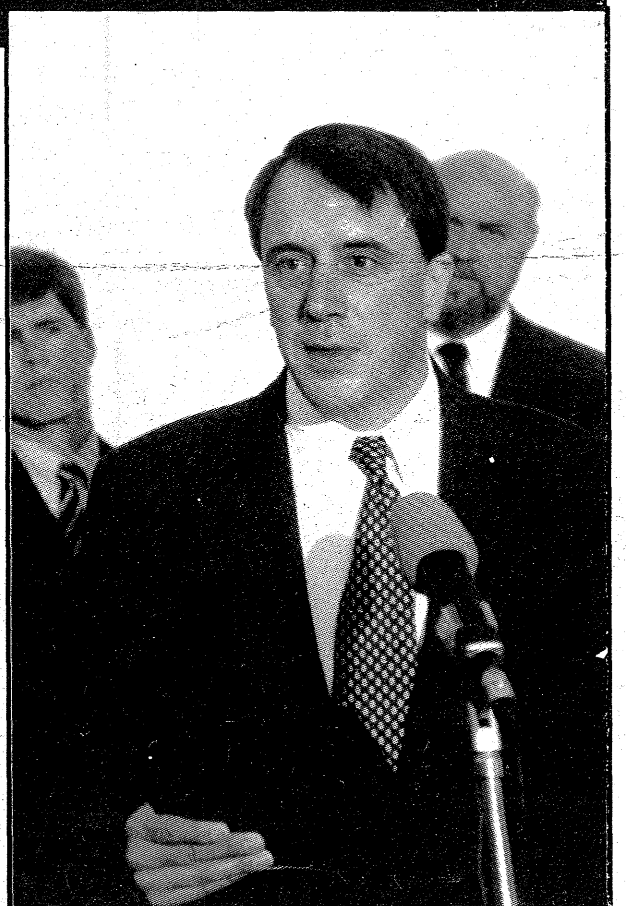
Ova se opcija u hrvatskom političkom rječniku označava kao ***"mirna reintegracija okupiranih krajeva"***. No čini se da Srbi baš ne vjeruju puno u takvu mogućnost - to se vidi i po otezanju pregovora - a u nju ne vjeruje ni većina hrvatskih stranaka. Situacija se dodatno zakomplicirala i razvojem parlamentarne krize. ***HDZ*** se cijepa na nekoliko struja, i samo je pitanje vremena kada će izgubiti potrebni broj zastupnika za održavanje parlamentarne većine. Saldo s kojim bi novi ***HDZ*** mogao izaći na izbore svakako nije blistav: kredit stvaranja države u značajnoj je mjeri potrošen, gospodarska situacija nije blistava, krajiško pitanje nije riješeno; nije riješeno ni pitanje bosanskih Hrvata. ***HDZ***-ova se vlast pokazala nemaštovita (**Banac**), eklektična i neuspješna. Ratni bi uspjeh stoga (na listi nacionalnih prioriteta sve stranke imaju, kao prvi cilj, reintegraciju UNPA zona) možda i mogao ponovo mogao razbiti takvu predodžbu o ***HDZ***-u.

"Veza između parlamentarnih "cjenkanja" između vlasti i oporbe, na jednoj, i rata, na drugoj strani, nipošto nije tako nategnuta kako se možda na prvi pogled čini. Rat je već u nekoliko navrata upotrijebljen kao sredstvo unutrašnjeg političkog života, bilo da je riječ o ratnim akcijama, bilo o prijetnjama i nagovještajima ratnih opcija", piše **Mirjana Kasapović**. Primjer koji ona navodi iznimno je indikativan, i to iz više razloga. ***"Predsjednik Tuđman pozvao me"***, kaže general **Janko Bobetko**, **"17. ili 18. siječnja 1993. i objasnio mi da je politička situacija u svijetu takva da bi Hrvatskoj dobro došla *jedna* vojna pobjeda. Štoviše, da je *jedna pobjeda* na vojnom polju nužna."** General dalje navodi da je ***"sve trebalo ići vrlo brzo, sve pripremiti u tri do četiri dana."***

Rat ili mir?

Tuđman će se, dakle, suočiti s jednostavnim, ali neobično teškim izborom: raspisati nove izbore na jesen, u situaciji kada se vladajuća stranka našla na najnižem nivou popularnosti od prvih izbora do danas, i u mirnim okolnostima vjerovatno izgubiti vlast, ili pokušati, ponovo, postići jednu efektnu vojnu pobjedu koja bi mu - uz djelomično povećanje plaća i mirovina, smanjenje poreza i jaku propagandu, garantirala kakav takav uspjeh. (Dodatna, ne osobito vjerojatna mogućnost je da odustane od stranke i postane samo predsjednik svih građana Hrvatske, uz što bi išlo i svođenje njegovih ovlasti na simbolično-reprezentativnu razinu).

Da je ta opcija na djelu, svjedoči i medvedgradska ikonografija, koju su mnogi shvatili kao faktički početak izborne utrke: vojne parade, vojska i crkva u medijskom paketu, maslenički govor, **Tuđmanov** govor prilikom unaprijeđenja časnika za Dan državnosti gdje je vojno rješenje, ponovo, istaknuto kao jedino moguće. Ratnu opciju moglu osnažiti, ubrzanjem tempa, čini se, i dr **Zvonimir Šeparović** sa svojim udruženjem "Libertas", **Tomislav Merčep** koji je u više navrata isticao rokove koji neumoljivo ističu, i tradicionalno borbene, pravaške stranke. Oni trenutno mogu biti pomoćni igrači vladajuće stranke, no ne pokaže li ona dovoljnu odlučnost, oni je mogu i istjerati na čistac gdje bi moglo postati vidljivo da njoj, praktički, i nije osobito stalo do reintegracije. To bi moglo rezultirati novom političkom konstelacijom, u kojoj bi bio profiliran moćan blok zagovornika rata. Čini se da ni državni vrh nije daleko od te odluke: **"Vjesnikov"** dopisnik iz Bonna, **Nenad Ivanković**, nedavno je u svojoj analizi zaključio kako vojna opcija uopće ne bi bilo neprihvatljivo rješenje za Hrvatsku, pod jednim uvjetom: da bude uspješna, bez obzira hoće li biti riječ o cjelovitoj ili parcijalnoj ofanzivi.

Peter W. GALBRAITH "AUTONOMIJA ĆE GOTOVO ZASIGURNO SADRŽAVATI PRAVO NA IZBORNO ZAKONODAVSTVO, KONTROLU OBRAZOVANJA, NAMETANJE POREZA, KONTROLE POLICIJE I ODRŽAVANJA KULTURE. ONA MOŽE TAKOĐER IMATI I SIMBOLIČNE ELEMENTE. AMERIČKE DRŽAVE IMAJU SVOJE VLASTITE ZASTAVE. POSTOJI LI NEKI RAZLOG ZBOG KOJEG TA AUTONOMNA REGIJA, KANTON ILI DRŽAVA NE BI MOGLA TAKOĐER IMATI VLASTITU ZASTAVU AKO TAMOŠNJI LJUDI TO ŽELE?"

Ipak, vojna opcija je problematična bar iz dva razloga. Navodi ih, ponovo, "drugi čovjek Hrvatske" - **Peter Galbraith.** No, čak je i lijeva stranka u formiranju, **Akcija socijalnih demokrata Hrvatske**, protiv bilo kakvog pokušaja federalizacije Hrvatske. **Galbraith** kaže: **"...Rekao bih da bi poduzimanje vojne akcije Hrvatsku dovelo u opasnost da je porazi vojno superiorna srpska vojska. Tada nitko iz međunarodne zajednice ne bi priskočio u pomoć jer bi mislio da je Hrvatska započela rat... Čini se da je za Hrvatsku puno opasnije angažirati se u vojnu akciju, i potom izgubiti: tada joj nitko ne bi pomogao."**

Uz ovo je išla i opaska na **Tuđmanov** račun: "Svjetska je povijest puna slučajeva političkih i vojnih vođa koji su poduzimali akcije zasnovane na svojim željama i ***iluzijama o svojoj vojnoj sposobnosti.*** **Zato kažem da se sve te odluke moraju temeljiti na čvrstoj i hladnoj analizi, a ne na emocijama. Svakako bi trebalo prebrojati tenkove i avione te razmisliti o općem vojnom kontekstu, a ne samo mislili: "Mi smo Hrvati i mi smo puno bolji od Srba."** Podrška SAD će ići isključivo mirnom rješenju: **"Ako i nakon svega što se dogodilo Hrvati odluče da ne mogu živjeti sa Srbima, onda mogu izabrati podjelu zemlje. To je moguć izbor Hrvatske, ako ona to bude željela. Međutim, mi mislimo da se najbolje rješenje zasniva na jedinstvu Hrvatske, što znači da će Srbi i Hrvati živjeti zajedno."**

Dok jedni žele samo povrat teritorija (**"u Krajini neće ostati kamen na kamenu"**) **Galbraith** tvrdi da je povratak teritorija moguć samo ako se uz njih natrag dobiju i ljudi - konkretno, krajiški Srbi.

Karađorđevo

Ratna bi opcija, unatoč američkih upozorenja, mogla računati i s dvije, potencijalno olakotne okolnosti. Prva je hipotetička, i može se reći da je iskustvo potvrđuje. **Tuđman** je, naime (ta je teza često spominjana u javnosti) u odlučujućim trenucima pomagao **Miloševiću**, i *vice versa*. Je li Predsjednik baš slučajno istakao da mu treba samo ***jedna*** vojna pobjeda? Nije li i Maslenica, poput Medaka, bila dio famoznog dogovora?

Drugo, pretpostavka koju iznosi **Nenad Ivanković** - da će strane zemlje veoma brzo zaboraviti vojnu akciju, bude li brza i uspješna, u osnovi je točna. **Tuđman** očito odgovara kao partner **Miloševiću**, a mogao bi biti adekvatan i za Zapad (doktrina malih udara prihvatljivija je od dolaska na vlast čistih "jastrebova" koji bi izazvali opći rat) kao čovjek koji sprečava posvemašnji kaos i održava kakav-takav red. Kontrolirana "pinočeizacija" Hrvatske bi mogla biti shvaćena kao manje zlo od njene posvemašnje radikalizacije. Stoga se čini sasvim mogućim da predizborni rok bude efektno gamiran jednom (ili eventualno, dvjema) vojnim pobjedama koje bi Hrvatskoj donijele neka strateška rasterećenja, koje bi ojačale **Tuđmanovu** poziciju, kao i poziciju ***HDZ***-a. Vjerojatno bi u pitanju mogli biti Drniš i Okučani. Nakon toga, sve će biti kao i prije: Hrvatska će se, neko vrijeme, naći na udaru svjetskih kritika a ***HDZ*** će ponovo osvojiti veći dio glasova od onog koji može izvući pod sadašnjim pretpostavkama. Vuk će biti sit, a koze cijele.

Jesen će pokazati je li u pitanju obična špekulacija, i što doista misli Amerika. Hoće li *Pax americana* srušiti ***HDZ***?

Sporazum mora osigurati veoma značajnu autonomiju za područja u kojima su Srbi u većini. Što znači veoma značajna autonomija? Postoje različiti modeli, među njima oni američkih država, kanadskih provincija ili kantona u Bosni i Hercegovini.

Autonomija će gotovo zasigurno sadržavati pravo na izabrano zakonodavstvo, kontrolu obrazovanja, nametanja poreza, kontrole policije i održavanja kulture. Ona može također imati i simbolične elemente. Američke države imaju svoje vlastite zastave. Postoji li neki razlog zbog kojeg ta autonomna regija, kanton ili država ne bi mogla također imati vlastitu zastavu ako tamošnji ljudi to žele?

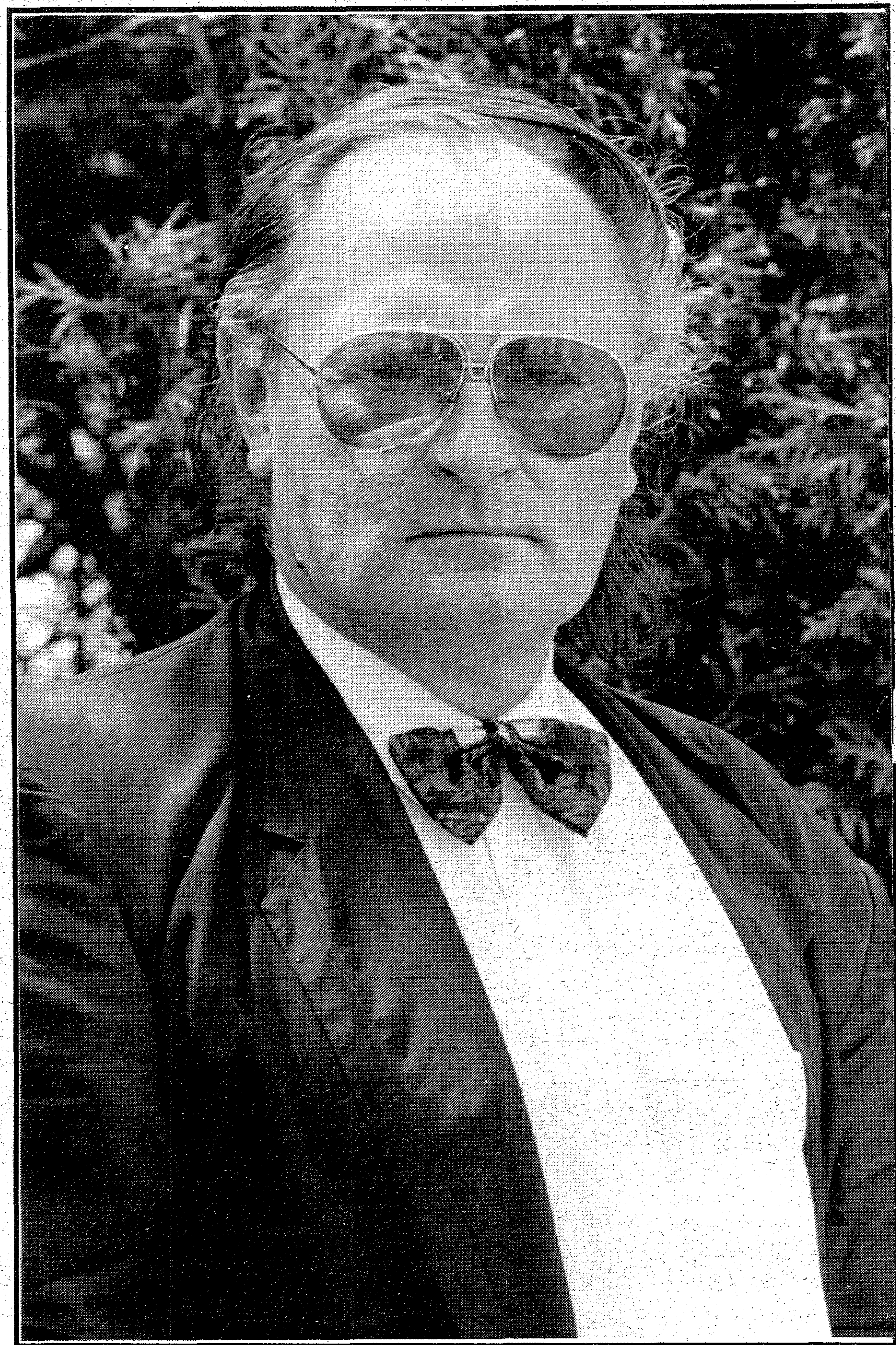
Dopustite da budem potpuno jasan. Ja ne preporučujem nijedan poseban ishod. To je nešto o čemu moraju odlučiti hrvatske vlasti i Srbi u područjima pod zaštitom Ujedinjenih naroda kroz proces pregovaranja. Ne postoji američka formula koju vam ja danas izlažem. Ovo su jednostavno zapažanja nekoga tko i sam sudjeluje u pregovorima, neke vrste zamisli koje bi se mogle nalaziti u izvedivom rješenju.

"AKO HRVATSKA NE POSTIGNE DA JE SRBI U POTPUNOSTI OSJEĆAJU SVOJOM ZEMLJOM, NEMA IZGLEDA DA ĆE SRBI U UNPA ZONAMA IKAD ODLUČITI DA ŽELE ŽIVJETI U HRVATSKOJ."

INTERWIEV: SILVIJE DEGEN, PREDSJEDNIK STRANKE SOCIJALISTA HRVATSKE I ZAMJENIK PREDSJEDNIKA ASH (AKCIJE SOCIJALDEMOKRATA HRVATSKE)

Inicijativa u svakom slučaju predstavlja svojevrsni puč na ljevici. Ipak, on je koristan radi "prodrmavanja" učmalih, birokratiziranih stranačkih struktura. To je uostalom i želja europske socijaldemokracije, ali i potreba Hrvatske koja na svom socijaldemokratskom krilu mora imati dostojnog partnera za pregovore u Evropi. Više sam puta ponovio zgodnu metaforu koja odslikava bit dosadašnjeg stanja: država bez ljevice je kao čovjek bez lijeve noge.

Niste mi odgovorili koja je opcija vjerojatnija: ujedinjenje stranaka, ili nova stranka?

Hrvatskoj nudimo poštenje & optimizam

razgovarao: **Boris Rašeta**

dokaz za moje uvjerenje predstavlja i činjenica da je na prvom sastanku prisustvovalo više do 200 hrvatskih intelektualaca! Bilo je okupljeno toliko poznatih ljudi iz javnog života, akademika, sveučilišnih profesora koji bi, sami po sebi, mogli već ovoga trenutka zamijeniti postojeći hrvatski parlament, a po stručnosti sasvim sigurno i Vladu

Što je u stvari Akcija socijaldemokrata Hrvatske: jezgro nove stranke koja će sebi privući pojedince iz drugih lijevih stranaka, ili inicijativa koja će objediniti postojeće stranke?

Jezgro nove stranke uvijek će, naravno, biti Stranka socijalista Hrvatske koja je zajedno s inicijativom hrvatskih socijaldemokrata, i to - da se odmah razumijemo - ne onih koji bi bili otpadnici iz drugih stranaka. Grupa inicijatora u postojećem političkom vakuumu želi stvoriti uvjerljivu i djelotvornu alternativu postojećem stanju, dakle dati nešto uistinu novo a ne tek krpanje starog. Cilj nam je objedinjavanje svih istinskih ljevičara i socijaldemokrata, i ovaj put želimo biti integrativni faktor na hrvatskom političkom tlu. Nudili smo uvijek do sada, i nudimo još uvijek, zajedničku suradnju, koordinaciju, a kao što se sjećate prvi smo na hrvatskoj ljevici ponudili i svojevrsni kartel stranaka.

Incijativa je, ipak, doživjela i nemale otpore?

Ja sam iskreno želio ravnopravno objedinjavanje, s izbornim kongresom. Na tu ponudu ni ja ni Stranka socijalista, nismo dobili nikakav odgovor! Prema tome, mislim da će ASH predstavljati novo jezgro okupljanja, na čelu kojeg će, naravno, biti Miko Tripalo. Dokaz za moje, veoma čvrsto uvjerenje, predstavlja i činjenica da je na prvom sastanku - koji je bio inicijativnog i konzultativnog karaktera - prisustvovalo više do 200 hrvatskih intelektualaca! Bilo je okupljeno toliko poznatih ljudi iz javnog života, akademika, sveučilišnih profesora koji bi, sami po sebi, mogli već ovoga trenutka zamijeniti postojeći hrvatski parlament, a po stručnosti sasvim sigurno i Vladu. Ti ljudi su, sa svojim znanjem i iskustvom, svakako jedan od temeljnih garanata uspjeha Akcije socijaldemokrata.

Kakav je stav SDP-a kada je riječ o suradnji i eventualnom ulasku u u ASH?

SDP je smatrao da je ujedinjenje već izvršeno, i to objedinjavanje po formuli jednostavnog prispajanja, bez izborne konvencije. To je njihovo pravo, i stvar njihove političke procjene. Danas vidim da oni Akciju podržavaju u javnim istupima, a što se tiče njihovih "disidenata" ili pak frakcionaša iz SDU, osobno smatram da je to njihova stvar. Ipak, mislim da se ne radi o "sukobu na ljevici", već samo o neslaganju oko ujedinjenja. Mi im ne želimo biti i nismo nikakva konkurencija, no zasigurno ćemo ponuditi politički program - s tim da upozoravamo kako su izbori ante portas.(pred vratima op. red.)

Ipak nemam dojam da su Ivica Račan ili Zdravko Tomac oduševljeni?

Ako postoje bilo kakvi otpori oni su pojedinačni, i uvjeren sam da je u pitanju tek jedan period nesporazuma. Politika je pragmatična, no u politici postoji i tzv. *timing*. Poznato je iz povijesti da socijalisti, kada gube vlast, pribjegavaju utopiji. Postavlja se pitanje treba li spašavati Partiju, i treba li partija - kao u Weimarskoj republici - prijeći u desno, ili je već prešla. To se mnogi danas pitaju, no upravo zato ova akcija predstavlja političku nužnost u Hrvatskoj, bez obzira na otpore. Dio lijevog političkog potencijala pokazao se nesposobnim prevladati dogmatsko boljševičko ideološko i političko naslijeđe, a s druge strane i dio tzv. državotvorene opcije izgubio je svaki politički profil i potpuno se prilagodio politici vladajuće stranke. U ovoj ocjeni neka se pronađe tko hoće: mi želimo integrirati sve hrvatske lijeve snage uz program koji ćemo ponuditi i naravno sa takvim ljudima koji u svojim korijenima nisu posvađali prošlost i sadašnjost, već će na temeljima porušenih spomenika, puni optimizma krenuti u izgradnju demokratske, socijalno pravedne Hrvatske.

Jedan od ključnih aduta stranke je i Miko Tripalo?

Miko Tripalo spada u onu kategoriju ljudi za koje se bez pretjerivanja može reći da su stvarali hrvatsku povijest. On je jedan od onih ljudi koji mogu - o tome sam upravo i govorio - uspješno spojiti prošlost i sadašnjost, kako ne bismo izgubili budućnost - što je danas, morat ćete priznati, rijetka osobina. Već sada mi se nadopunjujemo: Miko je izuzetan analitičar i strateg, no bez ljudi kao što su akademik Stipetić, Željko Mažar, dr Ivanišević, Celestin Sardelić, Ivo Družić, Dafinka Večerina ili Vesna Pusić, uz aktivne socijaliste kao što su splićanin Buljubašić, podpredsjednik Vilović i agilni Zlatko Klarić, takvog odnosa vjerovatno ne bi bilo i zato sam uvjeren da stvaramo jednu doista jaku jezgru koja Hrvatskoj nudi, prije svega, poštenje i optimizam.

Koji su kriteriji prevagnuli pri odabiru ljudi? Neki su u tome vidjeli stanovitu diskriminaciju.

Ljudi su najvrijednija stvar u svakoj politici, narod se obično poistovjećuje s njima. Moram reći da ljudi koji su pozvani na inicijativni sastanak 14. 6. 1994. godine, već dulje vrijeme direktno ili indirektno kucaju na vrata kako Stranke socijalista, tako i u međusobnim kontaktima pojedinaca iz SDP i SDU. Tu su se, naravno, sastali politički misleći ljudi, socijaldemokrati očito nezadovoljni stanjem u Hrvatskoj ali i u svojim političkim strankama. Naravno da je došlo do određene profilacije! Oni koji nisu pozvani, nisu diskriminirani već im je ova akcija poticaj da nam se pridruže, što smo i željeli. Danas imamo stotine i stotine novih kontakata i pisama iz kojih je vidljiva masovna podrška Akciji. Moram također reći da se i mediji i javnost također veoma korektno odnose prema nama. Nitko dakle nije diskriminiran, i svi koji se osjećaju istinskim građanskim ljevičarima poželjni su u našoj stranci bez obzira u kojoj su stranci bili do sada. Ističem da nam je pristupilo i više hrvatskih parlamentaraca, uz veliki broj ljudi koji su samozatajno bili naši pristaše, ali su se - zbog našeg optimizma - opredjelili za nas.

Ovih se dana najčešće raspravlja o mogućnosti raspisivanja novih izbora. Mislite li da su izbori doista pred nama? Gdje vidite vašu izbornu "bazu"?

Mi se ponašamo kao da će izbori biti održani za mjesec dana. Na takav nas zaključak navodi postojeća parlamentarma kriza, a pored toga je već sasvim evidentno da je Predsjednik Republike uistinu već otpočeo s predizbornom kampanjom. Znali smo se našaliti i reći da je Miko Tripalo ipak u Sarajevu bio prije nego Tuđman (smije se...). Izbornu kampanju treba započeti s pretpostavkom da ljudi što prije trebaju saznati za naš izborni program, u kojemu - ukratko - nudimo bolje danas kako bi naša djeca imala bolje sutra. Mi ne želimo postati socijaldemokrati koji svoj politički program svode na radionicu za popravak kapitalizma. Smatramo da našu izbornu bazu možemo naći u srednjoj klasi, kojoj treba vratiti povjerenje u pojedinca.

Danas je, naime više od 40 posto biračkog tijela neopredjeljeno, oni su izgubili svaku vjeru u trenutnu hrvatsku vlast i u sebe jer ne vide perspektive. Postoji masa ljudi koji smatraju da su krivi što su živjeli u prošlom sistemu, pa im je zbog toga ponestalo samopouzdanja, naravno, uz potencijalni strah za egzistenciju. Našu izbornu bazu predstavljaju oni koji vjeruju u Hrvatsku kao zemlju rada i reda, zemlju socijalne pravde i građanske jednakosti bez obzira na boju, rasu ili narodnost, uz poštivanje najvažnijih ljudskih tekovina kao što su sloboda i ljudsko dostojanstvo. Kako vidimo, takvo je raspoloženje odslikala i anketa prema čijim bi rezultatima, za nas, glasalo više od 25 posto aktivnog biračkog tijela Hrvatske.

U kojim strankama vidite, u slučaju izbora, potencijalne koalicione partnere?

Postoji dosta širok krug mogućih koalicionih partnera. Uvjeren sam, na primjer, da će veći dio članstva Dalmatinske akcije, pa i IDS, naravno i HNS, podržati našu inicijativu. To je vidljivo već sada. Pored toga, najavili su se i neki sindikati koji su nam prirodni partneri, ponajprije zbog veoma jakih socijalnih programa koje smo ponudili.

Kako vidite mogući ishod parlamentarne krize?

Ne bih prognozirao ishod, uvijek sam radije bio vizionar nego prognozer. Svakako postoji strah od raspuštanja Sabora i davanja Vladi mogućnosti da donosi uredbe umjesto zakona. Predsjednički sustav, kojeg imamo, sve to doduše dozvoljava no ne vjerujem da bi to bilo dobro za Hrvatsku jer će nas ponovo baciti u jednoumlje, čak i u svojevrsnu političku diktaturu što hrvatski politički korpus nikada nije prihvatio.

Kakav je, po vašem mišljenju, dosadašnji politički bilans HDZ-a i predsjednika Tuđmana?

HDZ je, kao pokret, a ne stranka, činio i čini strahovite političke pogreške koje su obično vezane uz krivi odabir ljudi. To znači da HDZ, prije svega, nema dovoljno sposobnih ljudi koji bi mogli voditi Hrvatsku. U teškim krizama greške se obično priznaju, i ide se na koalicione vlade i podjelu vlasti, kako bi se podijelila i odgovornost. Bahatost i samozadovoljstvo stranke na vlasti, a s time naravno i Tuđmana, doveli su Hrvatsku u poziciju "banana države", a politički nam se život svodi na nešto što bih nazvao operetu koja čak nije pjevna. Istinska sloboda podrazumijeva odgovor nost. Profesionalizam znači odgovornost, a to najviše nedostaje današnjem sistemu. Situacija je katastrofalna i u pravosuđu, a jedini segment koji donekle funkcionira jest policija. To doista ne mislim sarkastično, riječ je ponajprije o tomu da su u policiji ostali školovani profesionalci. Voluntarizam, strah i nesigurnost, nažalost, rezultat su loše politike stranke na vlasti koja misli da je jedina i bogom dana, pa sebi dozvoljava čak i to da, kao u komunizmu, jednostranački vodi Sabor.

Kako će, po vašem mišljenju, izgledati Sabor nakon idućih izbora?

Moja je želja da stranke u Saboru budu iznivelirane, u smislu da niti jedna nema apsolutnu većinu. Siguran sam da će socijaldemokracija dobiti mjesto koje zaslužuje, vjerujem da je riječ o podršci 30 posto birača, pod uvjetom da stvorimo koaliciju. Špekulacije sa mogućim prijevremenim izborima, sa već sad naivnom propagandom oko "tjeranja unprofora" i lažno vraćanje izbjeglica makar i silom, zabrinjava me jer će to očito dovesto do miltarističke mobilizacije u svrhu dobijanja izbora. Za HDZ će sigurno glasati dio administracije, policije i vojske, uopće državnog aparata, no najviše sam razočaran mladim ljudima koji u ovom trenutku pokazuju nezrelost hrvatskog političkog korpusa. Kada su studenti 1968. godine stvarali evropsku socijaldemokraciju, u poznatom pariškom proljeću, nisu ni mislili da će danas u Hrvatskoj postojati studentska baza bez političke inicijative, toliko umrtvljena i nepolitična da je možemo usporediti s jednom parolom koju sam tada čitao na pariškim ulicama: "Ako mislim da ništa ne treba mijenjati, ja sam kolaboracionist", ili kako kažu studenti u Parizu, "Ako neću misliti, ja sam kukavica". Ovi grafiti u Parizu, uz napomenu da je bolesna opozicija i da je bolesna država, daje mi vjeru da se nešto događa na hrvatskom političkom nebu. Zato vjerujem u Stranku socijalista Hrvatske kao i Inicijativu koju smo nazvali AS ili Akcija socijaldemokrata Hrvatske.

ŠTO MOŽE AKCIJA SOCIJALDEMOKRATA HRVATSKE

Ljevica uzvraća udarac

Trend jačanja ljevice u nizu zemlja evropskog Istoka na hrvatskom primjeru potvrđuju i rezultati ankete, navodno provedene za potrebe Predsjedničkih dvora, prema kojima ujednjena ljevica može računati na, ukupno, 28 posto glasova! Vijest je - prema dobro obaviještenim izvorima - ozbiljno zabrinula Predsjednika. Uz opći trend ujedinjenje značajnih dijelova lijevih stranaka ubrzali su i najavljeni prijevremeni izbori

piše: **Boris Rašeta**

Političko klatno u nizu zemalja bivšeg (?) evropskog Istoka, ubrzano se s desnih vraća na lijeve pozicije. Pobjeda reformiranih komunista u Poljskoj, Bugarskoj, a nedavno i u Mađarskoj jasno pokazuje da je nacionalna euforija od početka devedestih do danas splasnula. Aspiracije stanovništva iz "historicističkih" i "grandioznih" koordinata (oslobađanje od ruskog medvjeda) danas su čvrsto prizemljene, najčešće na posve prizemnom terenu privrede. "Države su tu, O.K., dosta je odricanja i revolucije, sada bi htjeli živjeti" - to je tipičan rezon glasača drugog ili trećeg izbornog ciklusa. Postalo je sasvim jasno da im stranke nacionalnog romantizma - prepune velikih riječi i maštovitih obećanja - ta obećanja ne mogu ispuniti. Četiri zadnje godine posvuda su uvjerljiv dokaz za nevjerne Tome.

Hrvatski slučaj

Politička gibanja te vrste začudila su (i preplašila) mnoge u Hrvatskoj, to više što postaje jasno da se - unatoč još uvijek solidno stojećoj karizmi **Franje Tuđmana** - ni Hrvatska neće othrvati spomenutom postsocijalističkom sindromu, iako se čini da je u Hrvatskoj desnica uvjerljivo jača no u većini evropskih zemalja. Rat je za taj fenomen dovoljno objašnjenje, no čini se da su i ovdje njene pozicije počele slabiti. Razlog tomu je poprilično jednostavan: unutar **HDZ**-a ujednjeno je, zapravo, sve što je uopće bitno na desnoj sceni. Pravaške stranke su marginalne i predstavljaju samo manje ili više radikalne produžetke Hrvatske demokratske zajednice: one u radikalnijoj formi iznose dio njenih ideja, ali ne iznose ništa bitno nova. Pravašku ideju o objedinjavanju Hrvatske s Bosnom i Hercegovinom veći dio javnosti doista ne uzima ozbiljno: to je jedina važna razlika. Većina analitičara sklonija je zapravo tvrdnji da je upravo u **HDZ**-u skoncentriran ideološki i pragmatski najzdraviji i najjači dio hrvatske desnice, oličen u poznatoj struji koju predvode **Vukojević, Šeks i Milas**, čiji su nastavak - a ne opozicija - stranke poput **Đapićeva** HSP-a, ili nedavno ugasle Šošićeve Hrvatske stranke. Zato je pad popularnosti **HDZ**-a ujedno i razlog dezavuiranju desne ideje uopće u Hrvatskoj; desne stranke morat će zato podijeliti, čini se, manji broj glasova koji po svemu sudeći ne bi trebao nadići ukupni broj glasova koje je **HDZ** dobio na zadnjim izborima. Taj trend potvrđuju i rezultati ankete, navodno provedene za potrebe Predsjedničkih dvora, prema kojima ujedinjena ljevica može računati na, ukupno, 28 posto glasova. Ta je vijest, prema dobro obaviještenim izvorima, ozbiljno zabrinula predsjednika.

Spomenuti opći trend sasvim sigurno bio je jedan od dva razloga što je veći dio hrvatske ljevice ovih dana pristupio dugo najavljivanom ujedinjenju. (Drugi razlog su, naravno, najavljeni i po svemu sudeći veoma vjerojatni prijevremeni parlamentarni izbori, koji bi ljevicu - dočeka li ih nespremna - marginalizirali do idućeg stoljeća!).

Tripalov "životni projekt"

Iako su "dobro upućeni" tvrdili da su (već tradicionalna) gloženja na ljevici - obično iz naizgled nerazumljivih razloga - pretvrd orah za bilo kojeg potencijalnog ujedinitelja, **Miko Tripalo** ipak se pokazao dovoljno jakim magnetom za do jučer prilično heterogene ljevičare. U njegovoj je ličnosti objedinjeno, čini se, nekoliko osobina koje drugi potencijalni lideri ljevice nisu imali. Tripalo ima dugogodišnju legitimaciju nacionalnog barda, što bi u najširim krugovima glasača trebalo imati jak efekt: on može privući dio birača koji nije zadovoljan desnim strankama, ali ne želi odustati od nečega što bi se dalo označiti "patriotskom pozicijom".

"U ovu stranku došla sam zato jer je cijela moja obitelj bila tripalovska", izjavila je na sjednici inicijativnog odbora u Europskom domu u Zagrebu **Dafinka Večerina**, poznata zagrebačka odvjetnica i feministica, donedavna članica HSLS-a (njeno je pojavljivanje na sastanku inicijativne grupe izazvalo prilično iznenađenje). Uz nju, na ljevicu je "zalutao" i **Mirko Mađor** iz HSS-a, što pruža dodatne dokaze o privlačnosti ponuđenog koncepta za širi krug ljudi. Primjer odvjetnice Večerine mogao bi biti paradigmatski za cijeli niz ljudi koji dišu "nacionalno", ali im ni socijalna dimenzija - koju je nova stranka, naravno, istakla u prvi plan, - nije nevažna, posebno s Tripalom koji je oslobađa jugoslavenske hipoteke.

Trend promjena odslikavaju - na jednom drugom planu - i nedavno okončani izbori u Matici Hrvatskoj, koje je **Vlado Gotovac** dobio na neobično uvjerljiv način, unatoč pritiscima vladajuće stranke. Vidljiv je i u energično antihadezeovskom pisanju **GLOBUSA**, koji vladajuću stranku nastoji dezavuirati na svim područjima, ali sasvim sigurno pored liberalnih redakcijskih preferencija reprezentira i veći dio dominantne društvene klime. Vladajuća stranka u "prosvjetljenijim" slojevima izgubila je svaki dignitet. Pragmatičan je, stoga, bio i Tripalov nastup koji je (u emisiji "Slikom na sliku") istakao kako *"nova stranka nije ni svjetska, ni evropska ni balkanska, posebno ne jugoslavenska, već hrvatska socijaldemokracija"*.

"U ovu stranku ulažem cijeli svoj život" rekao je Tripalo, što svjedoči o značajnim ambicijama s kojima ulazi u ovaj poduhvat. "Bit ćemo energičniji i oštriji u kritici od drugih oporbenih stranka", rekao je u promotivnom nastupu u "Slikom na sliku". Ta bi kombinacija (dokazani patriotizam, socijalna pravda i zastupanje radnih slojeva) mogla postati privlačan mamac za cijeli niz glasača koje ljevica do sada nije uspjela privući, jer se nije mogla osloboditi stigme jugoslavenstva i izrazite beskrvnosti. No, u ASDH će, sasvim sigurno, biti i dosta onih koji će "navlačiti" glasove tradicionalnih ljevičara, glasača bivšeg SDP-a koji je, zbog nevjerojatne sklonosti ka samouništavanju koje se, u **Račanovim** terminima nazivalo "konstruktivnost", u nekom roku sasvim sigurno mrtva stranka. Osnivanje ASDH je zato u redovima Račanovih pristaša izazvalo pravu konsternaciju: prema informacijama iz krugova upućenih, po prvim glasinama o ozbiljnom ujedinjavanju ljevice jedan se "teklić" posve nestaloženo uputio do Predsjednika u Banske dvore kako bi mu "tužakao" osnivače nove stranke. Očekivalo se, naime, kako će stožer ujednjnjenja ljevice biti Račanov SDP, no ipak je - vjerojatno zahvaljujući političkoj mudrosti Mike Tripala, i konstruktivnosti **Silvija Degena**, ujedinjavanje išlo drugim tokom.

Globalno prestrojavanje

Akcija socijalnih demokrata proizvest će, na ljevici, sasvim sigurno ozbiljne sukobe. Čuje se da je **Ivica Račan** ozbiljno zabinut (povrijeđen mu je ponos jer se smatrao najjačim jer se, vjerojatno bez trunke ironije, doživljavao kao lidera ljevice) pa bi stranka mogla ostati bez većine perjanica. Odlazi **Ivanišević**, po svemu sudeći **Ivan Šiber**, i neće trajati dugo da otpočne domino efekat: na brodu koji tone ostat će, vjerojatno, još samo oni koji su fascinirani Račanovom karizmom i možda - paradoksalno - još samo dr **Antun Vujić**, dr **Tomac** i **Gordana Grbić**. Nestat će i SDU (vjerojatno će otići najveći dio stranke, a nije isključeno ni kolektivno preseljenje iz kojega bi izostali još jedino ljudi oko **Horvata**) Prema najavljenim, ali nepreciziranim transferima, ASDH bi mogla imati više od devet trenutnih saborskih zastupnika, a bude li do formalnog konstituiranja sve teklu u redu, čak i više.

Nova konstelacija stranaka

No, stranka ima još jakih aduta: na inicijativnom se sastanku okupilo mnoštvo sveučilišnih profesora i istaknutih umjetnika (**Vjeran Zuppa, Šiber, Ivanišević, Edo Murtić, Vesna Pusić**), što je prvorazredni intelektualni potencijal kakav odavno nije bio okupljen na jednom mjestu, i koji nipošto nije za odbacivanje.

Poteškoće koje stoje pred ujedinjenom ljevicom ipak nisu zanemarive. Riječ je, prije svega, o imovinskim pitanjima (SDP i SSH vlasnici su nezanemarivo velike imovine) koja bi u ljevičarskim trvenjima mogla odigrati ulogu znatno važniju od ideoloških pitanja. Bit će, također, potrebna maksimalna politička mudrost da se - ipak prilično raznorodni - idejni profili objedine oko jednog programa. Dio članova nove stranke prati loš glas na ljevici ("aparatčici", "pripadnici bivše boljševičke struje" isl.) Osim toga, vlast će na novu stranku, koja bi doista mogla biti ozbiljna i "nekonstruktivna" na način SDP-a, ići svim sredstvima ("krtice", javne difamacije isl.) jer se u općoj političkoj konstelaciji, s jakim HSLS-om (u kojemu ipak nije prevagnula "populistička" linija), HND-om (koji vjerojatno ima još skrivenih aduta) i ASDH-om, političko klatno ipak iz temelja pomiče na "civilnu" stranu koja bi mogla nametnuti drugi tip izbornih vrijednosti u kojima se **HDZ**, sada već posve otkliznut na "desno", neće snalaziti.

Hrvatska bi tako, konačno, mogla dobiti "normalniji" politički spektar: sa snažnim **HDZ**-om na desnici, jakim centrom (HSLS, HND) i jakom ljevicom, uz nekoliko sekundanata. Ta prevaga civilnog nad militarističkim konceptom društva mogla bi - optimizam tu mora ustuknuti u ime realizma - ipak izazvati i odgovore kojima se nitko ne bi trebao posebno radovati.

"Praxis" je dobio nasljednika! Ime mu je "Constellations"

Korak naprijed, dva koraka natrag?

Kritika se u "Constellations" više uopće ne spominje (nadam se da se barem implicitno podrazumijeva); filozofija je zamijenjena političkom teorijom, a općenito uskim područjima političke teorije

Prisjetimo se - **"Praxis"** je rođen 1964. godine kao *"filozofski časopis u onom smislu u kojem je filozofija misao revolucije: nepoštedna kritika svega postojećeg, humanistička vizija doista ljudskog svijeta i nadahnjujuća snaga revolucionarnog djelovanja"*. Živio je deset godina, a potom je zamro očekujući bolje dane. Ondašnje prilike i vlast nisu mu bile sklone i jednostavno su zavrnule pipu. Da ne bi umro, **"Praxis"** se hibernirao. Sedam godina kasnije, 1981. godine dobio nasljednika - časopis **"Praxis international"**, rođen u dijaspori, u Engleskoj. Nije više tako revolucionaran kao predhodnik, iako mu je **"Praxis"** bio uzor i duhovni vođa. Kroz godine se gubio u intelektualizmu, i naposljetku odlučio osnovati **"Constellations"**, koji bi trebao ispuniti prazan hod.

Pitanje je hoće li **"Constellations"** biti u stanju osvjetlati obraz časnoj starini koja je začela njegovu lozu.

"Praxis" je svoj smisao bio odredio ovako: *"Pitanja o kojima želimo raspravljati prelaze okvire filozofije kao struke. To su pitanja u kojima se susreću filozofija, nauka, umjetnost i društveno djelovanje, pitanja koja se ne tiču samo ovog ili onog fragmenta čovjeka, ni samo ovog ili onog pojedinca, već čovjeka kao čovjeka"*, dodajući uz to da *"nitko nema monopol ni izuzetno pravo na bilo koju vrstu ili područje kritike"*.

"Praxis international" odredio je svoj smisao nešto drukčije, ukazujući na nove povijesne okolnosti osamdesetih godina. Zanemarujući općenitost postavki **"Praxisa"** (iako se od starta pozivao na njegov duh i iskustvo), on usko određuje svoje "esencijalno različite zadatke" pravdajući se "promijenjenom historijskom situacijom". Tu historijsku situaciju koja je "bremenita opasnim destruktivnim tendencijama" nije adekvatno obradio, prema riječima sina nevjernoga, njegov otac Praxis kojemu se, između ostalog, zamjera zanemarivanje krize post-industrijskog društva, globalnih konsekvenci ekološke krize, alternativnih tehnologija i humanizacije rada, zahtjeva radničke klase za više kontrole i samoodređenja, značenja borbe za ljudska prava, zahtjeva za jednakošću i slobodom žena, analize novih društvenih pokreta i realnih mogućnosti reformi i revolucije itd. Sin se, dakle, od "nepoštedne kritike svega postojećega" koju je njegovao njegov otac okrenuo promišljanju određenih aspekata suvremenog svijeta.

Da li je time, u odnosu na oca, učinio korak naprijed ili korak natrag?

O novorođenčetu, zasad, možemo govoriti i razmišljati isključivo na temelju njegovog prvog izleta u svijet i onoga što, telegramski, najavljuje za slijedeće izlete. Govoreći sam o sebi **"Constellations"** se koristi oprobanim argumentima svojeg oca - nova historijska situacija određuje nove zadatke i načine ponašanja: *"Propast komunizma sovjetskog tipa stvorila je plodno tlo za ponovno promišljanje kategorija i projekata ..."*

U slijedećem broju (koji izlazi u listopadu) on će se baviti psihoanalizom, autonomijom i spolovima; uzvišenim i lijepim.

Kritika se više uopće ne spominje (nadam se da se barem implicitno podrazumijeva). Filozofija je zamijenjena političkom teorijom, a općenito uskim područjima političke teorije.

Da li je time, u odnosu na oca, učinio korak naprijed ili korak natrag?

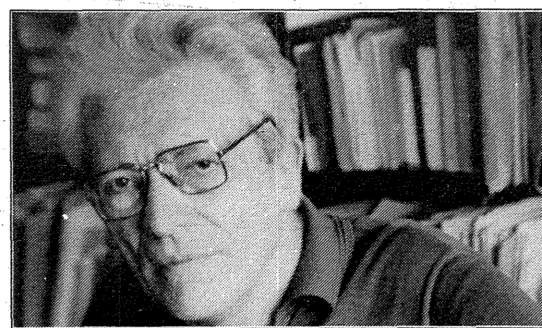
Nije li time, u odnosu na djeda, iznevjerio njegove osnovne intencije?

Vladimir DESNICA

GRUPA ZA DIREKTNU ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA
TKALČIĆEVA 38

Pozivamo Vas u PRAVNO SAVJETOVALIŠTE KOJE JE PONOVO POČELO RADITI.
SVAKOG ČETVRTKA OD **17-19** SATI, DOĐITE I UPOZNAJTE SVOJA PRAVA.
PRAVNI SAVJETI SU BESPLATNI I STRUČNI ZA SVA PODRUČJA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA.
SVAKI DAN OD **17-19** SATI MOŽETE NAS NAZVATI NA DEŽURNI TELEFON **422-495** I PITATI ZA SAVJET.
&
DOĐITE I UKLJUČITE SE U RAD GRUPE ZA LJUDSKA PRAVA AKO IMATE POTREBU DA POMOGNETE DRUGIM LJUDIMA I DA ZAJEDNO DOLAZIMO DO NOVIH SAZNANJA O ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA
INFORMACIJE NA TEL. **422-495**

GAJO PETROVIĆ (1927-1993) IN MEMORIAM

USTRAJNO SUPROTSTAVLJANJE STERILNOSTI

Gajo Petrović preminuo je 13. 6. 1993. godine u Zagrebu, u dobi od 66 godina. Svoju je bolest tijekom dugih godina podnosio s ravnodušnošću dostojnom divljenja, distancirajući se od sebe samoga. Do samoga kraja on nije očuvao samo takav filozofski temperament, nego i za cijeloga života prisutni angažman za jedan drukčiji, revolucionarni, napokon nastanjivi i humani svijet. Pri posjetu njegovoj bolesničkoj postelji, nekoliko tjedana prije smrti, zatekao sam Gaju Petrovića u duhovnom raspoloženju nepokolebane borbene hrabrosti. O sadržaju članka koji će kasnije biti tiskan u novinama ("Nedjeljna Dalmacija") govorio je s vedro opuštenom ironijom, oslobođen gorčine, inače zamjetljive u tekstu, gorčine kojom su ga zbivanja i reagiranja za posljednjih godina morala ispuniti.

Redakcija časopisa *"Zeitschrift fur Philospohie"* odlučila se na tiskanje ovih redova, jer odajući počast značajnom južnoslavenskom filozofu i nepotkupljivom intelektualcu, koji je sagorio u dugogodišnjem oponirajućem i ustrajnom suprotstavljanju službenom marksizmu koji se bio odvojio i od samih filozofskih motiva prisutnih u Marksovu djelu.

S onu stranu biografskog povoda ovaj tekst odražava djelomice aktualni položaj u kojemu se danas općenito nalazi takav tip lijevog disidenta u zemljama poput Hrvatske. U Pragu, na primjer, Karelu Kosiku nije mnogo drugačije.

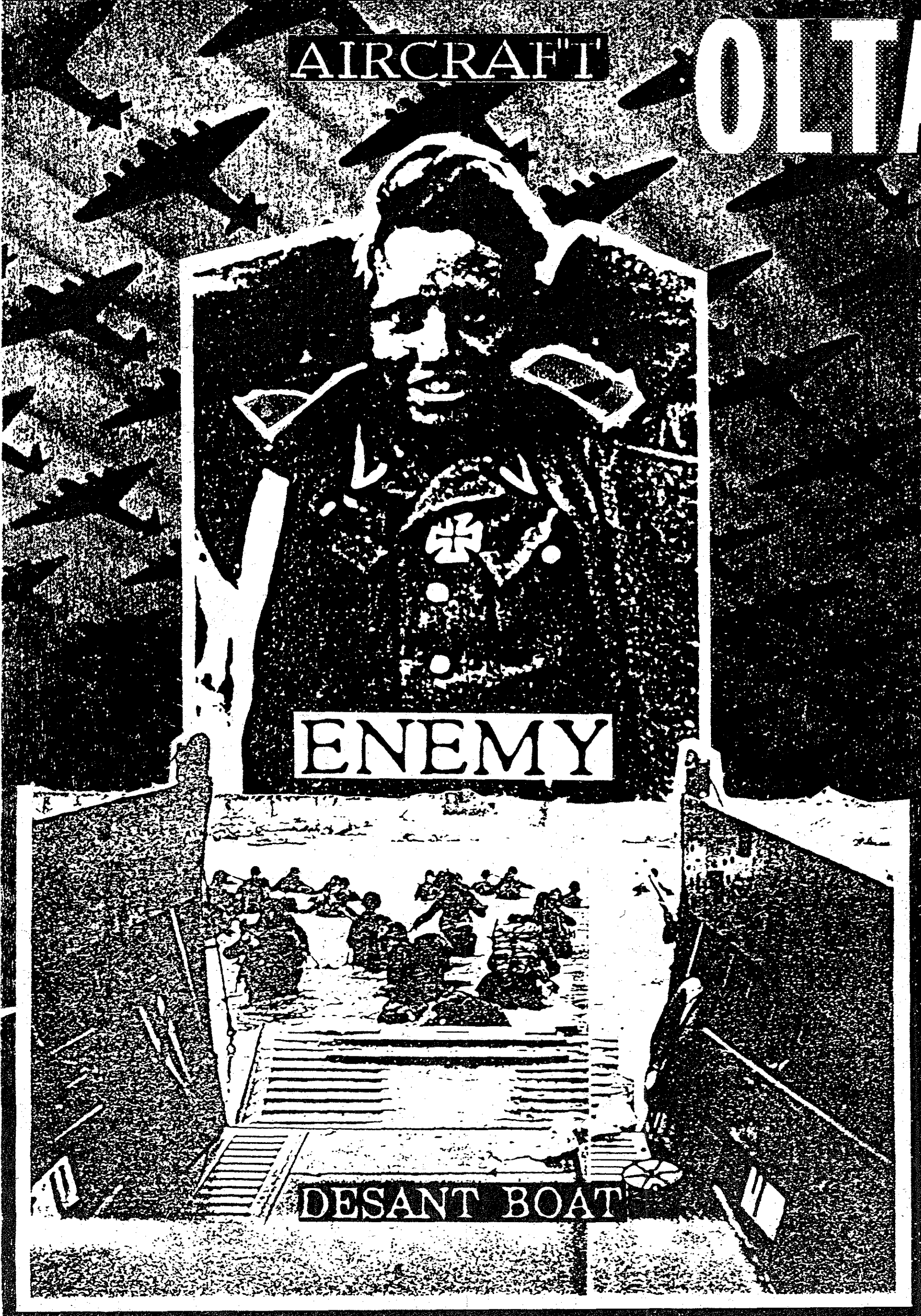
Gajo Petrović je doktorirao 1956. godine s tezom o Plehanovu, a od 1969. predavao je, kao redovni profesor, logiku, spoznajnu teoriju i ontologiju na matičnom sveučilištu u Zagrebu. Sva ta akademska zaduženja nisu bila slučajna: Petrović je jednako dobro poznavao matematičku logiku i analitičku filozofiju kao i anglosaksonski empirizam, o kojem je još 1955. objavio svoju prvu knjigu, kojoj je 1963. slijedila druga, naslovljena "Od Lockea do Ayera". Tada je, zajedno sa svojim prijateljima - u okviru obzora koji se kretao od Heideggera do Husserla - radio ponovo na tome da svježim pristupom antropološki utemeljene kritike otuđenja mladog Marxa, iz toga izvede stanovište koje će nešto kasnije postati glasovito zajedno s časopisom "Praxis", pod imenom *"Praxis filozofija"*. Grupa filozofa praksisovaca uskoro privlači međunarodnu pažnju utemljivši na otoku Korčuli, gdje se održavala ljetnja škola, živahno središte za razmjenu ideja među neortodoksnim lijevo orijentiranim intelektualcima, sve do njezina zabranivanja 1973. godine. Činilo se da velike "starine" Bloch, Fromm i Marcuse ukazuju na mogućnost svojevrsnog "dionizijskog socijalizma". Zagrebački su filozofi praksisovci, naime, imali na umu sve drugo do li činjeničnu filozofiju. Iznalazeći motiv ozbiljenja filozofije nisu se bili otvarali i za njeno praktično dokidanje: suprotstavljajući se okamenjenoj zbilji državnog socijalizma, oni su se zaklinjali ponajprije na "mišljenje prakse", ili kako je Petrović kasnije govorio, "mišljenje revolucije", koje je bilo bliže Heideggerovu "mišljenju mišljenja" no što je to bila mladohegelovska spekulacija o odnosu teorije i prakse. Petrović je vidio "glavni cilj i mogućnost principijelno drugačijeg ljudskog bivstvovanja, i to ne samo jednog novog društva, nego ponajprije novog načina života za čovjeka". Činilo se da je biti mišljenja svojstvena svojevrsna magična kauzalnost, a revolucija je tako postala metaforom za benjaminovski prekid kontinuiteta povijesti.

S tog je stanovišta kritička teorija počinila grijeh pozitivističke pretvorbe filozofskog mišljenja u društvenu znanost. U svakom je slučaju to bio podsticaj za obranu filozofskog "mišljenja" nasuprot scijentističkom otuđenju, što je Gaji Petroviću 70-ih godina navelo da mi predloži da nastavim s diskusijama započetim na Korčuli u okviru tada novoutemeljenog Centra u Dubrovniku - diskusijama naslovljenim "Philosophie und Sozialwiscenschaft" (*"Filozofija i društvena znanost"*). Taj su tečaj kasnije nastavili Richard Bernstein i mlađe kolege, a njegov je naslov još uvijek "Philosophy and the social Sciences". No, sudionici (koji su ove godine prešli u Prag) pri tom ne bi trebali imati na umu skriveni, unutrašnji smisao filozofske kontroverze između Zagreba i Frankfurta.

Jürgen HABERMAS

hladni overlord nad evropom

OLTAR ANTIFAŠIZMA

na normandijskoj proslavi "Dana D" povrijeđeni su Rusi, Hrvati, Slovenci i ostali koji nisu imali geopolitičku sreću makar najskromnije pripomoći anglosaksonskom dvojcu na njegovom putu ka Berlinu

U hrvatskim će analima 6. lipanj ostati upisan kao dan kada je "ustaška" kuna - sastavljena od "slavenskih" lipa (p)ostala službeno jedinim platežnim medijem. A oči svijeta koji s novcem ima mnogo manje tegoba bile su uperene u ozbiljnoga kandidata za medijski događaj mjeseca - obilježavanje 50. obljetnice iskrcavanja u Normandiji. Četrdesetak tisuća još živih sudionika najvećega pomorsko-zračnog desanta u povijesti bilo je u drugome planu. Iskazivanje počasti palima i uspomenički domjenak veterana koji su zagazili u osmo ili deveto desetljeće života našli su se u sjeni mahanja zastavama, spektakla "u ime čovječanstva" i - političke (s)lagalice.

De Gaulle je saznao na kraju

Francuskim domaćinima, primjerice, trebalo je malo prisjećanja na udjelništvo u pobjedi koje je, bez obzira na to što je bilo relativno sitno, poslužilo kao pokriće da ih se 1945. ubaci i u savezničke džipove koji su kružili po Berlinu. Trebalo je obnoviti mit **De Gaullea**, **Petainova** protivnika, premda je General o operaciji "Overlord" obaviješten na samome kraju. Proslava "Dana D" Francuzima je dobrodošla i kao rijetka prigoda da u odabranome društvu malo budu bez Nijemaca. Nije li kancelar **Kohl** - iako duboko svjestan kako je savezničko iskrcavanje u Francusku završilo oslobađanjem njegove domovine od nacizma - s obzirom da su tada poginule tisuće njegovih sunarodnjaka, izjavio da se ne bi odazvao pozivu na normandijsku "feštu"? No predsjednik **Mitterrand** njemačkoga službenog predstavnika nije ni pozvao. Na proslavi su bili samo prvaci država čiji su vojnici sudjelovali u "Overlordu": od SAD i Ujedinjenog Kraljevstva preko Kanade i Poljske do Nizozemske i Češke. Međutim, **Mitterrand** je, u duhu aktualnog bratstva dva oka u zapadnoeuropskoj glavi, obznanio kako će na redovitoj paradi za francuski veleblagdan 14. srpnja, u sklopu mješovitoga euro-korpusa, Champs-Elyseesom mimohoditi i njemački vojnici. Bolno sjećanje Francuza na njemački mimohod iz srpnja 1940. na istome mjestu u Parizu, potisnuto je voljom za partnerstvom!

U Normandiji, kao i s druge, britanske strane La Manchea slavila se pobjeda jedne strane nad drugom. No, pazilo se da se ne povrijedi Njemačka koja je u zadnjim desetljećima do neraspoznavanja drugačija od one iz 1934. ili 1944. Ili, za boravka u Italiji, predsjednik **Clinton** s jedne je strane podsjetio tko je pobjednik, a s druge, na upit o petorici postfašističkih ministara, izjavio: *"Treba ih suditi po onome što učine, a ne po tome s kim se druže"*. Za razliku od ovih obzira prema dvjema državama koje su bile fašističke i osvajačke, ponovno je bezobzirno hladan odnos prema brojnim narodima antifašističke prošlosti. Naime, na plaži Omaha i inim slavilištima u prvome je planu ipak bila teza o Zapadu kao rizničaru antifašizma! Svaki čovjek svojega konja hvali, ali nije li previše, primjerice, kada **Mitterrand** izjavljuje: *"Operacija 'Overlord' događaj je koji je skrenuo tijek povijesti, donoseći pobjedu slobodnoga čovjeka nad nacizmom"?*

Jedan dan, samo jedan dan

Status slobodnoga čovjeka, dakle, stječe se i sitnim sudjelovanjem u "odlučujućem boju za oslobođenje Europe od nacizma". Europski antifašizam je izjednačen s jednim, istina značajnim pothvatom - ne postoji antifašistički "minuli rad" iz 1942. ili 1943. ni samosvojni antifašizam nakon operacije otpočete ujutro 6. lipnja 1944. I nešto Francuza se tada iskrcalo u Francusku, pa su neusmjesna pitanja o kolaborantima iz Vichya. Trupe je prevozilo i više od deset brodova norveške trgovačke mornarice - tko to bijaše **Vidkun Abraham Quisling**? Zemlje poput Norveške ili Slovačke dobile su pristup legitimacijama antifašističke podobnosti (s odriješenjem od grijeha) ne toliko na temelju svojih pokreta otpora koliko stoga što su imale sreću i najskromnije ali neposredno, tamo na zapadu Europe, pripomoći Britancima i prekooceanskoj braći na njihovome putu do Berlina. E, da je tada **kralj Petar** u Londonu malo pogurao, pa da je i koja jedinica Jugoslavena ugurana u trupe za prepad na Normandiju...

Ne mogu nam pomoći ni činjenice o sudjelovanju u "Overlordu" i naših ljudi i trgovačkih lada sa Splitom kao matičnom lukom. S obzirom da su ti sudionici bili pod stranim zastavama, Hrvati, kao i drugi narodi u sklopu pokojne države, na Zapadu su u statusu nepriznatih ili polovičnih antifašista. Premda su se sami oslobodili.

Sugeriranje da su Zapadnjaci sami pobijedili Hitlera (i to baš zahvaljujući uspjehu Dana D) ide sve do "zaboravljanja" uloge SSSR-a. A bez prve, sovjetske fronte vjerojatno u lipnju 1944. ne bi udarno otvaranje zapadnog pravca bilo tako uspješno. Staljingrad i Kursk, kao i El Alamein ili savezničko iskrcavanje na Siciliju, bili su znatno prije "Overlorda". Anglosaksonski je dvojac na najvišoj razini desant na francusku obalu počeo planirati još u proljeće 1942., a Nijemci su ujesen iste godine počeli graditi "Atlantski bedem". Istina, SAD i UK su se morali boriti i protiv Japanaca, ali je isto tako činjenica da je sovjetska fronta u Evropi bila glavna, ili bar toliko važna da je Zapad morao amenovati golemo i sveopće širenje Sovjeta na Istoku kontinenta.

Komunjarci ne mogu bit heroji

Traje li još uvijek hladni rat? Tada je zapadna propaganda tvrdnjama o tome da je u Normandiji odlučen ishod Drugog svjetskog rata u Europi i sličnim samodopadnostima zapravo sustavno umanjivala značenje Sovjeta (i njihovih poslijeratnih ideološko-političkih rodaka, uključujući i Jugoslaviju) u slamanju njemačkog fašizma. Jer, Zapad se sa svojim odmetnutim čedom sam obračunao. I, tko je vidio da i komunjarci, komsomolci, skojevci i oni koji su se odazvali njihovome pozivu, mogu biti junaci? U Prvom, poglavito u Drugom svjetskom ratu morala je Amerika priskočiti u pomoć samoproždirućoj Europi. Ali, i prije i nakon dolaska konjice u pomoć kaubojima (Britaniji), kako bi se istjerali "Indijanci" (iz Italije, Francuske itd.), borili su se "farmeri" (Sovjeti) i "traperi" (po Hrvatskoj, Sloveniji, BiH...) Bacanje cvijeća i djevojaka u zagrljaj, te još mnogo toga, nagrada je konjici i njezinim prijateljima koji su napravili *coup de grace*. Hej, ostavite nešto i za farmere i trapere! Umjesto poštenog priznanja (konkretno) **Mitterand** se uživio u ulogu ovlaštenog udjeljivača zvanja antifašista. U zanosu antifašističkoga drugoligaša kojemu je politika omogućila da bude ceremonijal-majstor fešte od antifašizma, **Mitterand** vrijeđa one koji nisu imali toliko sreće sa zemljopisom i politikom. Da Hrvati žive u Belgiji ili Luksemburgu, i oni bi automatski sudjelovali u proslavi "pobjede nad nacizmom", tj. bili bi blizu normandijskoga "Oltara antifašizma".

Pokriće za redizajniranje povijesti Drugoga svjetskog rata, tj. za selektivni antifašizam nalazi se u tome što, eto, ruska ili hrvatska borba protiv nacizma nije imala demokratsko pokriće. Tako oni koji su imali više demokracije i manje očitovanog antifašizma na koncu imaju priznatiji antifašizam od onih koji su imali manje demokracije i više antifašizma! Kako onda objasniti da su demokratske SAD i UK u ratu blisko surađivale s totalitarističkim SSSR-om? "Demokratska" interpretacija borbe protiv fašizma otvara brojna, u nekim slučajevima veoma neugodna pitanja. Primjerice, koliko je istine u tvrdnjama kako "Overlord" nije samo operacija protiv Njemačke (koja je već na koljenima), već je u prvom redu bio cilj zauzeti što više Europe i tako biti u boljem položaju u mogućem sukobu s tada aktualnim saveznikom s Istoka? Inače, **OVERLORD** znači vrhovni gospodar, feudalac...

Mirko Vid MLAKAR

MEĐUNARODNI SEMINAR "LJUDSKA PRAVA, PRAVA NACIONALNIH I ETNIČKIH ZAJEDNICA I MANJINA I PRAVA IZBJEGLICA" U ZAGREBU

bez prisustva vlasti

U prvoj polovici lipnja na zagrebačkom Fakultetu političkih nauka održan je trodnevni međunarodni seminar *"Ljudska prava, prava nacionalnih i etničkih zajednica ili manjina i prava izbjeglica"*. Seminar je organiziran u suradnji FPN-a i "Raoul Wallenberg Instituta za ljudska prava i humanitarno pravo", koji djeluje unutar Univerziteta u švedskom gradu Lundu.

Prvi dan bio je posvećen ljudskim pravima, a izlaganja su se tematski kretala u rasponu od bavljenja filozofskim, pravnim i teorijsko-političkim problemima do iznošenja empirijskih podataka o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj. Drugi i treći dan bili su posvećeni pravima izbjeglica, odnosno pravima etničkih manjina, s jednako širokim spektrom pristupa zadanim temama. Šarenilo pristupa problematici i usko stručni interesi većine sudionika seminara doveli su do toga da, osim u nekoliko iznimaka, prave rasprave nije niti bilo. **Goran Melander**, direktor "Raoul Wallenberg Instituta" u uvodnom je izlaganju upozorio kako nije dovoljno samo prihvatiti brojne deklaracije Ujedinjenih naroda o zaštiti ljudskih prava, nego ih je potrebno i provoditi i kontrolirati njihovu primjenu. Po njegovom mišljenju, međunarodni sporazumi koji se odnose na reguliranje zaštite ljudskih prava trebali bi biti obvezujući za zemlje koje ih potpisuju.

Suverenitet je iznad ljudskih prava

Ovako izoštren stav, koji dobija dodatan prizvuk kad ga se iznosi u hrvatskom ambijentu, odmah je potom dobrim dijelom neutralizirao **Ljubomir Antić**, predsjednik saborskog Odbora za zaštitu ljudskih prava, navodeći stotinu različitih *"objektivnih razloga"* zbog kojih je stanje u Hrvatskoj takvo kakvo jest. On je ipak "izrazio nadu" da će i pučki pravobranitelj, institucionalno zadužen za zaštitu građana, jednom početi s radom. (Nije bitno što je **Branko Babac**, čovjek kojem je dodijeljena uloga pravobranitelja, ortodoksni hadezeovac i što je odugovlačenje s početkom njegovog rada dio igre u kojoj i sam aktivno sudjeluje).

Kad je riječ o, zasad imaginarnom, *Sudu za prava čovjeka*, čije je dovođenje u sferu realnosti jedan od preduvjeta (i) za ulazak Hrvatske u Vijeće Evrope, Antić vidi problem u tome što se osnivanje toga suda "osjeća kao krnjenje hrvatskog suvereniteta", pa zbog toga postoje otpori njegovom formiranju.

Antić je vrlo dobro obavio ulogu branitelja hrvatske vlasti. To je ona vjerojatno i očekivala, pa se njezin predstavnik, u liku - najavljenog - **Ivića Pašalića**, nije ni pojavio na skupu. Nedolazak ikoga iz vladajuće stranke još jednom dobro ilustrira službeni stav prema problematici kršenja ljudskih prava u našoj zemlji.

Tuđmanova definicija Hrvatske kao najdemokratskije države na svijetu moguća zbog toga što postoji jedinstvo opozicije i vlasti u ocjeni stanja ljudskih prava u Hrvatskoj

Od brojnih organizacija za zaštitu ili prevenciju kršenja ljudskih prava, na seminar su pozvani samo **Milorad Pupovac** iz Srpskog demokratskog foruma i **Ivan Zvonimir Čičak**, predsjednik Hrvatskog helsinškog odbora. Čičak je još jednom ponovio svoju tezu o "mentalnom sklopu kojemu je strana ideja ljudskih prava", uočivši i da je **Tuđmanova** definicija Hrvatske kao najdemokratskije države na svijetu moguća zbog toga što postoji jedinstvo opozicije i vlasti u ocjeni stanja ljudskih prava u Hrvatskoj.

Komentari & objede

Dio svojeg izlaganja Pupovac je posvetio nacrtu *Zakona o službenoj upotrebi jezika*, koji bi uskoro trebao ući u saborsku proceduru. Po njegovu mišljenju, u tom zakonu nema ni slova iz Međunarodne povelje o upotrebi manjinskih i regionalnih jezika. Pupovčevo je izlaganje izazvalo niz komentara i prigovora pojedinih sudionika u radu seminara, pa i otvorene političke objede od strane saborskog zastupnika **Miroslava Kiša**.

Izostanak predstavnika većine organizacija za ljudska prava iz Hrvatske, kao i udruženja pripadnika društvenih skupina čija su prava najviše na udaru, još se donekle može objasniti namjerom organizatora da skup bude prvenstveno teorijske prirode, a ne da se svede na beskonačno nizanje primjera koji sačinjavaju mozaik stanja ljudskih prava u našoj zemlji. Međutim, posve je nejasno zašto seminaru nisu prisustvovali neki od najjačih intelektualaca u Hrvatskoj, koji su se posljednjih godina vrlo aktivno uključili u pokret za inauguriranje pozitivnih vrijednosti poput demokratske kulture, tolerancije, vladavine prava, poštivanja načela pravne države... Oni bi imali što reći o teorijskoj strani problematike ljudskih prava, a neki od njih posjeduju i zavidnu količinu empirijskih podataka. Njihov izostanak ostavio je dojam da je organizatorima stalo da pošto-poto izbjegnu bilo kakav jači odjek u javnosti, ili ne daj bože, da s nekim od mogućih sudionika podijele etiketu narodnog neprijatelja. Ovako je sve ostalo unutar strogih akademskih okvira: profesori su se sreli, izmijenili iskustva i produbili spoznaje, ubilježili si jedan međunarodni simpozij u akademsku biografiju, i razišli se svojim kućama. Suviše malo, znamo li da se skup održao u jednoj od najrizičnijih zemalja u Evropi glede kršenja ljudskih prava.

Toni GABRIĆ

Patriotski & patološki žurnalizam, po kriterijima Franje Tuđmana i Stjepe Martinovića

Tko su skojevci hrvatskog novinarstva

Ako je suditi po trenutnim podjelama unutar novinskog ceha, neće biti čudno ako uskoro dobijemo dvije novinarske strukovne organizacije, s tim da se ne zna tko bi ostao u staroj, a tko bi trebao osnovati novu

piše: **Vesna Roller**

Posjećujući prije desetak godina jednu demokratsku državu latinoameričkog tipa, te listajući tom prigodom tamošnje novine, visoki američki dužnosnik izrekao je kasnije puno puta citiranu konstataciju: što više dobrih vijesti vidim u novinama, znam da je više ljudi u zatvorima! Bez obzira na drastičnu formulaciju - očito prilagođenu mjestu na kojemu je konstatacija izrečena - njezina glavna pouka vrijedi i za druge, pa tako i za mladodemokratske prostore, kao što je naša hrvatska država.

Iz citirane izjave mogu se izvući dvije temeljne teze: prva je da svaka država, točnije svaka vlast, nastoji osigurati svoju što ljepšu sliku u medijima, a druga da je stupanj medijskih sloboda upravo proporcionalan sa stupnjem svih ostalih građanskih sloboda u nekoj društvenoj zajednici. Izjava američkog političara implicira i treću tezu - da su prave vijesti - "loše" vijesti, da dobra vijest i nije vijest, a to je zapravo svojevrsna definicija prirode novinarstva i njegove temeljne svrhe.

Dobre vijesti iz mlade demokracije

Dakle, u demokratskoj državi, htjelo se reći, mediji trebaju otkrivati napukline i slaba mjesta demokratskog tkiva, naravno upravo s ciljem da se ona pokrpaju i učvrste. Novine u pravim demokratskim društvima pune su stoga "loših" vijesti, a u društvenim zajednicama, koje su imenom demokratske, a po svojoj stvarnoj prirodi represivne, sve je puno "dobrih" vijesti, jer mediji nisu u službi demokracije i njezine javnosti, nego - države.

Najbolje izglede da izlete iz buduće, pročišćene novinarske organizacije imaju umirovljeni novinari. Kako je izjavio jedan kolega, to umirovljeničko "bolesno" tkivo od iste je vrste kao nekadašnji SUBNOR, a takove izrode "čisto hrvatsko novinarsko društvo" ne namjerava grijati u svojem okrilju. Identična sudbina, najavio je isti govornik na dubrovačkom skupu, čeka i SKOJ - kako je nazvao free-lancere, novinare koji nisu zaposleni u domaćim medijima, nego rade za strane novine, radio ili televizijske postaje

Kako bi se izbjegli zaključci da su ovo zločeste aluzije na našu mladodemokratsku zbilju, izreći ćemo ono što je nedavno plodan kolumnist najtiražnije hrvatske dnevne novine tražio da "prizna" jedna naša kolegica, koju je isti okvalificirao kao "poznatu jugonostalgičarku": Ova vlast nije zatvorila ni jednog novinara, a, dodajemo i što uvaženi kolega nije tražio da se prizna, niti u našoj demokratskoj državi ima političkih zatvorenika! Ali, nastavit ćemo bez da nas se pita, kod nas ima previše "dobrih" vijesti a, što zapravo još više zabrinjava, premnogo novinara koji zastupaju tezu da su te "dobre" vijesti, ako ne jedino pravo, onda u svakom slučaju jedino istinsko domoljubno ili hrvatsko novinarstvo.

Dva HND-a?

Jasno je tako kako je spomenuti kolumnist naših dnevnih novina zaključio da je kolegica "nehrvatska" novinarka, odnosno jugonostalgičarka - proizvodila je zasigurno previše "loših" vijesti o Hrvatskoj! Jedan drugi kolega na nedavno održanom skupu "Dani hrvatskog novinarstva" u Dubrovniku, upotrijebio malo drugačiju terminologiju - novinarstvo "loših" vijesti o Hrvatskoj nazvao je "patološkim". Zna se od čega se sastoji zdravo novinarsko tkivo - od "dobrih" vijesti!

Prema svemu onome što se čulo na "Danima hrvatskog novinarstva" u Dubrovniku, čini se da je ovaj raskol među hrvatskim novinara, po liniji dobrih-loših vijesti, a u suštini po tome što je zapravo novinarstvo - preciznije, kako dio kolega inzistira - hrvatsko novinarstvo, dosegao kulminaciju. Rasplet bi mogao biti cijepanje do sada jedne, iako po mnogo čemu i do sada nejedinstvene, novinarske udruge - Hrvatskog novinarskog društva. Dio hrvatskog "zdravog" novinarskog tijela traži da se uvedu novi kriteriji za primanje u članstvo HND-a, u koje će, osim spomenutih kriterija patologije, ući, kako je izravno najavljeno, i to za koga novinar trenutačno radi, odnosno da li uopće radi. Tako za sada najbolje izglede da izlete iz te buduće pročišćene novinarske organizacije imaju umirovljeni novinari. Kako je izjavio jedan kolega, to umirovljeničko "bolesno" tkivo od iste je vrste kao nekadašnji SUBNOR, a takove izrode "čisto hrvatsko novinarsko društvo" ne namjerava grijati u svojem okrilju. Identična sudbina, najavio je isti govornik na dubrovačkom skupu, čeka i SKOJ - kako je nazvao free-lancere, novinare koji nisu zaposleni u domaćim medijima, nego rade za strane novine, radio ili televizijske postaje. Do jeseni ti će kriteriji biti utvrđeni, a potom će slijediti i nova izborna skupština.

Da se stvar na koncu može preokrenuti, indiciraju dva detalja: prvi - da je ista garnitura, koja sada traži oštar zaokret prema dosadašnjem radu i principima HND-a, neslavno prošla na izborima za rukovodstvo Društva u proljeće ove godine, te drugi - da je sličan pokušaj za preokret u **Matici hrvatskoj** završio porazom "reformatora", pa tako sada oni, umjesto da čiste i preorjentiravaju staru udrugu, moraju osnovati novu **Maticu hrvatsku** po svojoj mjeri. Ne bi čudilo da uskoro imamo i dvije novinarske strukovne organizacije, s tim da se ne zna tko bi ostao u staroj, a tko bi morao osnivati novu.

Novinari - stahanovci

S novinarima, bar ne sa svima, nisu nezadovoljni samo neki novinari, nego i aktualni vlastodršci. I ovo je nezadovoljstvo dužeg vijeka i već dosta poznato. Iz najviših državnih ureda lansirane su etikete poput one Šeksove - "medijski zagađivači". S obzirom na manje-više već općeprihvaćenu činjenicu da je predizborna kampanja u Hrvatskoj već počela, te na općepoznatu istinu o ulozi medija u izbornoj trci, nije čudo da su napadi na dio hrvatskih novinara u posljednje vrijeme ponovo pojačani. U njih se, posve otvoreno i direktno, uključio i sam Predsjednik države, koji je pozvao invalide domovinskog rata da pohađaju šestomjesečne novinarske tečajeve, kako bi postali zagovornici "prave hrvatske politike" i tako se suprotstavili (novinarima) jugokomunistima koji trenutačno "dominiraju na hrvatskom novinskom tržištu". Nije sporno to da invalidi budu novinari - dapače želja svakog normalnog čovjeka jest da se ovi ljudi, stvarni i jedni od najvećih stradalnika u ovom ratu, što prije i što bolje uklope u normalan život i da obavljaju poslove koje mogu i žele - nego je "znakovita" očitovana Predsjednikova namjera da novim, po svojoj mjeri skrojenim "novinarskim profesionalcima" istisne s medijskog polja one "krivih" dimenzija. Zlobnici bi rekli da je to logičan slijed: prvo su počišćene nepodobne novine - **Danas**, stara ***Slobodna Dalmacija***, pa su onda preostali mediji pročišćeni od "nečistih" novinara, a sad na pripremljeni, očišćeni teren treba posaditi zdrave mladice!

Kako ova zemlja ipak nezaustavljivo, čak mnogočemu i mnogokojima usprkos, ide putem demokratizacije, kao ni prethodna čišćenja tako ni najavljeno sađenje politički podobnih klica neće spriječiti prirodni medijski rast izvan ograđenih državnih vrtova. Pokazuje to broj u posljednje vrijeme pokrenutih novina, radijskih postaja, pripreme za osnivanje nezavisnih televizija. Vlast će uvijek nastojati što više medija uzeti pod svoje, kako bi se s narcisoidnim užitkom ogledala u što više "lijepih i dobrih" vijesti o sebi, novinari će sve više i sve žustrije, prepušteni okrutnom tržištu, tragati za "lošim" vijestima - jer one se, na koncu, puno bolje prodaju.

Cvjetat će tisuću cvjetova

Ovaj neizbježan, sudbinski put ka demokraciji, slobodi medija i cvjetanju novinarstva, može pak biti kraći ili duži, teži ili lakši. Na to, između ostalog, utjecat će i zakonska regulativa. Upravo je pripremljen gotovo kompletan novi zakonski "medijski" paket i ne bi bilo dobro da on bude završen i pušten u život bez odgovarajuće pozornosti i rasprava u javnosti, u sjeni novinarsko-novinarskih i političarsko-novinarskih prepucavanja. I trenutačno napuklo hrvatsko novinarsko društvo uspjelo se ujediniti oko zahtjeva za izmjenom članka 31. Zakona o javnom informiranju koji je, u sadašnjem obliku, dobrano udario po džepu i provladine medije. Profesija bi se jedinstveno trebala postaviti i prema upravo izišlom nacrtu prijedloga Zakona o slobodi javnog informiranja.

Hrvatski premijer **Valentić** tješio je, doduše, novinare okupljene na nedavnom dubrovačkom skupu, da je to tek prva faza i da se ne treba zabrinjavati zbog nekih problematičnih formulacija, ali za takve stvari nikada nije prerano brinuti - može biti samo prekasno. A u ponuđenom nacrtu stoji primjerice odredba da "nakladnik odgovara za štetu ako informacijom objavljenom u sredstvu javnog informiranja povrijedi dostojanstvo i ugled ili koje drugo zakonom utvrđeno pravo Republike Hrvatske, organa državne vlasti ili drugih pravnih osoba"! Mnoge je ova formulacija podsjetila na **Šeksov** ne tako davni prijedlog koji je u kuloarima bio poznat kao "Zakon o zaštiti države". U istom prijedlogu sveobuhvatnog zakona za područje informiranja postoji i članak u kojem se kaže da *"nije dopušteno emitiranje programa javnih glasila ako se financijska ili druga materijalna sredstva za njihovo emitiranje osiguravaju iz inozemnih izvora bez obzira na to da li se ti izvori nalaze u inozemstvu ili u zemlji"*. Ako bi ovakva odredba prošla u definitivnoj zakonskoj verziji, mediji u Hrvatskoj mogli bi računati samo na vrlo ograničen broj domaćih bogataša, što bi uskoro zakačilo ne samo one koje trenutačno pomaže ne-zna-se-koliko puta prozvani "sumnjivac" **Soros**, nego i one medije, koji su još trenutačno u državnom krilu, ali će i oni uskoro, zbog ekonomske nejakosti "majčice", biti bačeni na tržište.

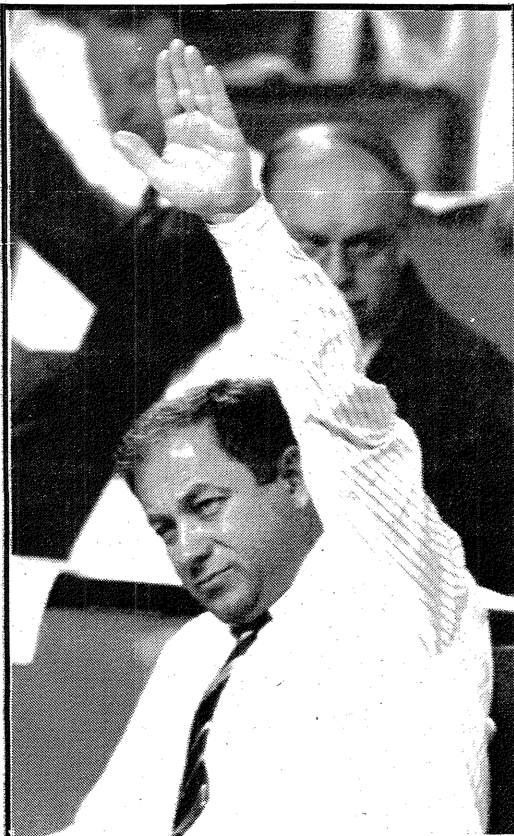
Mijenjamo lošu vijest

Postoji trenutno i jedan urgentan zadatak za novinarske udruge i sve one kojima je sloboda informiranja pri srcu. Iako su naši dužnosnici, posebno izravno tangirani ministar **Ivica Mudrinić**, višekratno u javnosti ustvrdili kako je Zakon o telekomunikacijama, koji čeka tek posljednje saborsko amenovanje, dobio visoke ocjene stručnjaka iz Vijeća Evrope i srodnih asocijacija, ovih dana **Međunarodna federacija novinara** pozvala je Hrvatski sabor da povuče iz procedure ovaj zakonski tekst. *"Nacrt Zakona daje političarima suviše prava u odlučivanju o tome tko može, a tko ne može dobiti dozvolu za emitiranje. Procedura mora biti takva da onemogući političkim i ekonomskim interesima da na bilo koji način utječu na dostup do slobodnih frekvencija"*, kaže se u IFJ-ovom dopisu i dodaje da *"IFJ vjeruje da postojeći prijedlog Zakona ne omogućava uvjete neophodne za očuvanje slobode, nezavisnosti i pluralnosti elektronskih medija."*

A da je očito sličnu - lošu ocjenu Zakonu udijelilo i **Vijeće Evrope** vidi se iz slijedećeg: *"IFJ se stoga pridružuje Vijeću Evrope u njegovom pozivu hrvatskom Saboru da se još jednom razmotri prijedlog Zakona, te da se unesu odrednice koje jasno određuju uvjete pod kojima medijske organizacije mogu dobiti dozvolu za rad."*

Ovu lošu vijest - kako su političari ponovno pokušali ograničiti medijsku slobodu i neovisnost - mijenjamo za neku drugu, pa makar i dobru - u kojoj bi primjerice stajalo da im to nije uspjelo!

J'accuse

Piše: Tatjana TAGIROV

Do viđenja u Haagu!

Ako i ostavimo Merčepa po strani, ostaje pitanje odgovornosti državne vlasti koja - sudeći po postupanju s Informacijom o zločinima objavljenom u "Globusu", žalbom u slučaju Zec, istragama protiv osumnjičenih za zločin u Pakračkoj Poljani ili ubijene u Gospiću [o čemu istrage nije ni bilo] - ne može sprati ljagu sa sebe, ni svojih vlastitih okrvavljenih ruku

Govoreći o "tamnoj" strani hrvatskog pravosuđa i praksi organa gonjenja, bivši zamjenik okružnog (tada još) tužitelja **Anto Nobilo**, u kontekstu "slučaja Zec", slučaja Pakračke Poljane i, tek u naznakama gospićko-karlobaškog masovnog "nestanka" (čitaj: ubijanja) ljudi, u interviewu *"Feral Tribuneu"*, među ostalim konstatira: "Većina potencijalnih zločinaca ne stiže pred sud. (...) No, vidjet ćemo što će učiniti Međunarodni sud u Haagu...".

Tanja T. sred pušaka bajuneta

Njegova je dijagnoza, za stanje odnosa države (pravosuđa) i novinarstva, vjerojatno najtočnija i najbolje odražava stvarnost. "Tamo gdje zakaže država, mediji se pojavljuju kao savjest društva", kaže nam **Nobilo**.

Koliko tzv. demokratska vlast Hrvatske ima savjesti, i koliko je sa svime što se, u posljednje vrijeme, događa novinama koje se usuđuju progovoriti o zločinima s naše strane, jasno legitimirala samu sebe, doista će reći - nakon sveopće "hrvatske šutnje" - tek neki sud u Haagu ili negdje drugdje.

No, dotad, ostaje činjenica da "ceh" za pokušaj nalaženja istine plaćaju tek novine, i to samo one koje ionako nisu po volji vladajućoj kliki. To što sve biva zamaskirano propisima (koji su, valja reći, u tom domenu, lošiji od onih ranijih), nedefiniranom i nerijetko voluntarističkom sudskom praksom, i navodno nezavisnim sudovanjem, tek je pobjeda vladajućih nad razumnom i pravnom državom, kojom oni jednim udarcem "ubijaju dvije muhe" - nepoćudne novine i mogućnost vlastite odgovornosti.

Prije nego se pozabavimo onim težim slučajevima kojih su, na razne načine, prepune novine posljednjih tjedana, evo za početak tek jedne, ali indikativne, ilustracije.

Medijski ljubimac **Tanje Torbarine** u **GLOBUSU** je, *zna se*, **Antun Vrdoljak.** On i njegov sin **Vjekoslav** osjetili su se pogođeni jednim tekstom dotične i, naravno, pokrenuli krivični postupak zbog klevete i uvrede, te parnični za naknadu štete. Prošle godine Torbarini je Općinski sud u Zagrebu izrekao oslobađajuću presudu, ali je Županijski tu presudu ukinuo i vratio na ponovno rješavanje s obrazloženjem *"da ne smatra dostatnim da se informiranje iz novina (pa i stvaranje vlastitih zaključaka iz toga), i informacija glavnog urednika mogu tretirati kao dovoljan i opravdan razlog za uvjerenje o istinitosti tvrdnji koje je iznosila okrivljena a da se pri tom* ***ne analiziraju i provjeravaju i sami izvori informacija*** *(članci na koje se okrivljena poziva)..."*. Uz to, kaže drugostepeni sud, i *"... pored vrlo opsežne analize stila pisanja okrivljene, propustio je* (prvostepeni sud, op.a.) *analizirati same konkretne inkriminacije - da li one eventualno iskaču iz 'peckavog' stila pisanja okrivljene, odnosno da li takovi navodi objektivno prelaze ili ne* ***dužnu civilizacijsku razinu komuniciranja*** *i nijanse dopuštene 'peckavosti' i bez obzira na društveni status, odnosno izloženost javnosti, pa time i kritici samih privatnih tužitelja"*.

Na ovom mjestu treba se sjetiti da pokušaj **Tanje Torbarine** da Vrdoljaka dovede na sud u istoj ulozi, ulozi okrivljenoga, nije uspio. Jednostavno, one koji su na vlasti - njih štiti imunitet od svega, pa je i u tom slučaju stara "socijalistička" zakonodavna praksa bila daleko naprednija, jer se ranije saborski zastupnici, bar u privatnim sporovima, nisu mogli pozivati na imunitet. Što god o tome danas pričali.

Spala priča na četiri naslova

U drugom sudskom - parničnom - slučaju, prvostepeno okončanom, onome u kojemu je riječ o senzacionalnoj Informaciji MUP-a RH (dotad u domenu državne tajne) o svirepom smaknuću **obitelji Zec**, Pakračkoj Poljani i ubojstvu **Ine Zoričić Nuić**, za što Informacija tereti pripadnike jedinice koja je navodno bila pod zapovjedništvom **Tomislava Merčepa**, objavljenoj u **GLOBUSU** u prosincu prošle godine. Poduzeće *"Globus-International"* dužno je, na ime naknade štete, Merčepu isplatiti iznos od 200 milijuna HRD-a (oko 60 tisuća DEM).

Od povrijeđenosti cijelom objavljenom Informacijom, ostala su samo četiri naslova koja su teško povrijedila čast i ratno viteštvo tužitelja Merčepa, što teži tisuće DEM. Na ovome mjestu nećemo se baviti svim pravnim "začkoljicama" cijele priče, jer se ni sami pravnici ne mogu suglasiti o tome kako bi što trebalo tumačiti kad je riječ o odgovornosti nakladnika i novinara za štetu. Od svega je najinteresantnija upravo polazna osnova za medijsku lavinu oko Merčepa, ***"Informacija sastavljena povodom kriminalističke obrade u vezi s ubojstvom Mihajla Zeca, njegove supruge Marije i kćerke Aleksandre, kao i saznanja o odvođenju osoba srpske nacionalnosti s područja grada Zagreba i drugih područja u sjedište jedinica pričuvnog sastava MUP-a RH, gdje je više tih osoba lišeno života"***.

Sud nije prihvatio stav tužene strane da naslovi proističu iz teksta Informacije, koja je objavljena u skladu s obvezom iz člana 7. Zakona o informiranju, da objavljuje točne, cjelovite i pravodobne informacije, a ova predstavlja informaciju tijela javne vlasti. Sud, pak, kaže drugo, restriktivno tumačeći slovo Zakona:

"Ukoliko je takav dokument označen kao državna tajna, taj dokument ne bi imao prirodu izvješća s rasprave na sjednici tijela javne vlasti u smislu čl. 31.st.1.toč.1 ZJI. Ukoliko je takav dokument označen kao državna tajna i sačinjen po obavještajnoj službi, takav dokument evidentno nema prirodu izvješća s rasprave na sjednici tijela javne vlasti. (...) Takovi dokumenti sastavljaju se operativnim i obavještajnim radom, a ne na raspravama sjednica tijela javne vlasti".

Uz to što dokument kao izvor za sud ne postoji jer nije učinjen javnim, sud kaže i ovo: *"tuženik se ne može pozivati na istinitost postojanja krivičnih djela i krivične odgovornosti tužitelja bez postojanja pravomoćne krivične sudske presude"*.

Kad bi to vrijedilo u svim slučajevima, mogli bismo i povjerovati u pravnu državu. No, znamo praksu. Indikativno je, međutim, da ni u jednom od niza slučajeva dosad raspravljanih u sudnicama, nije prihvaćeno pribavljanje spisa "slučaja Zec" i "Pakračke Poljane". Stav je Merčepa i njegovih zastupnika da Merčepa u tome nema čak ni kao svjedoka, dok je - na jednom od suđenja - zastupnik "Globusove" strane, zagrebački odvjetnik **Ratko Žurić** objasnio: *"Ne tvrdimo da je Tomislav Merčep izvršavao ta djela, ali kako su u pitanju njegove duševne boli, pokušavamo dokazati da je on znao za ta djela, pa da ne može trpjeti duševne boli zato što se to javno objavilo"*.

Ako Merčepa ostavimo po strani, zanemarivši čak i da su prije dvije godine visoki državni dužnosnici tvrdili da "Merčepove postrojbe" uopće ne postoje (tko je od političara zbog ozbiljnih laži o ozbiljnim stvarima ikada bio pozvan na odgovornost?), ako zanemarimo i racionalan Nobilov, na primjer, stav da bi *"po načelu objektivne odgovornosti Merčep trebao biti smijenjen s funkcije... uostalom, kao i ministar unutarnjih poslova jer ne događa se svaki dan da policajci rade zločine"*, ostaje i dalje pitanje odgovornosti državne vlasti koja - sudeći po postupanju sa spomenutom Informacijom, žalbom u slučaju Zec, istragama protiv osumnjičenih za zločin u Pakračkoj Poljani ili ubijene u Gospiću (o čemu istrage nije ni bilo) - ne može sprati ljagu sa sebe, ni svojih vlastitih okrvavljenih ruku.

Vlast, koja sama o sebi nikad ne govori bez pridjeva *demokratska*, ne može opravdati činjenicu da je jedan od ubojica obitelji Zec (iako oslobođen odgovornosti zbog ***procesnih*** grešaka) bio tjelohraniteljem u Ministarstvu obrane nikakvim moralnim uporištem (uostalom, nije ovo Amerika!). Ne može oprati svoj obraz ni priopćenjem predsjednika Vrhovnoga suda da se (u "Globusu" objavljen) zapisnik saslušanja optuženih u slučaju Zec ne nalazi u spisu predmeta, pa je valjda izmišljen - jer, to što se zbog procesne greške ne može na njemu zasnovati osuđujuća presuda, ne znači da javnost nema pravo saznati za ubojice na vlastitim ulicama, koje bi - čini se - vlast tako rado sakrila i posula pepelom.

Kad novine rade posao države

Kao što, u vrijeme objavljivanja Informacije, časni hrvatski Sabor nije našao za shodno da raspravi podatke iz informacije, nego je jedini problem o kojemu su mrmljali bio - kako je ona procurila u javnost, tako ni u jednom od dosadašnjih postupaka protiv novina koje su se - za razliku od parlamentarnih stranaka - usudile progovoriti, ni jedan sud nije imao kuraže preispitati eventualnu istinitost onoga što se u cijeloj priči valja.

Za razliku od, *nota bene*, drugostepene presude protiv Tanje Torbarine, gdje je prvostepenom sudu zamjereno što nije "analizirao i provjerio same izvore informacija".

Sudovima je, pak, tu najteže zamjerati i osuđivati ih - mladi (i loši) zakoni, nedostatak sudske prakse, odluka vlasti da se zbornici sudske prakse ne objavljuju (da "ne zna ljevica što radi desnica", pa su i manipulacije, i kaos, i razumljive greške, vrlo izvjesni i mogući), sve veća zavisnost sudaca od (prečesto nepametne) vlasti...

Kad uz sve to pribrojimo još i nedavnu osuđujuću presudu protiv *"Vjesnika"* koji je dužan **Dobroslavu Paragi** platiti naknadu štete jer je prenio službenu izjavu podijeljenu novinarima na press-konferenciji, kao što se još vodi postupak protiv novinara zbog objavljene laži intervjuiranoga (čime se pogođen našao odvjetnik **Ladislav Gruičić** spomenut u intervjuu u vezi svoje tužbe protiv države jer mu je uslijed terorističkog akta "nepoznatih počinitelja" - nije li to uobičajeno? - "odletjela" kancelarija u zrak), stvar je jasna. Koliko novinar mora provjeravati da li neka služba u svojoj informaciji ili njegov sugovornik laže?

Stvar postaje još apsurdnija u priči u kojoj su štetu dužnu naknaditi oni koji su glupost ili laž objavili, a ne oni koji su ju izjavili, kad se čuje od glavnog urednika "Vjesnika" **Krešimira Fijačka**, da je Paraga izjavio kako nije pokrenuo postupak i protiv *"Novog lista"* koji je istu stvar objavio, zato što je, za razliku od "Vjesnika", "Novi list" *"jedna fina i poštena novina"*.

Stvar s dosad navedenim ni izdaleka nije razjašnjena.

Činjenica je, međutim, da mreža u koju su uhvaćene vlasti nemile novine, postaje jasnija kad se zna da je, primjerice, sudu pristigla još jedna tužba - ona kojom, (opet!) od "Globusa" **Igor Mikola** i **Snježana Živanović**, akteri oslobađajuće presude u slučaju Zec, traže naknadu štete za pretrpljene duševne boli uslijed objavljivanja zapisnika iz istrage u kojemu su priznali ubojstvo supruge i kćeri M. Zeca, u iznosu od milijardu i 100 milijuna HRD. Čitateljima ostavljam da to preračunaju u kune i njemačke marke.

Usput, naknada za teško tjelesno oštećenje, koje u bitnome smanjuje životnu sposobnost nekog čovjeka, kreću se - po dosadašnjoj sudskoj praksi - od pet do deset tisuća DEM!

Ili, drugi parametar: koliko dobivaju djeca, supruge, majke i očevi poginulih hrvatskih branitelja nakon što oni poginu, posve daleko od onoga što je kriminal i ratni zločin, kad poginu iz ideala obrane vlastite zemlje?

No, u državi koja ima vlast koja teroristu **Miru Barešića** proglasi "hrvatskim vitezom" zaslužnim za tko zna što, sve je moguće. Iako bar u njegovu slučaju postoji nedvojbena činjenica da je pravomoćnom sudskom presudom osuđen zbog terorizma.

Država, čak i institucionalno, štiti svoje zločince, za razliku od pojedinih, novina koji, u ovom trenutku, pokušavaju raditi posao države i tužitelja, i spasiti obraz državi (jer, u krajnjoj konzekvenci, **naša** država - a ne vlast - ima okaljan obraz) kao takvoj, da bi za to - umjesto pravih krivaca - one bile krive i uništene, financijski, pa time i u svakom drugom smislu.

No, i uz tako apsurdno zamijenjene uloge, budućnost će pokazati tko se treba stidjeti. Na žalost, pravdu ćemo čekati iz Haaga, a ne ovdje gdje živimo i gdje zločin postaje viteštvom, a čovjekoljublje i pravdoljublje kriminalni čin.

HOĆE LI I U MAKEDONIJI BITI RATA?

PRIMJENA POZNATIH RECEPATA

Za razliku od makedonskih medija, srpski su već pustili u opticaj stare arhetipske slike i mitološke obrasce u stilu "ugroženosti srpskog naroda", "srpska zemlja", "stara ognjišta", "groblja srpskih vojnika" i sl. U Srbiji državni mediji stvaraju psihozu ugroženosti i zato ulazak srpskih vojnika na teritorij Makedonije objašnjavaju riječima prema kojima je u pitanju "izmišljotina makedonskih novinara". To su poznati recepti, poput onih koji su svoje rezultate dali već u Bosni

Nije prvi put da srpski vojnici ulaze na teritorij Makedonije. Sada, međutim, postoji jedna značajna razlika: oni su došli s namjerom da tamo i ostanu! Više incidenata na srpsko-makedonskom teritoriju posljednjih mjeseci podsjećaju na opipavanje pulsa za ono što je postalo stvarnost: regularna srpska vojska se ukopava na teritoriju Makedonije na strateškoj točci koja se zove Straža. Možda je tek puka slučajnost to što su se srpski vojnici na makedonskom teritoriju ulogorili neposredno prije početka popisa stanovništva, ali je sasvim izvjesno da je ovo početak otvaranja graničnog problema između dviju država Istovremeno, Srbija granicu s Makedonijom smatra administrativnom, što znači da ne priznaje dosadašnje granice, a ujedno nije spremna pregovarati radi njihova konačnog definiranja.

Straža na Straži

Srpski vojnici iz sastava Savezne Republike Jugoslavije iskopali su rovove i postavili su mitraljeska gnijezda na koti nazvanoj Straža. Ušli su oko 500 metara na teritorij Makedonije. Vojnici Republike Makedonije zasad osmatraju srpske položaje sa udaljenosti od stotinjak metara, izbjegavajući direktni kontakt i konflikte. Na licu mjesta su i Unproforci, koji su postavili svoje osmatračke položaje. Prema nekim informacijama, srpski se vojnici tamo nalaze više od mjesec dana i svakim danom "napreduju" po dubini u makedonski teritorij. Ta kota je vrlo važna za srpsku vojsku zato što se s nje lako mogu osmatrati pogranične karaule Ramna Niva, German i Kopriva, koje se nalaze na srpsko-makedonskoj granici. Takav položaj nema kota Čuka na srpskoj teritoriji, odakle su došle jedinice srpske vojske koje se sad ukopavaju i dovlače naoružanje na teritoriju Makedonije. Makedonski vojnici tvrde da im često uniformirani i naoružani gosti iz Srbije dovikuju: "Nemojte nam prilaziti! Ovo je Srbija!"

Uloga Crkve

Nitko više ne zna do kud doseže Srbija, ali više je nego jasno da ona nastoji ići dalje. Tko je može zaustaviti? Svakako da joj nenaoružana Makedonija nije dostojan partner. Srbiju može urazumiti samo međunarodni faktor, pod pretpostavkom da je za to zainteresiran. Da je Srbija odlučila ići "dalje" kad je u pitanju Makedonija govori i intenzivna antimakedonska propaganda u srpskim medijima kao i agresivniji odnos Srpske Pravoslavne Crkve prema MPC, kojoj preporučuje da se vrati "kanonskoj majci", dozirajući svoje prijetnje s tvrdnjama da je ugrožena od ostalih religija. I razno-razne srpske asocijacije u Makedoniji u posljednje su vrijeme postale agresivnije. U tom kontekstu vrijedi istaći njihovu prijetnju da će bojkotirati popis stanovništva, i naglašavaju da su spremni - ako država ne udovolji njihovim zahtjevima - realizirati ne samo kulturnu autonomiju, nego i više od toga.

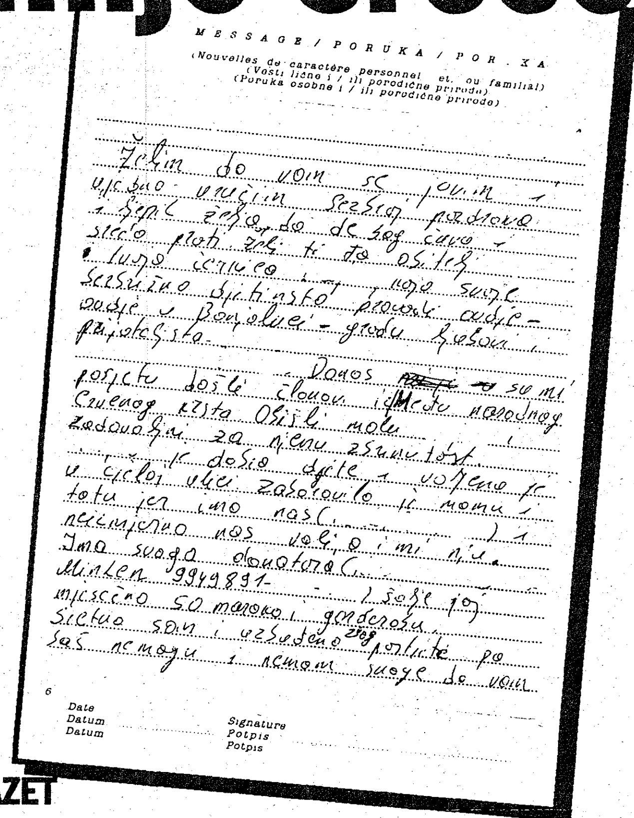
Znači li sve to da je netko iz "majke Srbije" dao znak da je kucnuo čas za mobiliziranje svih srpskih snaga unutar i izvan Makedonije? Nije lako odgovoriti na to pitanje, ali nije niti teško zaključiti kako se Srbija neće tek tako pomiriti sa postojanjem Makedonije, a još manje s njenim sadašnjim granicama na sjeveru. Da se ipak nešto kuha, govore i nezvanične tvrdnje prema kojima "neki Srbi starosjedioci u Makedoniji ubrzano mijenjaju svoja prezimena". Vjerojatno da ne bi bili zatečeni ako do nečega dođe. I dok srpski vojnici svakim danom ulaze sve dublje i dublje na teritorij Makedonije, ovdašnju javnost iritira indiferentni odnos Vlade Makdonije. Ministarstvo obrane reagiralo je tek otkako su makedonski mediji obznanili gorku istinu da je dio makedonske teritorije pod srpskom okupacijom. Za razliku od makedonskih medija, srpski su već pustili u opticaj stare arhetipske slike i mitološke obrasce. U Srbiji državni mediji stvaraju psihozu ugroženosti i stoga ulazak srpskih vojnika na teritorij Makedonije objašnjavaju riječima prema kojima je u pitanju "izmišljotina makedonskih novinara". Slični recepti onima koji su svoje rezultate već dali u Bosni.

Dakle, srpski vojnici su u Makedoniji. Hoće li nastaviti napredovanje dosadašnjim tempom (stotinjak metara tjedno) ili će uvećati brzinu, uskoro će se vidjeti. Do tada ostaje nada da bosansko ludilo neće preseliti na jug Balkana.

Kim MEHMETI (AIM)

DJECA IZGUBLJENOG DJETINJSTVA [1]

Poruka iz zemlje sreće

M E S S A G E / P O R U K A / P O R . Z A

(Nouvelles de caractère personnel et. ou familial)
(Vesti lične i / ili porodične prirode)
(Poruka osobne i / ili porodične prirode)

6

Date / Datum / Datum

Signature / Potpis / Potpis

Službeni podaci kažu da je na slobodnim prostorima BiH tri tisuće djece bez ijednog roditelja

piše: **Arif DOMAZET**

Službeni podaci bosanskohercegovačkih vlasti kažu kako je na slobodnim prostorima ove nesretne države tri tisuće djece bez ijednog roditelja. Tri tisuće sudbina onih koji su najnevinije žrtve ovoga rata. Možemo nastaviti jednako suhoparnim podacima, jezikom hladnih brojki - u cijeloj je Bosni i Hercegovini ubijeno 16566 djece, od toga u Sarajevu 1564, ranjeno je preko 50 tisuća djece, a 1820 ostati će teškim invalidima. Procjene stručnjaka kažu kako je rat na ovim područjima iz domova istjerao oko tri milijuna ljudi, a trećina izbjeglih su djeca, dok je oko 50 tisuća u izbjeglištvu bez roditelja ili bliske rodbine.

Zaboravila je mamu i tatu...

Jedna obična poruka odaslana preko Međunarodnog crvenog križa glasi ovako: *"Želim da vam se javim i ujedno uručim bezbroj pozdrava i ljepih želja, da te bog čuva i sreća prati, želi ti to obitelj Jovanović i tvoja kćerkica Azra, koja svoje bezbrižno djetinjstvo provodi ovdje u Banja Luci - u gradu ljubavi i prijateljstva* (zbog te "ljubavi i prijateljstva" imena u poruci su izmišljena, op. a.). *Danas su i u posjetu došli članovi iz Međunarodnog Crvenog križa i zadovoljni za njenu zbrinutost. Azra je dobro djete i voljena je u cijeloj ulici. Zaboravila je mamu i tatu, jer ima nas, Jovu i Jovanku i neizmjerno nas voli i mi nju. Ima svoga donatora, Milana Milanovića, šalje joj mjesečno 50 maraka i garderobu. Sretna sam i uzbuđena zbog posjete pa baš ne mogu i nemam snage da vam sve opširno opišem od mog poznanstva mene i Azre (Milice).* (Valjda ime za banjalučku upotrebu, op.a.)

Senade, ja sam radila u Zagrebu 20 godina, a moj muž 27. Ja sam radila u slastičarni "Mimoza", Martićeva 1, a moj muž u "Ciglane Zagreb". To je grad naše mladosti i grad naše prošlosti. Grad koji se pamti...

Drugo ništa već primi pozdrave od Jovanke, pozdravite mi Zagreb i nadam se da ću posjetiti kad rat stane. Bez obzira što je Azra sretna i puno nas voli, Vi ako želite da ona živi sa vama, možete je dobiti kad god to želite i odlučite. Ja volim Azru, ali sam sretna što će jednog dana biti sa svojim roditeljima."

Većina ne-Srba je otišla

I tu poruka, s jednim "ćao" na kraju završava. U međuvremenu, spomenuti je "grad ljubavi i prijateljstva" napustila većina ne-Srba, pa je prema pošteniim procjenama tamo ostalo njih oko 25 tisuća. I oni se spremaju na put, ali svijet je već zasićen izbjeglicama, a ti što su ostali spadaju u sirotinju. Tako nisu u stanju platiti "visoku poslovnu klasu" koja vas, primjerice, može prevesti iz centra Banja Luke do Jelačić placa u Zagrebu, za što treba imati 4000 DEM.

No, što se male djevojčice tiče, ona sa svoje tri godine posjeduje nesvakidašnju brigu i ljubav ljudi kod kojih se našla, ali su kriteriji, kao što je iz poruke vidljivo, "malo" pomjereni. Vjerojatno za to nesretni "skrbnici" male Azre nisu krivi, ali zamislimo - kako se osjeća njezin otac kad pročita rečenicu: "...zaboravila je mamu i tatu, jer ima nas"? Uostalom, prije nego što im je Azra dodijeljena na skrb, Centar za socijalni rad donio je rješenje o smještaju djevojčice u dom, jer kako se navodi, ostala je bez roditeljskog staranja zbog "smrti oca, a boravište majke je nepoznato". Pozicija Azrinog oca, dakle, užasna je.

Dotle, predstavnik Međunarodnog Crvenog križa u Zagrebu kaže da oni mogu "iz usluge" dovesti kćer ocu, ali ako se dijete bude protivilo i plakalo oni ne mogu ništa učiniti.

(Nastavlja se)

Ostaci banjalučke džamije Ferhadije nakon prvog miniranja u svibnju 1993.

MOLITVA ZA KRVNIKA

"Grad ljubavi i prijateljstva" živi svoje posljednje dane. Vjerski velikodostojnici, poput biskupa banjalučkog **Franje Komarice** govore kako ne treba odlaziti i napuštati zavičaj. Spominje i slučaj, tek jedan od brojnih i svakodnevnih, upada u kuću starice koju su ostavili živu, ali se nasilnik vratio i rekao joj: "Baba, nemoj me proklinjati!", na što će ona:

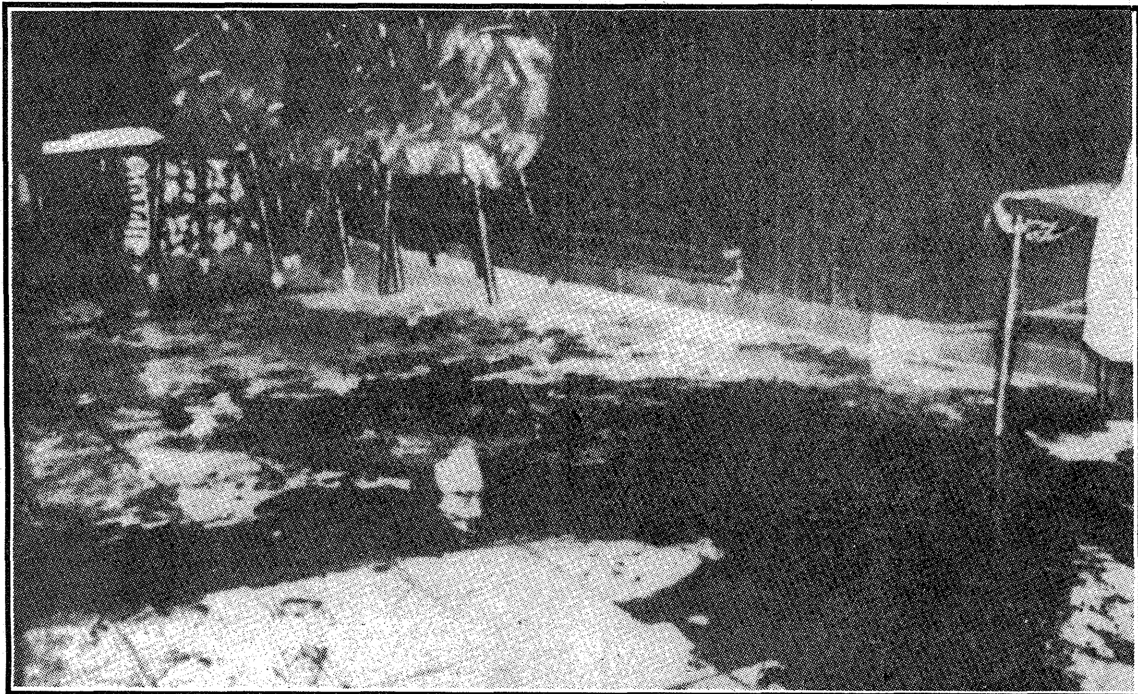
"Ne, sinko, ja ću se moliti za tebe". Je li to dovoljno da se loši poprave?

Džamija banjalučkih, njih šesnaest više nema. Na mjestu *Arnaudije* ostala je hrpica kamenja, dok je *Ferhadija* srušena u dva svibanjska miniranja 1993. godine i postala parkiralište. Poznata *Sahat-kula*, vjerojatno prvi javni sat u Bosni i Hercegovini, također je srušena u prosincu iste godine.

Na objašnjenja rušiteljskih nagona vjerojatno ćemo čekati nekoliko desetljeća, a možda ćemo skrivene uzroke dosegnuti u nečijim memoarima. **Jasushi Akashi**, primjerice, na pitanje novinara što misli o Karadžiću i smatra li ga mirotvorcem odgovara: *"O tome ćete čitati u mojim memoarima. Odgovorni s kojima pregovaram predstavljaju narod. Ne pravim razliku između njih"*.

Dotle će djeca, nikome kriva, živjeti svoje kažnjeničke živote.

MASAKR U OSIJEKU - RAFALNI ODGOVOR NA "NEPODOBNE" PJESME

nakon "osječkog slučaja" valjda je postalo bjelodano da se *hrvatska puška*, kad nema drugih neprijatelja, jednako djelotvorno može upotrijebiti i protiv Hrvata

Krvava maturantska noć

piše: **Božo Matić**

gotovo posvemašnje izbjegavanje osude zločina i pokušaj relativiziranja krvavog događaja kakav se u mirnodopskom Osijeku odavno ne pamti, vjerojatno su do vrhunca dovele lokalne dnevne novine *Glas Slavonije*, koje pišući o onome što se na proslavi mature zbilo, čitateljima sugeriraju slijedeći zaključak: "Nije li vrijeme da se zapitamo koliko smo i mi sami svjesni postratne situacije i delikatnih okolnosti koje se nalaze oko nas, te činjenice da doista nije vrijeme da se 'neprimjerenim pjesmicama' testiraju ionako prenapeti živci hrvatskih vojnika"

Borislav Bešlić, pripadnik 5. domobranske pukovnije Hrvatske vojske ubio je četvero ljudi i osmero teško ranio, ušavši u lokal u kojemu se slavila petnaestogodišnjica mature. Pjesme koje su se te večeri čule - "Šote" i "I tebe sam sit kafano" - vjerojatan su razlog ubojstva. Lokalni *Glas Slavonije* umirujuće upozorava kako nije vrijeme da se neprimjerenim pjesmicama testiraju ionako prenapeti živci hrvatskih vojnika.

Strahoviti pokolj što se u subotu 18. lipnja dogodio u osječkom caffe-baru *"Grafičar"*, kad je sumanuti ubojica Borislav Bešlić pobio i ranio slavljenike, naprosto se u Osijeku morao dogoditi. Staro dramaturško pravilo da puška koja se u prvom činu pojavi na sceni, u trećem mora opaliti, pokazalo je svoju univerzalnost dokazavši, na žalost, da se ne odnosi samo na kazalište, već i na običan život. Ogromne količine oružja koje se nekontrolirane nalaze kod velikog broja ljudi i stotine incidenata što su se zbog toga dogodili, kao da nisu bili dovoljno upozorenje vatrenim zagovornicima teze o "hrvatskoj pušci na hrvatskom ramenu". Nakon "osječkog slučaja" valjda je postalo bjelodano da se *hrvatska puška*, kad nema drugih neprijatelja, jednako djelotvorno može upotrijebiti i protiv Hrvata.

Šutnja nadležnih

Dok traje službena istraga o masakru koji se dogodio na proslavi petnaestogodišnjice mature jedanaest bivših učenika negdašnje osječke Upravne škole, koji neodoljivo podsjeća na prizore iz horror-filma "Krvava maturantska noć", neki motivi događaja već su poznati. Bešlić se te tragične večeri vratio s položaja i sa sobom ponio automatsku pušku. Preskočio je zaključana dvorišna vrata caffe-bara "Grafičar", koja su te večeri, objasnio je vlasnik lokala **Stjepan Rukavina**, bila zatvorena za ostale goste. Maturanti su se zabavljali u zatvorenom dijelu lokala, a na terasi je druga skupina gostiju slavila rođendan. Društvo je bilo veselo, zabavljala ih je grupa "Mister X", pa se u tako dobrom raspoloženju, kažu očevici, zapjevalo i "Šote" i "I tebe sam sit kafano".

Bešlića su, navodno, ražestile "srpske pjesme" pa je počeo pucati. Učinio je to bez ikakva prethodnog upozorenja, najprije kroz zatvorena staklena vrata, da bi zatim ušao u prostoriju i svoje rafale usmjerio prema gostima i osoblju lokala. Ispalio je cijeli okvir, hladnokrvno promijenio drugi, i nastavio pucati, ispalivši ukupno 45 metaka kalibra 7,62. Zatim je pušku i dvije bombe odložio na stol i sjeo uz sam rub vrtne terase lokala. Tu ga je našla i policija.

Prizor je bio jeziv. Četvero ljudi, dvije konobarice, **Melita Grujić** i **Mirjana Katanić**, i dvoje gostiju **Branko Malijurek** i **Tihomir Miličević**, ležalo je u lokvama krvi, dok je osmero ranjenih zapomagalo tražeći hitnu pomoć. Gosti koji su se nalazili na terasi lokala tek su kasnije shvatili što se doista odigralo. Kad su čuli pucnjavu, nisu reagirali misleći da to netko, malo bučnije, daje oduška svome veselju. Taj podatak, možda više nego išta drugo, govori koliko se potezanje vatrenog oružja danas smatra posve normalnim - puca se u svatovima, na rođendanima, različitim proslavama i to ne samo iz pištolja, nego i iz pušaka.

Zapovjednik 5. domobranske pukovnije nije bio voljan dati izjavu za javnost o psihičkom stanju i ranijem ponašanju svoga vojnika i objasniti kako je moguće da vojnici oružje, nakon povratka s položaja, nose kući. O Borislavu Bešliću (41) novinari nisu uspjeli ništa više saznati ni u Odjelu za informiranje IPD službe Zbornog područja Osijek. Ondje su tek lakonski odgovorili da je sve važno o Bešliću već objavljeno, a bude li trebalo iznijeti još neke podatke, to će se učiniti naknadno.

No, i bez toga saznalo se da je Bešlić i ranije dolazio u sukob sa zakonom, te da je već bio osuđen u Okružnom sudu u Osijeku zbog ugrožavanja opće sigurnosti. Zbog nekih svađa i neraščišćenih računa, svojedobno je zapalio gostionicu "Fruška gora" u Osijeku.

Ako je motiv masakra što ga je počinio vojnik Hrvatske vojske Borislav Bešlić stvarno u "spornim pjesmama" koje su se te večeri čule u caffeu "Grafičar", treba se zamisliti kakva je to klima stvorena i koliko je nisko spušten prag tolerancije.

"Nitko od nas nije poznavao tog čovjeka, i mislim da ga ničime nismo izazvali", rekao je **Damir Pavlović**, jedan od sudionika proslave petnaestogodišnjice mature. "Smetala mu je glazba? Zašto, pa bile su to narodne pjesme, a ne četničke!".

"Malo" odletjeti u zrak

Čudno je da nakon događaja što se zbio te subotnje noći u Osijeku nema javne osude zločina. Jedino je Gradsko poglavarstvo na čelu s **dr. Zlatkom Kramarićem** na dnevni red svoje sjednice, dva dana kasnije, postavilo pitanje sigurnosnih prilika u gradu. Kramarić je upozorio na ogromne količine oružja koje su izvan kontrole, često u rukama ljudi problematičnog psihičkog stanja. Podsjetio je na svojedobno formirano tijelo sastavljeno od civilnih i vojnih vlasti koje je 1992. godine trebalo stati na kraj terorizmu, što je u to vrijeme harao Osijekom. Novinare koji su tada upozoravali na sindrom Divljega Zapada koji je zahvatio Osijek, tadašnji predsjednik Izvršnog vijeća, a današnji župan osječko-baranjski, **Branimir Glavaš**, proglasio je neprijateljima mlade demokracije i optužio ih za stvaranje krive slike o gradu u hrvatskoj javnosti. On je izričito tvrdio da prilike u Osijeku nisu ništa drugačije nego u ostalim gradovima koji se nalaze uz liniju okupiranih dijelova Hrvatske.

Za razliku od dr. Kramarića, Glavaš nije našao za shodno osuditi suludi čin hrvatskog vojnika. No, da osječko-baranjski župan nije neosjetljiv na ljudske sudbine, dade se zaključiti iz njegovog otvorenog pisma što ga je samo dva dana prije masakra u caffe-baru "Grafičar" uputio direktoru varaždinske "Koke". Naime, Glavaš je vrlo oštro prosvjedovao zbog nebrige "Koke" o sudbini šestogodišnjeg dječaka **Mije Ćosića** koji je, nakon što je pojeo jaja zaražena salmonelom, oslijepio.

Gotovo posvemašnje izbjegavanje osude zločina i pokušaj relativiziranja krvavog događaja kakav se u mirnodopskom Osijeku odavno ne pamti, vjerojatno su do vrhunca dovele lokalne dnevne novine *Glas Slavonije*, koje pišući o onome što se na proslavi mature zbilo, čitateljima sugeriraju slijedeći zaključak: "Nije li vrijeme da se zapitamo koliko smo i mi sami svjesni postratne situacije i delikatnih okolnosti koje se nalaze oko nas, te činjenice da doista nije vrijeme da se 'neprimjerenim pjesmicama' testiraju ionako prenapeti živci hrvatskih vojnika".

Zaključak vrijedan divljenja.

No, da s "neprimjerenim pjesmicama" zaista nema šale, prije nekoliko mjeseci mogli su se uvjeriti i slušatelji *Slavonskog radija*, medija koji je uz Glas Slavonije i *Slavonsku televiziju* u vlasništvu hadezeovskog poduzeća NDU (Nacionalna dioničarska udruga). U emisiji "Žuta podmornica" koja je zbog toga kasnije skinuta s programa, voditelj je, da bi osluhnuo raspoloženje slušatelja, pustio pjesmu **Đorđa Balaševića** "Samo da rata ne bude". Sedam je slušatelja tad reklo da nemaju ništa protiv Đorđa Balaševića, ali ih je jedan, predstavivši se kao dragovoljac domovinskog rata, upozorio da s time prestanu, jer bi studio mogao "malo letjeti u zrak". Tome, naravno, nitko tad nije pridavao pažnju.

Poslije krvave osječke subote, ni pjesma nije više što je bila.

Vijetnamski sindrom

Dr. Nikola Mandić, voditelj Psihijatrijskog odjela Kliničke bolnice u Osijeku, davno je upozoravao na mogućnost pojave "vijetnamskog sindroma" u Hrvatskoj.

"Prestankom rata prave se bilance", kaže profesor dr. **Mandić**. "Vojnici za vrijeme rata odgađaju susret s tim pitanjem, nemaju vremena da *odžaluju* određeni događaj, kao što je gubitak prijatelja, poziciju koju je imao na poslu, raspad obitelji, gubitak dijela tijela ili određenih moralnih vrijednosti, uključujući i gubitak humanosti, kuće, zavičaja. Sve se to nakon rata počinje sabirati. U ratnom okružju vojnik na određeni način gubi one fine emocije koje je imao prema supruzi, djeci, svojim prijateljima. I sad se ponovo mora vratiti u jedan novi/stari život. Većina vojnika nije imala priliku za žalovanje, to žalovanje nije imalo prirodni tok, što može stvoriti potpunu inhibiranost i duhovnu poremećenost. Zato s osobama koje su imale gubitke u ratu moramo biti izuzetno obazrivi i pažljivi. One često znaju reagirati vrlo asocijalno, na način koji može biti poguban za njihovu okolinu. Jer, rat preorava ljudske duše i ostavlja u njima duboke brazde i ožiljke.

Reagiranje Katarine Kruhonje, mirovne aktivistice iz Osijeka, na članak Zorana Oštrića ("Tko će graditi mostove", ARKzin br.13)

Kako do mira?

Članak **Zorana Oštrića** čini mi se zanimljivim jer je i u našoj javnosti problematizirao odnos nenasilja, rata i ratnog terora. Naime, tijekom ovoga rata mirovne su se inicijative iz Evrope i svijeta podijelile po pitanju vojne intervencije.

Sudionici salzburške mirovne konferencije odlučili su zahtijevati vojnu intervenciju u BiH.

Mislim da su otvorenost i kritičko preispitivanje, za mirovne aktiviste i zagovornike nenasilja, temeljne metodičke pretpostavke. One su preduvjet razotkrivanja prikrivenog, strukturalnog nasilja i osobne pasivnosti prema nepravdi i nasilju. Neophodno je, zato, da se osjećamo, izjašnjavamo i ponašamo kao odgovorni pojedinci. Stoga uvažavam stav koji su iskazali sudionici mirovne konferencije u Salzburgu, i o tome ne bih htjela polemizirati. Riječ je o nečemu drugom. Kao član mirovne grupe koja je izrasla iz iskustva rata, sebe i svoj rad razumijem kao očuvanje nukleusa autonomnog civilnog društva tijekom rata, sa osnovnim obilježjem težnje ka nenasilju. Zato mi je važno shvatiti konzekvence zahtjeva za uporabom vojne intervencije na budući rad pojedinaca i grupnih mirovnih inicijativa.

Reakcije na nasilje

Neposredni odgovor pojedinca i zajednice na bilo koji vid nasilja gotovo je u pravilu automatska reakcija, bez obzira je li riječ o prihvaćanju borbe po pravilima koja je zadao napadač, ili o bijegu i pasivnosti. Međutim, možemo pokušati ponovo ispitati naš sud. Nakon toga možemo ponovo doći do rješenja u svjesnoj primjeni sile, ili pak izlaz vidjeti u individualnom ili kolektivnom bijegu od nasilja. Čini se da je legitimitet obje opcije notoran: kod nas je ugrađen i u Ustav i u zakone, pa ga niti ne treba posebno propitivati. Naprotiv, potrebno je dati svoj doprinos osviještenom i svrhovitom odabiru. Postoje dvije solucije mirovnih pokreta. Jednoj opciji pripadaju oni koji su se odlučili za nenasilno djelovanje u rješavanju sukoba u ex-Jugoslaviji. Druga je opcija onih koji su spremi uporabiti oružje (njima pripada i međunarodna zajednica). Zagovornici nenasilnog rješavanja spora su malobrojni, marginalizirani, ignorirani i diskvalificirani. Oni su reducirani na osobnu odluku prigovora savjesti, bez šireg su utjecaja, s iskustvom vlastite nemoći. Čak i na Kosovu, gdje je u ovom trenutku na djelu pasivan otpor, ne vidi se izlaz iz konflikta. Iako je "sloboda od" (primjene nasilja) neotuđiva, i pojedinac se na nju može odlučiti i pod prijetnjom gubitka vlastitog života, "sloboda za" tj. kreiranje društva koje će bez nasilja rješavati svoje probleme čini se nerealna i nedostižna. I zbog toga vojna intervencija kao kazna agresoru i instrument uspostave mira može biti prihvaćena.

Mislim da je vrlo važno pri tome biti svjestan da je to ujedno oslanjanje na moć i perpetuiranje moći moćnika, "vladara" rata i mira i nastavak logike očuvanja sigurnosti zajednice vojnom silom. Kazna, do masovnog uništenja, u pravilu pogađa instrumentalizirane podanike.

Kako naprijed?

Iz tih razloga, ja kao mirovnjak ne postavljam pitanje kako da konvertiram većinu ili kritičnu masu ljudi u zagovarače nenasilja, nego se pitam što mogu učiniti da se postojeći konflikt pomakne od točke ratnog sukoba ka miroljubivom rješavanju. Kako ojačati ulogu svih onih konstituenata civilnog društva, uključujući i instrumentalizirani dio stanovništva? Što bi, npr. osim bombardiranja, moglo biti efikasnije u njihovom osvještavanju? Tko im se, kada i kako obratio, osim njihovih vođa? Ne bi li i takvo obraćanje bilo veliki korak?

Također mi se veoma važnim čini koja će biti poruka - pouka ovog rata. Hoćemo li moći čuti i poruke svih onih koji su u Vukovaru, Osijeku, Dubrovniku, Sarajevu i drugdje doprinijeli fizičkom, moralnom i duhovnom preživljavanju civilnog života? Hoće li naša poruka generacijama koje dolaze biti "ne" ratu, na način na koji danas djeluje poruka Nijemaca i Francuza? Kako da tu poruku učinimo čujnom, vidljivom i stvarnom? Ni značaj preventivnog djelovanja mirovnih pokreta nije više upitan, ali je vrlo zahtjevan. Pitam se, recimo, zašto smo svi mi mirno gledali kako se Slovenija i Hrvatska "oslobađaju" transportiranjem teškog naoružanja po našim cestama? Ili, koliko ozbiljno i osviješteno rade mirovne inicijative u Hrvatskoj i Srbiji, pa i svijetu, na pomaku zamrznutog sukoba Hrvatske i Srba u područjima Krajine?

Mirenje s nepravdom

To su važni aspekti utjecaja mirovnih inicijativa na ratne konflikte.

Za smjer razvoja društva i civilizacije u cjelini, vrlo značajan je i problem neosvještene pasivnosti, mirenja sa nepravdom i nasiljem radi prikrivenog straha od poraza. To je značajka odgovora u sistemu gdje funkcionira nasilje (logika: pobjednik - poraženi), a ne pobornika nenasilja. Pobornik nenasilnog rješavanja sukoba mora unaprijed raditi na osvještavanju sukoba i traženju boljih rješenja.

"Ja kao mirovnjak ne postavljam pitanje kako da konvertiram većinu, ili kritičnu masu ljudi u zagovarače nenasilja, nego se pitam što mogu učiniti da se postojeći konflikt pomakne od točke ratnog sukoba ka miroljubivom rješavanju"

Što se, pak, tiče poruke iz otvorenog pisma mirovnim pokretima: "Uznemirujuća je spoznaja da se apriorno zagovaranje nenasilja od strane mirovnih grupa i nasilno djelovanje srpskih paravojski u Bosni i Hercegovini podudaraju", mislim da bi bilo dobro pred javnošću obrazložiti njen smisao, jer nije jasna i djeluje kao insinuacija.

Katarina KRUHONJA

NAKON TROGODIŠNJEGA RATA, SASTANAK MLADIH S PODRUČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE U AUSTRIJI

Klinci s pet prstiju

Sredinom travnja: u Austriji je održan sastanak 30 mladih ljudi iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Srbije i Vojvodine - zemalja u ratu i izravno ugroženih regija.

Sastanak je iniciralo troje mladih iz Beograda, Prištine i Zagreba koji su se našli na konferenciji za ljudska prava prošle godine u Beču - **ja** sam jedna od njih (ona iz Zagreba). Dvije godine nisam se našla na istom mjestu i u isto vrijeme s nekim iz Srbije. Možda nisam ni željela ali jednom kad se to dogodilo imali smo puno toga reći jedni drugima. Ima pojedinaca i na jednoj i na drugoj strani koji ovo sve niti žele niti zaslužuju. Pogotovo ne mladi. Živeći u izolaciji jedni od drugih lako je gajiti predrasude, mržnju, osvetu. I to se brzo pretvara u naviku.

S pozitivnim iskustvom našeg kratkog susreta pomislili smo kako bi vrijedilo okupiti veći broj mladih i dati im priliku da razgovaraju i sami stvore svoj izbor. Tako je počela trka za sponzorima, podrškom, istomišljenicima. Projekt su konačno ostvarile tri nevladine organizacije iz Austrije, Norveške i Engleske. Na sastanku nije bilo novinara (jer smo se bojali raznih sentiš priča) već smo sami proizveli video i audio materijale za promociju budućih susreta. Što se zapravo događalo u tih deset dana teško je opisati. Svatko od nas 30 imao bi svoju priču, ali ono što je zajedničko svima jest želja svakog od nas da progovori, sluša i pokuša razumjeti. Stranih sudionika nije bilo - osim dvadesetogodišnje **Mie** iz Finske koju teško da nakon ovog više i možemo svrstati u strance. Ona je pisala dnevnik događanja s njenog tzv. objektivnog stajališta. Sama se ne usuđujem pisati o svima nama jer sam uvijek "netko iz Hrvatske" i nesvjesno pristrana a i čini mi se da su zapažanja jedne Finkinje daleko zanimljivija (ionako stalno govorimo o "skandinavizaciji problema"...) Evo stoga odabranih odlomaka iz Mijinog dnevnika i razgovora s nekima od nas:

"Iako ni prvi dan još nije završio, svijet izvan Appelhofa čini se tako dalekim. Ovo mjesto postalo je planeta za sebe, sa svojim neizrečenim pravilima ponašanja - svima tako kristalno jasnim ali meni još uvijek posve nerazumljivim. Osjećam se čudno. Na neki sam način dio ovoga što se događa, a ipak strankinja...

U Finskoj sam isto postala strankinja nakon što sam se vratila iz Beograda, Prištine, Zagreba (Mia je u siječnju 94 prvi puta posjetila područja bivše Jugoslavije op.a.). Pitaju me glupa pitanja - nedavno me jedna novinarka pitala mislim li da su Srbi genetski fašisti...

Izgleda da ljudi vole tragedije sve dok netko drugi trpi. Ono što ne razumiju jest da je to i njihova tragedija: ovaj se rat mogao dogoditi bilo gdje drugdje. Korijen problema leži u ljudskoj prirodi, a ne u određenoj vrsti ljudi koji žive negdje daleko od nas...

Jučer sam razgovarala s **Damirom** iz Višegrada. Bio je toliko očajan i htjela sam mu nekako pomoći, nešto reći. "Nemaš ti pojma, nisi tamo bila", i što da mu na to odgovorim?

Odlučila sam intervjuirati svoje prijatelje ovdje. To će mi olakšati komunikaciju. Danas sam počela s **Agnes** (16 god) iz Vojvodine:

"Nije lako biti Mađar u Vojvodini. Može te netko prebiti samo zato što nisi Srbin. Mene još nikad nisu tukli, ali ponekad se ne osjećam sigurno kad hodam ulicom. Istukli su nedavno dečka iz mog razreda - nisu ga čak ni poznavali, ali oni znaju tko je Mađar a tko nije. Situacija je teška. Još uvijek imamo nastavu na mađarskom ali izvan sata moramo govoriti srpski. Roditelji nekih mojih mađarskih prijatelja su dobili otkaz na poslu. I više ne smijemo reći Vajdasag. Moramo reći Vojvodina."

Mladi iz Srbije bili su često iznenađeni pričama koje su čuli. Mislim da su se oni našli u najtežoj poziciji. Svi su očekivali od njih da na neki način prihvate krivicu, a oni se nisu osjećali nimalo više krivima od bilo koga drugog. Jer nitko od njih osobno nema ništa s tim...

Jelena (17) iz Beograda kaže: "Ne znam više, možda bi trebalo bombardirati Beograd. Vjerojatno bi im, kad bi čuli bombe iznad glave, pamet iz dupeta došla do glave... Mislim da je to podsvjesno ispiranje mozga što nam rade; na televiziji stalno pokazuju slike s ratišta sa svim zvjerstvima koje Hrvati i Muslimani rade Srbima i ljudi to vjeruju... Psiholog u školi mi je rekao jednom da su 80 posto ljudi zapravo psihopate. U normalnim uvjetima to se ne primjećuje ali npr u ratu oni rade sve što im se kaže. U to vjerujem. Znaš, s vremenom sam shvatila da nije svatko cvećka..."

Petrit (15) iz Prištine: "Ne znam kako će sve ovo završiti. Ljudi ne mogu to više podnositi, toliko smo dugo bili strpljivi a sve je samo još gore. Sve više ljudi želi borbu, a Srbi ionako samo čekaju da mi počnemo. Prije nekoliko tjedana moj rođak je ubijen bez veze. Hodao je ulicom i policajac ga je zaustavio da ga legitimira. Kad je gurnuo ruku u džep da izvadi papire policajac ga je upucao. Samo tako... U službenom dopisu rekli su da je policajac mislio kako ovaj vadi oružje... Želio bih otići s Kosova. Grozno je željeti napustiti svoj narod, ali ja bih otišao samo na nekoliko godina zbog obrazovanja. U Prištini ne mogu normalno ići u školu. Mogu ići u privatne škole ali sve je to bez veze i svaki dan nas netko može pretući i nikog nije briga... "

Igor (16), iz Zagreba: "Ne znam što da radim. Imam 16 godina, ne mogu i ne želim ići u vojsku. Neki idu već od sedamnaeste. I vojnici su mi rekli da su ti najmlađi najbolji. Može ih se sve naučiti i ničeg se ne boje... Želio bih studirati sociologiju ili nešto slično. Zanimaju me ljudi, ne brojevi."

Maja (16), Zagreb: "Rat me zatvorio. Postala sam tužna. Sve strahote o kojima sam slušala sam snažno proživljavala u sebi. Nikada nisam nikoga mrzila tako da mi je postalo jako teško živjeti među ljudima ispunjenima mržnjom prema drugim nacijama. Osjetila sam gubitak ljudi - neki članovi moje obitelji su ubijeni... Ipak ne razumijem zvjerstva koje neki rade. Vjerujem da uzimaju droge, alkohol... Ne znam."

Ima jedna stvar koja mi daje nadu. Kad smo već bili u autobusu na odlasku, Damir (izbjeglica iz Višegrada u Austriji op.p.) je plakao ispred autobusa i digao u zrak prvo dva prsta, onda tri i na kraju pet. Da je baš on imao snage to učiniti, on koji je toliko propatio, koji je s toliko mržnje razgovarao sa Srbima na početku sastanka... To mi daje nadu. I zato vjerujem u nas."

Danijela

DNEVNIČKI ZAPISI U PRVIM DANIMA KUNE, ANONIMNO S RAZLOGOM

Srijeda, 1. lipnja 94.

U kiosku na bivšem Trgu Republike uspjelo mi je proturiti prvu novčanicu od pet novih jedinica na kojoj sam crnim flomasterom upisala *R* između *K* i *U*. Prodavač nije ništa primijetio. Prvi je dan povratka kune. Javna imena javno se protive spaljivanju, bilo kakvom uništavanju simboličke moći Države. Preostaje pojedinačni otpor.

Petak, 3. lipnja 94.

Simboli su posve novi, neistrošeni. Glasovi koji im se protive tihi su i rezignirani. Ne mogu se odlučiti stoji li moje *R* za *rezignaciju* ili za *revoluciju*. Kutija cigareta košta četiri slavuja i šezdeset lipa. Ohrabrena prvim uspjehom preuzimam rizik s novčanicom od pedeset jedinica. To je najveća koju imam. Prodavačica sladoleda nije ništa primijetila.

Nedjelja, 5. lipnja 94.

Sjećanja na kunino porijeklo potire njena prisutnost u svakodnevici. Čudim se lakoći kojom ljudi pristaju na još jednu novu riječ - ni sama nisam izuzetak. Prijatelj me pita zašto uvijek moram biti *protiv*. Čudim se. *R* je za. Ili da od *K* jednim potezom napravim *R*, pa da se i ovdje iznenada pojave tragovi skandinavske civilizacije, drevne, ali ovdje za početak dovoljne.

Ponedjeljak, 6. lipnja 94.

Cijeli dan ionako nisam imala što potrošiti.

Utorak, 7. lipnja 94.

Raspitujem se kod **Ine**, koja već godinama studira pravo, o tome gdje u zakonu stoji što se ima smatrati uništavanjem novčanica? Imaju li građanke i građani pravo ukrašavati novčanice svoje države? Oslikati ih? Slati jedni drugima poruke preko novčanica?

Četvrtak, 9. lipnja 94.

Ina i ja smo odlučile pokrenuti građansku inicijativu.

Subota, 11. lipnja 94.

O nevjerojatnoj sličnosti novih jedinica sa starim njemačkim jedinicama govorila sam **Heidrun** koja živi u **Oberhausenu**. U tamošnjem mirovnom arhivu čuvaju primjerke novčanica koje su početkom osamdesetih kružile Njemačkom - mirovnjaci i ostali nezadovoljnici ispisivali su u to vrijeme parole protiv atomskih raketa NATO-a, crtali *peace* znakiće i plaćali globe nadležnima. Nakon nekoliko mjeseci bilo je toliko "oštećenih" novčanica da su ih morali povući iz prometa. Ne sjećam se što mi je Heidrun rekla o raketama.

Ponedjeljak, 13. lipnja 94.

Dvije su žene, u jednom otočkom gradu, oblijepile zidove s porukom: *"Ne kuni! Kuna je narodna sramota"*. Moja je osobna pristranost to što me veseli da su to učinile upravo žene. Šaljem im poruku na Zrinskom i Frankopanu, preko vozača u autobusu broj 203: *"Ne kuni! Kuna je narodna sramota"*.

Srijeda, 15. lipnja 94.

Tako malo znam o svakodnevnim stvarima. Koliko je novčanica uopće u prometu? Nakon koliko dugo vremena svakodnevnog upisivanja *R* na barem dvije nove jedinice mogu očekivati da će mi se jedna od njih vratiti?

Petak, 17. lipnja 94.

Radim na proglasu naše građanske inicijative. Hoćemo li **Ina** i ja uspjeti pokrenuti mase s njezinog balkona u Novom Zagrebu? Ili da nastavimo s pojedinačnim otporom? Navodno nas ima sve više i više koji želimo promjenu.

Prva verzija proglasa:

Pokrećemo građansku inicijativu za slobodno odnošenje prema novcu - cilj nam je potaknuti građane i građanke Republike Hrvatske na slobodno izražavanje putem novih novčanica. Organiziramo susrete oslikavanja, pisanja po novčanicama, te popratne akcije ispisivanja grafita, pravljenje letaka, kulturne i druge priredbe kojima ćemo izraziti svoju kooperativnost s vlastima i ponuditi im kreativni izlaz iz situacije povijesne obamrlosti. Djelatnost inicijative okončat ćemo izdavanjem knjige o Danima otpora kuni *u kojoj će biti sakupljeni različiti oblici pojedinačnih i grupnih akcija u cilju promjene.*

Trebamo li uopće posebno naglašavati da nam je stalo samo do promjene imena?

WAM KAT

I'm back, back in USOC (United States of Croats)

"Vraćaš li se u ratnu zemlju?" upitao me moj četverogodišnji sin, vidjevši kako nakon tri tjedna pakiram svoje torbe. "Ne, glupane, on ide u Hrvatsku, to je poslijeratna zemlja", odgovara njegov šestogodišnji brat. Sve što moja djeca znaju je da tamo "glavešine" imaju velike "super-soaker" (ime posljednje generacije pištolja na vodu) koji su hit među djecom na Zapadu, pa i mojima.

Opraštajući se prije dolaska "kući", primijetio sam da učitelji moje djece u vrtiću misle da mi u Zagrebu možemo čuti kad netko u Goraždu puca. Bili su iznenađeni kada sam im rekao da "oni" žive manje-više jednako udaljeni od ratnih akcija kao i "mi" u Zagrebu. I da većinu naših informacija o tamošnjim događajima dobivamo iz istih informiranih tvornica kao i oni - Turnerovih i Murdockovih holdinga.

Za vrijeme mojega prvog ljeta u Zagrebu, odveo sam oko 18 sati nekoliko stranih novinara u Tkalčićevu na piće. Upravo u to vrijeme mogli su se čuti pucnjevi iz puške, za koje sam znao da će sjajno potcrtati moje priče. Dok sam im pričao kako se "Public Enemy" boje svirati u Ljubljani, njihove su oči pune straha pokušavale otkriti odakle ti pucnji dolaze. Upravo u trenutku u kojem su se počeli preispitivati jesu li na sigurnom, "skulirao" sam ih infomacijom da bi bilo zgodno prošetati parkom u kojem se upravo uvježbava predstava iz koje dolaze ti zvuci rata.

Na pultu Croatia Airlinesa na kopenhaškom aerodromu čekiram i svoje suputnike. Osim nekoliko hrvatskih biznismena, u avionu će letjeti i UNPROFOR-ovi vojnici na putu za "fucking" Tuzlu. Ovdje na aerodromu, danske kamuflažne uniforme djeluju glupo. Jedino mjesto gdje su te uniforme možda nevidljive je disko-klub sa zelenim neonskim svjetlima.

Let avionom ne smatram "cool" putovanjem. Ekološki je neprihvatljivo i poremeti ti vremensku i prostornu orijentaciju, ali mi se 48 sati vožnje vlakom kroz Njemačku također ne čini baš "groovy". Jednostavno ne mogu podnijeti te rasprave o rješenjima "problema" na "zapadnom Balkanu" koje bi se mogle odigrati u kupeu.

U aerodromskoj sam knjižari ugledao "paperback" izdanje bestselera o različitim "plemenima" u Evropi. Knjiga je napisana za (i od) sjevernoamerikance, kojima nije blisko razotkrivanje umjetnog "melting pota" "plemena" u bivšim "socijalističkim" zemljama. Što se to, k vragu, događa u domovima tolikih bijelih sjevernoamerikanaca? Prema knjizi, pronalaženje vlastitih "plemenskih korijena" je, u "civiliziranom" zapadnom dijelu, bilo poprilično, "plemensko" rivalstvo izgleda posvuda postoji.

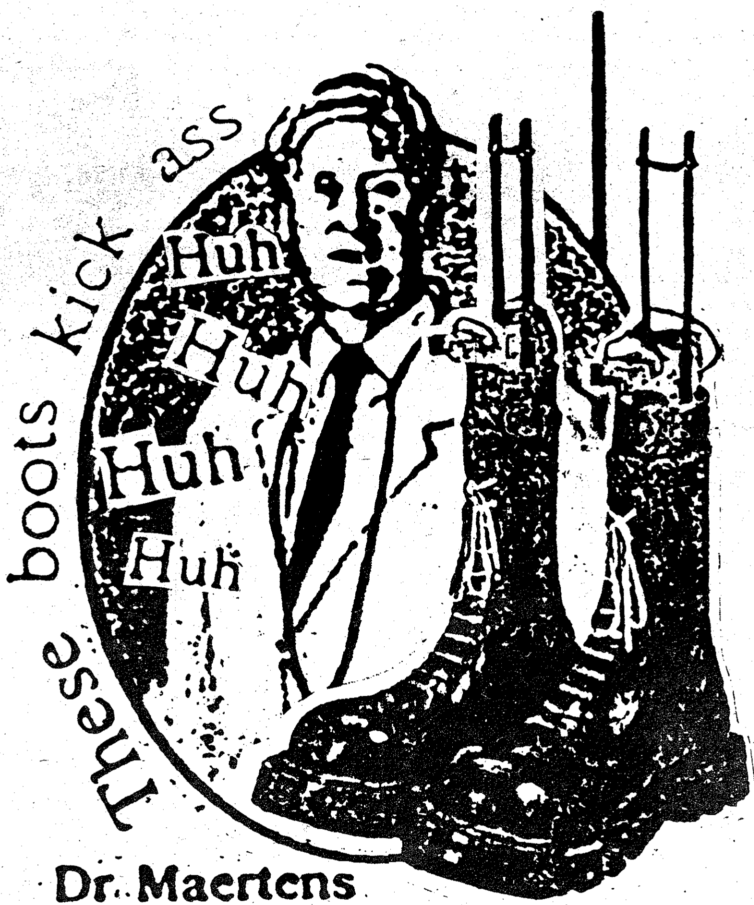
Dio tog "plemenskog" šovinizma će im stići ovoga ljeta, kad će se "plemena" doći "boriti" u igri modernih "gladijatora". Otkrit će da "Forza" iz "kicking boot-a" nisu jedini huligani koji udružuju "plemensku svijest" sa "soccerom" (kako ga ovdje zovu, jer "football" je za njih vrsta modernog baleta što ga plešu muškarci sa širokim ramenima slijedeći za mene, "plemenskog" Europljanina, neobjašnjivi skup pravila i plesnih pokreta).

Ipak su mi se oči zalijepile za lica "Kurt, Chris i Dave", pa sam odlučio da je knjiga "Come as you are" Michaela Azzerada više u mom stilu. Ja sam "hippie" sa juga Nizozemske - "No, I am a Limburger" - ponosno priznajem upita li me netko jesam li "Holanđanin". Iako se vraćam na mjesto gdje, osjećam, "I once belonged", iako se na još nekoliko mjesta u Europi osjećam kao kod kuće. Dolazim kao mješavina kultura mojeg kontinenta, sa znanjem o vlastitim korijenima. Ja nemam problema sa prihvaćanjem kulturnih navika drugih "plemena", ali ne želim izbrisati svoje korjene.

Visoko iznad oblaka uživam u svojem prvom pravom pivu u više od tri tjedna. Iako je hrana za vegeterijanca u avionu ograničena samo na jedan kruščić i komad kolača, osjećam da sam na putu "kući". Čitam o dvoje djece iz baby booma, djece s margina "bogate" sjeverne Amerike i počinjem razumijevati da "plemensko jedinstvo" ne cvate samo unutar "nacionalnih" granica. U našem "global village-u" stvaraju se nova plemena kaotičnim mješanjem generacija, političkih vizija i multikulturalnih utjecaja. "Never mind, come as you are..."

Kasnije navečer znao sam da sam se zaista vratio - nadajući se da ću pogledati film u kojem momak iz Nizozemske igra glavnu ulogu, uključili smo video i izašli. Kad smo se vratili i htjeli pogledati film, suočili smo se s dugačkim govorom "Oca svih Hrvata", kako ga je poglavica Dakota Indijanaca nazvao prije dvije godine. Film što smo ga željeli snimiti prikazan je tri sata nakon najavljenog vremena, upravo kad se naš video isključio.

Da, vratio sam se u USOC, mislim dok gledam cijene izražene u kunama i slušam da je Medvedgrad obnovljen. Prisjećam se djevojčice iz izbjegličkog logora koja je nacrtala hrvatsku zastavu, ali je umjesto šahovnice u sredinu stavila četiri "C". Njezina je isprika bila da nije znala nacrtati ZOO iznad te nove stvari, a da je čula da je zvijezda zabranjena. "Toliko muke oko nekoliko životinja", rekla je. Takva kakva je, ona je proizvod interkulturnog društva.

ABSOLUT S

1 9 9 2 THE 1 9 9 ?

S A R A J E V O

ZONE

"The Twilight Zone" redesigned by "Trio" S

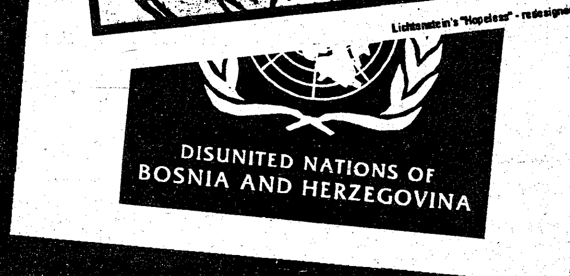

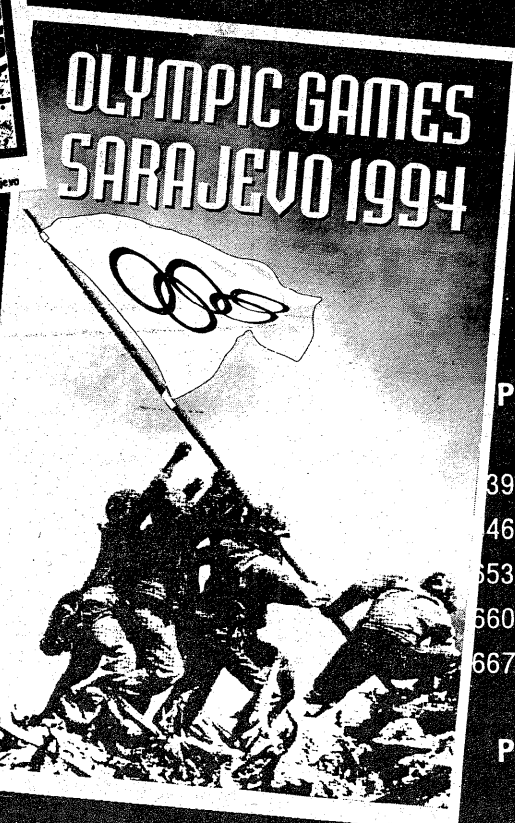
Baron de Coubertin reinterpreted by "Trio" Sarajevo

Bojan i Dalida Hadžihalilović podijelili su sudbin svojih opkoljenih sugrađana i za vrijeme rata nastavili svoj rad pod starim imenom "Dizajn TRIO Sarajevo". Nedavno je i u Zagrebu prikazan njihova prva samostalna izložba, koja će obić mnoge europske metropole

Lichtenstein's "Hopeless" - redesigned by "Trio" - Sarajevo

Sarajevo 1

Januar *Februar*

P U S Č P S N P U S Č P S N P

637 6

639 640 641 642 643 644 6

646 647 648 649 650 651 6

653 654 655 656 657 658 6

660 661 662 663 664 665 6

667

April

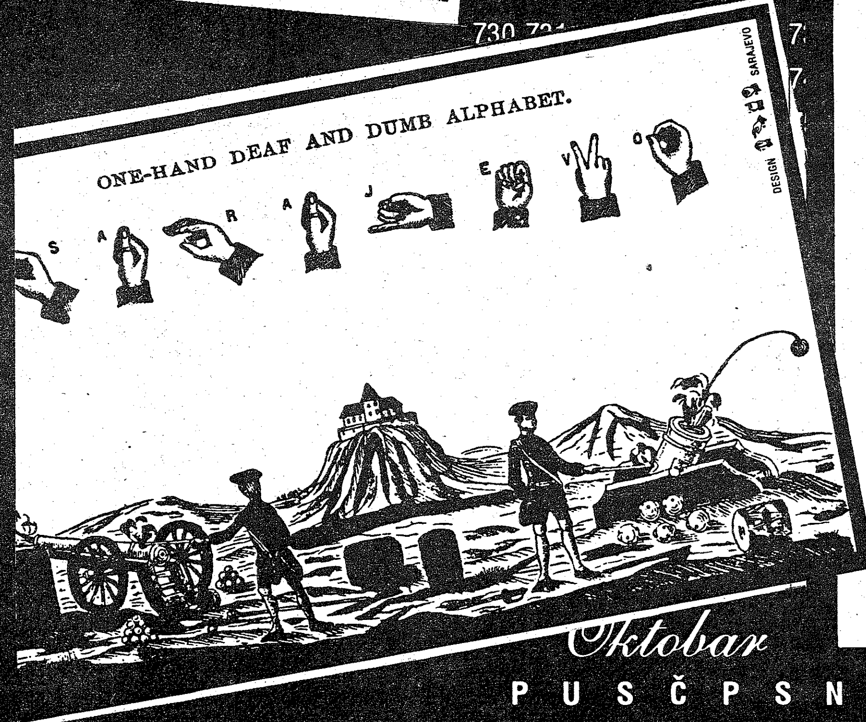
P U S Č P S

727 728 7

730 73

"WAKE UP AMERICA" - REDESIGNED BY "TRIO" SARAJEVO

Andy Warhols Campbells Soup Redesigned by

Oktobar

P U S Č P S N P U S Č P

910 911 941 942 943 944 9

DUP

SARAJEVO

Grupu "Dizajn Trio Sarajevo" oformili su1984. godine troje studenata grafičkog dizajna - Bojan i Dalida Hadžihalilović i Leila Mulabegović-Hatt koja od početka rata boravi i radi u Zürichu. Pažnju na sebe Trio je skrenuo samim početkom svog djelovanja. Grafička rješenja omota ploča visokotiražnih rock grupa, a nakon toga magazini, kazališni i filmski plakati te vizuelni identitet prestižnih medijskih projekata priskrbili su im skoro kultni status unutar cijele bivše Jugoslavije.

Bojan i Dalida podijelili su sudbinu svojih opkoljenih sugrađana i za vrijeme rata pod istim imenom nastavili svoj rad. Od početka 1992. do danas osmislili su i realizirali totalni dizajn Željeznica BiH, novi znak policije BiH, više desetina simbola - znakova humanitarnih organizacija, privatnih i državnih firmi, dizajn i produkciju magazina i novina (*BH Dani, Jevrejski bilten, Tennis Magazine, Koktel, Triumph, Avaz, Bosna*) te plakate za mnoge kulturne manifestacije koje unatoč ratu nisu zamrle u Sarajevu.

Kad je do njih stigla vijest o skorašnjem vjenčanju njihove suradnice Leile Mulabegović odlučili su joj čestitati taj svečani čin prigodnim razglednicama. Postepeno je taj sponatani gest prerastao u umjetnički koncept koji je zaintrigirao najeminentnije svjetske redakcije (*Newsweek, Life, L'Espresso, The Face*) pogotovo nakon organiziranja jednodnevne izložbe u sarajevskom "Collegium Artisticum" na desetu godišnjicu održavanja zimskih Olimpijskih igara 8.2.1994.

Nakon Sarajeva, izložba je za jedan dan postavljena u Muzejsko galerijskom centru u Zagrebu, nakon čega je otputovala za Brno i Berlin, a trebala bi biti prikazana i u Dubrovniku, Ljubljani, Milanu, Zurichu, Parizu, Lionu, Avignonu, Essenu, Dortmundu i Londonu. Prvog dana kolovoza Dalida i Bojan vratit će se u Sarajevo.

Ovo je ujedno njihova prva samostalna izložba, a izloženo je 30 plakata od kojih su samo tri odštampana, dok su svi ostali unikati, odnosno rukom rađeni do najsitnijeg detalja. Kao predložak poslužile su im spomenute razglednice, ali zbog nedostatka novca i tehničkog materijala, prije svega papira, plakati nisu mogli biti odštampani. Dalida i Bojan o tome pričaju:

"Naši su prijatelji skupljali osušene tempere i razne boje koje bi našli po zakucima svojih stanova. Samo za ova tri odštamapana plakata pripreme su trajale mjesec dana. Nema papira, za ploče i boju snalaziš se kako znaš i možeš... Kad to sve uspiješ sakupiti, onda još moraš čekati da dođu struja i voda, ali istovremeno. Za plakat koji bi bio otisnut u 200 primjeraka, 17 ljudi mora se žrtvovati nekoliko dana. Zbog toga smo i odlučili raditi originale."

Unatoč teškoj situaciji i riziku koji nose masovna okupljanja u Sarajevu i dalje postoji kulturni i društveni život. Održavaju se izložbe i koncerti, a Kemal Monteno i Davorin Popović priredili su, prema riječima Dalide i Bojana, jedan od svojih najboljih, ako ne i najbolji koncert. Za koncerte, kao i za ostale priredbe, ne postoje pozivnice i plakati, već sve ide usmenom predajom. I ljudi se okupljaju, interes postoji. Izložbe traju jedan dan i otvorene su dok ima posjetitelja. Kad i zadnji čovjek napusti izložbu, ona se zatvara i pohranjuje na neko sigurnije mjesto gdje će sačekati bolja i sretnija vremena.

I kad jednom dođu ta sretnija vremena, Dalidine i Bojanove razglednice i plakati bit će još jednim svjedokom tragične sudbine Sarajeva i njegovih žitelja. Redizajnom nekih od svjetski najpoznatijih propagandnih poruka, "Trio" je još jednom, ali ovaj put suvremenim grafičkim jezikom pokušao upozoriti na tragičnu sudbinu ljudi u jednom od olimpijskih gradova i državi nad koju se nadnijela ratna agonija. U slučaju Sarajeva više ne vrijedi credo "Važno je sudjelovati". *The important thing in the Olimpic games is not taking part but winning*, poručuju jednom razglednicom. Na znaku Ujedinjenih naroda umjesto kontinenata naći će se kartografski prikaz rascjepkane Bosne i Hercegovine, dok u potpisu stoji: *Disunited Nations of Bosnia and Herzegovina*. Ili, primjerice, svjetski poznata reklama za vodku "Absolut", preimenovana je u "Absolut Sarajevo", uz što ide tekst koji kaže da je *"čisto (absolut) Sarajevo mješavina autentičnih bosanskih državljana Muslimana, Srba, Hrvata, Židova i drugih koji su rođeni u mješovitim brakovima u bogatoj bosanskoj državi. Bosanska tradicija i duh zajedništva stari su duže od od 800 godina. Sarajevo je pod imenom Čisto na prodaji od 1992. godine".*

Uplakana Mona Lisa u čijoj se pozadini vide sarajevske ruševine, izbušena limenka Campbell juhe s natpisom *Sarajevo's condensed*, zatim *The Sarajevo Zone 1992-1994, I need YOU to save Sarajevo*, Supermanova slika s potpisom "Sarajevo, World greatest adventure strip character!", Clark Gable koji na rukama nosi mrtvu Vivian Leigh i tekst "Everybody wants to see Gone with Sarajevo, most famous film ever made" - samo su neki od motiva koje su Dalida i Bojan preradili i iskoristili za razglednice, a kasnije i plakate.

Kako se može vidjeti i iz ovog kratkog pregleda, razglednice i plakati koriste neke od ovostoljetnih ikona suvremene kulture. Bliskost između poruke koje razglednice/plakati nose i eventualnih primalaca zagarantirana je, a time je postignut i krajnji cilj ovog projekta - još jednom svijetu pokazati i staviti pred njegove oči istinu o tragediji koja se već tisuću dana (kako to pokazuje i kalendar opsade Sarajeva) nezaustavljivo odvija, dok i ono malo napora koji se ulažu u zaustavljanje rata ostaje bez rezultata. Služeći se popartističkim načinom stvaranja umjetničkih djela (a njihove razglednice/plakati to zasigurno jesu) zadivljujući je produkt rada u ratnim uvjetima. Preživjeti u situaciji koja vlada Sarajevom već je neizmjeran poduhvat, a stvoriti razglednice, napose ovakvog sadržaja i poruke, razglednice koje će svima koji ih vide pokazati tragediju koja nije nemoguća i negdje drugdje, graniči sa zonom sumraka (*The Sarajevo Zone*).

Ironija s kojom Dalida i Bojan prilaze situaciji koju danima proživljavaju, karakteristika je ljudi izuzetno bogatih duhom, ljudi koji i u najtragičnijim situacijama pronalaze ono malo entuzijazma koji se krije u svakome od nas, a s kojim se mogu učiniti čuda. I oni ih čine.

U siječnju prošle godine, u ratnom okruženju "najslavnijeg filma", Dalida i Bojan su se vjenčali, nastavljajući privatno ono što su prije deset godina započeli na profesionalnom planu - zajednički život. Njihove razglednice i plakati, kako netko reče, neće spasiti Sarajevo, ali će jednom i negdje svjedočiti o hrabrosti i razumu pojedinaca u vremenu kolektivnog ludila.

Milivoj ĐILAS

LIJEP POZDRAV IZ SARAJEVA

michel foucault:

moć i spolnost

Bernard-Henry Lévy: ***Vaša knjiga "Volja za znanjem" (La Volonté de savoir) označava početak "povijesti spolnosti" monumentalnih razmjera. Koje je vaše opravdanje što ste se prihvatili tako golemog poduhvata?***

FOUCAULT: Tako *golemog*? Ne, recite radije tako *potrebnog*. Ne namjeravam napisati kroniku spolnog ponašanja kroz razdoblja i civilizacije. Želim slijediti nit koja je kroz toliko stoljeća povezivala spolnost i potragu za istinom u našim društvima.

B.-H.L. : ***U kojem točno smislu?***

FOUCAULT: Zapravo, problem je ovaj: kako to da u društvu kao što je naše spolnost nije tek sredstvo reprodukcije vrste, obitelji i pojedinca? Nije samo sredstvo za dostizanje ugode i užitka? Kako to da je spolnost smatrana povlaštenim mjestom gdje je naša najdublja "istina" pročitana i izražena? Jer to je temeljna činjenica: od kršćanstva zapadni svijet nije prestao govoriti: "Da bi znao tko si, spoznaj svoju spolnost". Spolnost je uvijek bila forum gdje se odlučivala budućnost naše vrste i naša "istina" kao ljudskih subjekata.
Ispovijed, ispit savijesti, svo to ustrajavanje na važnim tajnama tijela nije bilo tek sredstvo za sprečavanje spolnosti ili za što snažnije potiskivanje od svijesti, već sredstvo smještanja spolnosti u srž egzistencije i povezivanja spasenja s vladanjem nad tim opskurnim momentima. U kršćanskim društvima spolnost je bila središnji predmet ispitivanja, nadzora, priznanja i preobrazbe u diskurz.

B.-H.L.: ***Zbog toga paradoksna tema prožima ovaj prvi svezak: daleko od toga da spolnost učine tabuom ili donesu stroge sankcije protiv nje, naša društva nisu nikada prestala govoriti o spolnosti i poticala je da govori.***

FOUCAULT: Ona su vrlo dobro i mnogo mogla govoriti o spolnosti ali samo zato da je zabrane. Želio bih međutim naglasiti dvije važne činjenice. Prva je ta da se iznošenje na vidjelo, "pojašnjenje" spolnosti nije očitovalo samo u raspravama već isto tako i u realnosti institucija i praksi.
Druga je ta da brojne, stroge zabrane postoje. Ali one su dio složene ekonomije zajedno s poticanjima, očitovanjima i vrednovanjima. Mi uvijek naglašavamo zabrane. Želio bih donekle promijeniti perspektivu, zahvatiti u svakom slučaju cijeli kompleks aparata.
Kao što vam je dobro poznato, bije me glas melankoličnog povjesničara zabrana i represivne moći, kazivača priča sa samo dvije kategorije: ludilo i njeno utamničenje, anomalije i njihovo isključenje, delinkvencija i njeno zatvaranje. Ali moj je problem uvijek bio na strani jednog drugog termina: istina. Kako je moć nad ludilom proizvela psihijatrijski "istinit" diskurz? Isto vrijedi za spolnost: oživiti volju za znanjem kao izvorom moći nad spolnošću. Moj cilj nije da napišem društvenu povijest zabrane već političku povijest proizvodnje "istine".

B.-H.L.: ***Nova revolucija u pojmu povijesti? Osvit još jedne "nove povijesti"?***

Mi živimo u društvu koje, velikom dijelom, "korača prema istini" - želim reći, koje proizvodi i cirkulira diskurze što istinu imaju za svoju funkciju, koji se kao takvi umiču i time zadobivaju specifične moći. Stvaranje "istinitih" diskurza (koji se stalno mijenjaju) jedan je od temeljnih problema Zapada. Povijest kao istina - to je još uvijek nedotaknuto područje

FOUCAULT: Pred nekoliko godina povjesničari su bili vrlo ponosni što su otkrili da mogu pisati ne samo povijest bitaka, kraljeva i institucija već i povijest ekonomije, a sada su svi zapanjeni jer su najpronicljiviji od njih naučili da je također moguće napisati povijest osjećaja, ponašanja i tijela. Uskoro će oni shvatiti da povijest Zapada ne može biti odvojena od načina kako se njena "istina" proizvodi i koji su njeni učinci.
Mi živimo u društvu koje, velikom dijelom, "korača prema istini" - želim reći, koje proizvodi i cirkulira diskurze što istinu imaju za svoju funkciju, koji se kao takvi umiču i time zadobivaju specifične moći. Stvaranje "istinitih" diskurza (koji se stalno mijenjaju) jedan je od temeljnih problema Zapada. Povijest kao istina - to je još uvijek nedotaknuto područje.

B.-H.L.: ***Koji su to pozitivni mehanizmi koji proizvodeći spolnost rezultiraju bijedom?***

FOUCAULT: U svakom slučaju, ono što bih želio istraživati jest ukupan zbroj tih mehanizama koji u našem društvu izazivaju, potiču i prisiljavaju da se govori o spolnosti.

B.-H.L.: ***Unatoč tom diskurzu, vi ipak vjerujete da postoji spolna bijeda ...***

FOUCAULT: Da, čuo sam tu primjedbu. U pravu ste: u većoj ili manjoj mjeri mi živimo u stanju spolne bijede.

B.-H.L.: ***Zašto? Je li to slobodan izbor?***

FOUCAULT: U narednim svescima "Povijesti spolnosti"kroz konkretne ću studije - o ženama, djeci, izopačenjacima - pokušati analizirati oblike i uvjete te bijede. Ali, u ovom je trenutku to problem utvrđivanja metode. Problem je znati treba li bijedu objasniti negativno putem temeljne zabrane ili pozitivno putem zabrane vezane uz ekonomsku situaciju ("Treba raditi, a ne voditi ljubav"): ili, nije li to učinak daleko složenijeg i daleko pozitivnijih postupaka.

B.-H.L.: ***Koje bi bilo "pozitivno" objašnjenje u ovom slučaju?***

FOUCAULT: Želio bih napraviti jednu preuzetnu usporedbu. Što je Marx učinio kada se u analizi kapitala suočio s problemom radničke bijede? Nije prihvatio uobičajeno objašnjenje koje promatra tu bijedu kao učinak rijetkog slučaja usklađene pljačke. On je u osnovi kazao ovo: budući da je kapitalistička proizvodnja takva, zbog svojih temeljnih zakona, ona ne može olakšati, već može samo stvarati bijedu. Kapitalistički *raison d'etre* nije u izglađivanju radništva, ali kapitalizam se ne može razvijati bez da ga izglađuje. Marx je prokazivanje lopova zamijenio analizom proizvodnje. I s drugim je stvarima slično. To sam po prilici želio kazati. Nije stvar u poricanju spolne bijede niti u njenom negativnom objašnjenu represijom. Cijeli problem je u zahvaćanju pozitivnih mehanizama koji proizvodeći spolnost u ovom ili onom vidu rezultiraju bijedom.
Evo jednog primjera s kojim ću se baviti u narednom svesku: početkom 18. stoljeća izuzetna je pažnja neočekivano bila poklonjena dječjoj masturbaciji koja je potom posvuda bila progonjena poput iznenadne epidemije, užasne i sposobne da ugrozi cjelokupan ljudski rod. Treba li iz toga zaključiti da je dječja masturbacija odjednom postala neprihvatljiva kapitalističkom društvu u procesu razvitka? To je pozicija nekih sljedbenika W. Reicha, ali meni se ona uopće ne čini zadovoljavajuća. Naprotiv, u to vrijeme bila je važna reorganizacija odnosa između djece i odraslih, roditelja i odgajatelja; intenziviranje unutarobiteljskih odnosa; djetinjstvo kao skupno područje interesa roditelja, obrazovnih institucija, zdrastvenih vlasti; djetinjstvo viđeno kao vježbalište za buduće generacije. U promižanju tijela i duše, zdravlja i morala, obrazovanja i odgoja dječja je spolnost postala istodobno meta i instrument moći. Bila je konstruirana specifična "dječja spolnost" - oprez, opasnost, stalna potreba za nadzorom. To je rezultiralo spolnom bijedom djetinjstva i adolescencije od koje se ni naša generacija još nije oporavila, ali cilj nije bila zabrana već to da se dječja spolnost, koja je iznenada postala važna i tajanstvena, koristi kao mreža moći nad djecom.

B.-H.L.: ***Ideju da spolna bijeda proizlazi iz represije te da je potrebno spolno oslobođenje kako bi bili sretni podržavaju seksolozi, liječnici...***

FOUCAULT: Da, i to je razlog zašto nam oni postavljaju sjajnu klopku. Oni nam po prilici kažu ovo: "Postoji spolnost; ta spolnost je istodobno frustrirajuća i nijema; licemjerne zabrane je potiskuju. Stoga, priđite nam, pokažite nam, povjerite nam vaše nesretne tajne ...". Ovaj tip diskurza je doista sjajan instrument kontrole i moći. Kao i uvijek, on se služi onime što ljudi kažu, osjećaju i njihovim nadama. On izrabljuje njihovo iskušenje da vjeruju kako je, da bi bili sretni, dovoljno prekoračiti prag diskurza i otkloniti neke zabrane. Ali zapravo završava potiskivanjem i disperzijom pokreta pobune i oslobađanja ...

B.-H.L.: ***To je razlog krivom shvaćanju nekih komentatora: "Prema Foucaultu, potiskivanje ili oslobađanje spolnosti vode istom". Ili: "grupe poput MLAC (radikalni pro-abortus pokret) i Laissez-les vivre (pro-life pokret) služe se u osnovi istim diskurzom..."***

FOUCAULT: Da. Stvari u tom pogledu treba dodatno pojasniti. Citirali su me kao da govorim da nema prave razlike između diskurza osude i onog protiv osude, između diskurza moraliste i spolnog oslobađanja. Tvrdili su da ih sve trpam u isti koš kako bih ih utopio poput mladih mačića. Posve krivo: to nije ono što sam želio kazati. Ali važno je istaknuti da to uopće nisam kazao. Izjava je jedna stvar, a diskurz druga. Oni dijele iste taktike premda su im strategije u sukobu.

B.-H.L.: ***Na primjer?***

FOUCAULT: Vjerujem da bi pokrete što su označeni kao pokreti za "spolno oslobođenje" trebalo razumijeti kao afirmativne pokrete "počevši od" spolnosti. To znači dvije stvari: to su pokreti koji započinju sa spolnošću, s aparatom spolnosti unutar kojeg su zahvaćeni i koji ga dovode do krajnjih granica; ali, istodobno, oni se udaljavaju od njega, oslobađaju ga se i prevladavaju.

B.-H.L.: ***Kako izgleda to prevladavanje?***

FOUCAULT: Uzmite na primjer homoseksualnost. Psihijatri su sedamdesetih godina prošlog stoljeća počeli medicinski analizirati homoseksualnost: nema dvojbe da je to bilo polazište za cijelu seriju novih intervencija i kontrola. Počeli su zatvarati homoseksualce u ludnice i pokušavali ih izliječiti. Ponekad su ih zatvarali kao razvratnike a ponekad kao delinkvente (otuda su moralne osude - koje su mogle biti vrlo oštre, uključujući spaljivanja na lomači kakvih je bilo još u osamnaestom stoljeću - bile nužno rijetke). U razdoblju što slijedi svi ćemo ih vidjeti kao manifestne oblike ludila, bolesti spolnog instinkta. Ali ako te diskurze uzmemo doslovno, ako ih dakle izokrenemo, vidimo kako odgovori niču u obliku prkosa: "Dobro, mi smo isti kao i vi, po prirodi bolesni ili izopačeni, kako vam je drago. A ako smo takvi, dopustite nam da to budemo i ako želite znati što smo, mi to možemo bolje kazati od vas". Cjelokupna homoseksualna literatura, vrlo različita od razvratne, javlja se krajem 19. stoljeća: prisjetite se Wildea i Gidea. To je strateški povratak one "iste" želje za istinom.

B.-H.L.: ***To se uistinu danas događa sa svim manjinama, sa ženama, omladinom, crncima u SAD...***

FOUCAULT: Da naravno. Dugo vremena su pokušavali žene svesti na spol. Godinama su im govorili: "Vi niste ništa drugo nego spol". A taj je spol, dopunjavali bi doktori, krhak, gotovo uvijek nezdrav i potiče bolest. "Vi ste bolest čovječanstva". Tijekom 18. stoljeća taj je pokret podivljao, rezultirao patologizacijom žene: žensko tijelo postalo je medicinski objekt *par excellence*. Pokušat ću napisati povijest te goleme "ginekologije" u širem smislu riječi. Feministički pokret međutim odgovorio je prkosno. Mi smo po prirodi spol? Pa dobro, pustite nam da to budemo ali u njegovoj singularnosti, u njegovoj nesvodivoj specifičnosti. Pustite nam da povučemo posljedice i da preosmislimo naš tip egzistencije, političke, ekonomske i kulturne ... Uvijek isti potez: poslužiti se spolnošću kao polazištem u nastojanju njenog koloniziranja i prekoračenja u pravcu drugih afirmacija.

B.-H.L.: ***Strategija koju opisujete, strategija dvostrukog détentea, još uvijek je strategija oslobađanja u klasičnom smislu? Ili treba li bolje kazati da je za oslobođenje spola odsada nadalje potrebno mrziti ga i prevladati?***

FOUCAULT: Čini mi se da se danas oblikuje pokret koji je suprotan trendu "sve više spolnosti" i "sve više istine u spolnosti" koji nas je stoljećima očaravao: to je stvar - ne bih kazao "ponovnog otkrića" - već prije osmišljavanja drukčijih oblika užitaka, odnosa, koegzistencija, privrženosti, ljubavi i doživljavanja. Imam dojam da čujem "anti-sex" gunđanje (nisam prorok, u najboljem slučaju sam dijagnostičar), kao da su učinjeni napori da se u dubini potrese tu veliku "seksografiju" što nas navodi da pokušamo dešifrirati spol kao univerzalnu tajnu.

B.-H.L.: ***Koji su simptomi te dijagnoze?***

FOUCAULT: Kazat ću vam jednu anegdotu. Hervé Guibert, mladi pisac, napisao je nekoliko dječjih priča. Nijedan ih izdavač nije želio objaviti. Napisao je još jednu knjigu, vrlo neobičnu i prividno vrlo "sexy". To je bio uvjet da se pročuje i objavi. Ubrzo je knjiga objavljena (*La Mort Propagande*). Pročitajte ju: ona mi se čini kao suprotnost seksografskom pisanju koje je vladalo u pornografskoj i ponekad u dobroj literaturi: postupno kretanje prema imenovanju onog što se najmanje može imenovati u spolnosti. Hervé Guibert započinje s najgorim primjerom - "Htjeli ste da o tome govorimo, dobro, idemo, čut ćete više nego ikada prije" - i s tim sramotnim materijalom on gradi tijela, obmane, dvorce, stapanja, činove

nježnosti, rase, trovanja; raspršen je zgusnuti naboj spolnosti. Ali ovo je samo jedan primjer "antisex" izazova, a njegove simptome moguće je naći na mnogim mjestima. To je možda kraj turobne pustinje spolnosti, kraj monarhije spolnosti.

B.-H.L.: ***Osim ako nismo obvezani i okovani spolnošću kao neizbježnom sudbinom. Kao što se kaže, već od djetinjstva ...***

FOUCAULT: Točno, pogledajte samo što se zbiva kada su djeca u pitanju. Neki kažu da je dječji život spolan. Od dude do puberteta, sve je u tome. U pozadini želje da se nauči čitati pa do sklonosti prema stripovima, od početka do kraja sve je spolno. Mislite li doista da je taj tip diskursa oslobađajući? Jeste li sigurni da on neće zatočiti djecu u neku vrst spolne jednostranosti? A što ako, na koncu, oni za to ne mare? Ukoliko se povlastica da se ne bude odrastao sastoji samo u tome da se ne bude rob zakona, načela, općih mjesta spolnosti, bi li to bilo nezanimljivo? Kad bi bilo moguće imati polimorfan odnos sa stvarima, ljudima i tijelom, zar to ne bi bilo djetinjstvo? Odrasli taj polimorfizam nazivaju perverzijom zato da osnaže svoja uvjerenja koja jednoličnim sivilom boje njihovu spolnost.

B.-H.L.: ***Djecu ugnjetavaju upravo oni koji se pretvaraju da ih oslobađaju?***

FOUCAULT: Pročitajte knjigu Schérera i Hocquenghema. Ona vrlo dobro pokazuje da djete ima asortiman ugoda prema kojima je "seks" pravcati zatvor.

B.-H.L.: ***Nije li to paradoks?***

FOUCAULT: To proizlazi iz ideje da spolnost nije ugrožena moću, već je naprotiv sredstvo kroz koje se moć očituje.

B.-H.L.: ***Ali uzmimo za primjer autoritarne države: je li moguće kazati da se moć očituje kroz spolnost a ne protiv nje?***

FOUCAULT: Navest ću dva svježa događaja, prividno proturječna. Pred otprilike deset mjeseci u Kini je lansirana kampanja protiv dječje masturbacije, upravo po onim smjernicama koje su odredile tu kampanju u osamnaestostoljetnoj Europi (masturbiranje škodi radu, uzrokuje gluhoću, vodi degeneriranju vrste). Na drugoj strani, prije isteka godine Sovjetski savez će po prvi put ugostiti kongres psihoanalitičara (morat će doći iz inozemstva jer ih u Rusiji nema). Je li to oslobađanje? Odmrzavanje podsvijesti? Procvat sovjetskog libida nasuprot moralizmu Kineza?
U arhaičnoj stupidnosti Pekinga i neobičnim sovjetskim novinama vidim prije svega dvostruko priznanje činjenice da, formulirana i prohibirana, iskazana i zabranjena, spolnost jest rekurs bez kojega nijedan moderni sustav moći ne može djelovati. Trebamo duboko strepiti od socijalizma sa spolnom fiziognomijom.

B.-H.L.: ***Drugim riječima, moć nije više nužno ono što osuđuje i ograđuje?***

FOUCAULT: Općenito bih kazao da su zabrana, odbijanje i prohibicija daleko od osnovnih oblika moći, oni su samo njeni granični slučajevi, moć u svom frustriranom i ekstremnom obliku. Odnosi moći su, prije svega, produktivni.

B.-H.L.: ***To je nova zamisao u odnosu na vaše prethodne knjige.***

FOUCAULT: Kada bih posegnuo za blago fikcionalnim stilom, kazao bih da je to oduvijek bio moj problem: učinci moći i proizvodnja "istine". Uvijek sam se osjećao neugodno s tim ideološkim pojmom koji je posljednjih godina često bio korišten. Koristio se za objašnjenje grešaka i iluzija, ili za analizu prikazivanja - ukratko, svega što priječi formiranje istinitih diskurza. Upotrebljavao se također za prikaz odnosa onoga što se zbiva u ljudskim glavama i njihova položaja u uvjetima proizvodnje. Ukratko, ekonomije neistine. Moj problem je politika istine. Potrošio sam puno vremena baveći se njime.

B.-H.L.: ***Zašto?***

FOUCAULT: Iz više razloga. Prvo, na Zapadu je moć ono što se najviše očituje a time i najbolje skriva: ono što smo nazvali "političkim životom" od 19. stoljeća jest način na koji moć prikazuje svoju predstavu (donekle poput dvora u razdoblju monarhizma). Moć nije u tome, niti ona tako funkcionira. Odnosi moći su možda najskrivenije stvari u društvenom tijelu. Na drugoj strani, od 19. stoljeća nadalje kritika društva polazila je u biti od prirode ekonomije, koja doista određuje stvari. To je nedvojbeno valjano sužavanje "politike", ali isto tako i tendencija zanemarivanja odnosa elementarnih moći koje bi mogle biti konstitutivne za ekonomske odnose. Treći razlog je tendencija, zajednička institucijama, strankama i cjelokupnoj struji revolucionarnog mišljenja i djelovanja da moć ne vidi u nekom drugom obliku nego što su to državni aparati. Sve to vodi tome da, kad se usredotočite na pojedinca, moć ne nalazite nigdje drugdje nego u umu (u obliku reprezentacija, prihvaćanja ili interiorizacija).

B.-H.L.: ***Što ste, suočeni s time, željeli učiniti?***

FOUCAULT: Četiri stvari: istražiti što bi moglo biti najskrovitije u odnosima moći; ukotviti ih u ekonomske infrastrukture; ući im u trag ne samo u vladajućim, već i infra-vladajućim ili para-vladajućim oblicima; da ih otkrijem u materijalnoj igri.

B.-H.L.: ***S kojim ste čimbenikom započeli?***

FOUCAULT: Ukoliko vas zanima bibliografska uputa, to je bilo u "Nadziranju i kažnjavanju". Ali radije bih kazao da je istraživanje započelo serijom događaja i iskustava nakon 1968. koja su bila vezana uz psihijatriju, delinkvenciju, školu itd. Ti se događaji ne bi mogli razvijati i poprimiti intenzitet bez dviju divovskih sjena fašizma i staljinizma koje su se nazirale u njihovoj pozadini. Ako je radnička bijeda - njihova subegzistencija - potakla političku misao određenu ekonomijom, onda fašizam i staljinizam - ove supersile - potiču političku napetost u našim društvima. Otuda dva problema: kako moć djeluje? Je li za nju dovoljno da istakne zabrane kako bi doista funkcionirala? I kreće li se ona uvijek od vrha na niže i od centra prema periferiji?

B.-H.L.: ***Uočio sam to kretanje, to klizanje u "Volji za znanjem": ovog puta učinili ste jasan prekid s raširenim naturalizmom koji opsjeda vaše prethodne knjige...***

FOUCAULT: Ono što zovete naturalizmom odnosi se, vjerujem, na dvije stvari. Određena teorija, ideja da bi trebali biti sposobni ispod moći s njenim činovima nasilja i njenim varkama otkriti stvari u njihovoj prvotnoj živosti: spontanost ludila s druge strane zidova ludnice; bujanje delinkvencije u kaznenom sustavu, svježinu želje u spolnoj zabrani. A isto tako i određeni estetički i moralni izbor: moć je zla, ružna, jadna, sterilna, monotona i beživotna, a ono nad čime se moć usmjerava je pravilno, dobro i bogato.

B.-H.L.: ***Da. Napokon ta je tema zajednička ortodoksnom marksizmu i novoj ljevici ...***

FOUCAULT: Takva su pojednostavnjenja ponekad nužna. Takav dualizam može privremeno biti koristan, povremene promjene perspektive, zaokreti od *pro* prema *contra* su potrebni.

B.-H.L.: ***Tada nastupa vrijeme zastoja, trenutak refleksije i ponovnog uspostavljanja ravnoteže?***

FOUCAULT: Naprotiv. Ono što bi trebalo slijediti jest trenutak nove pokretljivosti i novog premještanja. Ovi se preokreti *pro* i *contra* brzo blokiraju jer ne mogu drugo nego ponavljati se i stvarati ono što Jacques Rancière naziva "ljevičarskom *doxom*". Sve dok beskonačno ponavljamo jedan te isti refren antirepresivne himne, stvari ostaju na svom mjestu; svatko može pjevušiti pjesmu i nitko na to neće obraćati pažnju. Ovaj preokret vrijednosti i istina, o kojem već duže vremena govorim, bio je važan jer se ne zaustavlja na običnim odobravanjima (živjelo ludilo, delinkvencija, spolnost) već omogućuje nove strategije. Ono što me danas dovodi u neugodan položaj - zapravo, što žalim - jest to da sav ovaj rad u tih petnaestak godina - počesto u nevoljama i samoći - za neke funkcionira samo kao znak pripadnosti: biti na "pravoj strani", na strani ludila, djece, delinkvencije, spolnosti.

B.-H.L.: ***Zar nema prave strane?***

FOUCAULT: Potrebno je prijeći na drugu stranu - na pravu stranu, ali kroz pokušaj isključenja mehanizama koji uzrokuju pojavu dviju odvojenih strana, razrješenja lažnog jedinstva, iluzorne "prirode" te druge strane. Tu počinje pravi posao, posao današnjeg povjesničara.

B.-H.L.: ***U više navrate sebe ste definirali kao povjesničara. Što to znači? Zašto "povjesničar" a ne "filozof"?***

FOUCAULT: U obliku naivnom poput dječje priče kazat ću vam da je dugo vremena pitanje filozofije glasilo: "U ovom svjetu u kojem sve umire, što ne mre"? Čini mi se da od 19. stoljeća filozofija nije prestala postavljati pitanje: "Što se upravo sada zbiva i što smo mi, mi koji možda nismo ništa drugo nego ono što se ovog trenutka zbiva?" Filozofsko pitanje stoga glasi: što smo mi sami sebi? To je razlog zašto je suvremena filozofija posve politična i posve povijesna. Ona je politika koja je imanentna povijesti i povijest koja je nužna politici.

B.-H.L.: ***Ne zbiva li se danas povratak klasične, metafizičke filozofije?***

FOUCAULT: Ne vjerujem ni u kakav oblik povratka. Kazao bih samo ovo i to napola ozbiljno: mišljenje prvih kršćanskih stoljeća trebalo je odgovoriti na pitanje: "Što se danas događa? Koje je to vrijeme u kojemu živimo? Kada i kako će se zbiti najavljeni povratak Boga? Što učiniti u međuvremenu kojeg ima na pretek? I što smo mi, mi koji smo u tom prijelazu?"
Moglo bi se kazati da na ovoj kosini povijesti, kada se pretpostavlja da se revolucija odgađa i da ona tek treba doći, možemo postaviti isto pitanje: "Tko smo mi, jesmo li suvišni u ovom vremenu u kojem ono što bi se trebalo dogoditi nije se još dogodilo? Pitanje revolucije prevladavalo je cjelokupnim modernim mišljenjem kao i politikom.

B.-H.L.: ***Nastavljate li vi postavljati to pitanje i razmišljate li o njemu? Ostaje li ono za vas pitanje par excellence?***

FOUCAULT: Ako politika postoji od 19. stoljeća to je zato jer se zbila revolucija. Ova sadašnja nije njena varijanta niti njen sektor. Politika je uvijek svjedočila o revoluciji. Kad je Napoleon ustvrdio da je "politika moderni oblik sudbine" onda je on samo izveo logičan zaključak iz te istine jer se on pojavio nakon revolucije i prije naredne. Povratak revolucije - to je nesumnjivo naš problem. Bez njega bi pitanje staljinizma bilo čisto akademsko - problem organizacije društava i valjanosti marksističkih shema. Ali nešto posve drugo je sa staljinizmom u pitanju. Vi vrlo dobro znate o čemu se tu radi: sama poželjnost revolucije je danas problem...

B.-H.L.: ***Zauzimate li se za revoluciju? Želite li nešto više od obične etičke dužnosti da se sada i ovdje borite na strani ove ili one potlačene i nesretne grupe kao što su luđaci ili zatvorenici?***

FOUCAULT: Nemam odgovora. Ali vjerujem da angažman u politici - po strani puko stranačke politike - jest pokušaj da se s najvećim mogućim poštenjem spozna je li revolucija poželjna.

B.-H.L.: ***Ukoliko revolucija nije poželjna, hoće li politika ostati ono što tvrdite da ona jest?***

FOUCAULT: Ne, vjerujem da neće. Bilo bi potrebno osmisliti neku drugu ili nešto što bi je moglo zamijeniti. Politika je polje otvoreno postojanjem revolucije i ako pitanje revolucije više ne može biti postavljeno u tim terminima, onda je politika u opasnosti da iščezne.

B.-H.L.: ***Vratimo se vašoj politici u "Volji za znanjem". Kažete: "Gdje je moć, tu je i otpor". Ne vraćate li time nazad u igru prirodu koju ste malo prije željeli otpraviti?***

FOUCAULT: Ne mislim tako. Otpor o kojem govorim nije supstancija. Ne prethodi moći kojoj se

Ne postavljam supstanciju otpora nasuprot supstancije moći. Samo kažem: dok god postoji odnos moći, postoji i mogućnost otpora. Ne moramo upasti u klopku moći: uvijek možemo pod određenim uvjetima i preciznim strategijama modificirati njen stisak

suprostavlja. Koekstenzivan joj je i apsolutno suvremen.

B.-H.L.: ***Obrnuta slika moći? To bi vodilo istoj stvari...***

FOUCAULT: Apsolutno. Ne postavljam supstanciju otpora nasuprot supstancije moći. Samo kažem: dok god postoji odnos moći, postoji i mogućnost otpora. Mi ne moramo upasti u klopku moći: mi uvijek možemo pod određenim uvjetima i preciznim strategijama modificirati njen stisak.

B.-H.L.: ***Moć i otpor, taktike i strategije... Čemu te vojne metafore? Smatrate li da od sada nadalje moć mora biti vizualizirana u obliku rata?***

FOUCAULT: Trenutno nemam odgovora. Jedna mi se stvar međutim čini izvjesna; za analizu odnosa moći trenutno imamo na raspolaganju samo dva modela: a) onaj koji predlaže zakonodavstvo (moć kao zakon, zabrana, institucije) i b) vojni ili strateški model s terminima odnosa moći. Prvi model je dosta bio u upotrebi a njegova je neprimjerenost, vjerujem, dokazana: mi vrlo dobro znamo da zakon ne opisuje moć. Poznato mi je i da se o drugom modelu vode rasprave. Ali mi se ne služimo riječima; koristimo gotove ideje ili metafore ("rat svih protiv sviju", "borba za život") ili formalne sheme (strategije su u modi kod nekih sociologa i ekonomista, naročito američkih). Mislim da je ovu analizu odnosa moći potrebno zaoštriti.

B.-H.L.: ***Ali tom su se vojnom koncepcijom odnosa moći već marksisti služili?***

FOUCAULT: Ono što me zapanjuje u marksističkim analizama jest to da one uvijek sadrže pitanje "klasne borbe", ali da poklanjaju vrlo malo pažnje riječi "borba". Ovdje je ponovno potebno uvesti distinkciju. Najveći marksisti (počev od samog Marxa) jasno su ustrajavali na "vojnom" problemu (vojska kao državni instrument, vojna pobuna, revolucionarni rat). Ali kada govore o "klasnoj borbi" kao pokretaču povijesti oni se usredotočuju uglavnom na definiranje klase, njenih granica i sadržaja, ali nikada konkretno na prirodu borbe. Jedna iznimka mi pada na pamet: Marxovi neteorijski, povijesni tekstovi koji se u tome razlikuju i bolji su u tom pogledu.

B.-H.L.: ***Mislite li da vaša knjiga može nadomjestiti taj nedostatak?***

FOUCAULT: Ne bih iznosio takve tvrdnje. Općenito, mislim da se intelektualci - ako ta kategorija postoji, što nije izvjesno, a možda ni poželjno - odriču svoje stare proročke uloge. Time ne mislim samo na njihova nastojanja da navijeste što će se dogoditi, već i na zakonodavnu ulogu za kojom su tako dugo težili: "Pogledajte što valja učiniti, pogledajte što je dobro, slijedite me. U metežu koji vas sve proždire evo uporišne točke, ona se nalazi tu gdje sam ja". Grčki mudrac, židovski prorok i rimski zakonodavac još uvijek su modeli koji opsjedaju one što danas po profesiji govore i pišu. Zamišljam intelektualca koji osporava evidencije i uopćavanja, koji u tromostima i ograničenjima današnjice locira i obilježava slaba mjesta, otvaranja, linije sile, koji je neprestano na potezu, koji ne zna točno gdje se zaputio niti što će sutra misliti jer je previše pozoran prema prezentu; koji, gdje god da se kretao, pridonosi postavljanju pitanja je li revolucija vrijedna nevolja (mislim na to kakva revolucija i kakve nevolje), a razumije se da odgovor mogu dati samo oni koji su spremni riskirati živote da je provedu.
A što se tiče pitanja razvrstavanja i programa koja su nam upućena: "Jeste li vi marksist?", "Što biste učinili da ste na vlasti?", "Koji su vaši saveznici i vaša sredstva za ostvarenje ciljeva?" - to su dosta sporedna pitanja u odnosu na ono koje sam upravo naveo: ono je pitanje dana.

François Ewald: ***Na prvi pogled "Upotreba užitaka" i "Briga o sebi" doimlju se poput djela pozitivističkog povjesničara, sistematizacija spolnog morala u antici. Je li to doista tako?***

FOUCAULT: Te knjige su nedvojbeno djelo povjesničara, ali pod uvjetom da one, poput ostalih, pripadaju povijesti mišljenja. Povijest mišljenja ne znači samo povijest ideja ili reprezentacija, već i pokušaj da se odgovori na ovo pitanje: kako je moguće izgraditi određeni skup znanja? Kako mišljenje, budući vezano uz istinu, može imati povijest? To je pitanje koje se postavlja. Pokušavam odgovoriti na na ovo precizno pitanje: rođenje morala, morala kao refleksije o spolnosti, želji, užitku. Trebalo bi biti jasno da ne pišem povijest morala, ponašanja, društvenu povijesti spolnih praksi, već povijest načina na koji su užici, želje i spolno ponašanje u antici bili problematizirani i shvaćeni u odnosu prema određenom umijeću življenja. Jasno je da su to umijeće življenja prakticirali samo malobrojni. Bilo bi smiješno pomisliti da ono što su Seneka, Epiktet ili Musonije Rufus imali za reći o spolnom ponašanju predstavlja opću praksu Grka i Rimljana. Ali vjerujem da to što je rečeno o spolnosti je konstituiralo tradiciju koja je potom premještena, preobražena i duboko revidirana u kršćanstvu i da to predstavlja povjesnu činjenicu. I mišljenje ima povijest: mišljenje je povjesna činjenica, premda ono ima daleko više dimenzija nego je to povijesna. U tom vidu, ove su knjige vrlo bliske onima što sam ih napisao o ludilu i kaznenoj povijesti. U "Nadziranju i kažnjavanju" nisam namjeravao pisati povijest zatvora kao institucije: to bi zahtijevalo posve drukčiji tip istraživanja i analize. Ono što pokušavam učiniti jest napisati povijest odnosa između mišljena i istine; povijest mišljenja kao takvog jest mišljenje o istini. Svi oni koji kažu da za mene istina ne postoji samo pojednostavljuju stvari.

F.E.: ***Unatoč tome u ovim knjigama istina poprima različit oblik od onog iz ranijih djela.***

FOUCAULT: Pojam što se provlači kroz cjelokupan rad od "Povijesti ludila" jest problematizacija, premda treba kazati da ga nisam nikad dovoljno izdvojio. Ali ono što je bitno uvijek biva otkriveno nakon što su se stvari odigrale; najopćenitije stvari su one koje se posljednje javljaju. To je nagrada za sav rad u kojem su teorijska pitanja razrađena na temelju određenog empirijskog polja. U "Povijesti ludila" pitanje je bilo kako i zašto je ludilo, u određenom trenutku, bilo problematizirano institucionalnom praksom i određenim aparatom znanja. Slično tome, u "Nadziranju i kažnjavanju" pokušao sam analizirati promjene u problematiziranju odnosa između kriminala i kažnjavanja kroz kaznene prakse i zatvorske institucije koncem 18. i početkom 19. stoljeća. Kako se danas problematizira spolna aktivnost? Problematizacija ne znači reprezentaciju nepostojećih predmeta niti stvaranje diskurza o njima. To je totalitet diskurzivnih i nediskurzivnih praksi koji uvodi nešto u igru istinitog i lažnog te tvori predmet mišljenja, bilo to u obliku moralne refleksije, znanstvene spoznaje ili političke analize.

Prevedeno iz **Michel Foucault**: *"Politics, Philosophy, Culture. Interviews and other Writings 1977-1984"*, ed. Lawrence D. Kritzman, Routledge, New York-London 1988. Interview je originalno objavljen u *"Le Nouvel observateur"* (12. 3. 1977.) povodom objavljivanja *"Volje za znanjem"*.

***s engleskog preveo:* Ivan MOLEK**

© Beth Freewomon 1991

partnerstvo za mir

ni hoi nim mi ni han ido mi moo
ni hoi nim mi ni han e inif
ni hoi das i woi nu
na wodstan ni hi vist
na dutz na ho utz
(pjesma američkih urođenika plemena Cheyenne, početak **Rhiannonine** pjesme ***Toward Home***)

I am singing the cold rain	*Pjevam hladnu kišu*
I am singing the winter dawn	*Pjevam zimsko svitanje*
I am turning in the grey	*U sivo jutro svog života*
morning of my life	*okrećem se*
Toward home	*Prema domu.*

Sa sobom su donijele stablo naslikano otiscima ruku svih onih koje nisu mogle doći - slika stabla nastala je sa željom da se pošalje dodir koji podržava i ohrabruje. Turneja kojom deset umjetnica iz SAD i Malezije, okupljenih zahvaljujući organizatoricama **Fran Peavey** i **Tovi Green** u grupu pod imenom **Doves (GOLUBICE)**, žele odati počast gubicima u ratu na Balkanu, ali istovremeno i slaviti život (*Honoring Loss/Celebrating Life Tour*) započela je 16. lipnja u Zagrebu jednodnevnom radionicom za aktivistice ***Centra za žene žrtve rata*** i žene iz zagrebačkih izbjegličkih kampova. *Vaš dolazak nam vraća povjerenje u ljude*, rekla je već na samom početku susreta jedna od sudionica, izbjeglica iz Bosne. *Jer uz sve što smo izgubili, najteži je gubitak povjerenja u ljude.*

What would I do, if there was no way to get there
Što bih učinila da nema puta do tamo
All the bridges down, the roads closed off
Svi mostovi srušeni, svi putovi zatvoreni
Land in flames, creatures dying.
Zemlja u plamenu, stvorenja koja umiru.
(Rhiannon: *Toward Home*)

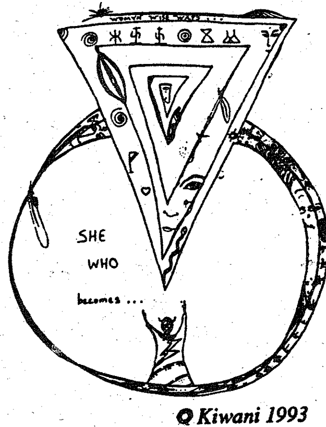
U pismu kojim opisuju namjere s kojima dolaze na Balkan **Doves** kažu: *"Mi smo grupa od deset žena koje su zabrinute onim što su čule da se događa ženama i djeci u bivšoj Jugoslaviji. U stvari smo zabrinute i za muškarce, za zemlju, za životinje i prekrasne građevine, povijesne i kulturne spomenike koji su postali žrtvama ovog rata. Ali zato što smo žene, i zato što su u ovom ratu počinjeni stravični zločini protiv žena, usmjerile smo se na rad sa ženama."*

Fran Peavey, komičarka i dugogodišnja aktivistica u projektima društvene promjene, svoje nastupe u SAD započinje pozivom publici da njezinu predstavu prihvate kao "lijek protiv svjetskih briga" i to je ono čemu se nada da će postići turneja na prostorima bivše Jugoslavije. *"Bez obzira jesu li vaše svakodnevne brige ratne traume ili ekonomske poteškoće*, kaže ona, *svakome je potreban predah da bismo pobjegli od frustracija koje nas tjeraju da mrzimo svijet."*

Nevelik broj sudionica u zagrebačkoj radionici, ne više od tridesetak, nije spriječio gošće da dadu najbolje od sebe. Njihova kvaliteta nije bila samo u vrhunskoj profesionalnosti, nego i u sposobnosti uključivanja i ohrabrivanja na sudjelovanje u igri, pokretu i pjesmi, u kreiranju snažnog osjećaja uzajamne povezanosti.

Rhiannon pjeva u slogovima koji ne pripadaju niti jednom jeziku, a koji su nas, dok smo sve zajedno slijedile toplinu njezina glasa, podsjećali na tamu i ocean, na radost tijela i šume koje nikada nismo vidjele, na ženska plemena koja pjesmom razgovaraju sa stablima i svojim snovima. *"Glazba je ljekovita*, govori dugogodišnja članica ženskog jazz kvinteta **Alive!** i solo pjevačica, *i premda nisam terapeutkinja, mogu ljudima pomoći u izražavanju bolnih iskustava pjesmom. Ljudi koji su kao djeca ili kao odrasli pretrpjeli nasilje često izgube svoj glas - nastojim stvoriti atmosferu u kojoj se žene osjećaju dovoljno sigurno da otkriju svoj kreativni glas, glas za koji ni same nisu znale da ga imaju."*

Većina žena koje su ovamo stigle kao "golubice" priznate su umjetnice na američkoj i međunarodnoj ženskoj kulturnoj sceni - neke među njima, kao na primjer **Penny Rosenwaser**, bile su aktivne u organiziranju koncerata, kazališnih predstava i drugih kulturnih događaja širom SAD-a samo za žene, u okviru ženskog kulturnog pokreta sedamdesetih, a koji još danas živi u obliku nezavisnih izdavačkih kuća ili ženske glazbene produkcije. One su vršnjakinje sjedokose žene u crnini, prognanice iz Rakovice koja je svoje ustručavanje da se prepusti pokretu obrazlagala time da *njoj staroj to ne priliči*, da bi na kraju ipak otpjevala dvije pjesme i izgovorila svoje stihove o progonstvu. *Pišete li*, upitala ju je Naomi. Rakovičanka se začudila: *Pišem? Ne, sve to ja smišljam u glavi, to sve samo dolazi...* Kao što su nam svima "dolazile" pripovijesti dok smo u parovima, uz vođenje pjesnikinje i glumice **Naomi Newman**, jedna drugoj govorile o osobama koje su nas inspirirale i o tome kako pronalazimo snagu u trenucima kad nas svlada osjećaj beznađa.

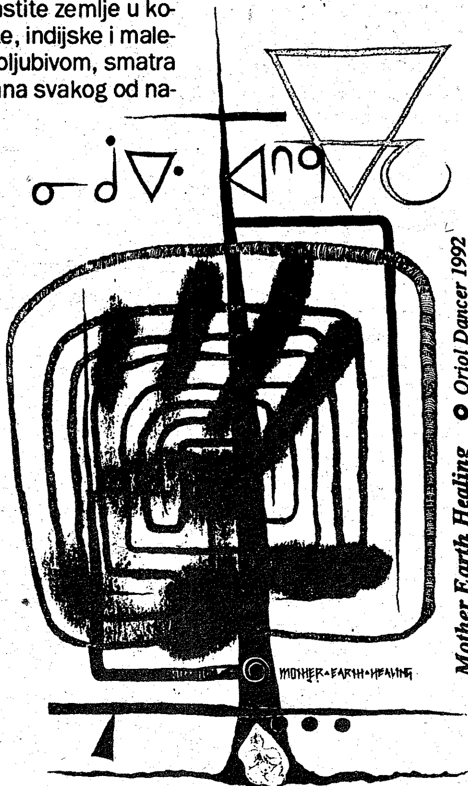
© Kiwani 1993

Barbara Borden vodila nas je od našeg unutarnjeg ritma - ritma krvotoka - u ritam koji povezuje. Barbara je veteranka ženske jazz scene San Francisca, gdje živi i većina ostalih umjetnica. Od svoje desete godine zaljubljena je u bubanj, ali sa sobom je na put ponijela samo drvene udaraljke koje su njezine prijateljice posebno izradile za posjet Hrvatskoj i Srbiji. U uvodnom je dijelu radionice, umjesto predstavljanja, naprosto sjela za pisaći stroj u uglu dvorane i počela udarati u ritmu koji bez obzira na izbor instrumenta nije nalikovao uredskom - sve može biti bubanj, objasnila je, pa i naša tijela.

Svaka je njihova predstava i svaka radionica drugačija, improvizirju na licu mjesta. **Normah Nordin**, vlasnica kazališta u Maleziji, iskustvo spontanosti u radu s tako raznolikom grupom priznatih umjetnica vidi kao ispit povjerenja. Spontanost podrazumijeva dopuštanje pogrešaka i vještinu preobražavanja slabosti u snagu. To, prema Fran, traži ponos i samopouzdanje. Ona turneju opisuje kao proces izgrađivanja partnerstva umjesto tradicionalnih tipova odnosa kojima upravljaju moć i dominacija. Poput improvizacije i spontanosti, i partnerstvo traži samopouzdanje. Ako se osjećate loše sami sa sobom, lako se podređujete drugome/drugoj i to vrlo brzo vodi u hijerarhiju moći. Normah je kao primjer partnerstva ponudila povijest vlastite zemlje u kojoj vlada mir između tri kulture - kineske, indijske i malezijske. Ono što je povijest očuvalo miroljubivom, smatra Normah, bilo je priznavanje jakih strana svakog od naroda. *"Morate dopustiti životu da struji vašim venama"*. Početak je uvijek na individualnoj razini, u razvijanju svoje posebnosti i vlastitog ponosa, te u priznavanju posebnosti i ponosa svojih partnerica.

Nakon Zagreba **Doves** su otputovale u Split gdje su ih dočekala **Otvorena vrata**, udruženje splitskih umjetnica i umjetnika. U njihovoj su organizaciji izvele predstavu koju je oduševljena publika prepoznala kao pravo slavlje ženske kreativnosti, koja u vremenu muških okršaja i ludosti može ponuditi drugačiji put. Predstava u prepunom **Teatrinu** navela je Splićane na akciju. Mnogi su isprva bili zbunjeni kad je plesačica i koreografkinja **Ruth Zaporah** sišla u publiku. "Vidim vas" rekla je, dopunjavajući svoj engleski gestom. "Vidite li vi mene?" Isprva stidljivi, iznenađeni i nesigurni, nakon nekoliko pokušaja glas iz publike uzvratio je "Of course!"

Aida Bagić
Johanna Bjorken

Mother Earth Healing © Oriol Dancer 1992

Recite nam nekoliko osnovnih podataka o Srednjoeuropskom sveučilištu?

To je vrlo značajna institucija, osnovana 1991. godine. Njeni su korijeni u Interuniverzitetskoj ljetnoj školi koja se održavala u Dubrovniku do 1991. Izvorno je zamišljena kao mjesto gdje će se sastajati vodeći intelektualci iz ove regije, i gdje će se obrađivati posebne teme. George Soros, milijuner mađarskog porijekla izdržava ovu ustanovu. Postoje dva dijela našeg sveučilišta: jedan u Pragu i jedan u Budimpešti a uskoro će se otvoriti jedan u Varšavi. Tamo će u školskoj godini 1995/96. početi s radom Odsjek za sociologiju, u Pragu ćemo imati umjetničko područje, Europske studije i Institut za nacionalizam, a u Budimpešti će biti ekonomski fakultet, političke znanosti, ekološke znanosti i studij srednjeg vijeka. Srednjoeuropsko sveučilište je zamišljeno kao mjesto gdje će se okupljati različiti ljudi, najviše studenti postdiplomci...

Riječ je, dakle, samo o postdiplomskom studiju?

Da. Mi na odsjeku za povijest nudimo 50 stipendija godišnje ljudima koji su u svojim zemljama završili studij povijesti. Imamo studente iz više od trideset zemalja, a stipendije su namijenjene onima koji dolaze iz bivših tzv. socijalističkih zemalja.

U svom govoru prilikom otvaranja Srednjoeuropskog sveučilišta osnivač George Soros rekao je da to sveučilište "ima misiju" Kako vi vidite tu misiju?

Misija je u tome da se zajedno nađu studenti iz različitih zemalja. U ovom trenutku imamo 39 studenata koji dolaze iz 14 različitih zemalja. Na našem odsjeku nalaze se tri Srbina, tri Hrvata, jedan Slovenac, jedan Makedonac, dva Albanca, kad je riječ o balkanskim zemljama.

U sklopu vašeg nastavnog, a vjerojatno i istraživačkog programa povijesti ima nekih novih područja. To su "Žene u srednjoj Europi", te "ženska povijest" (Gender History)?

Misija studija povijesti bila bi u tome da se tijekom jednogodišnjeg studija studenti upoznaju sa svim mogućim pristupima povijesti, da im se ne nameće bilo koji pristup. Mi imamo komparativnu ekonomsku povijest, komparativnu socijalnu povijest, povijest obitelji, povijest ideja, kulturnu povijest i u tom okviru studij koji se zove "Žene u povijesti" i "Spol i povijest". Željeli bismo studentima pokazati da je i to jedan mogući pristup povijesti...

I to zanemaren pristup...

Zanemareni, ali ne bih htjela reći da je bio potpuno zanemaren, jer i u Hrvatskoj ima izvrsnih historičara poput profesorice Mirjane Gross koja se bavila i nečim što bi se moglo nazvati ženskom poviješću, ali u ovom dijelu svjeta žene su u povijesti zaista nedostajale u posljednjih trideset godina, i istraživanja koja su imala za cilj baviti se time bila su obeshrabrivana. No, moramo izbjeći pogrešku da suviše jednostavno slijedimo metode dobro razvijene američke "ženske povijesti". Oni imaju drukčije probleme od nas u srednjoj Europi. Ja radim najviše na tome da učinim žene vidljivima u mađarskoj socijalnoj povijesti, ali ne kao neku izdvojenu svrhu, već da bismo nekako te žene uklopili u društvo, vidjeli koja je bila njihova uloga, jer one su onaj dio socijalne povijesti koji nedostaje; treba ih staviti na pravo mjesto.

Interview dr Andrea Petö, povjesničarka s novoosnovanog srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti

I žene imaju povijest

Studij, "Žene u istočnoj Europi" kojega sam vodila na odsjeku Srednjeeuropskog sveučilišta pokazao se kao vrlo dobar eksperimentalni program, što znači da je to prvi takav program koji se bavio ženama u povijesti, možda i u cijeloj regiji. Na ovom simpoziju zalagala sam se da "ženska povijest" uđe u nastavne programe sveučilišnog studija povijesti. Studenti mi puno pomažu kod tog eksperimenta, vrlo su otvoreni i spremni raditi na tom novom pristupu, upoznaju se s teorijom i pisanjem ženske povijesti, mogućim metodama, pristupima isl.

Ako sam dobro razumijela, studij "Žene u istočnoj Europi" ide i dalje u povijest, kako bi se povijesti pokušalo pristupiti na drugačiji način, budući daje ona uvijek bila muška, politička i nacionalna povijest, što je vrsta općeprihvaćenog redukcionizma. Je li to pokušaj da se u povijesti pronađu stvarni ljudi, svakodnevni život...?

Zapravo ne, jer je "ženska povijest" termin koji ima ulogu kišobrana, a on znači i povijest obitelji, kulturnu historiju, i još nekoliko stvari. Prema tome, "ženska povijest" znači jedino da je proučavanje povijesti fokusirano na ženu, ali kako ih učiniti vidljivima, tome se može pristupiti na više načina. Zbog toga politolozi imaju puni legitimitet da istražuju ženski angažman u političkim aktivnostima. Imam studenticu koji radi na temi "Plemstvo i protestantska ideologija u Litvi 16. stoljeća" i napisala je izvrstan esej o položaju protestantskih žena u Litvi u 16. stoljeću.

Ako tražite žene u povijesti, vjerojatno ih nećete naći u političkom životu, one nisu vođe, pronaći ćete ih u svakodnevnom životu, u društvenoj i kulturnoj povijesti, možete ih pronaći kao spisateljice, glazbenice, vjerske aktivistkinje i slično...?

Ono na što ciljate je ideja iz 1970-ih godina, kada se govorilo o tzv. "odvojenim sferama". Dvije su sfere, riječ je o dihotomiji između javne i privatne sfere. Zaista mislim da ta dihotomija ne predstavlja plodan pristup. Postoje metodološki problemi, o tome kako nadići tu dihotomiju napisano je nekoliko knjiga, i mislim da je jedan od najvažnijih problema u pisanju "ženske povijesti" da to pokušamo dovesti u pitanje...

Ali ta dihotomija jest stvarna, a postojala je i u prošlosti, jer ženu ipak jedva možete pronaći u javnoj sferi...

To očito ovisi o zemlji i regiji. Moj posebni interes su mađarske žene tijekom 40-ih i 50-ih godina ovog stoljeća, tijekom tzv. ubrzane industrijalizacije, zanima me tema zaposlenih žena. Tu možete pronaći žene, tzv. "žene koje govore" na različitim mjestima, ustanovama jer je vrlo zanimljivo da su žene nakon dolaska komunista na vlast u gotovo svim zemljama zauzele iste položaje, poput ministarstva kulture, zdravlja, rada i socijalne skrbi, trgovine - to su bila tzv. ženska ministarstva. Ona međutim, nisu imala veliki utjecaj na donošenje političkih odluka, i to je zapravo bilo iz propagandnih razloga. U stvarnosti se žene nisu smatrale odvojenim entitetom, tokom cijelog komunističkog razdoblja u Mađarskoj žene su bili zanemarene, a spolne razlike su se naprosto ignorirale.

Propaganda je govorila da je problem na taj način riješen...

Da, to je točno. Na ovoj točci moramo biti vrlo oprezni: postoje neki problemi koji su doista bili riješeni, naime da se žene zapošljavaju, da imaju pristup sferi rada, ali taj rad nije bio prilagođen biološkoj stvarnosti žene. Žene su prvi put u povijesti, barem kada je riječ o mađarskoj povijesti, postale dio društvene radne snage, što im je na neki način omogućilo da dođu do vlastitog novca, što je važna točka ženske emancipacije. Ali s druge strane, izmijenjena je samo javna sfera, privatna sfera ostala je nedirnuta. Obiteljske vrijednosti i tzv. ženino dvostruko radno vrijeme ostali su isti.

"Ženska povijest" termin je koji ima ulogu kišobrana, a on znači i povijest obitelji, kulturnu historiju, i još nekoliko stvari. Prema tome, "ženska povijest" znači jedino da je proučavanje povijesti fokusirano na ženu, ali kako ih učiniti vidljivima, tome se može pristupiti na više načina. 1970-ih godina govorilo se o tzv. "odvojenim sferama". Zaista mislim da ta dihotomija javne i privatne sfere ne predstavlja plodan pristup. Mislim da je jedan od najvažnijih problema u pisanju "ženske povijesti" da to pokušamo dovesti u pitanje...

Smatrate li da se položaj žene u istočnoj Europi nakon pada komunizma doista pogoršao?

Nakon pada komunizma našli smo se u jednoj otvorenijoj situaciji, sve je, primjerice u Mađarskoj, postalo otvorenije. To znači nešto kao općenita sloboda za sve. Ali ta općenita sloboda ima efemerne učinke - nezaposlenost i ekonomske teškoće najviše pogađaju žene, one su u tome najveći gubitnici. Pokazalo se da su u Mađarskoj i Poljskoj žene prve krenule u poslovno poduzetništvo, jer su bile prisiljene: izgubile su posao, ili im njihovo obrazovanje i kvalifikacije nisu dozvoljavali da u toj novoj strukturi nađu zadovoljavajuće mjesto - otpuštene su, pa su bile prisiljene naći alternativu. U Poljskoj su te poduzetnice među najuspješnijima, pa se s tog aspekta nikako ne može reći da su gubitnice. Relevantnije je pitanje koju cijenu moraju platiti za to što su uspješne poduzetnice? Njihov obiteljski život može biti razoren zbog činjenice da moraju raditi 14 ili 16 sati dnevno, i to je drugo pitanje. Pitanje je uvijek tko će platiti cijenu tranzicije.

Studij ženske povijesti očito pokriva širok dijapazon tema. Vaši su studenti žene?

Zanimljivo je da ima više muškaraca nego žena, a što je još zanimljivije moji kolege u Americi bili su vrlo začuđeni kada su čuli da imam studente muškarce.

Riječ je o povijesti, a ne o ženskim studijama u onom zapadnom smislu, u američkom zapadnoeuropskom smislu.

Da, jer mislim da je takav pristup značajan upravo na ovom području, jer moramo obaviti primarni, prethodni posao, moramo najprije sastaviti povijest naše zajedničke prošlosti i tada je možemo podijeliti na različite slojeve društvene povijesti.

Da li je vaš doktorat imao veze s ovim temama?

Doktorirala sam na temi zaposlenih žena u Mađarskoj 50-ih godina. Analizirala sam tajna izvješća politbiroa o položaju žena u Mađarskoj iz 1953. i 1958. Svrha tih izvješća je bila u tome da se nakon Berlinskog ustanka vidi kakav je položaj zaposlenih žena. Bili su iznenađeni kada su otkrili da se velik broj žena, za koje se pretpostavljalo da su najčvršće pristalice režima, okreće protiv tzv. narodne demokracije. Htjeli su vidjeti koji je razlog te promjene stajališta i nisu bili sretni zbog onoga što su ustanovili. Formirani su odbori koji su radili intervjue, skupljali podatke, napravili su istraživanje o tome kako žene zapravo žive, jer se pokazalo da zapravo ne poznaju stvarnu životnu situaciju radnica, naime da nema jaslica, da nema dovoljno robe široke potrošnje, da ne postoje praonice, da dućani rade u radno vrijeme kada one ne mogu kupovati. To su sve bile nove informacije.

Režim je na taj način priznao važnost ženske podrške?

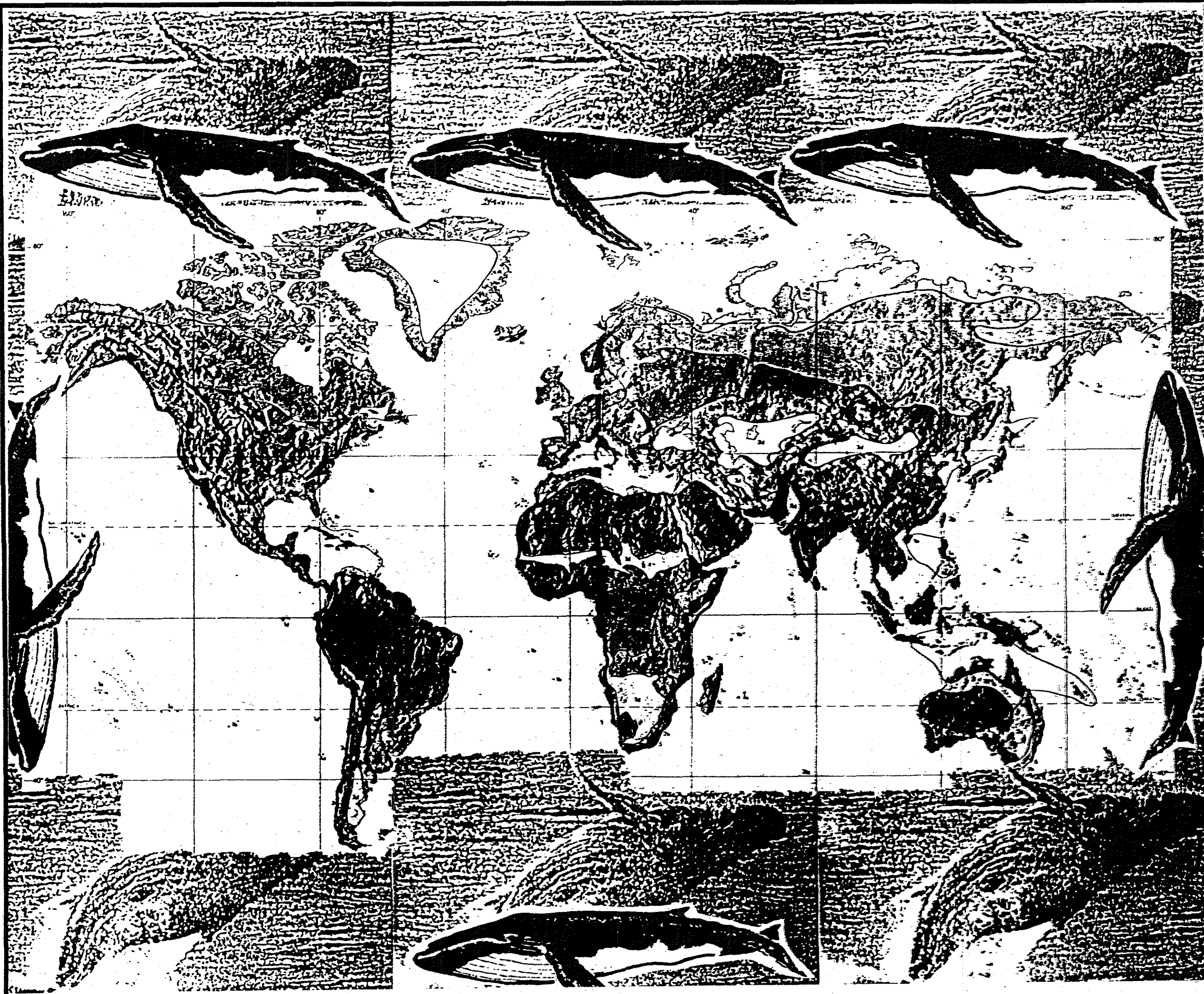
Da, režim je priznao da je apsolutno važno provesti pomirbu... 1953. ta pomirba se nije dogodila jer je 1955. Rakoczy ponovo došao na vlast. Do te je pomirbe došlo 1958. i tada se počeo graditi novi sustav socijalne sigurnosti, a 1968. je uveden porodiljski dopust koji je za to vrijeme bio vrlo napredan i koji je dozvoljavao ženama da ostanu kod kuće i brinu se za dijete.

Smatrate li se feministkinjom? Smatrate li svoj pristup feminističkim?

To je očito feministički pristup, ali ja sam povjesničarka.

razgovarala: Veljka Čolić Peisker • foto: Arkfoto

Kitovi dobili zaštićenu zonu!

komercijalni kitolov u Antarktičkoj zoni je zabranjen!

To je najkraći prikaz zbivanja na sastanku Međunarodne komisije za kitolov (ICW) zadnjeg tjedna prošlog mjeseca u Puerto Vallarteu u Mexicu. Međutim toj odluci prethodio je pravi holiwoodski zaplet. Komisija se sastala da bi se, između ostalog, razmotrilo pitanje ponovnog kitolova na mink-kita (jedna od manjih vrsta kitova - ako postoji drugi hrvatski naziv javite), a završila je odlukom koja će spasiti tisuće kitova svake godine i s kojom je, prema nekim stručnjacima, sada zaštićeno tri četvrtine svjetske populacija kitova.

Japan, kao jedan od najvećih potrošača kitovog mesa, ali i ostalih proizvoda od kitova, pokušao je stopirati donošenje rezolucije u uskoj suradnji sa Norveškom, koja je već obnovila kitolov na minkove u Sjevernom moru. Japan je ponudio multimilijunsku financijsku pomoć karipskim zemljama koje su članice Komisije kao i Solomonskim otocima, u zamjenu za njihovu podršku pri glasanju. I sve bi završilo kao što obično i završava - na štetu prirode i živoga svijeta da se nisu umiješale međunarodne organizacije za zaštitu okoliša i organizirale turistički bojkot karipskih zemalja.

Bez oficijelne podrške Sjedinjenih država, koje iako članice IWC-a nemaju toliko razvijenu kitolovnu industriju da bi po svaku cijenu željeli obnoviti kitolov, a i polako ali sigurno mijenjaju stav prema prirodi (najbolji primjer su knjige Al Gorea), male zemlje nisu se mogle oduprijeti pritisku međunarodne javnosti, koja je pokazala da i nevladine organizacije, čak i pojedinci mogu zajednički i uspješno raditi na zaštiti okoliša.

Što se zapravo dogodilo? Naročito u Evropi, ali i u Sjedinjenim državama i drugim zemljama, nakon poziva NGO-a došlo je do masovnog otkazivanja turističkih aranžmana na Karibima - više od 60 posto već dogovorenih aranžmana otkazano je, što zemlje kojima je turizam gotovo jedina privredna grana nije naročito razveselilo. "Obični ljudi" odazvali su se pozivu za spas kitova, i to je ona istinska pobjeda koja ostavlja mogućnost za mnogo optimističniju viziju sutrašnjice.

Konačno glasanje je bilo 26. svibnja, a rezultat je slijedeći : 23 zemlje za uvođenje zaštićene zone (među njima i SAD, Njemačka, Nizozemska, Velika Britanija, Australija i Francuska), a samo Japan je bio protiv. Dominica, St.Vincent i Grenadini i Grenada su se suzdržali, kao i Solomonski otoci, dok su preostale karipske zemlje glasale za rezoluciju.

"Ova pobjeda je dokaz da se može mnogo toga učiniti građanskim pritiskom i jednostavnim odlukama svakoga od nas", zajednička je izjava sviju koji su učestvovali u akciji "Bojkot turizma u pro-kitolovnim zemljama".

I za kraj o samoj zaštitnoj zoni. Njene sjeverne granice su: 50 stupnjeva zapadno - 20 stupnjeva istočno (Atlantik) - 40. paralela; 20 stupnjeva istočno - 130 stupnjeva istočno (Indijski ocean) - 55. paralela;130 stupnjeva istočno - 130 stupnjeva zapadno (Zap. Pacifik) - 40. paralela; 130 stupnjeva zapadno - 50 stupnjeva zapadno (Ist. Pacifik) - 60. paralela

Ljetujte u nagr(a)đenom Rovinju!

Povodom Svjetskog dana zaštite okoliša, 5. lipnja, Ministarstvo graditeljstva i zaštite okoliša dodijelilo je priznanja za uspjehe u aktivnostima za zaštitu okoliša. Među dobitnicima je i grad Rovinj.

Istih dana (3. lipnja) "u okviru programa aktivnosti u pripremi i provođenju mjera zaštite od požara i eksplozija" Rovinj je posjetila osmeročlana radna grupa predstavnika republičkih, županijskih i gradskih nadležnih institucija. Radna grupa posjetila je rovinjsku deponiju komunalnog otpada (točnije rečeno: smetlište) i o tome sastavila zapisnik, koji u cjelini prenosimo:

NALAZ RADNE GRUPE

Radna grupa obišla je deponiju komunalnog otpada *Mondaleko*. Prilazni put do deponije pun je smeća. Na deponiji je zatečena grupa Roma koja prebire po otpadu. Deponij nije ograđen. Na deponiju nema čuvarske službe. Tijelo deponije je u direktnom kontaktu sa okolnim šumskim terenom. U času obilaska deponije gorio je dio otpadnog materijala.

Prema provedenim razgovorima u toku je prihvaćanje Studije gospodarenja otpadom za Grad Rovinj. U okviru Studije predviđen je i projekt sanacije postojeće deponije. Studijom se predviđa izgradnja nove deponije najkasnije do početka slijedeće turističke sezone. Dok se ne izgradi nova deponija otpad će se odvoziti na staru, čak se predviđa i određeno proširenje.

PRIJEDLOG MJERA

-Zaštitni pojas oko deponije u širini 15-20 metara treba očistiti od raslinja i trajno ga održavati čistim.
-Uvesti 24-satna dežurstva tokom ljetnih mjeseci.
-Zabraniti odlaganje smeća na toj lokalciji s rokom od šest mjeseci.
-Zabranjuje se spaljivanje otpada na deponiju.
-Osigurati dovoljnu količinu zemljišta za pokrivanje ruba deponija.

Budući da je deponija ilegalna nadležni organi sanitarne inspekcije neće poduzimati upravne mjere radi sanacije postojećeg stanja. Sa stručnog stajališta nužno je hitno obustaviti korištenje ove deponije, prići izgradnji nove sanitarne deponije uz paralelno saniranje deponije koja se sada koristi. [Z.O.]

ZNAK ZAŠTITE OKOLIŠA

Povodom *Dana Zemlje*, Ministarstvo graditeljstva i zaštite okoliša dodjeljuje *Znak zaštite okoliša* proizvoda koji manje utječu na okoliš od drugih iste namjene. U obzir su uzeti faktori smanjenja onečišćenja okoliša, utroška sirovina i energije. Proizvod koji troši manje okoliša može nakon ispitivanja u stručnoj instituciji dobiti pravo korištenja ovog znaka. Proizvođač je obavezan u razdoblju korištenja znaka održati kvalitetu proizvoda. Razrađeni su posebni kriteriji za grupe proizvoda, npr. za povratnu ambalažu ili proizvode od sekundarnih sirovina. Proizvodi koji zadovoljavaju određene kriterije mogu nositi pobližu oznaku, npr. - Prijatelj okoliša - "Povratna ambalaža", Prijatelj okoliša - "Proizvodi od sekundarnih sirovina".

Znak su dosad dobile eko-žigice *Drava*, podlošci za jaja od otpadnog materijala te sredstvo za potpalu vatre *Ekopal* tvornice Bilokalnik i Karbonov premaz *Ekoflor*. Ovogodišnji dobitnici su IVADIS 100, sredstvo za emulgiranje i dispergiranje uljnih mrlja s površine voda, tvornice IVASIM Ivanić Grad te povratni kontejneri iz plastike proizvod INA OKIROTO iz Pregrade. Nadajmo se da ćemo vidjeti više proizvoda s ovim znakom, jer ekoproizvodi su već uhodana praksa u ekološki razvijenim zemljama. [DJ.]

ZELENI TELEFON

ako i vi primjetite neke od gore navedenih ekoloških problema, slobodno nazovite broj Zelenog telefona 611-777 ili još bolje dođite osobno u Radničku cestu 22/II!

Prošlo je dvadeset mjeseci rada *Zelenog telefona*, jednog od projekata *Zelene akcije*. ZT je zamišljen kao jedan od modernih i demokratskih načina komuniciranja stanovnika grada Zagreba s gradskom upravom i ostalim predstavnicima vlasti, a preko aktivista ZT-a. Iako je izvorno ZT namjenjen građanima Zagreba učestali su pozivi i iz drugih gradova, npr. Koprivnice, Bjelovara, Šibenika, Poreča...čak i dva poziva Hercegovine.

U dvadeset mjeseci rada na ZT je primljeno dvije tisuće poziva. Građane najviše smeta ono što ih okružuje i na bilo koji način ugrožava i ono što osjete čulima vida, sluha i mirisa. Svaka prijava se bilježi i obrađuje. Građani se najviše žale na otpad. Građevni i komunalni otpad odbačen bilo kamo, zapuštene zelene površine, neuređena dječja igrališta i zrak onečišćen smradovima koji se šire iz raznih privremenih odlagališta, spaljivališta smeća i tvorničkih dimnjaka, najviše smetaju stanovnike Zagreba.

Složeniji i učestaliji slučajevi prijavljuju se odgovarajućim inspektoratima (komunalnim, sanitarnim itd.). Do nedavno su inspekcijske službe, lokalne policijske stanice i gradska uprava iskazivali uglavnom ravnodušnost, nerazumijevanje i neučinkovitost glede problema koji se na području okoliša u gradu Zagrebu pojavljuju. Kako je rasla popularnost ZT, gradske službe su počele "iskazivati naklonost" prema nama. Međutim, ta naklonost još uvijek nije dovoljna za rješavanje određenih problema okoliša. Kazne za kriminal prema okolišu su smiješno male.

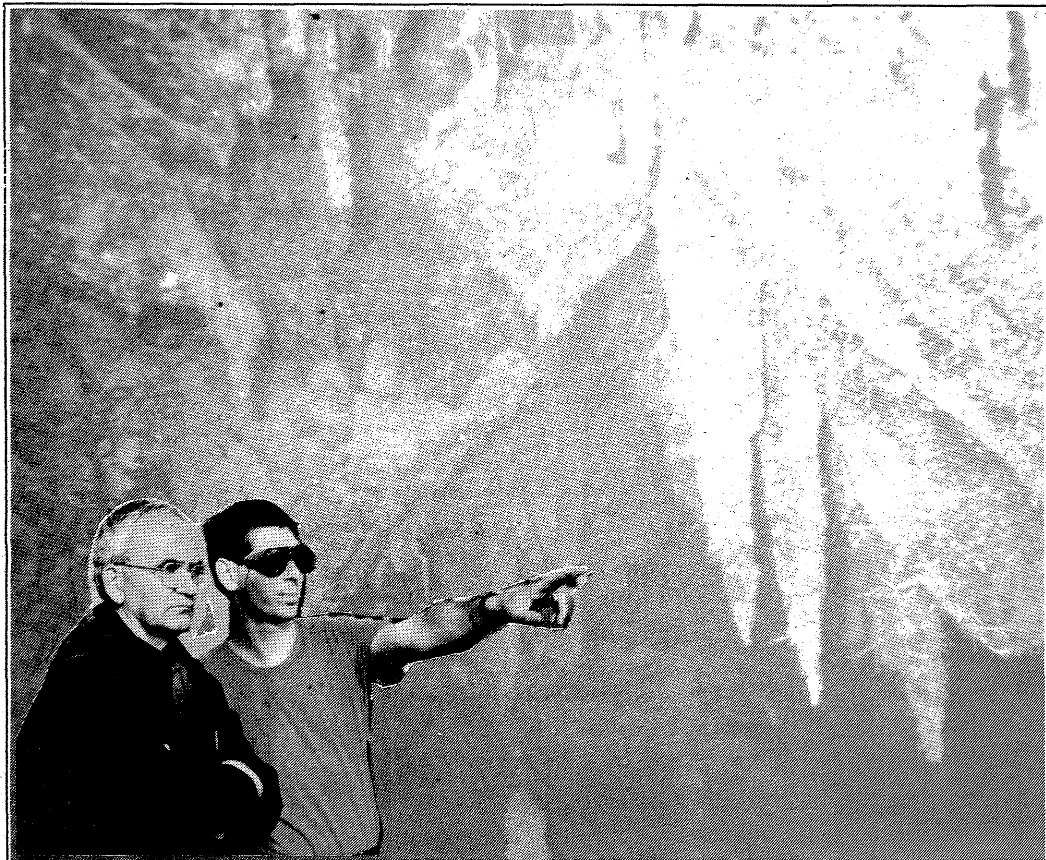

Ove godine pojačali smo dodatne aktivnosti vezane za rješavanje problema zaštite okoliša. Osim što i dalje lijepimo plakatiće s raznim upozorenjima, organizirali smo i izložbu fotografija za Dan Zemlje pod nazivom *Tamna strana velegrada*. Fotografirali smo skoro sve divlje deponije u gradu te ih izložili u samom centru grada. U tijeku je akcija *Čišći sljemenski potoci*: svaki drugi vikend čistimo po dva sljemenska potoka zajedno sa Ribolovnim savezom, osnovnim školama, izviđačima... Žalosno je, što je odaziv lokalnog stanovništva jako slab. Zapravo, nikakav.

Dakle, ako i vi primjetite neke od gore navedenih ekoloških problema, slobodno nazovite broj Zelenog telefona 611-777 ili još bolje dođite osobno u Radničku cestu 22/II!

Gordana KLARIĆ

"ZMAJEVO UHO":

NE ČUJEM DOBRO...

U Šibenskoj županiji, s najvećim brojem otoka u svijetu na tako malom području, odnedavno je jedan više. Otok za potrebe novog nautičkog centra *Frapa*, elegantne marine sa 350 vezova. Naziv je dobiven maštovitim slaganjem imena i prezimena vlasnika gosp. **Franje Pašalića**, bratića Ivićevog. Priča počinje krajem osamdesetih godina, kada u zalivu Soline potiho bivaju otkupljene priobalne parcele u zoni tada predviđenoj da se očuva kao izvorni krajolik. I kada Bratić potiho otkupljuje sve što se dalo u po' cijene, eto ti promjene urbanističkog plana. Da bi se izbjeglo dodatno otkupljivanje priobalnih parcela u privatnom vlasništvu, marina je izgrađena na morskoj površini zaljeva, koja je praktički besplatna za ljude koji mogu nabaviti potrebne dozvole za ostvarenje sna poniklog iz zdravog poduzetničkog duha.

Sve u redu. Ali...

Spiljske draperije

Betonsko čudo, kome valjda u pijanstvu nadjenuše ime otok, izgrađeno je ponad podvodne jame *Zmajevo uho*, krškog fenomena neprocjenjive geološke, morfološke, biološke i ekološke vrijednosti.

Na pedesetak metara od obale, na dva i pol metra dubine, nalazi se ulaz u jamu kroz pukotinu promjera nešto većeg od metra. Na dubini od pet metara spilja se širi u podvodni prostor impozantnih dimenzija do dubine od 30 metara. Previjesni zidovi ukrašeni su stalaktitima veličine do dva i pol metra, te spiljskim draperijama. Jama završava niskim tunelom koji sadrži zavidnu zbirku stalaktita i stalagmita koji vire iz dna prekrivenog finim muljem. Tunel završava malom dvoranom bogato ukrašenom sigama, nazvanom *Dvorana tetrapaka* zbog desetak starih, trulih tetrapaka nađenih na dnu. Živi svijet odgovara životnoj zajednici tamnih i polutamnih špilja. Na dubini od 25 metara ronioci su pronašli i ulomak keramičkog vrča, koji prema mišljenju stručnjaka Narodnog muzeja u Zadru potiče s kraja 16. stoljeća. O eventualnim daljnjim arheološkim nalazima u naslagama mulja za sada možemo samo nagađati.

Istinu o Zmajevom uhu uporno promiče pasionirani dugogodišnji ronilac, biolog i poznavatelj prirode **Donat Petricioli**. Prvi je put zaronio u jamu u zalivu Soline 1992. godine. Već nekoliko urona bilo je dovoljno da shvati da se radi o izuzetno vrijednom otkriću i požurio je da obznani svoja zapažanja.

Izrada Ekološke studije za Urbanistički plan izgradnje marine u uvali Soline bila je povjerena timu stručnjaka Instituta za oceanografiju i ribarstvo iz Splita, na čelu sa dr. Zvonarićem. I eto, plan već gotov, kadli stižu crteži špilje koja je slučajno promakla budnom oku znanstvenika.

Špiljski nakit

Brojni pojedinci iz zemlje i inozemstva tražili su očuvanje špilje. *European Marine Interdisciplinary Network* (EMIN), sa sjedištem u Groningenu u Nizozemskoj poslala je hrvatskoj vladi peticiju za spas Zmajevog uha koju je potpisalo 25 znanstvenika.

U proljeće 1993. naručena je od investitora projekta dodatna ekološka studija. Izrada je ponovo povjerena istom istitutu. Nova studija potpuno izostavlja opis bogatog špiljskog nakita Zmajskog uha, te je špilja klasificirana kao nedovoljno vrijedna za potpunu zaštitu.

Da se spasi ono što je ostalo, Petricioli predlaže kompromisno rješenje. Predlaže kanal u obliku lijevka kroz betonski plato čija bi funkcija na taj način ostala nedirnuta, a tako bi se osigurao pristup ulazu u jamu, omogućila pojačana izmjena vode i time uspostavila narušena ravnoteža podvodnog sustava. Od investitora je također zatraženo da osigura stalno čišćenje jezera iznad jame, vađenje smeća i osiguravanje cirkulacije vode.

Zmajevo uho će se tako pokazivati rijetkima, nalik na invalida u betonskim kolicima.

Dalia MATIJEVIĆ

SKRUŠENI ISPRAVAK GLEDE PROŠLOG BROJA...

U principu, vijest je točna...

Od jednog čitaoca dobili smo isječke iz *Financial Timesa* i iz *Okoliša*, biltena Ministarstva graditeljstva i zaštite okoliša. Isječci se odnose na vijest objavljenu u **ARKzinu** broj 14 pod naslovom *Povijesna pobjeda u zabrani trgovine toksičnim otpadom* (greškom urednika bila je ispala zadnja riječ naslova!). Zamoljeni smo da provjerimo i ispravimo neke netočnosti koje su se u tekstu pojavile.

Konzultirali smo i vjerojatno najpouzdaniji izvor, bilten *The Network - The Independent Sectors Newsletter*, kojeg izdaje *The Centre for Our Common Future*. Istu vijest on donosi u travanjskom broju pod naslovom *Turning Point for Export of Hazardeous Wastes*. Nakon toga, glede a u svezi objektivnog izvješćivanja i visokih kriterija za koje očekujemo da ih naši čitaoci očekuju od **ARKzina**, moramo priznati da su nam se potkrale neke netočnosti.

Spomenuta odluka nije donesena na sastanku OECD-a, nego na konferenciji zemalja potpisnica Bazelske konvencije o prekograničnom kretanju opasnih tvari (ukupno 64 zemlje). Konferencija nije bila u Baselu, nego u Ženevi. Donesena odluka o potpunoj zabrani izvoza toksičnog otpada iz zemalja OECD u zemlje koje nisu članice OECD, uključujući i onog za recikliranje, ne može se zvati 'konvencijom', jer je zapravo dodatak spomenutoj Baselskoj konvenciji.

Bit vijesti koju smo prenijeli je točna, a osobito treba skrenuti pažnju na to da odluka stupa snagu od kraja 1997, pa u međuvremenu i mi u Hrvatskoj moramo biti oprezni da nam ne uvale svakakve gadosti za sitnu lovu! **Z.O.**

PROTIV TRIVIJALIZACIJE EKOLOGIJE

UVOD U KRITIKU EKOLOŠKE SVIJESTI

piše: **Hrvoje GLAVAČ**

Kako je moguće da se čovjek koji zna razlikovati encime bez ikakvih problema naziva ekologom, dok čovjek koji zna navući prezervativ i ne pomišlja na titulu seksologa?

Zaštita okoline u industrijskom svijetu i razvijenim parlamentarnim demokracijama postala je "opća stvar" i time izgubila svoj izvorni šarm. U Hrvatskoj, ekologija je posve heterogen iluzionistički projekt. Tko li se ne sjeća značajnog mjesta koje su ekologija i "ekologisti" zauzimali u ispitivanjima javnog mnijenja prije prvih izbora i propasti bivše države? Zelenima su prognozirani dvocifreni izborni rezultati: alibi ekoloških funkcija za još nedovoljno ohrabrenu demokratsku svijest bio je očevidan. Ali time ekologija ne prestaje biti riječ decenije. Ratom u bivšoj Jugoslaviji i nastankom Republike Hrvatske ekologija - proporcionalno s ratnim strahotama - gubi svoje mjesto u javnoj političkoj svijesti, ali i dalje je difuzno sveprisutna: od ministarstva s imenom "okoliš" u naslovu, raznih stručnih i manje stručnih udruženja, raznih skupih ili manje skupih časopisa, da bi se povremeno pojavljivala na Hrvatskoj televiziji u formi ekoloških kvizova za djecu a konačno i kao marketinški slogan s kojim valja bolje prodavati - ako zatreba - i modu (jedna zagrebačka modna dizajnerica je nedavno predstavila svoje nove kreacije pod naslovom *eko-performance*).

Kako je lako postati ekologist

Tako "ekologist" (još gore "ekolog") postaje svatko tko je u stanju kao autodidakt usvojiti nekoliko savjeta u cilju zaštite okoline. Budući da u međuvremenu svaka njemačka domaćica zna koji prašak za deterdžent ima ili nema encime i zašto encimi nisu dobri mogla bi se smatrati da je svaka domaćica "ekologistica". No ostaje pitanje zašto se čovjek koji zna upotrebljavati prezervativ ne naziva "seksologistom"? Ekologija se svakodnevno trivijalizira i privatizira. Ostvarenje "ekologizma" je ujedno i njegova trivijalizacija. Razlog tome je u činjenici da mjera ekološke svijesti nije mjera riješenja problema.

Jedna činjenica je nezaobilazna: tvrdokuhani izvorni problem ekologije nije ovisan o iluzionizmu samoproizvodnje društvene svijesti. Suvremeno društvo konstruira vlastitu društvenu svijest, probleme, vrijednosti, osobito u nekim posve "ljudskim" i "društvenim" segmentima. Tako je, naravno, i sve ono što je sadržano u društvenoj svijesti pod pojmom "ekologija" uvelike samoproizvedeno.

Neovisno o činjenici da je danas ekologija u svačijim ustima, da se ekološka svijest pomno i stručno istražuje, da nema politčkog programa koji ne sadrži neka ekološka načela, nema razloga vjerovati da javna i masovna svijest o ekologiji ima dodirne točke s izvornim i objektivnim problemom koji uzrokovao nastanak "ekološke svijesti", još manje da su ponuđena politička rješenja u ikakovoj vezi s rješenjem izvornog problema.

Ekološki problem je danas jednako dramatičan, štoviše dramatičniji no što je to bilo u izvornim godinama stvaranja ekološke svijesti. Poteškoća leži u slijedećem: da li široko raširena, difuzna, raznorodna, trivijalizirana ekološka svijest i politička praksa zaštite okoline danas racionalno korespondiraju s objektivnim problemom? Odgovor glasi: ne!

Da bi se pronašli razlozi zašto je ekologija postala voluntaristički pojam aficiran iracionalnošću vrijedi potražiti odgovor u povijesti zanimljivog "menage a trois" - odnosa između (prirodoslovne) ekološke znanosti, politizacije ekološkog problema i socijalne ekologije koja je intelektualna, teorijska reakcija na društvenu politizaciju jednog racionalnog problema. Tražeći razloge za neuspjehe raznorodnih društvenih, praktičnih i teorijskih reakcija na kataklizmični ekološki problem, možda ćemo prodrijeti korak bliže boljem razumijevanju i rješenju samog problema.

No prije nego što potražimo odgovor na pitanje o povijesti odnosa ekologa znanstvenika prirodoslovca, eko-polit freaka i socijalnog teoretičara, tvrdim da je danas "ekologizam" postao neodrživa "avangardna", samozadovoljna poza preživjelih marginalnih grupa i snalažljivih eko-tezgara koji svi zajedno rade (kako kaže **Joschka Fischer**) na terapiji loše kolektivne savjesti prepune difuznih strahova (povremeno se pronalazi i u **arkzinu**).

Ne znam kakva bi politička, teorijska, idejna i praktična društvena i individualna reakcija na ekološki problem morala biti. Štoviše, siguran sam da se ne može naći odgovor koji bi bio posve zadovoljavajući, siguran i istinit, niti mislim da za takvim odgovorom vrijedi tragati budući da je nemoguć. Ali tvrdim da većina zastupljenih i prisutnih stavova ne pogađaju više izvorni problem i da ne udovoljavaju izazovu objektivnog problema.

Zašto ljevica voli Feyerabenda?

Tvrdim da se treba upustiti u potragu za "istinitijim" rješenjima.

Uvodeći malo više jasnoće u argumentaciju koja slijedi treba napomenuti nekoliko pretpostavki. Danas upravo "ljevica" mora stajati iza napome filozofske ideje postojanja "objektivne" istine koja se rijetko spoznaje, nemoguće ju je dokazati ali ju se može neprekidno dokazivati. Bez ideje "objektivne istine" kao regulativnog mehanizma spoznaje sve se relativizira i gubi se uporište djelovanja. Upravo u mjeri u kojoj su se rasplinjivale iluzije političkih ideja sedamdesetih i osamdesetih "ljevicu" spopada postmodemistički relativizam (vrijedilo bi pokušati objasniti - zašto ljevica voli **Feyerabenda?**).

U raspadnutim okvirnim uvjetima našeg razumijevanja znanosti, društva i politike izmjenio se status znanosti (ekologije), ekološke političke prakse, (s jedne strane eko-polit-freak i avangardna ideja da je politika svakodnevnica, stil života; s druge strane omasovljenja ekološka svijest i institucionalizacija ekološke politike u visokoj politici), i konačno ideja društvene dinamike (novi socijalni pokreti, alternativci, ekološki, feministički itd. - da li još netko vidi negdje nove socijalne pokrete i da li im pripisuje ikakovo društveno-političko značenje?).

Četiri godine poslije pada Berlinskog zida definitivno se i konačno izmjenio svijet, i time okvirni uvjeti politčkog djelovanja nove ljevice (novih socijalnih pokreta, alternativaca, feministkinja, mirovnjaka, social-revolucionara različitih boja). Uvriježene misaone figure, politički diskurs i metode i svakodnevne životne prakse postale su preživjele, beznačajne, anahrone. To govorim bez veselja i malicioznosti - samo ću nastojati iznijeti trezvene i argumentirane konstatacije koje me ne čine nužno sretnim. No uvjerenje da su uvriježeni modeli reakcije nove ljevice primjereni problemima čini mi se neizdrživim i neopravdanim. Napominjem da je ovdje korišteni i pomalo antikvirani pojam "Nove ljevice" kod nas do te mjere prohibiran da se iza njega ne želi nitko prepoznati, mada čitaoci **arkzina**, alternativci, mirovnjaci, feministkinje, ekologisti, omladinske supkulture, socijalno senzibilizirani rokeri, pankeri, pederi i lezbijke i sve ostalo šareno i veselo društvo objektivno stoji iza ovog pojma ili su barem nasljednici i zastupnici ideja rođenih na "Novoj ljevici", pa su modeli djelovanja svih navedenih zastarjeli upravo kako je zastario i pojam "Nove ljevice" (izuzev pedera i lezbijki).

Tužno otrežnjenje

Svakako, ja znam - "društvo" kojem se obraćam zbog ratnih godina i ukidanja sveg civilnog sve je rjeđe i manje. No "moj" ekologist koji je mentalno preživio ratne godine, makar bio samo i u mojoj glavi, mora početi iznova.

To će učiniti najbolje ako zajedno samnom započne priču o promijenjenom statusu znanosti (ekologije), da bismo došli do priče o raspadu ekološkog pokreta, o granicama političke institucionalizacije ekologije i konačno do uloge socijalne ekologije. Naše otrežnjenje je tužna ali nezaobilazna priča upravo kako je objektivno događanje ruiniranja prirodne okoline industrijskog društva tužna priča neovisno o tome htjeli mi to znati ili ne.

No more fuc

piše: **Member of Techno Tribe**

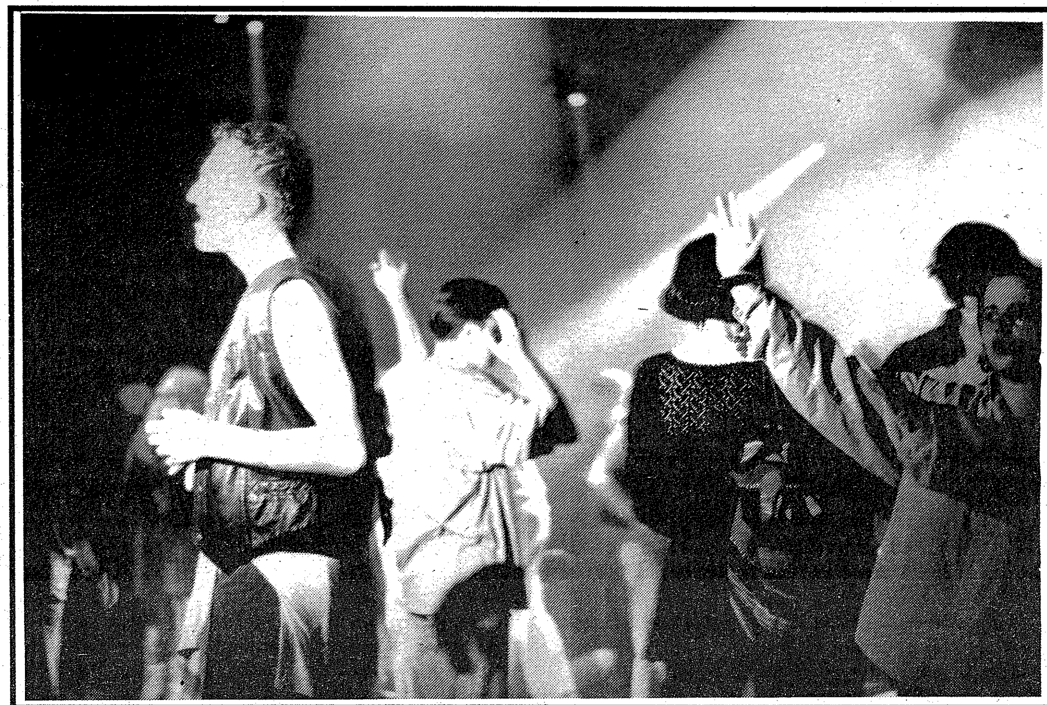
Za neupućenoga techno party prije bi izgledao kao neki happening, performance, konceptualistički urlik, ponavljajući kadar iz science fiction filma, poziv za pomoć, dionizijsku svečanost... sve prije nego obična disco večer u nekom klubu

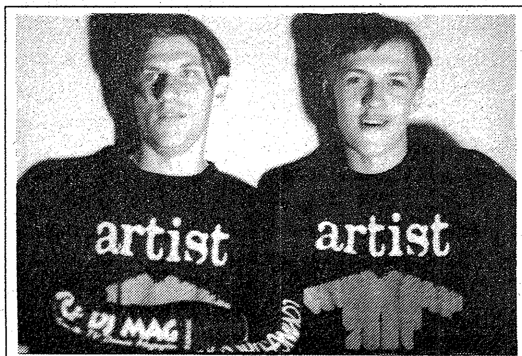
P o č e c i

Kako je nastajala zagrebačka techno scena? O tome su, jednim dijelom, govorili "prvoborci" scene u **Metromanijaku** (listu koji se pojavio ali ne i u prodaji), pa na osnovu njihove priče i drugih izvora možemo, uvjetno, podijeliti dosadašnji razvoj techno scene na tri faze. Prva faza obuhvaća 1991. i 1992. godinu. Njoj prethode različiti pokušaji kombinacije "alternativne" glazbe s izložbama i perfomanceima, kao i domaća recepcija house scene (posebno acid house) čiji su akteri bili DJ-i, razni ljubitelji eksperimenata s elektronikom u rocku, širi krug ljudi koji su u svojim glazbenim opredjeljenjima imali cijelu lepezu od šezdesetih i sedamdesetih do nešto naglašenijih linija **Oldfielda** i **Tangerine Dream, Kraftwerk**, pa onda bandova tipičnih za ukus jedne neformalne grupe koja je među prvima pokrenula techno **(Joy Division, Tuxedo Moon, Residents, Cabaret Voltaire, New Order)** i koja je bila krajem osamdesetih akterom spomenutih house tuluma koji su bili više privatni nego javni. Jedan od prvih techno partya održan je 26.12.1991. dok su Zagrebom odjekivale sirene za zračnu opasnost. Organizatori tvrde da je oblik zajedništva (pa i oblik ludila) koji je bio prisutan tih dana u Zagrebu omogućio uspjeh tog partya koji je održan u KSET-u i za vrijeme kojeg nije bilo uzbune, iako ih je bilo i prije i poslije partya. Slijedi još nekoliko partya na kojima se sve više koristi black light i strobo light u kombinaciji sa specijalno priređenim instalacijama, prikazuju se filmovi poput japanskog "Akira", donose brainmašine, a duh **Williama Burroughsa** lebdi na tim mjestima paralelno sa duhom **Timothy Learya**. U klubu ***Gjuro II*** ustaljuje se srijeda kao dan za techno. Počinju prvi projekti individualaca koji sami stvaraju techno glazbu. Ta faza, nakon početaka u **KSET**-u, **Video teatru** i *Gjuri*, završava učvršćivanjem techno večeri jednom tjedno u *Gjuri*.

Druga faza, koja obuhvaća većinom 1993, obilježena je osvajanjem novih prostora, te cijeli *moving* ulazi u novu brzinu. Sve širem krugu ljudi postaje jasno da techno party (o kakvom je ovdje riječ) ne uključuje nikad pjesmice poput "No limits" grupe ***2 Unlimited*** i da to, bez obzira na prisutnost u medijima i činjenicu da je većina ljudi prepoznavala techno upravo po takvim komercijalnim pjesmicama, predstavlja zapravo drugi svijet od onoga koji se odvija pod udarima basova, stroboskopa i euforije transirajućih i divljih plesova. Mogla se na sve brojnijim partyima čuti i **hard-core i trance, breakbeat** i **hard trance, jungle** i razna slična glazba unutar techno i house okvira, ali nikad se nisu mogli čuti vokali ili pjesme koje podsjećaju na većinu radijskog ili TV programa ili na uobičajene subotnje večeri u raznim diskotekama. Za neupućenoga bi techno party, tipičan za fazu o kojoj govorimo prije izgledao kao neki happening, performance, konceptualistički urlik, ponavljajući kadar iz science fiction filma, poziv za pomoć, dionizijsku svečanost... sve prije nego obična disco večer u nekom klubu.

Srijeda u *Gjuri* održala se kao redovan termin za većinom hard-core orjentirani techno, no otvaraju se i novi prostori u kojima se okupljaju techno plemena, poput ***Aquariusa*** ili ***Space Aggressora*** Ubrzo se i publika profilirala, partyi postali sve učestaliji, tako da je onaj tko je to mogao izdržati imao na raspolaganju po četiri termina tjedno u različitim klubovima. Budući da je za techno party tipično da traje do slijedećeg jutra, a veoma se često organizira i *after hour party* na nekom drugom mjestu, od 8 do 12 ili 14 sati, jasno je da se fizički ne bi mogao izdržati ritam od nekoliko partya za redom. Uz *Aquarius* kao prvo mjesto gdje je institucija *after hour party* probila led, drugu fazu karakterizira i osam mjeseci rada *Space Aggressora*, od travnja do kraja prosinca 1993. *Space Aggressor* bio je ilegalni klub, polu squatt u bivšoj mjesnoj zajednici Trnje. Pošto se prostor nije koristio, a dečki koji su u njega ušli bili su svi dobrovoljci s početka rata, mogao je proći jedan period "čistog" iskustva underground vibracija techno scene. Uz squatterski način prodaje pića (skuplje nego u dućanu, ali puno jeftinije nego bilo gdje drugdje), besplatan ulaz, skladišni interijer ukrašen samo flourescentnim techno

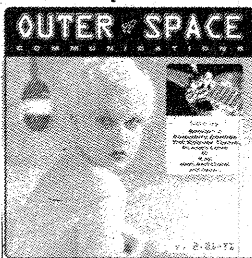

preko Loving Ed Records i Seraphim Codex idu u svijet

TECHNO EXPORT

U povijesti domaće glazbene scene još se nikada nije dogodilo da toliko bandova jednog glazbenog stila uspije naći svoje mjesto među zapadnoeuropskim izvođačima, a što je slučaj sa domaćim techno grupama.

Najpoznatiji i najeksponiraniji <u>*Naomi*</u> svoj je maxi singl objavio za njemačku diskografsku kuću <u>Boy records</u>. <u>*Unreal*</u>, grupa koja je napravila techno himnu prvog rave partya u Zagrebu (*Under City Rave*) objavila je svoj maxi za <u>Formaldehyd</u> iz Berlina. *Suntax Morph* svoj je prvi maxi singl također objavio za jednu od najjačih europskih techno kuća <u>Lab Works</u>. Zajedno s electro bandom <u>*Implant Code*</u> pojavili su se i na kompilaciji <u>*'Outer Space Communication'*</u> za etiketu <u>Minus Habens Records</u>. <u>*Cortex Thrill*</u>, također techno band iz Zagreba, ovih je dana potpisao višegodišnji ugovor za jednu od najjačih svjetskih diskografskih techno kuća <u>Bonzai Records</u>.

Svakako ne smijemo zaobići ni zagrebačku techno etiketu <u>Loving Ed Records</u> koja djeluje kao podetiketa diskografske kuće <u>Dancing Bear</u>, a izuzetno je zaslužna za plasiranje domaćih techno proizvoda na zahtjevno zapadnoeuropsko tržište. Počevši od prve kompilacije domaćih techno grupa <u>*'Zagreb City Limited - Best of Techno Vol. 1'*</u> pa sve do čitavog niza maxi singlova, kao i njihove vrlo uspješne distribucije po Europi. Očigledno techno ne poznaje nikakve granice, pa čak niti Hrvatske.

<u>Dubravko JAGATIĆ</u>

GIVE RAVE A CHANCE!

Future shock Zagreb 2001, treće čedo zagrebačkog raveinga u manje od godinu dana, još jednom je pokazao da Zagreb i Hrvatska nimalo ne zaostaju za svjetskim tokovima suvremenih urbanih pokreta

Tisuće mladih (i onih koji se tako osjećaju, jel'?) te je večeri ispunilo dvorane 10 i 10a Zagrebačkog velesajma. ***Future Shock Zagreb 2001***, treće čedo zagrebačkog raveinga u manje od godinu dana, još jednom je pokazao da Zagreb i Hrvatska nimalo ne zaostaju za svjetskim tokovima suvremenih urbanih pokreta. Dapače, da se mogu ravnopravno nositi s njima, a u nekim trenucima i prestići ih.

Nekoliko dana prije samog ravea u zagrebačkom klubu ***Gjuro II*** održan je oproštajni tekkno party. Uz posjećenost kakvu je taj klub rijetko bilježio danima namjenjenim underground tekknu, dijeljeni su ***Flyer Shockovi Zagreb 1994***, a prisutna se ekipa oprostila od tekkno večeri koje su se iz *Gjure* preselile u ***Kulušić***. Ujedno, bila je to i promocija *Future shocka* i njegovog *after hour partya* koji je nakon dvanaestosatnog raveinga održan upravo u *Kulušiću*.

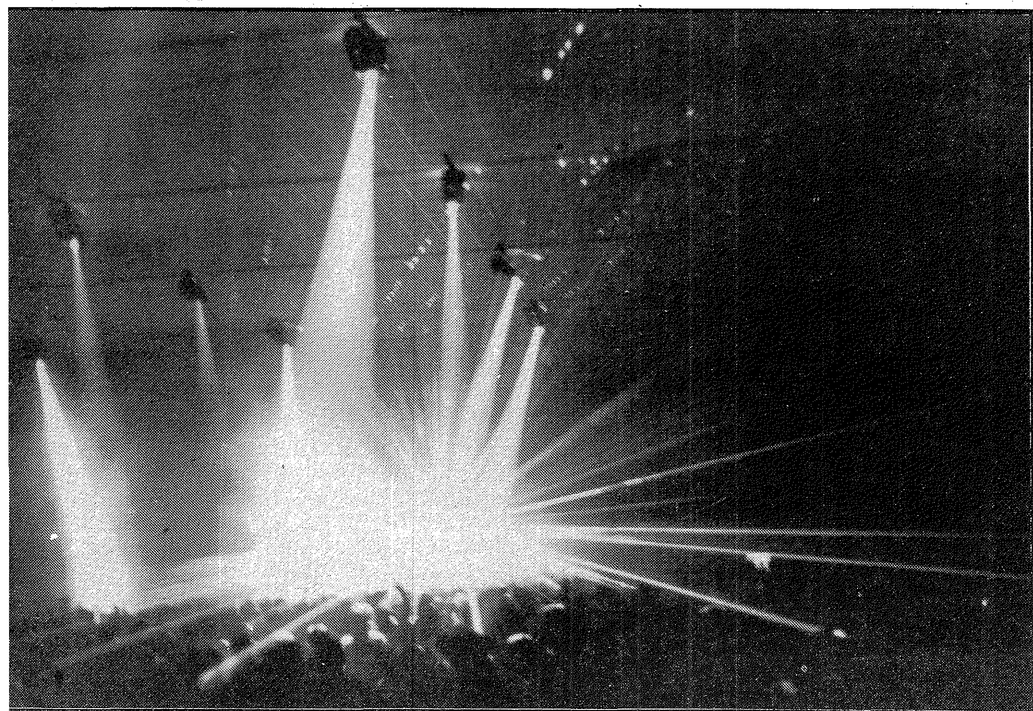
Ogromne dvorane Zagrebačkog velesajma ovaj su put, umjesto uobičajenih izložbi traktora, cigle i "prateće opreme", ugostile više od šest tisuća nabrijanih ravera koji su već u ranim popodnevnim satima pristigli iz svih krajeva Hrvatske (i šire). Raznodobne grupacije odjevene kako to već tekkno (sub)kultura zahtjeva, svoj su performance započele nešto iza 20 sati ne prestajući sve do ranojutarnjih tramvaja. **MR. C, BOUNTYHUNTER, TERRY BELLE, MARIO DE BELLIS, COLIN FAVOR** ili **KOMAKINO, RESISTANCE, EVOLUTION, FROM BEYOND, SERAPHIM CODEX** i nadasve **RANDY** koji je unatoč komercijalnoj varijanti tekkna pobrao simpatije većine posjetitelj(ic)a, samo su neki od DJ-a i bandova koji su te večeri prošetali improviziranim stageom pokušavajući (i uspijevajući) prenijeti dobre (i pozitivne) vibracije. Laser show, chill out room, trenažer visine 3.5 metara, Mind Machine, posebna prostorija u kojoj se, uz hranu i piće, mogla kupiti sva tekkno menažerija - majice, kape, plakati, CD-i i, naravno, ***Red Bull***, sada već kultno ravərsko piće, tek su neke od dodatnih mogućnosti koje su posjetiteljima stajale na raspolaganju u trenucima predaha. Šteta što je od najavljene *special attraction - the ultimate dance weapon Rikoshea*, ostalo svega 2/3 najavljene visine. Jer, umjesto 3 metra koja je **RIKOSHEA** trebao biti, pojavio se njegov mlađi brat blizanac visine "svega" 2 metra. No, i to je dovoljno da se zaključi kako je robotika (skoro) u potpunosti osvojila i, dapače, preuzela diskoteke, ili bar ono što se nekad tako nazivalo i tome služilo.

Bez obzira na tvrdnje kako "tekkno oduzima duh, sadržaj, bit i poantu muzike", o čemu neprestano lamentiraju "oni pravi rockeri", još jedna tekkno večer je prošla u atmosferi koja se nije osjetila od doba kada su svijetom šetala "djeca cvijeća". Za one kojima je tekkno životni stil i život, napomena da se slijedeći rave priređuje na godišnjicu ***Under City Ravea***, a nakon toga, točnije 3. prosinca, Zagreb će ugostiti ***Mayday***, sa svim *Mayday* DJ-ima i izvođačima. Što to znači, ne treba posebno naglašavati. Nestrpljivima se preporuča i tekkno party 9. srpnja koji priređuje ***Under City team*** (zborno mjesto je kod donje stanice žičare na Sljemenu u 22 sata) te party u noći između 23. i 24. srpnja u Dvorcu Lukavec. *Give Rave a Chance!*

Milivoj ĐILAS

kin'r'n'r!?

FOTO EMIL

igračkama, uz slobodno motanje velikih "rizli", prisnost i odvojenost od bilo kojeg "službenog mjesta u gradu, potencirao se doživljaj slobode uopće. Tamo su iskrsnule slike iz Huxleyevog "Otoka", komuniciralo se ponekad samo svjetlećim krugovima veličine narukvice, sve se dijelilo. Sve je bilo spontano, nikakvi redari nisu postojali (na techno priredbama i inače nema incidenata ili ih je zanemarivo malo u usporedbi s rock-koncertima) a posjetitelji su sami donosili predmete za ukrašavanje kluba. Kad su lokalne vlasti osjetile mogućnost zarade, počeli su pritisci. Organizatori nisu htjeli riskirati nasilno odupiranje i zaokruženje squatterskog imagea (s obzirom na klimu u društvu, procjene uspjeha takve akcije bile su izuzetno nepovoljne) pa je ***Space Aggressor*** nestao, čekajući drugu priliku. U ovoj fazi nastaje više "teamova" DJ-a koji najčešće rade u parovima i organiziraju "leteće" partyje. Za profiliranje techno scene, osobito njenog trance usmjerenja (što često podsjeća na kombinaciju ubitačnog i drevnog ritma s ambijentalnom, new age glazbom) zaslužna je **Space Lily**, jedini ženski DJ u "prvoj ligi" DJ-a u Zagrebu. Svaki njen party (kojeg je radila u suradnji s **Markizom von E**, imao je ime koje sugerira "tematsko određenje" i vibraciju koju se dočarava glazbom, primjerice: ***Transcedence, Audio Sex in Zero Gravity, Mad Zone, Touch the Sky, Tales of Mistery...*** Osim klubova i ljudi koji participiraju u techno ritualima plesa, scena se širi i postojanjem domaće produkcije, kao što je već ranije objavljeni ***Zagreb City Limited***, no kako u technu postoje mnoge efikasne blokade identificiranjima i stvaranju zvijezda kakve poznajemo u rock kulturi, ne dolazi do razlikovanja domaće i strane scene u izvođačkom smislu.

Faza no. 2

Druga faza razvoja techno kulture u Zagrebu završava definitivnim učvršćenjem institucije partya u više klubova i na mjestima koja se do tada uopće nisu koristila za glazbu. Stotinjak ljudi redovito se susreće na mjestima kroz koja cirkulira i veći broj znatiželjnika, mnogi od početnog čuđenja i otpora (poput "neću moći izdržati buku i jednoličnost ritma, agresivnost svjetla") postaju stalni posjetitelji i članovi plemena. Pojavljuju se i leci, naljepnice s kombinacijama mitskih mjesta Detroit scene ili s natpisom "no more unprofor", što inače nije karakteristično za scenu, na kojoj ne samo da nije moguće naći političke poruke, nego jedan dio ljudi ukidanjem svake narativnosti želi naglasiti ukidanje poruke kao takve.

Završetak druge faze obilježen je i organiziranjem partya od strane mnogih neformalnih grupa, jer je smirivanje ratne situacije donijelo i veći i češći protok informacija sa techno centrima u svijetu. Kao što je hard-core (glazbeni pokret nastao nakon punka) uspio "decentralizirati" rock scenu i prekinuti dominaciju anglo-saksonskog područja, tako je sada techno do kraja doveo taj proces i ustoličio europske zemlje, poput Nizozemske, Njemačke, Belgije ili Italije u sam vrh techno produkcije.

Kada su u zagrebačkoj Gliptoteci **Dražen Grubišić** i **Nedjeljko Mikac**, u sklopu *Salona mladih* organizirali techno party, podijelivši 300 litara vina kao svojevrstan obred inicijacije, to je bio uvod u njihovu slijedeću inicijativu pod pokroviteljstvom Muzeja suvremene umjetnosti, što je, uz bitan angažman **TOP DJ MAGA**, **Damira Cuculića** i **Irene Šćurić**, rezultiralo prvim velikim partyem poznatijim pod imenom ***Under City Rave***, kojeg možemo uzeti kao početak treće faze koja još uvijek traje.

Ovdje i sada

Treća faza ('93/94) faza je velikih partya, zapravo raveova. Rave je izraz koji se često koristio krajem osamdesetih, posebno u vezi s "još jednim mitskim ljetom", *Summer of '88*. u Velikoj Britaniji i primjenjivao se kao na house scenu tako i na mančesterske bandove (***Happy Mondays, Stone Roses***), najčešće označujući cjelonoćnu plesnu zabavu. Danas se koristi za opis cjelonoćnog (techno) festivala plesa uz spektakularne laserske i druge svjetlosne efekte, kompjutersku grafiku i video umjetnost. U Zagrebu su održani ***Under City Rave, Rave Aid, Brave Rave*** i ***Future Shock Zagreb 2001.***

Dok je druga faza naglasila underground struju techna i pluralizam malih partya, kao što je bilo i očekivano - uslijedila je faza velikih raveova na koje dolazi više tisuća ljudi i to ne samo iz Hrvatske nego i iz drugih zemalja. Ova je faza tek na početku i tek nas čekaju raveovi koji će okupiti desetke tisuća ljudi. Prirodno je da će, kao i u sličnim slučajevima, doći do naglašavanja različitih opredjeljenja unutar scene, da će mogućnost zarade većih svota na svoj način utjecati na scenu, no sa sigurnošću se može reći da veliki raveovi neće uništiti duh malih partya, kao što ni stadionski rock koncerti nisu istisnuli koncerte u manjim klubovima. Ova je priča u tijeku, razvija se više-manje slično kao i u drugim zemljama i prerano je za neke čvrste ocjene budućnosti, no opće odrednice

se ipak znaju bez obzira na terminološka i vrijednosna sporenja;

Opći kontekst nastajanja

Techno nastaje unutar rave kulture, pod utjecajem acid house i electro body glazbe. Scena u Detroitu smatra se ključnom za početak techna. Uz **Williama Burroughsa** i **Timothy Learya** kulturološki kontekst techno glazbe obilježen je cyberpunk pokretom kojega su osnivači američki pisci science fictiona, prije svih **William Gibson** sa svojim romanom *Neuromancer*. Uz atmosferu filma *Blade Runner*, koji se smatra proto-cyberpunk filmom, i hakerske krugove uopće, za techno je važan i revival klasičnog hippy pokreta s jarkim bojama, cvijećem, raznim svjetlosnim efektima, psihodelijom i naglašavanjem ljubavi kao zajedničkog nazivnika svih velikih techno festivala. Bez digitalnog samplera teško se može zamisliti većina sadašnjih glazbenih stilova. Sampler omogućuje pohranjivanje dijelova melodije ili vokalnih dionica, bilo starih ili novostvorenih, pa su moguće bezbrojne kombinacije.

Poznajem kolege koji su nakon samo malog zavirivanja u svijet techno kulture izrazili svoje uvjerenje da je to konačno dovršenje procesa gubitka svake komunikacije, da se radi o primjeru potpunog otuđenja, o užasavajućem i ogoljenom dokumentarcu ljudske samoće i nemogućnosti tih mladih ljudi da uopće uspostave kontakt sa drugim ili sa svojom okolinom. Radi se o agresiji koja podražava još neobamrle živce nečega što je vjerovatno imalo mogućnost biti čovjekom. S druge strane, postoji mišljenje da su upravo techno festivali mjesta na kojima se doživljava ljubav i zajedništvo, na kojima nema nasilja i vlada topla i srdačna atmosfera.

Naglašava se prisnost "izvođača" i publike, nema stvaranja zvijezda i njihovog obožavanja, ostvareno je potpuno jedinstvo, nema verbaliziranja, svatko u skladu s vlastitim psiho-fizičkim sposobnostima propušta vibracije glazbe kroz tijelo i dušu, nitko ne nameće nikome neke poruke, bilo "ljubavne" ili "političke". Kritika ovakvih stavova može posegnuti za argumentom o "umjetnoj ljubavi" izazvanoj drogom, no priča o drogi se ipak ne može protegnuti na cjelinu. Postoji i spor oko određenja techna kao subkulture, jer dio ljudi sa scene smatra da "techno želi izbjeći getoizaciju koja je kod drugih stilova provedena u sferi subkulture između ostalog i zato jer su drugi željeli dominantnu kulturu mijenjati 'izvana', a techno kultura želi mijenjati dominantnu njenim oružjem, unutar nje same". Naravno, za dio kritičara ima dovoljno podloge da se zapitaju o tipu mijenjanja koji se oslanja na goli hedonizam.

Ovo su samo neki naglasci iz rasprave koja većinom ovisi o samodefiniranju aktera i koja će se tek razviti. Na nivou šireg prihvaćanja, možemo techno smatrati jednim od subkulturnih stilova koje mladi ljudi biraju u potrazi za identitetom, a koji može uključiti cijelu lepezu oblika i orjentacija, od hedonizma do asketskog mesijanstva. Pozicija spram tehnologije u cjelokupnom pokretu nije jednoznačna, kao što se možda čini, nego je ambivalentna i prisutna ponovo u cijeloj lepezi stavova od tehnofilije do tehnofobije. Tehnologija se glorificira ako je možemo iskoristiti, činjenica je da se suvremenom kompjuterskom tehnologijom na mnogim raveovima kod ljudi pobuđuju neki primarni osjećaji, slike rituala i obreda, pa da slika 21. stoljeća i fraktalna grafika na velikim video-ekranima bude praćena plesom koji najviše podsjeća na nekakav plemenski ples oko vatre, čega je jedan dio techno kulture svjestan dajući sebi odrednicu tribal. Postoji i velika razlika između Zagreba i drugih gradova, jer dok u Zagrebu postoji otvorenost za techno kulturu bez pritisaka i problema, u Splitu su organizatore prvog techno partya proglasili za neprijatelje i sataniste! Od optužbi za "lobotomiju" (kako se izrazila jedna novinarka na prošlom partyu) do analize koja pokazuje da je techno danas autentičan nastavak izvornog hippy pokreta druge polovice šezdesetih, od straha i bijesa kojeg pojedini rockeri doživljavaju čitajući parole poput "no more fuckin r'n'r" do oduševljenja upravo starih freakova techno-psihodeličkom kulturom, provlači se početna diskusija o oproštajnom tulumu kraja stoljeća, i ona će se nastaviti.

Ples protiv značenja

Bilo je dosadno dosadno. I uz spolnu oslobođenost, poruke o dobroj zabavi, univerzalnom miru i ekološkom odnosu prema prirodi. Dosadno dosadno!

Čekajući Velesajam i novi veliki rave..." završava svoj tekst u techno umetku ARKZINa od 27.5.1994. Member of techno Tribe. Novi veliki rave Future Shock Zagreb 2001 desio se 11.6. na Zagrebačkom velesajmu.

Techno pleme izbjeglo je na jednu noć iz svojih svakodnevnih života u Hrvatskoj. Veliki techno menageri iz Sabora i dalje pripuštaju u naše mozgovne ovojnice basove ispod 50 herca, uzrokujući podražaj kojem je rezultat bljuvanje. Kao i uvijek, povijesno gledano, mladima se čini da ih mogu zaboraviti (kad ih već ne slijede, što je zasigurno jača i isplativija "droga") potrošivši u cjelonoćnoj zabavi 30 DEM za ecstasy. Pozitivna ideologija techna tako se pokazuje prevladanom na ovim prostorima, jednako kao i u "Europama".

Svijest organizatora koji hladnokrvno uzima za jednog od generalnih pokrovitelja *Coca Colu*, protiv čijeg značenja plešu techno freakovi, pokušava simbolizirati, koristeći slabi razglas i katastrofalne optičke senzacije, i svoj otpor onima od kojih uzima novac. Sliči pomalo na odnos Morloka i Eola. Mišljenje skore budućnosti kojom su svi zaplašeni iskazujući svoju kolektivnu pobunu, tako postaje smiješno jer *virtual reality* je surova igra koja se već duže vremena igra, tu u Hrvata. Igra traje, primjetili to klinci ili ne. Zaboraviti ovdje i sada sjajna je ideja, koja će, ako im se to tako predoči, pomoći i više od onih nabrojanih sponzora na flyeru. Dominantna kultura i ne percipira dešavanja koja inkliniraju odmak od nje same. U ovom je slučaju izuzetno blagonaklona, jer ovaj rave je poklon Zagrebu za njegov rođendan. Tako se želja techno neimara i organizatora koji tvrde da misle neideologijski, na žalost, pretvara u svoju suprotnost. Oni naime, svojim nemišljenjem pomažu one koji krivo misle. Neki kažu: techno nije zabava, techno je stav, techno je demokratizirao glazbu, svatko može praviti techno (zašto onda svatko ne može i nastupati, zašto svatko ne može doći na rave, jebeš zaradu?).

Bilo je dosadno dosadno. I uz spolnu oslobođenost, poruke o dobroj zabavi, univerzalnom miru i ekološkom odnosu prema prirodi. Dosadno dosadno. Kad god hoće dobar diler takva stanja može ishoditi određenim kemijskim preparatima, jednako kao i industrija kad joj to treba, jednako kao i politika kojoj je super-mega-ultra dobro koristiti se onima koji su "neopterećeni" politikom.

Dominantna ideja zarade na raveu podsjetila je na mjere vlade **Nikice Valentića** koji bi te cijene (ulaznice, piće...) objasnio trošarinom na uvozni znoj techno plesača. Na velesajmu se tako prodavala ideologija smrdljiva od ustajalosti, koristila se želja za pobunom mladih ne bi li se nabacila još kakva sitna kinta za preživljavanje.

Zlatan RAZBOR

Puno se toga ima za reći!

piše: Dubravko JAGATIĆ

Postavlja se jedno vrlo jednostavno pitanje - kada ćemo u programima naših omiljenih radio postaja ponovo moći slušati beogradske bandove!?

O odnosima između dviju država puno se toga reklo, još više toga zamjerilo i jako mnogo žuči u raspravama i napisima istočilo. Prvo je Srbija bila agresor, a Hrvatska žrtva. Onda su nas počeli napadati srbočetničkofašističkoagresorske bande koje su vremenom prerasle u srbočetničke jedinice iz okupiranih dijelova Hrvatske, pa preko pobunjenih Srba sve do Srba iz UNPA područja. Sve te godine rata, agresije, domoljublja i preživljavanja, ljudima je glazba olakšavala život.

KADA BEOGRAD?

Svi hrabri ljudi koji su branili svoje, branili svoju zemlju i branili sve nas, odrasli su uz glazbu, uz r'n'r vibracije. Slušali su domaće bandove. Domaće, koji to danas više nisu. Početkom agresije na Hrvatsku u medijima je zabranjeno bilo kakvo emitiranje srpske rock scene. Ali svih godina rata beogradska scena uredno se i redovno preslušava po tulumima, u vikendicama a ponekad i u vrijeme sitnih noćnih sati po disco klubovima. To se u slučaju ove priče najviše odnosi na glazbu. Dakle, postavlja se jedno vrlo jednostavno pitanje: *kada ćemo u programima naših omiljenih radio postaja ponovo moći slušati beogradske bandove!?*

Nažalost, neki su beogradski rockeri totalno iznevjerili svoju publiku i fanove, sljedbenike r'n'r-a; **Bora Čorba Đorđević**, koji se na početku deklarirao kao četnik, te **Oliver Mandić** koji je u međuvremenu postao Arkanov glasnogovornik. Takvi ljudi (ne više rockeri) pokvarili su cijelu priču o specifičnoj miroljubivosti glazbe. Na svu sreću, nisu oni jedini. Sumnjam da postoje ljudi u Hrvatskoj koji bi danas rado slušali **Boru Čorbu** ili išli na njegov koncert, ali sam zato siguran da ima jako puno ljudi koji jedva čekaju priliku da dođu na koncert **Balaševića**, ***Ekatarine Velike, Partibrejkersa***... Po Zagrebu, ali i po ostalim gradovima Hrvatske, uredno kruže od ruke do ruke posljednje snimke i albumi nekih beogradskih bandova. Organizirano se odlazi u Ljubljanu na rijetke koncerte beogradskih rock grupa itd. itd. Puno je razloga za ponovno slušanje (ili možda bolje reći nastavak slušanja) srpske rock scene, no jednako je tako i puno razloga za neemitiranje i neslušanje.

S obzirom da se kroz povijest terminologije prema agresoru može zaključiti da odnosi postaju sve bolji, da su uspostavljena međusobna veleposlanstva, da pošta uredno funkcionira, te da telefonske linije samo što nisu proradile, možemo porazmisliti i o uspostavljanju međusobnih odnosa kroz nama najdraži oblik - rock and roll!

PROTIV BEOGRADA

Imali smo sjajnu domaću scenu i publiku od 22 milijuna ljudi. Scena se raspala na dijelove, a publika se podijelila na dobre i loše! Nema smisla. Zamislite da je umjesto Srbije okupator bila Velika Britanija i SAD zajedno. Tko zna što bismo u tom slučaju slušali danas na radiju. Prije nego što vam ispričam definitivnu namjeru ovog teksta probat ću vam navesti sve razloge protiv puštanja srpskih grupa u programima radio postaja i TV emisija, kao i sve razloge za emitiranje istih tih grupa.

Na prvo mjesto razloga protiv puštanja, gledanja i konzumiranja "onih tamo preko" stavit ću moralni razlog tj. moralno opravdanje. Zamislite da se u zagrebačkom Domu športova dogodi veliki rock koncert s najboljim srpskim rock grupama i dvorana se *full* napuni (14.000 ljudi). Što mislite kakva bi bila reakcija prognanika i izbjeglica kojima u tom trenutku srpski agresor sjedi u njihovim vjekovnim domovima? Kako bi se osjećala žena kojoj su pobili cijelu obitelj da sazna da se u Zagrebu 14.000 mladih ljudi veseli srpskim ljudima!? Na drugom mjestu je razlog fizičke prirode - tko bi taj isti koncert mogao dovoljno dobro osigurati da u dvoranu ne uđe čovjek (koji je pretekle tri godine proveo na crti bojišnice i kojem su poginuli najbolji prijatelji zbog "onih tamo preko") naoružan raznoraznim eksplozivima i oružjem, a koji je odlučio osvetiti svoje prijatelje.

Poznata je priča o jednoj radio postaji kada se u sitnim noćnim satima začula pjesma **Đorđa Balaševića**. Sljedećeg je jutra na adresu te iste radio postaje stigao telegram u kojem stoji da će pošiljalac tog telegrama ubiti prvog D.J-a tog istog radija čuje li još jedan jedini put koju srpsku pjesmu na svojoj omiljenoj radio postaji! Osim ta dva razloga postoje i neki primjeri! Pitajte svoje roditelje, djedove i bake jesu li slušali njemačku glazbu za vrijeme drugog svjetskog rata (bez obzira što je u tom razdoblju jedan od najvećih svjetskih hitova bila "Lilly Marlen"), osim ukoliko nisu živjeli u Njemačkoj ili Italiji? Povrh svega toga, od izglasavanja embarga za Srbiju na snazi je istovremeno i kulturni embargo koji, istini za volju, nije baš svima najjasniji i ljudi nisu baš sigurni postoji li on zapravo ili ne. I još nešto! Odluče li Srbi puštati hrvatske rock grupe u svojim radijskim programima (mada koliko ja znam to rade nesmetano sve ove godine), moraju shvatiti da hrvatske grupe sada treba staviti rame uz rame s inozemnim rock izvođačima na top listu ili, drugim riječima, rockeri moraju priznati Hrvatsku. Neka ovo bude samo jedan dio razloga *protiv*!

ZA BEOGRAD

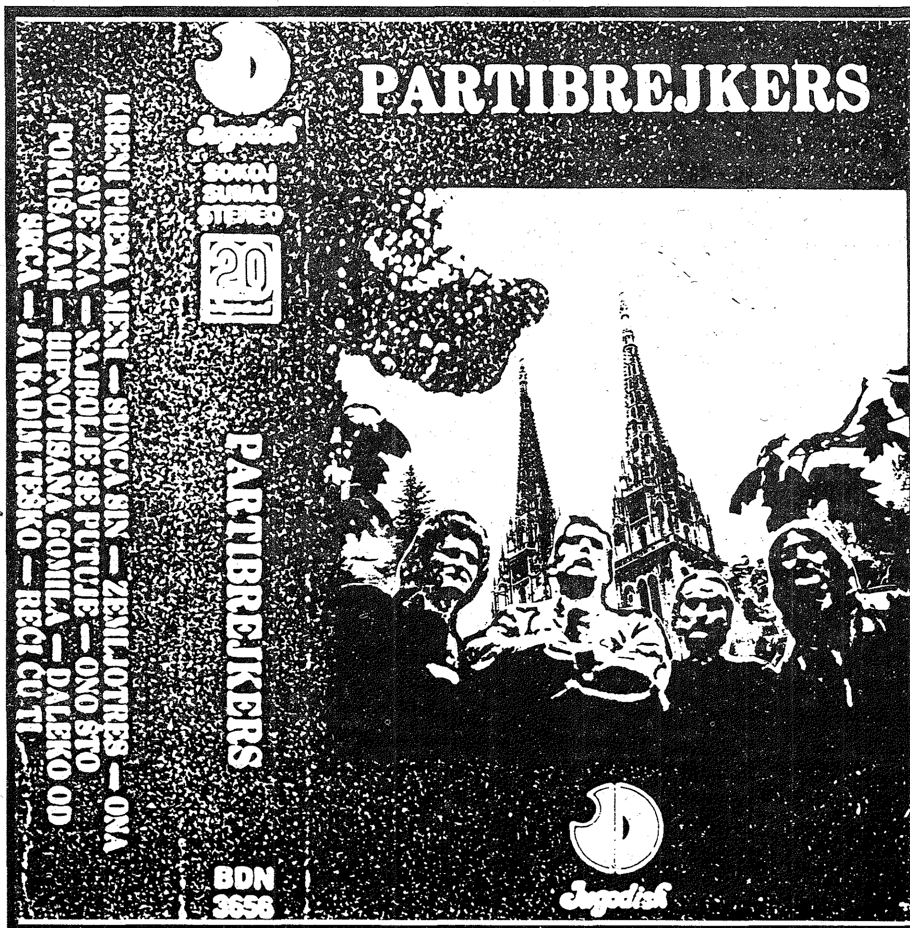
Evo sada nekoliko razloga *za*! Krenimo od činjenice da glazba, a naročito rock'n'roll ne poznaje granice. R'n'r je upravo taj koji spaja ljude i dovodi ih u situaciju da su svi jednaki pred svojom omiljenom rock grupom. Svakako treba naglasiti i činjenicu da su beogradski rockeri nemali broj puta nastupali na antiratnim demonstracijama i nemali broj puta u svojim izjavama i tekstovima pjesama otvoreno pokazivali negativan stav prema postojećem srpskom režimu i ratu kojeg ti isti ljudi vode. Poznat je projekt beogradskih rockera *Rimtutituki* (što u beogradskom slengu znači *turim ti kitu*) koji su objavili antiratnu pjesmu istog naziva u kojoj otvoreno protestiraju protiv rata. Tri grupe, nosioci tog projekta (***Ekatarina Velika, Partibrejkersi*** i ***Električni orgazam***) uz svesrdnu pomoć revolucionarnog beogradskog radija *B-92*, objavili su singl te krenuli u koncertnu promociju svog velikog antiratnog projekta po prostoru bivše Jugoslavije. Svatko tko imalo razmišlja o ovoj problematici mora imati na umu da su mnoge generacije odrasle upravo uz hitove beogradskih grupa, te pojedine pjesme istih tih bandova. I na kraju krajeva, kad se jednog dana uspostave kakvi-takvi odnosi između dviju država tržište će se proširiti, i jedna i druga strana od tih istih uspostavljenih odnosa imat će velike koristi.

PROJEKT ZG/BG

Da sve ovo što ste do sada pročitali ne bi ostalo mrtvo slovo na papiru pročitajte koja je primarna zamisao ovog teksta. Određenu količinu razloga *za* i *protiv* upravo ste saznali, no hoćemo li saznati kakvu takvu objektivnu istinu potez je koji slijedi. U slijedećem broju *Arkzina* moći ćete pročitati što o svemu tome misle akteri cijelog tog procesa, dakle rockeri osobno. Naime, u tijeku je provođenje ankete među eminentnim hrvatskim i srpskim rockerima i rock kritičarima koji bi trebali odgovoriti na slijedeća pitanja:

1. Mislite li da bez obzira na nesređene odnose između Hrvatske i Srbije treba emitirati srpske rock grupe u hrvatskim medijima i hrvatske rock grupe u srpskim medijima i zašto?
2. Što mislite o susretu eminentnih hrvatskih i srpskih rock glazbenika i kritičara, te razgovora o rock glazbi bez granica i političkih voda?

Ako se u proteklih par godina dogodio neovisno o državama susret hrvatskih i srpskih intelektualaca i novinara, nema razloga da to isto ne učine i rockeri od kojih se to uostalom i očekuje svih ovih godina. Jednako tako postoji i mogućnost da rezultati ankete budu negativni, što znači da se više od 60 posto ispitanika izjasni da ne vidi svrhu susreta. U tom slučaju strpit ćemo se još koju godinu. No, ukoliko ipak rezultati budu prolazni, velike su mogućnosti da hrvatski i srpski rockeri sjednu za isti stol, kucnu pivama i krenu u jednu prijateljsku r'n'r raspravu o budućnosti rock'n'rolla na našem podneblju. Puno se toga ima za reći, ispričati, prepričati, pojasniti i shvatiti.

A N K E T A

Upitali smo nekoliko posjetitelja zagrebačkih klubova treba li u hrvatske radijske programe vratiti kvalitetne jugoslavenske grupe i pojedince poput *Idola, Ekatarine Velike* ili Bajage i evo što su neki odgovorili:

I.A. (21): Ja sam za komercijalnu varijantu. Ako ljude to zanima i ako za to postoji publika, onda u svakom slučaju - da.

C.M. (26): Nikada se nije ni trebala ta muzika skinuti s programa. Koliko znam, oni bez prestanka vrte hrvatske hitove.

G.D. (31): Apsolutno da, muzika i politika nemaju veze... (kraća stanka) Uglavnom nemaju veze.

J.M. (18): Ne, jel' to provokacija ili ozbiljno pitaš?

D.V. (28): Ako ću ostati anoniman, onda - da, a ako me hoćeš potpisati onda ti neću odgovoriti.

Z.B. (32): Ne, ja to tako i tako nikada nisam slušao.

D.I. (26): Apsolutno sam za to... ako mogu oni nas slušati, možemo i mi njih. Ljudi i dalje voze *jugače* i *stojadine* pa nikome nije palo na pamet da ih miče s ceste.

G.V. (18): Ovisi što, ali pošto si u pitanju rekao o kojoj muzici pitaš, onda da, ali samo ne više narodnjake molim te, dosta mi je i ovih hrvatskih.

I.D. (29): Čuj, pravit ću se da nisam čula pitanje i proći dalje, jel' O.K.?

Z.V. (17): Mene ti politika ne zanima, pitaj nešto drugo. (Nakon objašnjenja da pitanje nije iz sfere politike, nego glazbe) A ne, čim pitaš o Srbima odmah je to politika.

J.S. (30): Mislim da bi trebalo, ja bih prva slušala tu radio stanicu, mislim da je to tako, ali ne zato što sam ja neki jugonostalgičar, nego zato što se muzikom ne vode ratovi. Jesam li točno odgovorila?

G.H. (19): Da, ali tek nakon što nas priznaju kao državu.

I.H. (15): Mislim kao i moj brat, ali možda i prije nego nas priznaju, barem Balaševića.

S.V. (22): Nisam siguran koliko bi to bilo pametno, jer rat još nije završio.

V. H. (31): A, odnosi li se to pitanje i na vukovarske radio postaje?

B.J. (20): Da, bez razmišljanja. Trebalo je to napraviti puno prije.

Kornelije H.

Kuži Mile što je pravi rock!

Mile i Zoki iz "Hladnog piva", banda koji je dobio "Porina" za najbolji alternativni album, otkrivaju svoju fascinaciju 7. noći i sarmom te uživanje u mladalačkom opijanju i vlastiti ulični angažman

razgovarao: Dubravko JAGATIĆ

Kada se pjesme jednog banda na njihovom koncertu pjevaju s puno strasti i to u glas, onda u tim tekstovima nečega mora biti. Tekstovi koji su svima bliski, pjesme koje govore o ulici, koje govore o ljudima, a koje pričaju svoje priče na specifičan način, pripadaju grupi *Hladno pivo*. Band koji je unazad tri godine od svoje karijere napravio više nego što je ikada mogao sanjati. Kada su se **Zoki i Mile** 1986. godine prvi put sreli nisu sigurno očekivali da će njihov prvi album 1993. godine osvojiti hrvatsku diskografsku nagradu "Porin" u kategoriji za najbolji alternativni album godine, a još su manje mogli očekivati da će se Miletove pjesme pjevati po tulumima, tramvajima i u sav glas na njihovim koncertima, gdje će ih publika nemali broj puta zvati na bis.

Slažeš li se Mile s mišljenjem da si ti angažirani pjesnik ulice?

Možda indirektno angažiran. Nije postojala namjera da budem angažiran i da nekog dignem na noge. Mislim da pišem pjesme za sebe. Ako ne pjevaš o nekakvom uljuljkivanju u hipnozu, ako pjevaš o stvarima koje se događaju oko tebe onda si automatski angažiran.

Kako objašnjavaš činjenicu da ljudi tvoje pjesme pjevaju po tulumima, parkovima, tramvajima...?

Ja sam to shvatio kao dio posla. Možda je izlizano što sam rekao, ali to je tako. Čim se ti pojavljuješ na TV, na radiju, ljudi će doći i reći 'Ej, super si', ili 'Baš ste dosadni'. Ljudi će reći što misle iako ih nisi pitao za mišljenje. To je normalna stvar.

Tvoji se tekstovi ne odnose na jednu generaciju već na određeni sloj ljudi - marginalce. To pišeš iz iskustva?

Da, to je jedna stara stvar. Tad smo bili klinci koji smo pili u parku i pjevali smo o klincima koji piju u parku. Sad smo stari konji od 24 godine i normalno da na slijedećoj ploči nećemo pjevati o klincima koji piju. Ne želim se približavati publici. Želim da nas oni prate.

To je dio života koji je svatko od nas prošao.

Da. Nadam se da mi te pjesme kroz par godina neće zvučati loše zato što ću shvatiti da je to stvarna slika jednog razdoblja. Po tome ne želim pljuvati. Nadam se da ćemo ići naprijed. Ne daj bože da i dalje pjevam takve pjesme sa 25 godina jer bi to moglo zvučati kao karikatura.

Često u svojim pjesmama izražavaš zadovoljstvo sitnim ljudskim slabostima kao npr. u pjesmama "Sarma" i "7. noć"?

Zoki: Kod "Sarme" nije u pitanju izražavanje ljudske slabosti, ali kod "7. noći" svakako. To je baš svijesno napravljena pjesma.

A slabost prema finom jelu?

ZOKI: To je zajebancija, gurmanska pjesma.

MILE: "7. noć" je specifična. Bila je u jednoj *7. noći* scena koja mi je atrašno digla živac i onda sam pomislio da bi valjalo o tome napisati pjesmu. Ta *7. noć* je loše napravljena. Vidio sam puno takvih i sličnih emisija na zapadu (Mile je tek 1985. godine preselio iz Njemačke u Hrvatsku op. a.), a ovo je sve skupa jako loše. Jako mi je drago što su vratili muškog voditelja jer u pjesmi postoji stih *znojni voditelj*, a kod Sanje nam to nije odgovaralo.

Tvoji su tekstovi vrlo jednostavni i prostodušni, a ipak puni ulične filozofije?

Oduvijek sam volio pjesme koje se ne gube u metaforama. Volio sam jako *Azru*. Štulić je "to" uspio isfurati na jedan jako inteligentan način. Mislim da bi jedan punk band, ako je u muzici zdrav i jednostavan, trebao imati i takve tekstove. Moji tekstovi samo oslikavaju muziku. Jednostavni su, a nisu glupi kao npr. "ja sam ljuti buntovnik i sve mi smeta...". Ne valja biti previše direktan. Moji su tekstovi pod priličnim utjecajem Bukowskog koji jako fine, ljubavne stvari opisuje na jedan brutalan način. To ti je kod nas "Marija". Ako je on fulao pisoar dva metra, onda tu ima i nekih emocija jer ga i pločice podsjećaju na nju.

Tvoj scenski nastup je prepun pozitivne energije?

Mi smo puni pozitivne energije jer smo htjeli napraviti poletan band. Tu smo riječ inače jako često spominjali kada smo pičinjali sa bandom. Htjeli smo imati polet kakav imaju crnačke gospel pjesme. Shvatili smo slučajući neke gospel ploče da je to zapravo veličanstveno. Crnci su to fenomenalno isfurali. Htjeli smo napraviti poletan punk band. Ne band koji će biti pun nekih molova i basova, mada valja i to ponekad ubaciti, nego punk band koji će dizati na noge.

ZOKI: Čak i u pjesmi "Heroin" koja o tome ne govori na turoban način kroz *bad*, mada govori o narkomanu. Ispala je totalna zajebancija, jer je i muzika takva.

MILE: Mislim da je stvar u sprdačini. Ako se rugaš na jedan pametan način puno više možeš reći nego ako počneš patetično razvlačiti na sto načina. Da je "Odjava programa" napisana na drugačiji način, na malo ozbiljniji mislim da bi ispala jako teška. Ona govori o stvarima o kojima ostale pjesme ne govore. Sve ostale pjesme su pjesme s ulice, o ljudima koje znam. "Odjava programa" je nešto što doživljavamo posljednjih četiri-pet godina.

Što je s tvojim scenskim nastupom?

MILE: Ne mogu se kontrolirati. Ja izgledam k'o horse na stageu jer imam luđački pogled u očima. Zapravo i ne znam kako izgledam na stageu. Pitaj Zokija.

ZOKI: Ne postoji promišljeni scenski nastup. Jednostavno kako mu dođe, takav je. Nekad je lud, a nekad truo.

Kako to da, za razliku od većine hrvatskih bandova sličnog glazbenog usmjerenja, svoje tekstove pjevate na hrvatskom jeziku, a ne na engleskom?

Često sam govorio da su svi ovi mladi bandovi, koji sad počinju s radom, pod velikim utjecajem nekih stranih bandova zato što nema velikih, jakih domaćih kao prije nekoliko godina, a da bi se mogli ugledati na njih. Oni nikada nisu čuli neke ploče (zbog čega ih žalim) koje 90 posto stranih bandova neće nikada dokučiti. Nisu se mogli muzički, a pogotovo tekstualno ugledati na neki veliki domaći band ili bivši domaći band. Shvaćam zašto pjevaju na engleskom ali to je tako. Ne znam kako bi zvučao neki band koji bi svirao grunge i pjevao na hrvatskom jeziku. Pokušali smo to dočarati kroz "Sarmu". Mi pišemo na onom jeziku koji nam najviše odgovara i koji svakodnevno govorimo. Hrvatski jezik ima svoj šarm, ima jako puno prednosti, puno više od njemačkog.

A propos njemačkog, kako to da je pjesma "Für immer punk" napisana na njemačkom jeziku?

MILE: Zato što je to stvar jednog njemačkog banda.

ZOKI: Mi smo na početku pjevali na njemačkom i htjeli tako nastaviti dalje. Nekako nam je zvučalo vrlo prljavo i puno adekvatnije za punk. Na kraju se pokazalo da to nema veze. Ako ti imaš dovoljno autorske inspiracije da napraviš dobar tekst onda nema veze na kojem ga jeziku napišeš.

MILE: Tekst je jako snažna stvar.

Mile, jesi li pomišljao da ćeš osvojiti "Porin" za najbolji alternativni album godine?

Na "Porin" sigurno nisam mislio.

ZOKI: Nama su ljudi zamjerili što smo primili tog "Porina" jer kažu da se pravi punk band nikad tamo ne bi pojavio. Mi smo tamo otišli najviše radi zajebancije. Ne možemo mi pjevati o nečemu ako to ne upoznamo. Za mene je tamo bilo strašno puno lažnih stvari. Mislim da se Mile osjećao najgore od svih nas. Nama je još bilo dobro jer smo ne napili, a on je bio trijezan.

MILE: Meni je drago što sam bio tamo. Drago mi je što sam to jednom vidio i mogu ti reći da sam upoznao par jako dobrih ljudi. Recimo, ne volim *Daleku obalu*, ali kada sam upoznao Bana shvatio sam da je super. Zgodno je upoznati neke ljude s one ljudske strane da vidiš kako funkcioniraju, dok postoje bandovi koji su nam muzički bliži i draži, ali su gadovi. Uostalom, plaćen nam je bio hotel i put i cuga i to jednostavno nismo mogli odbiti.

Kakvo je vaše mišljenje o domaćoj rock poeziji?

Stvarno ne znam u Hrvatskoj bandove koji pišu tekstove s početkom i krajem. Imaš par vrsta tekstova. Jedni su oni koji prate melodiju koja se ponavlja i fina je za slušati. Imaš pjesme sa radnjom kao npr. "Buba Švabe" gdje konkretno pjevaš o nekoj radnji. Te pjesme s radnjom više ne postoje. To više nitko ne radi. Ove pjesme s melodijom rade uglavnom šlageraši, a kod većine naših bandova koji pjevaju na engleskom nemaš šanse skužit što pjevaju. *KUD Idijoti* idu na refren i to rade jako inteligentno već deset godina. Zapravo kod nas nema dobrih pjesama koje bi se mogle analizirati. Možda se ipak tekstovima najviše izdvaja *Zadruga*. Oni su sjajni.

Na svojem ste posljednjem koncertu u zagrebačkoj "Jabuci" najavili svoj sljedeći nastup tek početkom '95. Zašto tako duga pauza?

Moramo u međuvremenu snimiti drugu dobru ploču, a onda mislimo odsvirati puno koncerata po Hrvatskoj, pa tek na kraju koncert u Zagrebu. U zadnje nam se dvije godine puno toga dogodilo i potreban nam je odmor. Dali smo interviewe za jedno dvadesetak listova, bili smo jako eksponirani u medijima i malo smo se u svemu tome počeli gušiti.

7. NOĆ

Tata, kanarinac, pas, mama i ja
Cijela se obitelj večeras okupila
Složni kao jedan zurimo u ekran
Gdje pozdravlja nas znojni voditelj

Ovo je mala debilana za široki puk
Odabrani "egzemplari" aplaudiraju
U gluposti ujedinjeni svi su tako
uljudbeni

Upomoć, *7. noć*
Hvata me jeza jer znam da me čeka
Upomoć, *7. noć*
Najveći horror ovoga tjedna

Neuhranjena publika ceri se na znak
Najglasniji gledatelj dobit će posuđe
Iscrpljene djevojke bezvoljno se klatare
I konje ubijaju, zar ne?

Upomoć, *7. noć*
Hvata me jeza jer znam da me čeka
Upomoć, *7. noć*
Najveći horror ovoga tjedna

Koje smeće *Kolo sreće*
Hvata me jeza jer znam da me čeka
Koje smeće *Kolo sreće*
Najveći užas ovoga tjedna

NARCISOIDNI PSI

Svi ti narcisoidni psi
Na svakom mjestu vidim ih
Kako me hrane, uzdižu
Kako me hrane, uzdižu

Svi ti konstantni osmjesi
Preziru asocijalnu zvijer
Koja tinja u meni
Siguran znak da me ima

Urbane noći morbidne
Konačno su me dovele
Do križanjamog razuma
Da li sam normalan
il'...

Svi ti narcisoidni psi
Na svakom mjestu vidim ih
Providne aluzije
Svi ti narcisoidni psi
Iz svega srca mrzim ih
I to me hrani, uzdiže

All around...

EUROWOODSTOCK - STUDENT ISLAND puni je naziv sedmodnevnog rock koncerta povodom obilježavanja 25. godišnjice onog pravog, američkog *Woodstocka*. *Eurowoodstock* će početi 18. kolovoza i trajat će punih sedam dana uz nastup preko 150 grupa iz čitavog svijeta, 80-tak kazališnih predstava i performancea i to za 200.000 ljudi koliko ih se očekuje na otoku Obudai Sziget na Dunavu u Budimpešti. Opširnije o samom programu *Eurowoodstocka* čitajte u slijedećem broju ARKzina!

Nedavno se u prodaji pojavio kompilacijski CD pod nazivom *"CODE 386"* i podnaslovom "ELEKTRONIC DANCE MUSIC - MADE IN SLOVENIA" ljubljanske nezavisne etikete Dallas, a riječ je o kompilaciji slovenskih techno bandova. Na CD-u se nalazi 15 pjesama pet slovenskih techno grupa: *Random Logic, Anna Llies, Betthron, Clockworx i April Nine.*

Najslavniji hrvatski hadr core band *PATARENI* 29. ovoga mjeseca kreću na veliku europsku turneju koja će potrajati sve do 25. srpnja, a obuhvatit će oko šest zemalja gdje će održati oko 20-tak koncerata. Ono što je njima najvažnije mogućnost je snimanja C.D.-a u jednom hanoverskom studiju tijekom trajanja spomenute turneje. Ujedno, *Patareni* najavljuju veliki pomak u svom dosadašnjem prepoznatljivom stilu sviranja HC-a - brzo i kratko. Novi će CD sadržavati deset pjesama, a trajat će punih 40 minuta (za razliku od posljednjeg koji je sadržavao 78 pjesama i trajao otprilike isto toliko).

Let 3 svoju novu ploču namjerava objaviti za prijespomenutu slovensku etiketu Dallas iz Ljubljane negdje početkom jeseni. Novi će se album jednostavno zvati *"Peace"*.

Napokon je dogovoren i potvrđen datum izlaska dugoočekivane slovenske kompilacije "Trans Slovenia Express" za 22. kolovoz ove godine. Riječ je o kompilaciji slovenskih bandova koji su obradili pjesme grupe KRAFTWERK, a među koje se uvukla i jedna hrvatska grupa - *The One You Love* s obradom pjesme *"Trans Europa Express"* autora Davora Papića. Nažalost, spomenuta grupa više ne postoji, no nije loše imati zabilježen svoj dosadašnji rad naročito ako kompilaciju objavljuju Mute i Dallas zajedno.

U Zagrebu će se 25. srpnja dogoditi jedno nenadano ugodno koncertno iznenađenje zvano Iggy POP. Istini za volju, Zagrepčani nisu navikli na velike ljetne koncerte, no Iggy POP sam je po sebi dovoljan razlog za odluku - biti u Zagrebu 25. srpnja!

Radni naziv novog albuma slovenskih kunstmahera, grupe LAIBACH, koji bi se u javnosti trebao pojaviti tijekom mjeseca rujna, je *"NATO"*.

Negdje u drugoj polovici mjeseca srpnja u prodavaonicama širom Hrvatske pojavit će se knjiga o heavy metalu autora Marina JUKIĆA i Mirela KOMADA. Knjiga će se sastojati od dva djella - tekstualnog (komentari, eseji, recenzije...), te enciklopedijskog s opširnim popisom i opisom svjetske heavy metal scene.

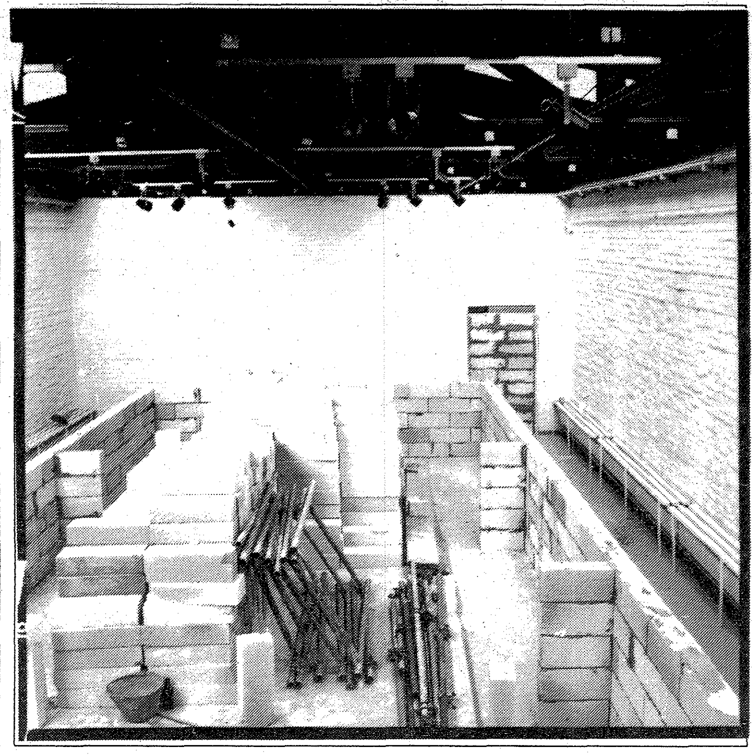
Nedavno se za slovensku nezavisnu etiketu FV Records oglasio i DRAGO MLINAREC svojim novim audio projektom nazvanim "Analog". Kazeta se sastoji od 4 ambijentalne kompozcije u izradi kojih je uvelike pripomogao i mozak grupe *Borghesia* - Aldo Ivančić.

Dubravko JAGATIĆ

FOTO: JASENKO RASOL

IZLOŽBA TOMO SAVIĆ - GECAN GALERIJA ESCE KRAJ LIPNJA

ART&MUSIC FESTIVAL '94.

Napokon je obavljeno dugo očekivano žiriranje za 12 grupa koje će ući u polufinale ovogodišnjeg ***Art&Music festivala*** (11-13. kolovoza), a koji će biti održan u pulskom klubu "Uljanik". Od 92 pristigle prijave iz Slovenije i Hrvatske žiri u sastavu: **Sale Veruda, Nadan Rojnić, Miro Kušačić, Branimir Slјepčević Brada, Sandro Perocević,** te **Livio Morosin** (sve redom ljudi-rockeri) odabrao je slijedećih 12 grupa: ***Dik'o'braz*** (Samobor), ***Žambo Žoet Workestrau*** (Ljubljana), ***Svi predsjednikovi ljudi*** (Kutina), ***Gipss*** (Rijeka), ***Do ludila*** (Samobor), ***Brujači*** (Zagreb), ***Bleeding*** (Pula), ***Fancy Lazy*** (Rijeka), ***Haze*** (Pula), ***Baby can dance*** (Ljubljana), ***Rt planete*** (Pula) te ***Reb Rap*** (Celje). Obzirom na mogućnost nedolaska nekih od izabranih 12 grupa, žiri je za svaki slučaj odabrao još pet bandova kao rezervu: ***Funky Junky*** (Pula), ***King Ubu*** (Zagreb), ***Svadbass*** (?), ***Sky tower*** (Logatec), te ***Vegetable soup*** (Zagreb).

Ako uzmemo u obzir da postoje i glavne zvijezde svake večeri (***KUD Idijoti, Laufer, Let 3, Majke*** te prošlogodišnji pobjednici *A &M Festivala* - ***The Stuff***), te najvjerojatnije i mogućnost gostovanja grupe ***The Walkabouts*** kao posebnog iznenađenja festivala, onda bez ikakzvog razmišljanja možemo zaključiti da je *Art&Music Festival* uvjerljivo najjača rockerska manifestacija našeg podneblja za tekuću 1994. Jednako tako ne treba zapostaviti i činjenicu da će u ta tri dana biti organizirani i okrugli stolovi s temom posvećenom domaćoj rock sadašnjosti, te da se već sada zna da će na raspravama sudjelovati najeminetniji hrvatski rock kritičari i rockeri (s nadom da će doći i do nekog suvislog zaključka i početka konkretnog djelovanja). Već sada možemo izreći sve pohvale organizatorima festivala (ekipa radio emisije ***"Mali mrak"*** Hrvatskog radija Radio postaje Pula) uz najtoplije želje da festival ne bude samo entuzijastički podvig već i profitabilna manifestacija tradicionalnog karaktera. (**D. J.**)

SATISFACTION FESTIVAL

Ove se godine obilježava 25 godina od smrti slavnog gitariste i jednog od utemeljitelja grupe *The Rolling Stones* - Briana Jonesa. **Sanjin Midžić**, promotor iz Rijeke, došao je na sjajnu ideju da na bazenima Šmidhen kraj Samobora organizira "Satisfaction Festival", dakako povodom 25 godina smrti Briana Jonesa. Popis grupa koje će nastupiti nije bio nikakav problem sastaviti (izuzmemo li kvantitetu) iz prostog razloga što teško da postoji neki domaći band, a da nije učio svirati upravo slučajući grupu *The Rolling Stones*. Naime, grupe koje će 1. srpnja nastupiti na bazenima Šmidhen s početkom oko 17. sati su: ***Psihomodo pop, Let 3, Laufer, KUD Idijoti, Majke, The Stuff, Anesthesia, Hard Time, Kojoti*** te ***Dik'o'braz***. Od samog se programa može očekivati doista mnogo s obzirom da će svaka grupa u svoj standardni koncertni program uvrstiti i par pjesama grupe *The Rolling Stones*, dakako iz perioda rada sa Brianom Jonesom. Kako bi se 25-godišnjica obilježila što masovnije, poduzetni je promoter dogovorio i besplatan autobusni prijevoz Zagreb-Šmidhen-Zagreb.

Dubravko JAGATIĆ

Studentski film

Vidljivost inače nepostojećeg

Upravo se u mladom filmu, u njegovoj poetici, slobodi, specifičnoj mladenačkoj estetici i načinu naglašavanja socijalne tematike, krije snaga umjetničke vizije koja je u stanju održati filmsku industriju na životu

Od 28. 5. do 4. 6. 1994. u organizaciji *Cinemateque* u Tel Avivu održan je peti Internacionalni studentski filmski festival. Izrael je još jednom ugostio mlade filmske radnike i omogućio im ono što je na početku njihove karijere neophodno: prezentaciju prvih filmova nakon dugog rada, nerijetko u uvjetima nezamislivim filmašima sa Zapada. Tel Aviv je od prije poznat kao grad koji uvelike podupire umjetnost, posebno filmsku, te nije slučajno što se ovakav događaj zbiva u njemu. Na taj si je način ujedno priskrbio i privilegiju da bar za trenutak postane središte mladog filma. Organizatori smatraju da se upravo u tom filmu, u njegovoj poetici, slobodi, specifičnoj mladenačkoj estetici i načinu naglašavanja socijalne tematike, krije snaga umjetničke vizije koja je u stanju održati filmsku industriju na životu. Mladi su filmaši dobili mogućnost "izlaska u svijet" i susreta s ostalim kreatorima iz filmske industrije i izoštravanja svoje senzibilnosti u susretu s predstavnicima najrazličitijih kultura, znanja i osobnosti.

U ležernoj festivalskoj atmosferi tragalo se za talentima, originalnošću i kvalitetnom umjetničkom vizijom. Tokom pet dana Festivala prikazano je 190 kratkih filmova 60 filmskih škola u kategorijama igranog, dokumentarnog, eksperimentalnog i animiranog filma. Poseban naglasak bio je na igranim filmovima gdje je prva nagrada iznosila čak 4.000 dolara. Uz maraton filmskog mjuzikla, ponoćnih projekcija i projekcija donedavno "nepostojećih" filmova iz komunističkog režima, organizatori su se odlučili i na "zeleni dan" posvećen ekološkom filmu. Jedan od najatraktivnijih popratnih događaja bio je *workshop* **Tea Escamille**, snimatelja koji se pročuo svojim radom na Saurinim filmovima. Ovdje je prezentirao svoj rad, argumentirajući mladim filmašima svoj izbor osvijetljenja i kretanja kamere tokom dizajniranja pojedinih kadrova.

Hrvatska je na ovaj Festival poslala tri filma u proizvodnji Akademije dramskih umjetnosti iz Zagreba. U kategoriji igranog filma, prikazan je film redatelja **Branka Ištvancija** "Saying goodbye", tragikomična priča o dvoje zaljubljenih što čekaju vlak, a kako vlak kasni njihova ljubav polako kopni. U kategoriji dokumentarnog filma sudjelovala su dva filma mladih zagrebačkih autora, u čijem se odabiru tema odražava opterećenje ratnim vakuumom u kojem živimo. "Hotel Sunja" **Ivana Salaja** pomalo je militantna priča o životu na prvim obrambenim linijama Hrvatske tokom '92. Drugi film je "Blue Helmet" gdje **Jelena Rajković** finim ženskim senzibilitetom priča o životu UNPROFOR-ovih vojnika. U ovom filmu nastavljaju živjeti svoje "privatne" živote, intimno komentirajući svjetsku i europsku politiku, ne shvaćajući svoju stvarnu ulogu u svemu tome.

Svojom kvalitetom ugodno su iznenadili filmovi rumunjske filmske škole, koja se na Festivalu predstavila sa pet igranih filmova i s pravom zaslužila nagradu najbolje Filmske škole. U kategoriji dokumentarnog filma nagradu je odnijela finska Filmska škola s filmom mlade redateljice **Anu Kuivalainen** "Christmas at the orphanage", snažnoj priči ispričanoj tehnikom *cinema verite* o ženi koja u stranom gradu traži oca kojega nikad nije upoznala. Zgodno je napomenuti da se i Srbija predstavila s četiri igrana filma, čiju proizvodnju potpisuje Fakultet dramskih umetnosti iz Beograda.

Dnevni festivalski časopisi *FesT.V.* i *Read Me* iscrpno su obavještavali o svemu što se dešava na Festivalu, pošto je program bio veoma gusto zbijen, te ni uz najbolju volju nije bilo moguće prisustvovati svim projekcijama. No, na stranu nagrade i pobjednici. Velika zasluga pripada gradu i organizatorima Festivala koji su pokazali dovoljno snage i sluha za ovakvu manifestaciju.

D.M.

Tajna grada

Filmovi su se temeljili na jednostavnim tematskim i situacijskim gegovima odražavajući stanja uma i duše, apokaliptičnost, snoviđenja, halucinacije, izgubljenost i otuđenost. Neke je obilježila prilična doza morbidnosti i neukusa, ali i to je život!

Jedanaesti svjetski festival animiranih filmova, održan od 13. do 17. lipnja u Zagrebu, predstavio je 60 filmova koji po mišljenju tročlane međunarodne selekcijske komisije predstavljaju stvarni odraz stanja u umjetnosti animacije danas.

Najveće zanimanje publike privukao je program filmova u konkurenciji koje je obilježavalo izuzetno umijeće izražavanja i korištenje različitih animacijskih tehnika. Jedan broj filmova temeljio se na jednostavnim tematskim i situacijskim gegovima, a ostali su odražavali stanja uma

i duše, apokaliptičnost, snoviđenja, halucinacije, izgubljenost i otuđenost. Neke filmove obilježila je prilična doza morbidnosti, pa i neukusa, poput australskog *Sunday* **Petera Moyesa** koji je u crnoj kronici pronašao ideju za svoj film u kojemu priča o nesretnom kraju igre oca i djeteta - bacanje djeteta u vis - što završava djetetovom smrću među krilima stropnog vrentilatora. Ili pak film **Sama Fella** *The big cheese* u kojemu kućni miš biva kažnjen vađenjem očiju(?).

Izuzetno brojna, raznovrsna i kvalitetna produkcija bila je iz Velike Britanije, što je potvrđeno i nagradama. Grand Prix osvojio je film *The Wrong Trausers* **Nicka Parka**, vratolomna komedija s elementima krimića u kojoj su dobroćudni **Wallace** i njegov pas **Gromit**, tajanstveni pingvin i samopokretne tehno-hlače glavni junaci. Zanimljiv film koji traje onoliko koliko treba i u kojem se miješaju raznovrsni filmski žanrovi, orkestrirani u lucidnu i zabavnu cjelinu oblikovanu vrsnom animacijom i režijom. *Blindscape* **Stephana Palmera** dobitnik je nagrade za najbolji debitantski film. Iza prikazivanja slijepca koji samostalno stvara svoj svijet dodirom, sluhom i strahom krije se kritičnost na današnje društvo koje reagira samo u krajnjim slučajevima. *Britannia* **Joanne Quinn**, najbolji film u kategoriji od 30 sekundi do 5 minuta, na satiričan način opisuje britanski karakter u težnji za bogatstvom i moći. No, kraj je optimističan - pravda pobjeđuje. Neslužbenu nagradu Društva hrvatskih filmskih kritičara dobio je film *The Sound of Music* **Phila Mulloya**, mračna priča o Wolfu koji danju pere prozore, a noću svira saksofon, čime se u filmu prokazuju bogataši kojima pomaganje unesrećenima služi za realizaciju vlastitih užitaka.

Vrijedno je spomenuti i filmove *La basse cour* **Michele Cournoyer** koji je proglašen najboljim filmom u kategoriji od 5 do 30 minuta, *Petite jeune fille dans Paris* **Lys Flowerday** koji je dobitnik specijalne nagrade za dizajn, i *Secrets of the city* Australke **Cathy Linsley**, izuzetna priča o neidentificiranom gradu kojim lutamo istražujući sadržaje što ih skrivaju sobe iza rasvjetljenih prozora.

Naposljetku, treba se osvrnuti i na produkciju hrvatskih animiranih filmova. Unatoč brojnim poteškoćama koje već nekoliko godina prate našu kinematografiju u cjelini, a posebno animirani fim, veseli što se na ovom festivalu našlo čak osam filmova, što potvrđuje da domaća animirana produkcija nije zamrla. U konkurenciji su se našli *Cvrčak* **Dušana Gačića**, inspiriran poezijom **Vladimira Nazora**, s privlačnim crtačkim rješenjima ali i nedostatkom čvršće strukture scenarija; *Glava za kapu* **Ivice Šegvića**, duhovita pričica o čovjeku s pomješanim ekstremitetima koji ne zna što mu je glava a što noge, ali kapa dobro zna svoje mjesto; *Mač od svjetlosti* **Goce Vaskova**, o kraljeviću koji u snu oslobađa zlo poklonivši mu kap vode a zauzvrat zlo mu poklanja tri života; *Rastanak* **Željka Kolarića** *te Snjegovići* **Stevana Šinika**, film o besmislu pokretanja rata za bilo koga i bilo, što. Izvan konkurencije predstavili su se **Dušan Vukotić, Joško Marušić** te **Krešimir Zimonić**, tri legende domaće animacije koji ni ovaj put nisu zakazali.

Uz natjecateljski dio koji je polučio najviše zanimanja, festivalski program sačinjavali su raznovrsni segmenti. *Moj izbor* oblikovali su članovi međunarodnog žirija, a sastojao se od najboljih filmova iz povijesti animacije po kriterijima članova žirija. *Anima friends* činili su filmovi gradova prijatelja grada Zagreba, *Best of Annecy* predstavio je nagrađene filmove s festivala Annecy "93, prikazana je retrospektiva mađarske animacije, a termin u okviru te retrospektive bio je rezerviran za i kod nas popularnog Gustava. Posebni program činili su filmovi **Ernesta** i **Gisele Ansorge**, retrospektiva **Dušana Vukotića**, dobitnika ovogodišnje nagrade za životno djelo, i na posljetku filmovi hrvatskih animatora u dijaspori. Uz ove programe, vrijedne pohvale su i izložbe **Dušana Vukotića, Tomislava Špikića** (dizajnera i animatora iz Milana), *Povijest hrvatske animacije, Ljerka Njerš Zagrebu za rođendan* i *Junaci crtanih filmova na poštanskim markama*. I ovoga puta festival je pratio zanimljivo oblikovan katalog i plakat autora **Gorana Sudžuka**, a prije svake projekcije prikazivana je duhovita festivalska špica, zapravo čestitka Zagrebu za 900. rođendan autora **Stjepana Bartolića, Igora Savina** i **Ernesta Gregla**.

Valja naglasiti da je većina festivalskih filmova bila bez čvrste strukture i predugačka, bez mjere, kao i samo trajanje programa konkurencije. Kako su dominirala mračna ostvarenja, teško je bilo koncentrirano pratiti projekcije koje su trajale i više od 150 minuta. Stoga je publika napuštala dvoranu prije svršetka, a projekcije su praćene mlakim pljeskom. Čini se da je ipak nedostajalo atmosfere koja je krasila prošlogodišnji festival. Naravno, i ove godine ponovilo se ono što se već godinama događa - oni koji su željeli gledati filmove nisu mogli doći do ulaznica, a onima kojima su bile poklonjene već po običaju nisu dolazili.

Damir DEMONJA

Jonas Raeber, animator

hoping 4 better times

ovaj će film kao dio informacijske kampanje biti prikazan u mnogim selima i mjestima u Švicarskoj kao uvod u raspravu o problemu izvoza oružja

Švicarac **Jonas Raeber** (26) autor je animiranog filma "Hoping for better times" prikazanog u konkurenciji upravo održanog *11. festivala animiranog filma* u Zagrebu. Film je dosad prikazan na 25 festivala, a dobio je nekoliko nagrada (nagrada publike na švicarskom filmskom festivalu *Solothum* 1993., *Chicago film festival* 1993., zlatna nagrada za animaciju na filmskom festivalu u Bilbau 1993. i nagrada na *Cork film festivalu* u Irskoj 1993.).

"To je film o industriji koja jednog dana ostaje bez pogonske energije. Nitko više ne traži njezine proizvode. Direktor tvornice odlučuje pokrenuti proizvodnju stvarajući novo tržište. Tako general dobiva na ogled proizvode, tj. oružje. Vrlo zadovoljan njihovom kvalitetom naručuje ih. No, drugi general, iz susjedne zemlje, također želi isto. I on ih dobiva, jer tvornica snabdjeva svakoga. Tako započinje rat. Međusobnim ubijanjem stvara se tekućina (krv) koja pomaže da se tvorničke mašine ponovno pokrenu. Linija grafikona uspješnosti poduzeća ponovno raste. Direktor joj crvenom bojom dodaje uzlaznu liniju. Boja počinje curiti. Kao glazbena pozadina ide švicarska himna sa stihovima: "Kada alpski vrhovi, u svjetlu zalazećeg sunca, počnu crveno sjati..." Krv se slijeva i ostavlja bijelim samo švicarski državni simbol - bijeli križ."

Naslov filma preuzet je iz novina. Naime negdje oko 21. 9. 1991. u jednim je novinama **Jonas** pronašao članak o tvornici oružja - ona je optimistična i *"nada se boljim vremenima"*. U istim se novinama govorilo i o potpisivanju mirovnog ugovora za Kambodžu, te općoj mobilizaciji u Srbiji. *"Želio sam biti jasan i tekst na kraju filma* (u kojem se navode zemlje u koje Švicarska izvozi oružje op.a.) *tu je da bi ga svatko pročitao. I razumio."*

Taj je pisani dio i nama u Zagrebu bio značajan za potpunije razumijevanje filma, u kojem autor vlastitu zemlju direktno optužuje za prodaju oružja. *"Mogao sam napraviti film u kojem bih kritizirao USA ili Veliku Britaniju, no to mi se činilo neozbiljno. Ja sam građanin Švicarske i moja je osobna dužnost reći - dosta."*

O tome kako je odabrao temu za ovaj film, g. **Raeber** kaže: *"Veoma sam ljut. Ljutim se što me koriste. U Švicarskoj vojna obuka traje 17 tjedana, i nakon nje svaki muškarac do otprilike 55 godine starosti svake godine mora u vojsci provesti tri tjedna. Tako je Švicarska neprestano pod oružjem, ljudi kod kuće imaju puške. To me ljuti. Vidim da je sistem vrlo inteligentno zamišljen - vojska je neprestano tu, u svakodnevnom životu."*

"Ovo je prilično konzervativan film (u animacijskom smislu, op.a.), *jer je razumljiv. Ovo je film za publiku. Znam da sam film s ovakvom temom mogao napraviti i na drugi način, no tada bi on dodirnuo samo one ljude koji to ionako već razumiju. S ovom političkom konstatacijom želim doprijeti i do drugih ljudi. Naime, u Švicarskoj će se iduće godine glasati o izvozu oružja. Postoje dvije inicijative. Jedna od njih bi željela zabraniti trgovinu oružjem, a druga smanjiti količinu naoružanja u Švicarskoj. Uspio sam potpisati ugovor sa grupama koje su aktivne oko ove prve inicijative, pa će film kao dio informacijske kampanje biti prikazan u mnogim selima i mjestima u Švicarskoj kao uvod u rasprave o tom problemu."*

Edukativni crtani filmovi rađeni u
Educational animated films made

Ana JANJATOVIĆ-ZORICA

milovanja u teatru &td

seks kao new deal

milovanja su priča u kojoj je pokazana silovitost suvremenih erotskih polarizacija začinjenih pedofilijom i frigidnošću, rodoskvrnućem i drogom

Rijetko se događa da se posjetitelji kazališta moraju boriti za kartu više. *Milovanjima*, novoj predstav **Lukasa Nole**, to je uspjelo. *Teatar &TD* skoro da ne pamti ovakvu gužvu, jer prisustvovati premijeri *Milovanja* značilo je više od snobizma. Predstava je počela uz kašnjenje koje našim kazalištima očigledno nitko ne može amputirati. A umjesto laganog uvoda, publiku su zabljesnuli automobilski farovi te rotirke Crvenog križa i policije. Naravno, sve obogaćeno efektnim škripanjem kočnica, snimcima automobilskog sudara i sirenama. I tu počinje priča.

Priča koja će otkriti sve skrivene tajne jedne prosječne građanske obitelji. Priča u kojoj će se pokazati sva "silovitost suvremenih erotskih polarizacija (sa začinom pedofilije i frigidnosti, rodoskvrnuća i droge)" koja je "daleko od elegantnog cinizma i psihoanalitičkoga verizma što su i te kako sablažnjavali licemjerni *belle epoque*, razdoblje u koje je radnja smještena.

Milovanja su djelo mladog katalonskog autora **Sergi Belbela**, koje je **Nola** "preradio" i u njima uspostavio odrednice postseksualne revolucije bliske domaćoj publici, stvarajući odnose bola i nadasve straha od manjka ljubavi. Jer, današnji seks, kojega Nola tako nemilosrdno secira u *Milovanjima* i *Noćnom letu*, svojoj prvoj predstavi, "seks je koji još usamljuje čovjeka, koji pojačava gole biološke nagone približavajući ljudski rod životinjskoj vrsti". To je "seks što zaboravlja ili podmeće jednu zastarjelu riječ kao što je ljubav". Seks je ovdje *new deal*, podložan zakonima ponude i potražnje.

U reduciranoj scenografiji i kostimima koji ne pršte španjolskim podnebljem i jarkošću, već svojom prljavošću boja i izazovnošću krojeva dodatno naglašavaju namjerno potisnutu erotiku, glumci se doimaju kao otužne i bolesne jedinke koje ne uspijevaju pronaći svoje mjesto pod suncem. Njihovo uzimanje i (po)davanje čin su njihove razdrobljene svijesti i uništenih međusobnih odnosa unutar ugledne obitelji. A uporno žele biti netko drugi.

Nadežda Perišić, **Jelena Miholjević** i nadasve **Ana Karić** odigrale su svoje role kako je **Nola** mogao samo poželjeti, dok je **Rene Bitorajac** uspio u onome što samo rijetki mogu - nervozu lika koji glumi prenio je i na publiku. Sve pohvale i ostalim glumcima koji su pokazali da uz dobre autore neće izostati dobre predstave.

Kako reče **Lipovetsky**, "seksualna sloboda stvorila je strance među bližnjima". Stoga ne treba zamjeriti onima koji kažu da su *Milovanja* "umorni ekstrakt dramske literature, bolesno pismo kojemu nedostaju prave riječi". **(M.Đilas)**

eurokaz

nizom predstava i popratnih događanja ovogodšnji Eurokaz još jednom će zagrebačkoj publici pokazati dio najbolje svjetske kazališne produkcije

Ovogodišnji festival novog kazališta, *Eurokaz*, održat će se od 24. lipnja do 2. srpnja. Sam početak *Eurokaza* obilježit će obnovljena prošlogodišnja produkcija predstave-spektakla *Budi se lijepa* eminentnog francuskog režisera **Jean-Michela Bruyerea**. Kao i prošle godine, predstava će zauzeti sve prostore Francuskog paviljona, a nizom okrutnih i poetičnih slika još jednom na posredan način progovoriti o hrvatskoj ratnoj zbilji.

Hotel Pro Forma danska je grupa koja će predstavom *The Picture of Snow White* prikazati svoje viđenje Snjeguljice. Kombinacijom iste s Wildeovim romanom *Slika Doriana Graya*, te kontrapunktiranjem životnih priča glumaca s njima, predstava bi trebala biti, kako to najavljuju organizatori, jedan od vrhunaca *Eurokaza* uopće.

Von Heiduck također su Danci, dok je njihova predstava *Over my dead body* treći od četiri dijela projekta nazvanog *Peepshow*. Ovo je ujedno i najkontroverzniji dio oblikovan kao šokantni erotski spektakl. *Teatret Cantabile 2*, treća danska grupa na ovogodišnjem *Eurokazu*, izvest će dvije predstave - *A Flight of Hoarse Birds* i *The Letter*. Grupa je osnovana 1984. u Kopenhagenu i djeluje kao kreativni, putujući ansabl koji predvodi talijanski redatelj **Nullo Facchini**. *Blanca Li & Gnawas de Marrakech* francuska je grupa španjolske koreografkinje **Blanke Li**. U predstavi pored plesača sudjeluje grupa vrhunskih marokanskih muzičara koja će izvesti i dva koncerta zasebno od predstave.

Slovensko mladinsko gledališče predstavit će se također sa dvije predstave - *Psiha* u režiji **Vite Taufera**, te *Roberto Zucco* za koju režiju potpisuje **Matjaž Pograjc**, novo veliko ime slovenskog teatra. Multimedijalna predstava *Jedadde, Jedadde* projekt je u kojem uz hrvatsku grupu *Kugla* sudjeluju umjetnici iz Danske, Nizozemske, Austrije i V. Britanije. Ovo je još jedan od poetičnih performancea kakve kakve je Kugla znala raditi prije nekoliko godina.

Zadnji dan *Eurokaza*, *Montažstroj* će premijerno izvesti svoju predstavu *Everybody goes to disco from Moscow to San Francisco*. Predstava je pripremana dvije godine i njen izbor za završetak *Eurokaza* zasigurno je najbolje što se moglo učiniti za ovogodišnji festival. **(M.Đ.)**

plodovi strasti

potka predstave Ansambla slobodnog plesa Gesta iako je prepoznatljiva vječna borba nekoliko žena za jednog muškarca, a zamišljena je kao koreografski miks različitih plesnih ritmova

U dvorani "Istra" ZeKaeM-a Ansambl slobodnog plesa *Gesta* premijerno je izveo glazbeno-plesni igrokaz "Fruit of passion", djelo nastalo zajedničkim radom mladog bračnog para - skladatelja **Mladena Tarbuka** i koreografkinje **Jasne Čižmek Tarbuk**. Predstava u kojoj "dva glazbenika i dva plesača stupaju međusobno u najrazličitije glazbene, plesne i dramske odnose", zamišljena je kao koreografski miks plesnih ritmova marimbe, afra, tanga, paecocks stepa i rocka. Prateći plesne "citate", i skladatelj će također koketirati s više različitih glazbenih stilova od avangardne atonalnosti do poigravanja plesnim i folklornim. Na tragu muzičkog teatra **Maurizia Kagela**, Tarbukovi nas uvode u zgodno postmoderno intermedijalno stapanje plesnog i glazbenog, u kojem klarinetist **Tedi Lušetić** tijekom sviranja biva uvučen zajedno s instrumentom u plesni pokret. Drugi glazbenik, **Elvira Happ**, doslovno će otplesati svoje partiture na udaraljkama, bubnjevima, ksilofonu, zvončićima, gongovima... u širokom ritmičkom rasponu od larga do afričkih plesova. Do kraja predstave publika ostaje u nedoumici je li riječ o sviračici ili plesačici. Malo je muzičara, kao što su to **Lušetić** i **Happova**, sposobno za takav pomak granica medija - posebno ako je u pitanju zahtjevnija glazbena dionica. Pa iako ih ni skladatelj ni koreograf "ne štede", vidljivo je da se svirači dobro zabavljaju u toj novoj ulozi.

Plesni dio nose mlade plesačice ansambla *Gesta* **Katarina Đurđević** i **Sandra Štanfel**. Dramaturška potka je iako prepoznatljiva vječna borba nekoliko žena za jednog muškarca. U igri su koketni tango, strasni afro, zavođenje, borbe, prijetnje, udarci, gongovi, s puno pokreta i ritma, a sve zbog jednog povodljivog i neodlučnog muškarca. Dakle, uz inventivne autore, razigranu ekipu i obilje bogatog zvuka i plesa, rezultat je jednostavan i uspješan scenski eksperiment poput "Plodova strasti".

Nela GUBIĆ

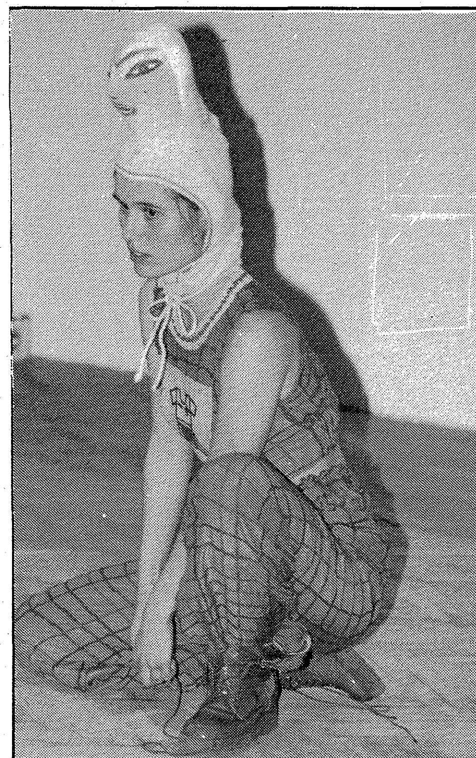
publika na sijenu

i ovu je priliku Ivana Popović iskoristila da naglasi kako nije podlegla klasičnoj narativnosti kazališta, već se nastavlja boriti protiv svih ustaljenih pravila dobrog redateljskog ponašanja

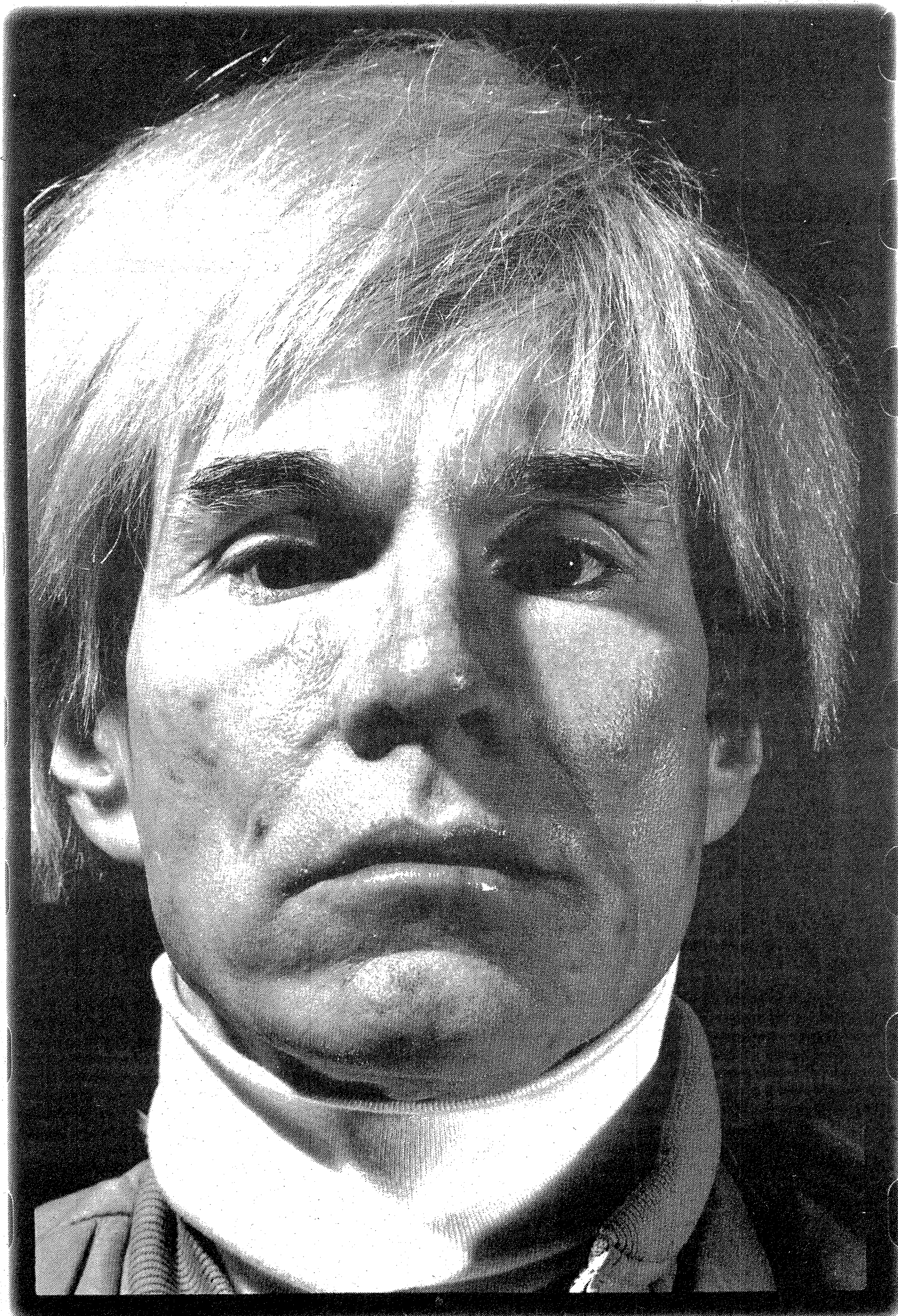
Boljeg prostora od stare Vjesnikove tiskare nije se moglo naći za novu predstavu **Ivane Popović** i Virus Teatera Michelangelo. Zapuštene prostorije tiskare **Ivana** je vlastitim radom dovela u koliko-toliko normalno stanje - zidovi su prekrečeni, parket je prebrušen, a instalirano je i nekoliko svjetiljki koje su ujedno i glavna scenografija Dokumentarnog igrokaza *"Za mamu Lepu"*, kako ja Ivana nazvala svoju predstavu.

Igrokaz je napravljen kao pregled ključnih događaja dosadašnjeg Ivaninog rada - od Ljubljane do danas, s naglaskom na život *Virus Teatera Michelangelo*. Kako je i najavljivala, **Ivana** je krenula i korak dalje, pokušavajući ljudima prikazati ("pokloniti") mirne i lijepe kazališne slike. Po dobrom običaju viđenom prilikom mnogih njenih prijašnjih predstava/performancea, ni ovom prilikom publici nije ostavljena uloga nijemog posmatrača. Publika je većim djelom smještena u sredinu prostorije i sjedi na jastucima izrađenim od lanenih vreća napunjenih sijenom, dok se glumci, njih petero - **Ivana, Helena, Katarina, Lala** i **Kruno**, kreću oko njih. Igrokaz upotpunjuju Ivanine skulpture od pečene gline koje je publika mogla vidjeti prilikom performancea *"Na Čagrljino jezero"* gdje su bile izložene u staroj pilani i gdje su, kako legenda **(Ivana)** kaže, nakon ponoći oživjele. Ujedno je tu i izložba 1001 kipa-portreta koje je Ivana napravila, a koji predstavljaju imaginarnu slavensku obitelj od sedmog stoljeća do 2077. godine.

I ovu priliku **Ivana** je iskoristila da naglasi kako nije podlegla klasičnoj narativnosti kazališta, već se nastavlja boriti protiv svih ustaljenih pravila dobrog redateljskog ponašanja. Publici je ponuđen pregršt smijeha i dobre zezancije, za koje sama Ivana kaže da su mnogo važniji od bilo koje poruke koja se kazalištem inače nameće ljudima. U self-made kostimima koje je, naravno, izradila sama autorica, glumci su ostavljali utisak prirodnosti i neformalnosti koju većina profesionalaca koji se vrte domaćom kazališnom scenom nikada neće dostići. A prostor Vjesnikove tiskare na Cvjetnom trgu, nakon Montažstroja i izložbe instalacija povodom Dana Zemlje, još jednom se pokazao (i dokazao) kao idealno mjesto za umjetničke projekte raznih žanrova. **(M.Đ.)**

ivana popović na fotografiji k.k.

[kult ličnosti]

tragedija kao banalnost

piše: milivoj ĐILAS

portret AW snimio gottfried helnwein

BEZ NJEGA NE BI BILO MAGAZINA ***INTERVIEW***, kojim je pomagao svojim prijateljima i svima kojima je bila potrebna promocija u širim umjetničkim krugovima. Osnovao ga je prije točno 25 godina, a radio je i mnoštvo drugih stvari - od filmova do videa, od novosti do novoga, od fantastičnih imagea do fantastičnih ljudi, i činilo se da njegove ideje jednostavno ne mogu presušiti. Čovjek koji je znao toliko mnogo o snazi ljudske osobnosti znao je i snagu koja je izlazila iz rada na projektima koji su bili obilježeni nečijom osobnošću. ***Interview*** je danas na kioscima širom svijeta i živi svoj život. Ali dogodilo se nešto što bi njegovom utemeljitelju bilo nagrada kakvu ni sam taj genije ne bi mogao poželjeti. *The Andy Warhol Museum*, koji se sredinom prošlog mjeseca otvorio u Pittsburghu, gdje je i sam **Warhol** odrastao, trebao bi postati mjesto gdje će njegova briljantnost biti predstavljena (i shvaćena, ukoliko je to još uvijek potrebno) na najbolji mogući način. **Andy** je ipak, da ne zaboravimo, autor koji je obilježio naše stoljeće definirajući svojim radom modernu umjetnost i ustoličujući pop art kao jedan od najznačajnijih pravaca moderne umjetnosti druge polovice dvadesetog stoljeća, na koji su se nadovezali (i još uvijek se nadovezuju) mnogi umjetnici, pa čak i cijeli umjetnički pokreti. Slikar, skulptor, filmmaker, fotograf, izdavač, kolekcionar, istraživač, komentator društva i njegov barometar, magnet društva i njegov najpažljiviji promatrač samo su neke od asocijacija kad se spomene **Warhol**.

Otvaranjem *The Andy Warhol Museuma* **Andyeva** paranormalna država napokon je ustoličena. Muzej se nalazi u ulici Sandusky na broju 117 u staroj industrijskoj zoni imenom North Side. Njujorška tvrtka *Richard Gluckman Architects* renovirala je i prilagodila muzejskim potrebama zgradu koju je 1911. projektirao proslavljeni arhitektonski dvojac *Frick & Lindsay*. Što se pak *RG Architectsa* tiče, ne bi trebalo sumnjati niti u njihovu kompetentnost, posebno ako se zna da su u Španjolskoj od trinaestostoljetnog brodogradilišta uspjeli napraviti muzej suvremene umjetnosti, ili ako se sjetimo njihovih rješenja interijera mnogih njujorških galerija, uključujući tu *Mary Boone, Paula Cooper, Gagosian, Marlborough* i *Robert Miller*. *The Andy Warhol Museum*, čiji je inicijator **Mark Francis**, produkt je suradnje i zalaganja triju kulturnih organizacija - *The Carnegie Institute, The Dia Center for the Arts* i *The Andy Warhol Foundation for the Visual Arts Inc.* S kolekcijom preko tri tisuće radova (naizložbi prilikom otvorenja bit će prikazano svega 500) u svim tehnikama - počevši od novčanice američkog dolara do srpa i čekića, ili od Maoa pa natrag do Marilynke, zatim njegovih viđenja religijskih tema, pa i Posljednje večere, što je serija koju je **Andy** stvorio kratko vrijeme prije svoje smrti, *AW Museum* je najkompletniji muzej na svijetu koji obrađuje djelo samo jednog umjetnika. Bit će to ovog ljeta jedna od zasigurno najvrućih izložbi ne samo u Americi već i u cijelom svijetu.

Tom Armstrong, direktor muzeja, u interviewu koji je dao **Lisi Liebmann** za magazin ***Interview***, na pitanje kakva su oficijelna stajališta Pittsburgha prema Warholovom radu i životu, reći će da je prilikom razgovora za posao bio "fasciniran jednim od ljudi koji su uložili vrlo veliku svotu novca za osnivanje muzeja". Jer, dotična osoba slovila je za vrlo konzervativnu, i kad ga je **Tom** upitao što on zna i što misli o **Warholu**, dobio je odgovor da on *"zna mnogo toga o Warholu, ali da je muzej vrlo važan i značajan za Pittsburgh"*.

Warholovi roditelji doselili su u Ameriku iz bivše Čehoslovačke. Njihovo pravo prezime bilo je **Warhola**, ali je **Andy** izbacio slovo 'a' i skrativši prezime odlučio ga proslaviti. Rođen je 6. kolovoza I928. u radničkoj obitelji koja nije imala dovoljno novaca za školovanje sve trojice svojih sinova. **Andy**, koji je pokazivao najveći talent, dobio je tu "povlasticu", a **Julia**, njegova majka, odigrala je vrlo važnu ulogu pri tom jer je još u njegovom djetinjstvu shvatila je da posjeduje izuzetan talenat. Ako dolazite iz niže ili srednje klase, roditelji zasigurno neće biti presretni i podržavati vas u nastojanju da postanete umjetnik. U Andyevoj obitelji to nije bilo tako.Njegovi su ga roditelji podržavali, i s ono malo novca što su imali omogućili mu najviše što su mogli.

Andy je bio ključni umjetnik svoga vremena i prostora. Velike energije, plodan, inventivan, ambiciozan i snažan, od šezdesetih godina počeo je predstavljati i stvarati mnoge umjetničke vrijednosti kasnijeg dijela stoljeća. On sam bio je antiteza boemskom umjetniku devetnaestog stoljeća, u vječitom sukobu sa svojim društvom i svojim psihom. **Warhol** je doživotno bio opčinjen Amerikom svoga djetinjstva - Amerikom stripova i slikama glumaca, Amerikom trenutne slave i velikih naslova, malograđanskom Amerikom reklama i izloga. Radio je ono što dobri umjetnici rade - izmjenjivao je način na koji vidimo stvari - od konzerve *Campbell's* juhe do električne stolice.

Trajna ostavšina i iznenađujuća dubina Warholove umjetnosti mogli bi sasvim opovrgnuti njegov najpoznatiji aforizam: *"U budućnosti će svako imati svojih petnaest minuta svjetske slave"*. Predavao se suvremenom i prolaznom, a njegova serija uljepšanih portreta Amerikane pomogla je stvaranju pop arta šezdesetih. Ostale njegove aktivnosti održavale su ga napestano na granici između slave i avangarde u umjetničkom svijetu New Yorka. Kad je nakon operacije žuči umro u 58. godini života, 22. veljače 1987, za trenutak se učinilo da je njegova javna ličnost zasjenila njegovu umjetničku produkciju.

Trajna ostavšina i iznenađujuća dubina Warholove umjetnosti mogli bi sasvim opovrgnuti njegov najpoznatiji aforizam: "U budućnosti će svako imati svojih petnaest minuta svjetske slave"

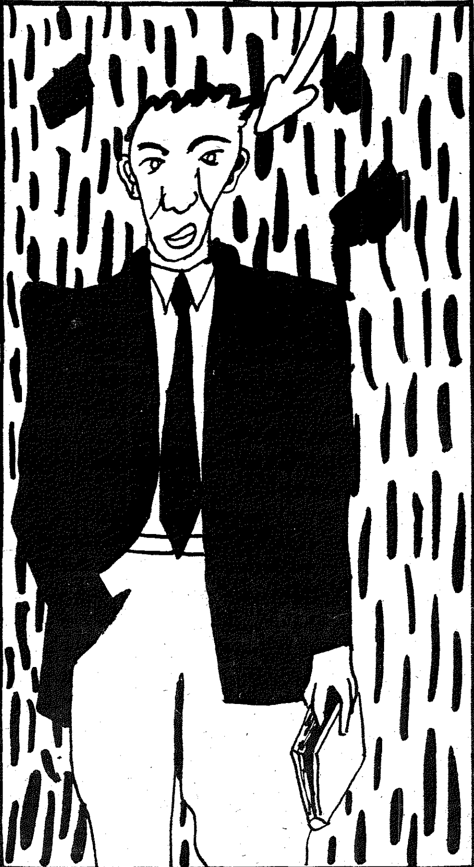
Paul Richard, likovni kritičar *The Washington Posta* zapisao je: *"Warhol je izbrisao granice između vječno značajnih i isključivo potrošnih stvari, između umjetničke rukotvorine i masovno proizvedenog artkla, između dadaizma i minimalizma, slikarstva i fotografije, platna i filma. Banalno je činio tragičnim, a tragediju banalnom...Ne morate voljeti njegovu umjetnost, niti željeti imati konzerve juhe u spavaćoj sobi da bi cijenili način na koji je Warhol birao svoje teme, činio ih nezaboravnima i urezivao u vašu svijest. Izvan svake sumnje, Andy je Warhol izmjenio izgled modernog slikarstva."*

Danas, kad **Andy** ima vlastiti muzej i kad *Campbell's* najavljuje redizajniranje limenke koju je Andyevo slikarstvo proslavilo, kad je i boca *Coca Cole* drukčija negoli u Andyevo doba, kad je malo onih koji se još sjećaju **Judy Garland** a **Merilynku** optužuju da je njena plava kosa ionako samo naštetila ženama nakon nje, danas ima i onih koji će bez srama upitati - koga još **Warhol** zanima i kome je on potreban? Svima nama, odgovara jednoglasno Warholova milijunska publika.

KANTILENA

CRTA I PIŠE: TODOROWSKY '93

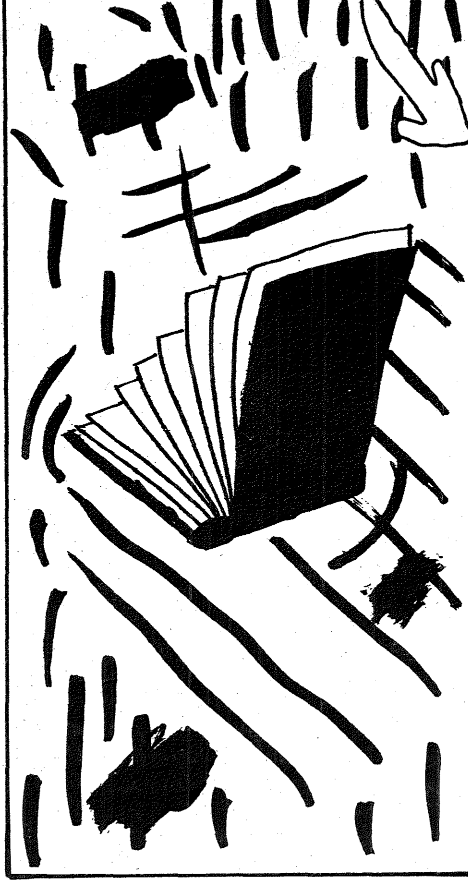
DOBAR DAN, JA SAM PROFESOR HORVAT. PARADIGMATSKI HRVATSKI INTELEKTUALAC.

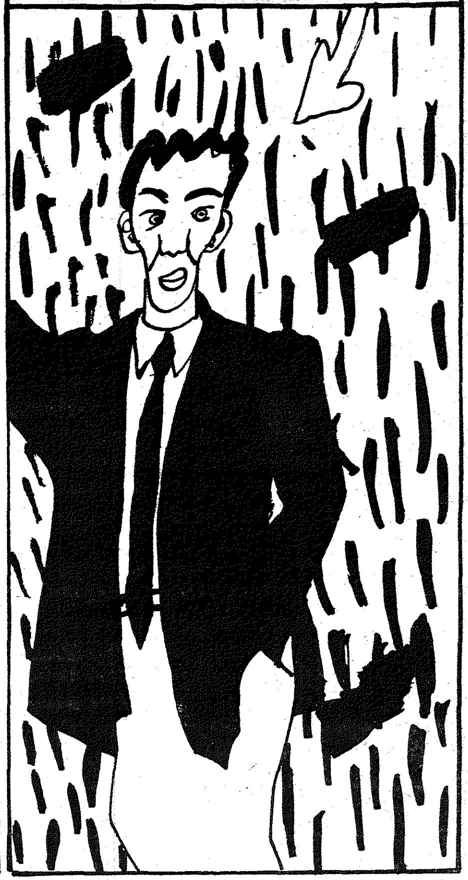
MORATE ZNATI DA, BIT INTELEKTUALAC DANAS U HRVATSKOJ, NIJE NIMALO LAKO. TO JE VRLO TEŠKO. PRAVA POKORA! DA!

ZATO SMO MI HRVATSKI INTELEKTUALCI VRLO PONOSNI. PREKO TRNJA DO ZVIJEZDA, AKO ME RAZUMIJETE ŠTO HOĆU REĆI.

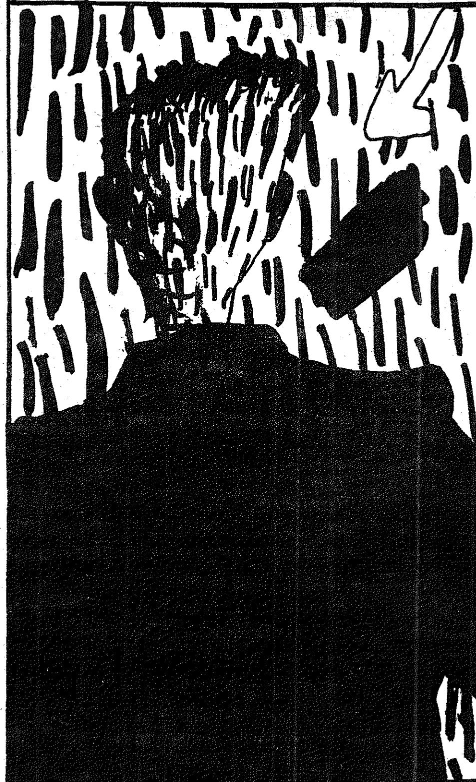
ETO RECIMO JA. INTELEKTUALAC PAR EXELLENCE! PROBUDIM SE TAKO U 6, ANALIZIRAM UKRATKO ŠTO SAM SANJAO, POPIJEM ČAŠU VODE I SJEDNEM.

KAKO NA NAMA HRVATSKIM INTELEKTUALCIMA LEŽI OGROMNA ODGOVORNOST MORAM ODGOVORITI NA NIZ FUNDAMENTALNIH PITANJA ŽIVOTA I SMRTI BEZ KOJIH LJUDSKI ŽIVOT NIJE NAPROSTO MOGUĆ.

TO JE MOJA ULOGA. JER UKOLIKO PRONAĐEM ODGOVORE, LJUDIMA ĆU OLAKŠATI EGZISTENCIJU. UOSTALOM U SVOJOJ NAJNOVIJOJ KNJIZI "KOZMIČKA PRAZNINA LJUDSKE DUŠE" UPRAVO I GOVORIM O TOME. NO, KNJIGA JOŠ NIJE IZAŠLA I NEZNAM DA LI ĆE UOPĆE.

DA LI STE SE VI IKADA ZAPITALI ŠTO JE TO LJUDSKA SREĆA? NISTE! A VIDITE, JA JESAM. I TO KOLIKO PUTA?

ILI ŠTO JE TO ČOVJEK? JEDNOSTAVNO PITANJE? ODGOVORNO TVRDIM NIPOŠTO. NAIME, ČAK NI JA NEZNAM ŠTO JE TO ČOVJEK. VIDITE KAKO JE TO SLOŽENO A JA SE IPAK TIME BAVIM!

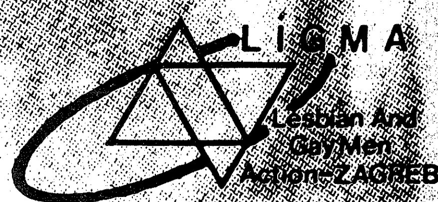

Speak OUT

Homoseksualnost i vjera

Stonewall 25

Lezbijska i gay olimpijada

Pravo na različitost

dr. Josip Begovac
Epidemija se širi

Štovani čitatelji!

Pred Vama je nulti broj biltena Speak Out - glasila lezbijske i gay akcije Zagreb. Nakon bezbroj nastojanja, napokon smo uspjeli u nastojanju da velikom broju ljudi homoseksualne orjentacije ponudimo novinu koja će na najobjektivniji način progovoriti o nama zanimljivim temama. Željeli bi smo putem ovog biltena približiti javnosti naše poglede na život i svijet, poglede s homoseksualnog vidika. Izborom tema i informacija koje obrađujemo, htjeli bismo Vam pomoći da lakše i bolje upoznate "naš svijet" koji je još uvijek za mnoge nepoznanica ili nešto o čemu je bolje ne govoriti. Iskoristivši mogućnost da izlazimo kao prilog lista ARKzin ne želimo postati buntovnici ogorčeni na stavove i mišljenja javnosti o nama, već nam je cilj toj istoj javnosti dati do znanja da smo i mi njen nezaobilazni dio.

Ukratko bi željeli izložiti tematske odrednice biltena. Sfere interesovanja vezane su za gay i lezbijski pokret kod nas i u svijetu te za problematiku AIDS-a. Navedenu tematiku prezentirati ćemo putem interviewa s poznatim medicinskim stručnjacima, političarima, javnim i kulturnim radnicima, književnicima i drugima. Stranice namjenjene eseju obrađivati će domenu ljudskih prava gayeva i lezbijki diljem svijeta, kako osnovnih tako i ostalih: socijalnih, pravnih, ekonomskih i drugih. Svoje interese zadovoljit će i homoseksualci-vjernici kroz štiva koja će progovoriti o odnosu vjere i homoseksualizma. Kulturna rubrika pozabavit će se temama i prezentiranjem informacija vezanih za film, kazalište, književnost, sport i muziku te ostala područja. Stranica vijesti donosi kratke priloge o raznim događanjima u svezi AIDS-a i homoseksualnosti. Sve to popratit ćemo adekvatnim fotografijama kako bi prilog bio što interesantniji.

Želja nam je biti otvorenim novinama koje će pružiti mogućnost svim zainteresiranim osobama da sudjeluju u kreiranju i izboru tema koje ćemo obrađivati. Stoga Vas pozivamo da nam pišete i šaljete svoje priloge za koje smatrate da bi bili prikladni za objavljivanje. Htjeli bismo čuti Vašu kritiku ovog nultog broja koji upravo držite u rukama , Vaše prijedloge i primjedbe, kako bismo poboljšali kvalitetu.

Dakle, ovaj prilog je prvo homoseksualno novinarsko novorođenče u Hrvatskoj. Porođajne muke su iza nas, ali to ne znači da smo time riješili sve probleme. Nažalost, ne možemo Vam reći kada će se pojaviti naredni prilog jer to najviše ovisi o financijskoj situaciji. LIGMA je gotovo u kroničnoj besparici, a trenutno i ne vidimo neke veće šanse da se ta situacija uskoro promjeni. Stoga vas svesrdno molimo da se odazovete ovom apelu i pomognete u našem radu i djelovanju koliko god je to u Vašoj moći, kako se ne bi sve završilo samo na nultom broju.

Vaša pisma, prijedloge, sugestije i eventualne tekstove možete slati na adresu: LIGMA, P.P. 488, 41001 Zagreb, a Vaše cijenjene donacije za rad Udruženja možete uplatiti na žiro-račun LIGMA-e broj 30102-678-24966 s naznakom "donacija za LIGMA-u".

U nadi da ćemo se uskoro ponovno "susresti" - lijep pozdrav!

Uredništvo

S P E A K O U T

Nulti broj

Prilog magazina **arkzin** broj 16

Uredio: Zdenko RADIĆ

Suradivali: Andrea ŠPEHAR BOESTAD, Domagoj LIPOVŠEK, Marko PAUSLIN, Izabela ALBINI

Zahvaljujemo redakciji ARKzina i svima koji su pomogli da ovaj broj ugleda svjetlost dana!

Lay out: Dejan Kršić

Život & svijet dostojan čovjeka

Već smo naviknuti da se na homoseksualnost gleda kroz sferu intimnosti i s njome poistovjećuje cjelokupni pokret koji se ne bavi samo intimnošću nego cjelokupnom ličnošću homoseksualne osobe i svim njenim aspektima. Osobi homoseksualnih sklonosti pristupa se najčešće površno, donoseći sudove o njoj na osnovu njenih manira, pokreta, vanjskog izgleda, stila oblačenja te pretpostavki o njenim seksualnim radnjama i aktivnostima. I to je za većinu dovoljno da bi o homoseksualcima donjela svoj sud. Pritom se gotovo nitko od nazovi-superiornijih-i-društveno-vrednijih heteroseksualaca ne upušta u razmišljanje o drugim osobinama pedera ili lezbijki. Nečija kulturna naobrazba, znanstveni rad, znanje jezika, spisateljske sposobnosti, medicinska i druga stručnost imaju svoju vrijednost i priznanje zajednice dok se ne sazna da je dotična osoba homoseksualac/ka. Tom spoznajom sve njene kvalitete i vrline gube na intenzitetu, a nerjetko joj se odriče stručnost i kompetencija za obavljanje nekih poslova i zadataka. Stoga su u većini slučajeva naši gayevi i lezbijke primorani kriti svoj pravi identitet kako bi nesmetano mogli živjeti i obavljati zadatke i obaveze koje od njih očekuju njihovi pretpostavljeni i cjelokupna društvena zajednica. Zbog osjećaja samozatajnosti svog bića, homoseksualac se svim silama trudi pokazati superiorniji i bolji od ostalih i nerjetko se susrećemo s homoseksualcima vrhunskim stručnjacima. Mnogi od njih obilježili su povijesne epohe i doprinjeli boljitku današnjeg svijeta. Još je veći broj onih kojima se takva mogućnost nikada nije ni pružila. Mnogobrojne dosad donešene i usvojene deklaracije o ljudskim pravima nigdje izričito ne spominju pravo na vlastitu spolnu usmjerenost kao jedno od temeljnih ljudskih prava. Naravno, to se podrazumijeva kada je riječ o osobnoj seksualnoj usmjerenosti ka heteroseksualnom, ali ta pravila i prava ne važe kada je riječ o homoseksualnoj usmjerenosti. Bilo je potrebno osnovati mnoge gay i lezbijske zajednice i organizacije te pokrete kako bi se barem donekle uvažilo i homoseksualno pravo na različitost. U demokratskim zemljama svijeta, stavovi i mišljenja homoseksualaca sve se više uzimaju u obzir pri donošenju mnogih zakona koji bi se mogli ticati i tog dijela populacije. Spomenimo samo zakone o legalizaciji istospolnih brakova, o čemu ćemo nešto više progovoriti u narednim prilozima. Diljem tog istog svijeta osnivaju se međunarodne i nacionalne gay i lezbijske institucije, odbori za ljudska prava, advokature, bolnice, informativni centri, izdavačke kuće, radio postaje i slično, s ciljem da se homoseksualnost stavi uz rame heteroseksualnom svijetu. Nakon svega, nužno je osvrnuti se na situaciju u Hrvatskoj, bez ikakvog pokušaja uspoređivanja jer bi svaka usporedba bila suvišna. Kao i u svemu, tako i u promicanju ljudskih prava homoseksualaca, kasnimo za svijetom nemalih 30-tak godina. Lijepa naša deklarira se kao nova demokratska država supotpisnica mnogih deklaracija o ljudskim pravima kao neospornom uvjetu za ulazak u mnoge međunarodne institucije. Nažalost, sve dosad potpisano i usvojeno, demokratsko, ostaje samo mrtvo slovo na papiru. Iz svakodnevne prakse susrećemo se sa sasvim drugačijim stanjem stvari. Pravo na različitost postala je kategorija povlaštenih slojeva - ljudi na vlasti ili pak bogatih moćnika koji ga mogu kupiti novcem. Ostalima je pružena mogućnost preživljavanja u, kako bi to Krleža rekao, "balkanskoj krčmi". Koliko će još vremena proći dok se ne shvati da homoseksualci ne traže nešto nemoguće, ništa više nego što imaju drugi? Ni homoseksualci ne žele biti iznad svih, samo jednaki s drugima. Zbog toga je 1992. godine u Hrvatskoj, točnije u Zagrebu, osnivana LIGMA (Lesbian and Gay Men Action) - udruženje građana homoseksualne orjentacije. Time se željelo prekinuti dugogodišnju šutnju o postojanju homoseksualaca kod nas i pokrenuti inicijativu za otvoreniji pristup u javnom životu prezentiranjem homoseksualnih stavova i aktualiziranjem tada gotovo zamrle problematike AIDS-a. LIGMA je započela djelovati kao sekcija Transnacionalne radikalne stranke sve do listopada 1993 kada je stekla status samostalnog udruženja. Prvi počeci nisu bili nimalo laki. Otpor društvene zajednice vidljiv već kod samog rješavanja zahtjeva za registraciju, a i kasnije pri traženju da se dodjeli poslovni prostor od strane Skupštine grada Zagreba, pokazao s jednom od glavnih prepreka za uspješniji i djelotvorniji rad LIGMA-e. Isto tako, zamjetan je i veoma mali odaziv homopopulacije na poziv za omasovljenje pokreta i ujedinjenje zajedničkih snaga kao bi se svjest hrvatskog društva barem malo promjenila u odnosu na homoseksualce ili homoseksualnost kao nepobitni čimbenik postojanja u cjelokupnoj zajednici. LIGMA i danas radi i djeluje usprkos svim objektivnim poteškoćama. Entuzijazam i volja za rad još uvijek su veoma jaki, ali zbog povećanja aktivnosti, pokazala se potreba za sve većim brojem ljudi aktiviranih na njihovom izvršavanju. Stoga koristimo i ovu priliku da Vas pozovemo na suradnju i učlanjenje kako bi zajedničkim snagama napravili mnogo više. Ne treba očekivati da će neki boljitak za homoseksualce izboriti netko drugi. Za to se moraju pobrinuti oni sami uprkos nepovoljnoj klimi koja trenutno vlada u Hrvatskoj. Ne sramimo se sami sebe i svoje sksualne pripadnosti jer je to ono što nas čini ljudskim bićem u cjelini. Kada nekoga žele uvrijediti, poniziti ili omalovažiti, tada je dovoljno da mu se kaže "pederu jedan"! PEDER- to doista zvuči domaće i hrvatski! Dragi moji pederi ilezbijke! Ne sramite se tog izraza! Stanimo iza tog imena i hrabro se nosimo s njegovim teretom. Jer jedno trebaju znati naši lažni moralisti - pedera je uvijek bilo i uvijek će ih biti!

Lijepa naša deklarira se kao nova demokratska država supotpisnica mnogih deklaracija o ljudskim pravima kao neospornom uvjetu za ulazak u mnoge međunarodne institucije. Nažalost, sve dosad potpisano i usvojeno, demokratsko, ostaje samo mrtvo slovo na papiru

Izabela ALBINI

U susret New Yorku

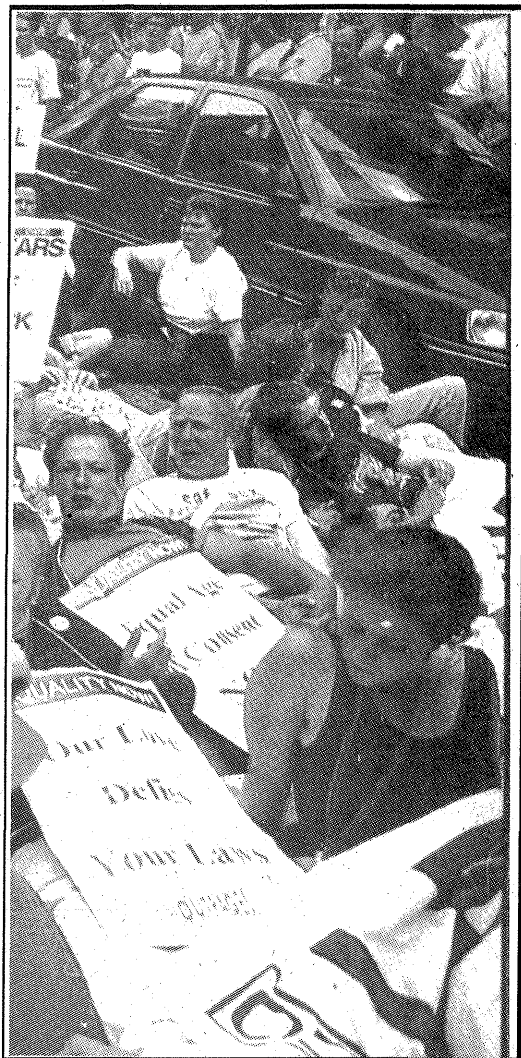

Tokom mjeseca lipnja i srpnja New York će ugostiti preko milijun lezbijki i gayeva iz gotovo cijelog svijeta, koji će svojim sudjelovanjem na četvrtim gay i lezbijskim olimpijskim igrama, godišnjoj konferenciji ILGA-e (International lesbian and Gay Association) te dvadesetpetgodišnjici Stonewalla, dati svoj doprinos borbi za lezbijska i gay prava

Vruće lipanjske noći 1969. godine izvršena je policijska racija u gay baru "Stonewall Inn" na Christopher Streetu u njujorškom Greenwich Willageu. Za policiju je to bila samo jedna od svakodnevnih rutinskih racija po američkim gay barovima, no te noći posjetitelji bara uzvraćaju udarac, odupirući se vrijeđanju i fizičkom maltretiranju. Christopher Street bila je okupirana tri dana i noći, uz masovne borbe u kojima je sudjelovala masa njujorške gay populacije. Veliki broj ljudi bio je uhapšen. Tada još nitko nije mogao zamisliti koliko će taj događaj promjeniti tok povijesti. Odjednom se drevni teret poniženja i opresije transformirao u ponos, ljutnju i akciju, da bi se danas lezbijski i gay pokret ubrajao u najveće sile u borbi za ljudska prava.

I ove godine New York će zasigurno ući u povijest lezbijskog i gay pokreta, kao poprište dosad najmasovnijih lezbijskih i gay događanja u svijetu. Tokom mjeseca lipnja i srpnja New York će ugostiti preko milijun lezbijki i gayeva iz gotovo cijelog svijeta, koji će svojim sudjelovanjem na četvrtim gay i lezbijskim olimpijskim igrama, godišnjoj konferenciji ILGA-e (International Lesbian And Gay Association) te dvadeset-petgodišnjici Stonewalla, dati svoj doprinos borbi za lezbijska i gay prava. Komemoracija 25-te godišnjice Stonewalla održat će se 26. lipnja, s internacionalnim maršem za potvrdu lezbijskih i gay prava svugdje u svijetu. To će ujedno biti i najveći marš za ljudska prava u povijesti Amerike. Pozadina ovog događaja ne nalazi se samo u povijesti i u današnjem porastu homofobičnih nasilja i opresije, već i u dramatičnom porastu seksizma, rasizma, anti-semitističke i fašističke propagande i nasilja u svijetu, a posebno na prostoru Europe.

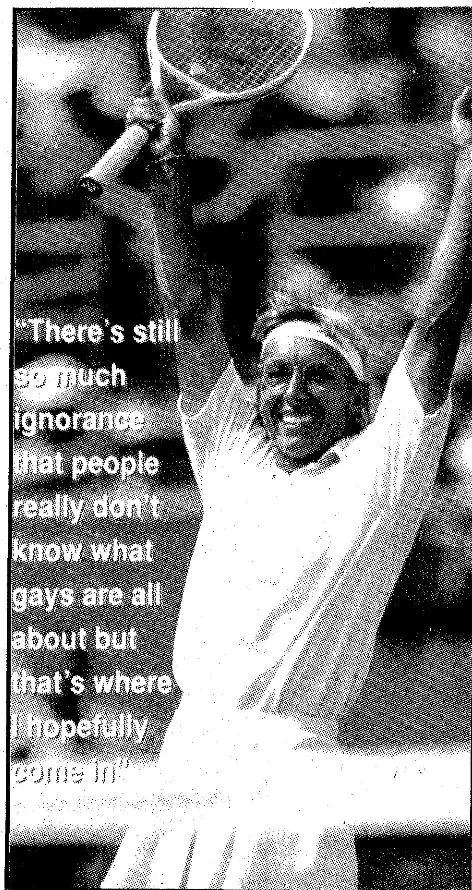
Oficijelna marš ruta fokusirat će se na zgradu Ujedinjenih naroda, a glavni zahtjevi marša uključuju poziv UN-u i zemljama članicama da poduzmu sve potrebne akcije koje bi osigurale obećanja univerzalne deklaracije o ljudskim pravima usvojene od strane Generalne skupštine UN 1948, kao i zahtjevi za pojačanjem globalnog nastojanja u borbi protiv virusa HIV i AIDS-a, te da Generalna skupština UN proglasi 1999. internacionalnom godinom lezbijskih i gay ljudi. Proslava tog značajnog događaja u našoj povijesti doprinosi smislu i značaju zajedništva koje većina nas osjeća kao gayevi

i lezbijke. Ovaj veliki događaj popratit će i razne kulturne manifestacije kao što su festivali lezbijskog i gay filma, otvaranje izložbi, kazališne predstave, video instalacije i ostale aktivnosti, gdje će svoje stvaralaštvo predstaviti lezbijke i gayevi iz cijelog svijeta. Za sudionike marša bit će organiziran i veliki koncert sa zvjezdama kao što su *4 Non Blondes, K.D. Lang, Erasure, Nasty Girls, Suede* i mnogim drugim manje ili više poznatima izvođačima.

Lezbijke i gayevi svoj će ponos pokazati i na četvrtim *Lezbijskim i Gay olimpijskim igrama* koje će se održati od 17. do 25. lipnja. Ova sportska manifestacija s velikim brojem gay-sportaša i sportašica iz gotovo cijelog svijeta usredotočena je na sudjelovanje pod geslom "UNITY 94". Svatko je dobrodošao - ljudi svih dobi, rasa, sposobnosti, seksualnih orjentacija ne osvrćući se na HIV status. Svi sportaši i umjetnici sudjeluju na svojim razinama sposobnosti jer sudjelovati na gay igrama znači raditi nešto dobro. Na sudjelovanje pozivaju svakoga tko podupire načela gay igara. Igre razvijaju kolegijalnost i nadu u našu zajednicu s razvijanjem novog ponosa i snage. Više snage i ponosa imamo s manjim predrasudama i homofobija će se suočiti s realnošću. Uistinu, gay igre vode potpori u brizi za same nas u poboljšanju naših života.

Dr. Tom Waddell, dobitnik zlatne medalje u atletici na OI u Mexico Cityju, zamislio je i promovirao ideju o lezbijskim i gay olimpijskim igrama 1980. godine. Američki olimpijski komitet poduzeo je sve

da bi spriječio takvu "zloupotrebu olimpijskih igara", no osnivanje gay i lezbijskih sportskih društava u Americi i Kanadi bio je novi podstrek za jednom takvom idejom kojom bi se lezbijke i gayevi udružili pomoću sporta. Prve igre održale su se1982. u San Franciscu uz prisustvo 1300 sportaša i sportašica. Odvijale su se pod geslom "Glas 82". Godine 1986 bile su druge Gay olimpijske igre ("Triumph 86") ponovo u San Franciscu s 3500 sudionika. Zadnje je ugostio Vancuver u Canadi pod geslom "Praznovanje 90", sa 7300 sportaša, 1200 sudionika kulturnih događanja i više od 200 tisuća gledatelja. Ove godine očekuje se prisustvo oko 15 tisuća sportaša iz gotovo svih zemalja koji će svoje snage odmjeriti u 31-oj sportskoj disciplini - tenisu, vaterpolu, hrvanju, golfu, aerobiku...

Martina Navratilova, teniska zvjezda, izjavila je: "Četvrte gay igre i kulturni festival su mogući stroj za napad na homofobiju i mogućnost da pokažemo svoju snagu i ponos. Igre su trijumf svih gayeva i lezbijki, pojedinačno i skupno, u sportu, kulturi i duhu. Četvrte gay igre promjenit će mišljenje koje svijet ima o nama". Bruce Hayes, jedan od dobitnika zlatne olimpijske medalje, kaže: "Pobijediti na olimpijskim igrama 1984. bilo je nešto čemu sam se nadao, ali sudjelovati na gay igrama za mene je najzanimljivije iskustvo u mojoj karijeri".

Andrea **ŠPEHAR-BOESTAD**

VJENČANJE U SNIJEGU

Lezbijska i gay populacija Grenlanda (ne koristite riječ Eskimi, bilo bi politički neispravno) u skoroj će budućnosti imati mogućnost na registrirano partnerstvo. Kao autonomna danska kolonija, Grenland prihvaća Kopenhagenski model. Gay i lezbijski parovi imat će sva prava kao i heteroseksualni osim prava usvajanja djece i oficijelne umjetne oplodnje.

HETEROSEKSUALNI AIDS SRUŠIO MIT

Svatko tko još uvijek smatra da je AIDS bolest homoseksualaca, trebao bi obratiti pažnju na slijedeće brojčane pokazatelje: američka vlada izvjestila je da u 1993. godini broj novih zaraženih gay muškaraca ne sačinjava ni pola novih AIDS slučajeva u Americi. Heteroseksualni slučajevi rastu brže nego bilo koja druga kategorija, a najviše zabrinjava nagli porast zaraženih žena. U većim gradovima Amerike AIDS je najveći uzročnik smrti žena od 25 do 40 godina starosti. Od 9288 hetero pacijenata, 50 posto imalo je partnere čiji je rizični faktor bio nedefiniran ili nepoznat, što znači da nisu bili gay muškarci, korisnici teških droga niti prostitutke. Taj izvještaj može značiti da HIV virus slobodno putuje kroz heteroseksualnu zajednicu i da je AIDS još jrednom pokazao da ne zna za dobne, spolne, rasne ili seksualne granice.

VATIKAN PROTIV EUROPSKE DEKLARACIJE O LEZBIJSKIM I GAY PRAVIMA

Evropski parlament i savjetodavno tijelo Europske zajednice (EZ) sastavljeno od predstavnika svih 12 zemalja članica, 8. veljače prihvatilo je rezoluciju koja poziva sve članice da poduzmu sve mjere protiv diskriminacije svijih lezbijskih i gay građana. Rezolucija je prihvaćena sa 96 glasova od 159 i predstavljena od strane Claudie Roth, članice Njemačke stranke zelenih. Direktivne rezolucije pozivaju zemlje EZ-a da osiguraju jednaka prava lezbijki i gayeva kao što imaju heteroseksualci na području socijalne sigurnosti, nasljedstva, stambenih prava, da se lezbijskim i gay parovima garantira pravo na registrirano partnerstvo s punim legalnim pravom i bračnim beneficijama, te da se odobri pravo na usvajanje djece. Rezolucija usvojena od Europskog parlamenta još nema zakonsku snagu, ali je njome odaslana vrlo snažna poruka vladama zemalja kao što su Velika Britanija, Grčka i Luksemburg gdje je lezbijska i gay diskriminacija još uvijek izražena u nekim sferama nacionalnih zakona tih zemalja. Ta povjesna rezolucija donesena je pod jakom kritikom Vatikana. Reakciju na rezoluciju Europskog parlamenta nije se dugo čekalo. Već 22. veljače Papa Ivan Pavao II u svom tjednom obraćanju narodu na Trgu Svetog Petra optužio je rezoluciju kao "neprimjerno vijećanje na najvišoj razini o devijantnom ponašanju" i pozvao europske zemlje da ignoriraju rezoluciju. Isti dan napisao je i pismo optužujući lezbijsku i gay zajednicu za ozbiljnu prijetnju budućnosti obitelji i društvu i da samo heteroseksualna zajednica može biti prepoznatljiva po braku u društvu. Oko 100 stranica pisma direktno adresiranog na sve katolike, isto tako uvrštava Crkvenu zabranu rastave braka, abortusa i kontracepcije.

MONEY

Nova Švedska novčanica od 20 kruna vjerovatno je prvi papirnati novac koji na počasnom mjestu slavi lezbijku. Na njemu je Selma Lagerof, prva žena koja je dobila Nobelovu nagradu za književnost i 1914, u svojoj 82. godini života postala prva ženska članica švedske akademije. Godine 1990. objavljeni su Selmini dnevnici i pisma koji razotkrivaju njenu dogogodišnju vezu sa spisateljicom Sophie Elkan. Selmina najpoznatija knjiga "Čudnovato putovanje Nilsa Holgerssona" otisnuta je 1907 god. Slika na drugoj strani novčanice predstavlja prizor iz te knjige, dječaka koji leti na guskinim leđima.

i n t e r v i e w

Epidemija se širi

Sa dr. Josipom BEGOVCEM, ravnateljem Referalnog centra za AIDS, o situaciji u Hrvatskoj i svijetu, te o epidemiološkim predviđanjima o daljnjem razvoju i širenju bolesti, razgovarao je Zdenko RADIĆ

AIDS - bolest o kojoj bi danas trebao razmišljati svatko od nas, nešto pred čime ne bi trebali zatvarati oči nego se bolje i više upoznati s bolešću koja s pravom nosi naziv "kuge dvadesetog stoljeća". O AIDS-u i današnjoj situaciji kod nas i u svijetu razgovarali smo sa dr. Josipom Begovcem, ravnateljem Referalnog centra za AIDS zagrebačke Infektivne klinike.

Pojava AIDS-a u Hrvatskoj veže se negdje za sredinu osamdesetih godina. Mislite li da je AIDS-a u Hrvatskoj bilo i prije?

Ako AIDS definiramo kao završnu fazu HIV infekcije, kako se danas i definira, onda možemo reći da je AIDS došao mnogo prije u Hrvatsku, no o tome nemamo relevantnih dokaza. Prvi slučaj zaraze pojavio se polovicom 1985, a testiranja na HIV provode se tek od kraja iste godine.

U Hrvatskoj i na cjelokupnom teritoriju bivše Jugoslavije AIDS je dočekan dosta nespremno. Kako ste Vi osobno doživjeli prvi slučaj i kakve su bile reakcije medicinskog osoblja?

Nisam osobno učestvovao u liječenju prvog zaraženog tako da su ostali s klinike pozvaniji o tome govoriti. No, svi su počeci teški. Tada nije bilo informacija o AIDS-u koliko ih imamo danas, a negativnih reakcija među zdravstvenim radnicima sigurno je bilo. U okviru klinike vrlo brzo smo se dogovorili da treba postojati jedan posebni odjel na kojem ćemo liječiti takve bolesnike, a dogovoren je i tim stručnjaka koji bi se bavio oboljelima od AIDS-a. Tada je postojala dosta dobra propagandna aktivnost čiju važnost ne treba posebno isticati. Oformljene su savezna i republičke komisije za AIDS, a na samom problemu radio je dosta veliki broj stručnjaka iz raznih područja. Rezultati iz tog perioda vidljivi su i danas. U svijetu se čude kako imamo mali broj zaraženih narkomana - konzumenata teških droga. Njihov broj kreće se od 1 do maksimalno 4 posto, što je u odnosu na neke druge europske zemlje (Italiju, Englesku, Francusku) dosta mali postotak. Razlog tome mogao bi biti i što je kod nas, na inicijativu dr. Sakomana, 1987. narkomanima pružena mogućnost legalnog kupovanja šprica i igala u ljekarnama. Dakle, želimo li ocjeniti prethodni period, rekao bih da se krenulo sa dobrom informativnom kampanjom i edukacijom, a konkretno je možda najviše učinjeno na primjeru tzv. rizičnih skupina. Nakon toga je došao period vezan uz raspad bivše Jugoslavije i rat u Hrvatskoj i tada je problematika AIDS-a ostala u okvirima ove klinike. Mislim da se stvari danas opet pokreću. Sada imamo i nacionalni program prevencije AIDS-a i nekoliko nevladinih udruga koje mogu dosta učiniti na edukaciji i prevenciji.

Predviđanja svjetskih epidemiologa polovicom osamdesetih godina bila su dosta poražavajuća. Po današnjim svjetskim i domaćim statistikama vidimo da se te prognoze, srećom, nisu ostvarile. Možete li nešto reći o tijeku bolesti u Hrvatskoj - ima li eventualnih sličnosti s tijekom bolesti u Americi ili nekim drugim zemljama?

Kod nas je situacija još uvijek povoljna, a tome je svakako pridonijelo nekoliko faktora. Pojava AIDS-a kod nas zabilježena je kasnije nego u nekim drugim zemljama. Danas, kada znamo da inkubacija traje i do 10 godina, a prvi slučajevi HIV-a pojavljuju se 1981 godine, možemo sa sigurnošću tvrditi da su ti prvi slučajevi zaraženi još 70-tih. U odnosu na početke oboljevanja u svijetu imali smo malu prednost i šansu da dobijemo više informacija o bolesti, načinu njenog prenošenja, uzročniku i slično. Možda je tada pokrenuta edukacija i prevencija imala utjecaja na spolno ponašanje ljudi, ali o tome nemamo egzaktnih pokazatelja jer nisu provođena istraživanja koja bi pokazala promjene spolnih navika prosječnih Hrvata u zadnjih desetak godina. Možda o tome indirektno govori činjenica da su statistike pokazale pad broja oboljelih od gonoreje i sifilisa upravo od vremena početka prevencije AIDS-a. Naravno, čovjek se može pitati koliko su ti podaci pouzdani jer znamo da se ne prijavljuje svaki slučaj spolne zaraze. Također, jedan od razloga zašto kod nas nije došlo do ostvarenja loših prognoza jest što je tijek epidemije u Hrvatskoj pomalo različit od tijeka epidemije drugdje. Imamo relativno veliki broj heteroseksualaca oboljelih od AIDS-a - oni čine više od 50 posto registriranih slučajeva što je karakteristika heteroseksualne epidemije, a u takvim slučajevima treba puno više vremena da se epidemija proširi, dok se u nekim zemaljama među narkomanima i homoseksualcima bolest eksplozivno proširila. Homoseksualci kod nas čine najviše zaraženih i oboljelih, ali u odnosu na druge zemlje kod nas je taj postotak mnogo manji. Mi smo bili dosta zatvorena zemlja, a zbog rata u Hrvatskoj smo još uvijek i možda je ta zatvorenost, ne samo Hrvatske nego i drugih istočnoeuropskih zemalja, doprinjela sporijem širenju bolesti. No to ne znači da će tako i ostati o čemu govori i iskustvo zemalja koje su se pouzdale u nekakve etičke, moralne i tradicionalne vrijednosti društva govoreći "to se kod nas ne može dogoditi". Povijest bolesti govori da u takvim sredinama dolazi do naglog pojavljivanja AIDS-a. Možemo reći da se epidemija još uvijek širi i to na područjima koja do sada nisu bila zahvaćena AIDS-om.

Prevencija je i dalje jedino sredstvo zaštite. Koliko se u Hrvatskoj moglo a koliko je učinjeno na prevenciji?

Sigurno da se u Hrvatskoj treba učiniti više da ljudi shvate što znači rizično ponašanje. Rizično ponašanje je svaki seksualni odnos bez zaštite izvan uzajamno vjernog odnosa. Kad tako postavite definiciju, onda nemate čovjeka u svijetu koji se katkad nije rizično ponašao, ali ljudi moraju postati svjesni toga da se samo jednim spolnim odnosom izvan partnerskog odnosa može zaraziti. Čim tih odnosa ima više, veća je i mogućnost zaraze. Prezervativi znatno smanjuju šansu zaraze i kada bi se pri spolnim odnosima koristio prezervativ, mogli bismo reći da pandemija AIDS-a ne bi postojala. Mislim da Hrvatska treba više učiniti na dostupnosti i pristupačnoj cijeni prezervativa.

U Zagrebu je pri Infektivnoj klinici osnovan Referalni centar za AIDS i otvorena dežurna telefonska linija za pružanje informacija o AIDS-u. Koja su najčešća pitanja koja se postavljaju i koje zaključke izvodite iz toga?

Može se zaključiti da je kod nas prisutno rizično spolno ponašanje u odnosu na AIDS i ljudi često zovu da bi se informirali o testiranju. Tu treba napomenuti da negativni test ne daje nikakvu garanciju za budućnost već samo sankcionira prošlost. Ono što mi moramo promjeniti i unijeti u ljudsku svijest jest promjena spolnog ponašanja. Svatko u tom okviru može odabrati ono što želi - apstinenciju, uzajamno vjerni odnos ili "život s prezervativima" ako mu to odgovara. Krivo je razmišljanje "meni se to neće dogoditi". Takvo razmišljanje najčešće nalazimo kod zaraženih osoba i ono često puta ima tragičan svršetak.

Od kada se kod nas vrši testiranje na virus HIV-a i kakva su iskustva Infektivne klinike?

U ambulanti je do sada je učinjeno oko 13 tisuća testiranja. Nažalost, imam dojam da se na testiranje premalo odazivaju osobe koje bi se trebale testirati. Mislim da se u Hrvatskoj, gledajući statistiku, na testiranje odaziva premalo homoseksualaca. Tu situaciju donekle opravdava i činjenica o negativnom stavu prema homoseksualcima u Hrvatskoj, ali tim prije to treba mijenjati.

Ponavlja se nešto što viđamo i drugdje u svijetu, a to je da su žene često inficirane od dobro poznatog partnera, a ne nepoznatog. AIDS najčešće dobijaju od muževa koji ni sami ne znaju da su zaraženi

Testiranje je besplatno ako nije anonimno, dok je anonimnost skupa. Mislite li da bi promjena na anonimno besplatno testiranje doprinjela većem odazivu ljudi?

Apsolutno sam pristalica anonimnog besplatnog testiranja, ali tu se dolazi do financija. Nekada smo provodili takav način testiranja, ali se prekinulo zbog financijske situacije u zdravstvu. S druge strane moramo shvatiti da eventualno seropozitivnoj osobi nije nimalo lako. Osim što je zaražena neizlječivom bolešću, boji se da će izgubiti prijatelje, roditelje, posao... U prevenciji AIDS-a nužno je imati veliku dozu tolerancije jer njen nedostatak samo doprinosi daljem širenju bolesti.

Što obično savjetujete seropozitivnoj osobi?

Stres počinje još prije testiranja, ali izuzetno je veliki šok za osobu kad joj saopćite da je seropozitivna. Dajemo čovjeku osnovne informacije o bolesti i pružamo psihološku potporu koja je u toj fazi najznačajnija. U tim smo uključili i psihijatricu-psihoterapeuta koja svim zainteresiranima stoji na raspolaganju. Ponekad je potrebno dva do tri mjeseca da ljudi prihvate novonastalu situaciju. Suvremena medicina može dosta pomoći zaraženoj osobi davanjem preventivnih lijekova protiv oportunističkih bolesti i na taj način produljiti život zaraženog, a zaraženima savjetujemo i određeni režim života kako bi poštedjeli svoj imunološki sustav od nepotrebnih stresnih situacija što teoretski može pogoršati obrambeni sustav. Također im savjetujemo redovite kontrole jer je AIDS područje u kojem se stalno nešto događa i otkriva.

Koliko je u tom periodu značajna potpora najbliže okoline?

Takva je podrška značajna i korisna ne samo za oboljelu i seropozitivnu osobu, već i za cijelu obitelj i društveno okruženje oboljelog. Često savjetujem rodbini da u odnosu prema zaraženom ne trebaju ništa promjeniti. Pri tome me često gledaju s nevjericom i tek nakon njihovog testiranja ta se nevjerica polako gubi, ali i dalje ostaje određena doza straha. Kad pregledavam svoje pacijente, radim to bez rukavica, a to savjetujem i studentima koji dolaze na odjel, jer je to jedan od najboljih načina da se riješimo imaginarnog straha i da kod liječnika koji će doći nakon nas stvorimo normalan stav prema oboljelima od AIDS-a.

Što mislite o tendenciji osnivanja raznih udruga i otvaranja telefonskih linija u svezi davanja informacija o AIDS-u?

Mislim da je potreban što veći broj takvih udruga i telefonskih linija, ali tu se nužno

javlja problem edukacije ljudi koji će raditi na tim linijama. Problem edukacije javlja se i kod osoba koje rade na testiranju. Primjerice, može se desiti da testiranoj osobi kažete kako je nalaz negativan, a ta ista osoba je imala rizičan seksualni kontakt prije tjedan dana. Vi toj osobi niste dali pravu informaciju, a to je da se pravi rezultat testa može saznati tek nakon tri mjeseca od zadnjeg seksualnog odnosa. To je jedan od problema s kojim se susreće cijeli svijet, a odnosi se na davanje pravih informacija. Trebala bi postojati edukacija ljudi koji se tim poslom žele baviti.

U Hrvatskoj se ipak razbija mit o AIDS-u kao bolesti homoseksualaca. Kakva je danas situacija ako govorimo o homoseksualcima i AIDS-u?

Mišljenja se, kao što kažete, polako mijenjaju. Mogu reći da trenutno od bolesnika koji se nalaze na odjelu niti jedan nije homoseksualac. Činjenica je da od 66 dosad registriranih bolesnika u Hrvatskoj nešto više od 40 posto homoseksualaca. Što se tiče novozaraženih i novooboljelih, među njima sve rjeđe susrećemo homoseksualce. Povećava se broj osoba koje se inficiraju heteroseksualnim odnosom pa epidemija kod nas dobija heteroseksualne karakteristike. Možemo reći da je broj homoseksualaca i heteroseksualaca na klinici izjednačen. Na klinici je liječeno 57 građana Hrvatske od kojih su 22 bili zaraženi homoseksualnim ili biseksualnim odnosom, a 22 heteroseksualnim. U svakom slučaju, AIDS je spolno prenosiva bolest i nije bolest samo jedne skupine ljudi.

U svijetu je zabilježen trend porasta obolijevanja žena. Kakva je situacija u Hrvatskoj?

Kod nas također, nažalost, primjećujemo da žene sve češće oboljevaju. Ponavlja se nešto što viđamo i drugdje u svijetu, a to je da su žene često inficirane od dobro poznatog partnera, a ne nepoznatog. AIDS najčešće dobijaju od muževa koji ni sami ne znaju da su zaraženi. Od 66 oboljelih u Hrvatskoj samo je osam žena. Prvih pet godina imali smo tek 2 slučaja oboljelih žena, a preostalih 6 oboljelo je unazad dvije ili tri godine.

Što nam je za raditi?

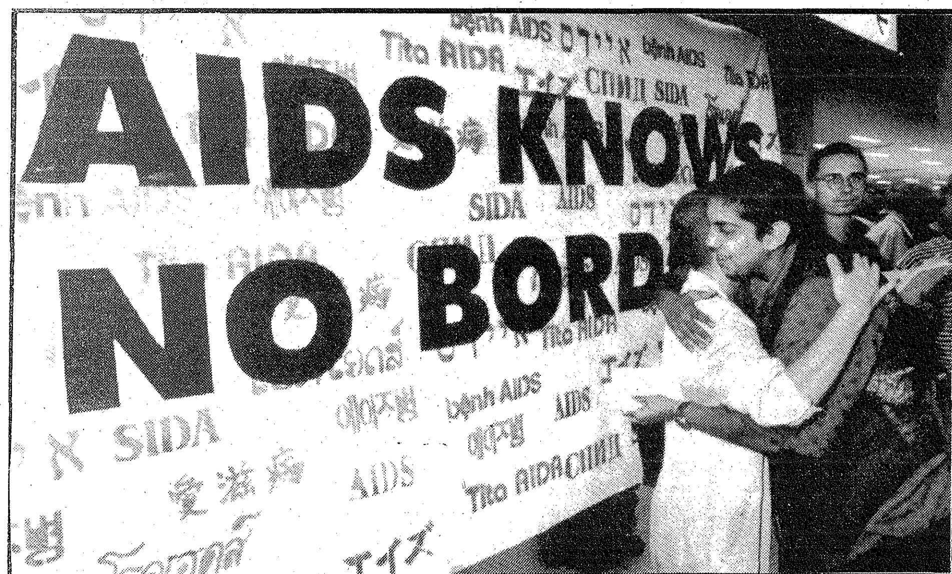
Osnovno je promjeniti seksualno ponašanje jer AIDS se može dogoditi svakome. Rizično ponašanje prilikom seksa osnova je prenošenja virusa. Možemo imati uzajamno vjeran odnos a u situacijama gdje se toga ne pridržavamo mora se konzistentno i stalno upotrebljavati zaštita. To je za sada jedino prezervativ.

Kako je počelo?

U jednoj sveučilišnoj bolnici u New Yorku liječnica L. Laubenstein pregledala je u jesen 1979 pacijenta oboljelog od Kaposijeva sarkoma.

Bila je iznenađena čuvši od svog kolege iz druge bolnice da i on ima pacijenta s istom bolesti. Naime, ta je vrsta sarkoma (raka) izuzetno rijetka. Istovremeno na Zapadnoj obali SAD-a još jedan liječnik je bio začuđen. Neki od njegovih pacijenata pokazivali su čudne simptome koje je bilo teško "smjestiti" u neku određenu bolest. Mršavljenje, proljevi, otjecanje limfnih čvorova, mononukleozni sindrom, noćno znojenje natjerali su ih da ga posjete. Na terapiju koju im je davao reagirali su slabo ili nikako. Klinička slika često se komplicirala s rijetkom upalom pluća - pneumocistozom, kandidijazom (javlja se inače kod bolesnika sa značajnim oslabljenjem imuniteta), infekcijama citomegalovirusa. Liječnikove kolege počeli su dobivati slične pacijente. Svi pacijenti su bili muškarci, većinom mlađi, i svi su bili homoseksualci. Panika se uvlačila u gay krugove. Liječnici su također bili zatečeni i u panici. Očito, imali su posla s nečim novim.

Panika se uvlačila u gay krugove. Liječnici su također bili zatečeni i u panici. Očito, imali su posla s nečim novim. Tek kasnije bolest je dobila ime - AIDS

Na osnovu kliničkih i epidemioloških istraživanja mozaik se počeo polako slagati. Pričalo se da je to bolest četiri "H": homoseksualaca, heroinomana, Haićana i hemofiličara. 1982. godine bolest je dobila ime: Acquired Immunodeficiency Syndrome - AIDS (sindrom je skup simptoma koji su redovito uzročno povezani te dolaze svi zajedno). Godinu dana kasnije izoliran je uzročnik. Nazvan je Human Immunodeficiency Virus - HIV. Virusi su inače najmanji infektivni agensi. Teško je reći da li su "živi" ili "neživi". Pokazuju obilježja i jednog i drugog. Bilo kako bilo, sa stajališta stanice tj. organizma oni su apsolutni paraziti. Virus HIV spada u retroviruse koje karakterizira enzim reverzna transkriptaza koji im omogućuje osobito perfidan parazitizam.

Otkriće uzročnika bolesti i načina na koji on djeluje na organizam nipošto ne znači da je bolest i upoznata. Tako je i kod AIDS-a. Neizbježno se nameću pitanja: je li to nova bolest, od kud je došla, zašto baš sada i zašto su joj žrtve homoseksualci?

Odgovoriti na pitanje je li AIDS nova bolest ili ne, nije moguće jednoznačno. Nova je po tome što je do nedavno nismo mogli ni zamisliti, nije se uklapala u važeće medicinske sheme i klasifikacije. Nova je i po tome što je u kratkom vremenu preplavila svijet. Ali njezin uzročnik postoji već stoljećima, skriven drugim bolestima i nemogućnošću tadašnje medicine da ga otkrije.

Danas s priličnom vjerojatnošću možemo zamisliti scenario širenja ove pošasti. Vjerojatno je izvorište infekcije bila Afrika. Tamo je kroz dugo vremensko razdoblje HIV vjerojatno bio u nekoj vrsti ravnoteže s ljudskom populacijom. Evolucija je favorizirala manje virulentne i ne tako smrtonosne sojeve. Smrtonosni sojevi odumirali su zajedno sa nesretnicima koji su ih nosili. Između afričkih plemena komunikacija skoro da i nije bilo, tako da za širenje vrlo virulentnih sojeva HIV-a nije bilo mogućnosti.

Dekolonizacijom Afrike situacija se naglo počela mijenjati. Stanovnici mnogih plemena otišli su u gradove. Siromaštvo, socijalna bijeda, slaba medicinska zaštita i promiskuitet koji su tamo postali normalna svakodnevnica mogle su biti idealne pretpostavke da evolucija virusa HIV krene u drugom smjeru. Za virus više nije bilo bitno da ne bude jako smrtonosan za svog domaćina kada je imao otvoren put u puno novih domaćina (promiskuitet, nesterilne šprice). Tako bi mogla izgledati vrlo pojednostavljena priča o AIDS-u koji danas hara Afrikom. Njega uzrokuje HIV-2.

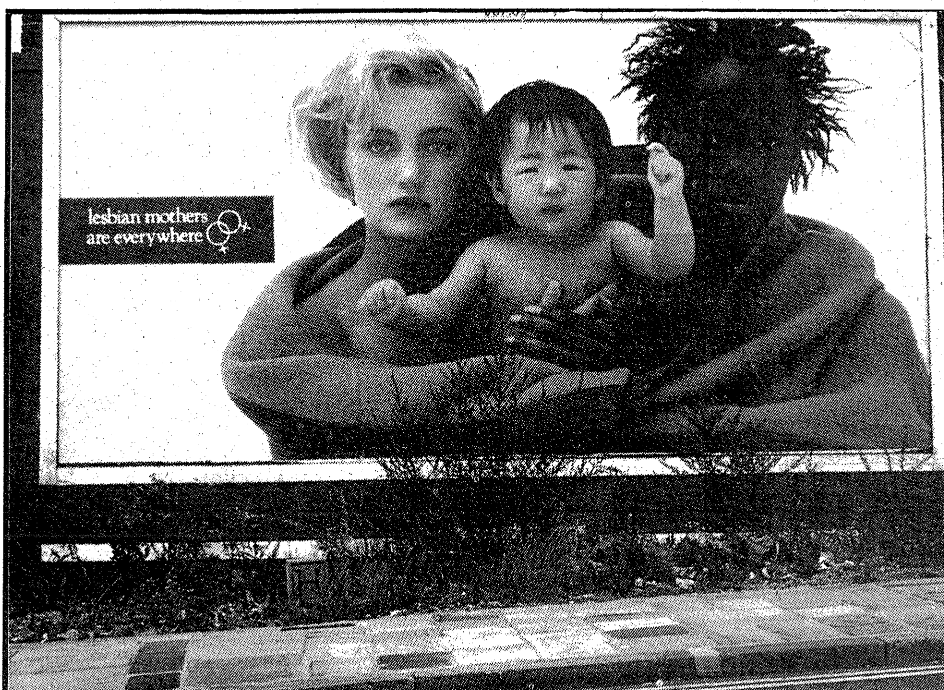
Američki i europski AIDS teži je i agresivniji. Njegov je uzročnik HIV-1. Vjerojatno i on potječe iz Afrike, no njegovi putevi širenja na druge kontintnte nisu jasni. Često se spominje Haiti kao relejna stanica preko koje je počela pandemija.

Jedno je sigurno: obale SAD-a bile su veliki generatori pandemije koju danas imamo. Sigurno je i to da su veliku ako ne i presudnu ulogu imali promiskuitetni homoseksualci. Ljudi koji su imali na stotine seksualnih partnera bili su zapravo idealni biološki laboratorij za uzgoj najvirulentnijih sojeva AIDS-a.

Pandemija se i dalje širi i vjerojatno još nije dosegla vrhunac. U situaciji kad nema lijeka za doista pošast našeg stoljeća, moramo znati da nismo bez oružja. Ma kako se virus činio strašnim s jedne strane, s druge strane on je potpuno nemoćan. Naime, dovoljna je pravilna prevencija i već ga možemo izbjeći. ✚

Pravo na različitost

Demokracija nije poredak društvene harmonije i bezkonfliktnog duštva, već poredak različitih interesa i sukoba. Svako bezkonfliktno duštvo je totalitarno a ne demokratsko, jer se jednakost i sloboda međusobno isključuju

Kod većine se ljudi uvriježilo mišljenje da ne smiju biti diskriminirani na bazi vjere, spola, rase i nacionalnosti, no mnogo se teže snalaze s idejom nediskriminacije na osnovi seksualne orjentacije. Pravo na ljubav po vlastitom izboru fundamentalno je ljudsko pravo, koje se odnosi kako na heteroseksualnu tako i na homoseksualnu populaciju.

Glavni princip demokracije je borba protiv diskriminacije, u što spada pravo na različitost, na odstupanje od većinskih stajališta i ponašanja. Demokracija nije poredak društvene harmonije i bezkonfliktnog duštva, već poredak različitih interesa i sukoba. Svako bezkonfliktno duštvo je totalitarno a ne demokratsko, jer se jednakost i sloboda međusobno isključuju. Zakonsko priznanje i zaštita spolnog pluralizma i različitosti obogaćuju demokraciju i važnost svih ljudskih prava.

Ljudi si često predstavljaju da je izbor seksualnog partnera privatna stvar svakog čovjeka, čime se lezbijski i gay način života (ne homoseksualnost) reducira na spolnost i privatnost i time onemogućava svako javno manifestiranje specifične lezbijske i gay kulture, načina života i određenih vrijednosti. Promoviranje lizbijske i gay kulture i izlazak iz izolacije neprimjeren je i nepotreban i u očima mnogih homoseksualaca koji su nedovoljno odvažni i snažni da se suprostave dominantnoj heteroseksualnoj patrijahalnoj kulturi i najčešće pribjegavaju licemjerstvu i dvostrukom životu (onom homoseksualnom i "normalnom", javnom heteroseksualnom). Što je najgore, pri svemu tome napadaju lezbijske i gay grupe da one ustvari doprinose lošem položaju homoseksualaca zbog svoje javne borbe.

Lezbijski i gay način života nasuprot homoseksualnog karakterizira odbijanje (u najvećoj mogućoj mjeri) represivnog heteroseksualnog režima, te kreiranje našeg vlastitog izraza. Homoseksualnost nije privatna stvar, privatni problem, već društveni i politički, jer je upravo politika ta koja kroji zakone, stvara socijalnu, kulturnu i pravnu politiku, koja je u velikom broju slučajeva usmjerena protiv lezbijskih i gay prava i općenito prava na razvijanje vlastitog identiteta. Kakva je to vrsta privatne stvari (koja se ne bi trebala ticati drugih ljudi) zbog koje netko trpi psihičko i fizičko maltretiranje, zbog kojeg se može završiti u zatvoru, izgubiti posao, "prijatelje", socijani status ili mogućnost profesionalnog napretka? Kakva je to privatna stvar (koja se ne bi trebala ticati drugih ljudi) zbog koje se javno proziva, kojoj se javno prijeti, o kojoj od malih nogu slušaš negativne mitove, stereotipe i uvrede?

"Lezbijke i pederi nisu normalni ljudi, oni su hormonski i duševno poremećeni, nesretni i depresivni, devijantni, nastrani, pedofili, pederi mrze žene, a lezbijke muškarce, sve ih treba poubijati!" Takva netolerancija (i osjećaj ugroženosti heteroseksualne populacije) predstavlja osjećaj vlastite slabosti, nesigurnosti i ovisnosti. Takvi osjećaji prikrivaju se agresivnošću i odricanjem istih prava drugima.

Snažan i brojan pritisak lezbijskog i gay pokreta na prostoru Zapadne Europe i Amerike u zadnjih dvadesetak godina na političke strukture vlasti u pojedinim zemljama i lobiranja unutar važnih svjetskih institucija, omogućili su poboljšanje i ukidanje mnogih represivnih i kaznenih zakona, kreiranje vlastitog kulturnog prostora i zaštitu svoje različitosti, a umjesto težnje za integracijom u "normalno" društvo i u "main stream" medije. Takvi mediji, istini za volju, dosežu većinu populacije, ali na neprimjeren i homofobičan način interpretiraju lezbijske i gay stavove i ciljeve. Dosegnuti opseg spolne liberalizacije na Zapadu dao je i jedan veliki poticaj za osnivanje lezbijskih i gay grupa na području ex-komunističkih zemalja te zemalja afričkog i azijskog kontinenta, koje su se tek nedavno upustile u borbu za prava koja im pripadaju te za pomak ka humanizaciji ljudskog života.

Danas lokalne i nacionalne lezbijske i gay grupe na zapadu Evrope broje tisuću članova, a većina njih redovno dobija finacijsku potporu od vlada njihovih zemalja (najviše

u Skandinaviji i Nizozemskoj). Najbolje organizirana internacionalna lezbijska i gay organizacija je ILGA (International Lesbian and Gay Association) osnovana 1978. godine. ILGA-ino djelovanje se uglavnom bazira na radu za liberizaciju lezbijskog i gay života te borbi protiv zakonske, socijalne, kulturne i ekonomske diskriminacije lezbijki i gayeva svugdje u svijetu. Članstvo ILGA-e sačinjava više od 250 grupa iz više od 50 zemalja svijeta, te indivudalno članstvo. ILGA-ine aktivnosti podjeljene su na projekte, informativne centre, akcione sekretarijate, organiziranje godišnjih regionalnih i svjetskih konferencija, lobbyranje unutar Ujedinjenih naroda, Evropske Unije, Savjeta Evrope, Svjetske zdravstvene organizacije. ICEBERG projekt je osnovan radi borbe protiv lezbijske i gay diskriminacije u Evropi (u kojoj prema nekim procjenama živi oko 50-60 milijuna homoseksualaca), a najviše se bazira na lobiranju unutar Savjeta Evrope, koji postavlja velike zahtijeve za nove zemlje članice. Samo države koje sasvim prihvaćaju načela poštivanja ljudskih prava mogu postati članice, pod čime se podrazumjevaju i prava lezbijki i gayeva.

Svojim potpisom Europske konvencije o ljudskim pravima svaka se država obavezuje da će ih poštivati. Svatko tko misli da se

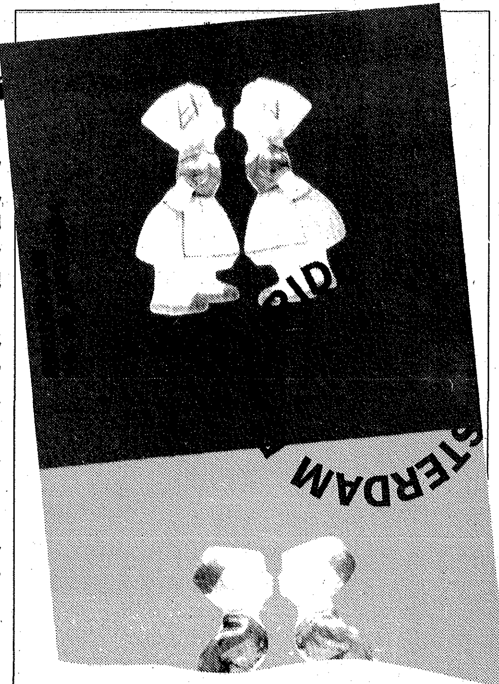
njegova prava krše može Europskom Savjetu tužiti svoju državu. U praksi je već bilo slučajeva, a najpoznatiji su bili slučajevi kršenja lezbijskih i gay prava u Engleskoj i Irskoj, te danas u Rumunjskoj koja se suočava s mnogo problema u nastojanju da postane nova članica. Lezbijski i gay PRISONERS projekt pomaže da lezbijke i gayevi koji su zatvoreni zbog svoje seksualnosti izađu iz zatvora i to najčešće uz pomoć Amnesty Internationala. Taj se projekt trenutno uvelike primjenjuje u Rumunjskoj gdje se trenutno po zatvorima nalazi više od 50 gayeva. (Paragraf 200 rumunjskog Krivičnog zakona kažnjava homoseksualnost s pet godina zatvora!).

Jedan od velikih uspjeha tog projekta bila je i organizacija internacionalne kampanje za oslobođanje gay anti-apartheid aktivista Simona Nikolia iz Južne Afrike. Akcioni sekretarijat pod nazivom IGLHRC (Internacionalna lezbijska i gay komisija za ljudska prava) sa sjedištem u San Franciscu većinu svog djelovanja bazira na pomoći u ostvarivanju lezbijskih i gay prava na području Istočne Evrope i Južne Amerike.

Važno je naglasiti i ILGA-in dug i aktivan rad unutar Ujedinjenih naroda sudjelovanjem u raznim programima, posebno u svjetskoj Komisiji za ljudska prava, ženskoj ekonomskoj organizaciji i organizaciji za razvoj, a sudjelovanjem u Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji ostvaren je i jedan od ILGA-inih ciljeva - Svjetska zdravstvena organizacija maknula je homoseksualnost s liste bolesti. Dana 29.ožujka 1993. godine Komitet Ujedinjenih naroda za nevladine organizacije ECOSOC-a (ekonomski i socijalni savjet) prihvatio je ILGA-in savjetodavni status čime će ILGA imati još više utjecaja na odluke Ujedinjenih naroda i dobiti veću legitimnost za vršenje pritisaka na vlade raznih zemalja. Godine 1978. osnovan je ILIS (međunarodna lezbijska informativna služba koja povezuje lezbijke iz cijelog svijeta). Cilj je organizacije informirati lezbijke u različitim državama i pomagati pri osnivanju lezbijskih grupa, ukratko, uspostviti lezbijsku mrežu u cijelom svijetu. Osnovni zahtijevi organizacije ILIS zalažu se da sve djevojke i žene imaju neotuđivo pravo nad nadzorom svoga tijela, što znači pravo da žive slobodno i razvijaju svoje spolno usmjerenje te pravo na zaštitu nad spolnim iskorištavanjem i zloupotrebama. Na to se nadovezuje pravo na slobodno odlučivanje o rađanju djece kao i pravo na organiziranje, okupljanje, slobodu javne riječi, pravo na svoju kulturu i obrazovanje.

Način na koji zakoni i institucije tretiraju lezbijke i gayeve predstavlja test za ostvarivanje jednog slobodnog prostora, gdje se susreću privatno i javno, prostora koji je ključan za demokraciju zvanu "civilno društvo." Gayevi i lezbijke zahtijevaju pravo na intimnost kao i pravo na vidljivost i prepoznatljivost u društvu. Obje strane sloboda - u privatnim poslovima i sloboda u javnim poslovima, predstavljaju bazu za uspostavu demokratske države.

Ljudska prava i temeljne ljudske slobode trebale bi biti osigurane svakom ljudskom biću već njegovim rođenjem jer one su neotuđive i garantirane zakonima, a njihova zaštita i unapređenje trebala bi biti jedan od prvih zadataka svake države i njene vlade. Vlade svih država moraju prihvatiti sve deklaracije o ljudskim pravima kako bi zaštitile svoje građane i svakog pojedinca od diskriminacija bez obzira na rasu, spol, vjeru, nacionalnost i spolnu usmjerenost.

Europride 94

Istodobno s održavanjem njujorških proslava, u Europi, točnije u Amsterdamu, od 15. do 25. lipnja odvija se Europride 94, manifestacija na kojoj se učesnici zalažu za prava homoseksualne populacije, zaštitu slobodnog izražavanja seksualne opredjeljenosti i širok raspon socijalne pravde za sve građane Europe i svijeta.

Nakon Londona i Berlina, Amsterdam nastavlja tradiciju ugošćavanja lezbijki i gayeva kojima je osnovni cilj zajedništvo na širem europskom nivou. Za ovogodišnji Europride očekuje se dolazak oko sto tisuća homoeksualaca iz cijelog svijeta, što je brojka koja dovoljno govori o značaju ove priredbe. U Nizozemskoj postoje dokumentirani podaci o lezbijkama i gayevima za zadnjih 300 godina, a lobbyranje u javnosti započeto je 1969. godine kad su se amsterdamski studenti usprotivili diskriminaciji gayeva i lezbijki od strane vlasti.

Grad domaćin ovogodišnjeg Europridea ima dugu tradiciju gostoljubivosti, pružajući homoseksualcima osjećaj poželjnosti i prihvaćanja, a više od 70 amsterdamskih gay i lezbijskih punktova (barova,hotela, klubova, restorana, diskoteka...) pružaju posjetiteljima gotovo kućni osjećaj. Europride 94 obuhvatiti će više od 200 različitih događanja na 45 gradskih lokacija i vjerojatno i ovaj put učesnicima i namjernicima ostati u sjećanju po svojim umjetničkim performansama, političkim debatama i vrhunskom zabavnom i kulturnom programu.

homoseksualna ljubav u ozračju vjere

Mogu li vjera i homoseksualnost zajedno?

NE! - reći će odrješito, beskompromisno i beskrupulozno konzervativno-feudalistički usmjereni teolozi. DA - kažemo mi!

Mogu li vjera i homoseksualnost zajedno? Pitanje je to s kojim se svatko od nas homoseksualno orjentiranih vjernika bolno, ili manje bolno, svakako suočio. NE! - reći će odrješito, beskompromisno i beskrupulozno konzervativno-feudalistički usmjereni teolozi čiji je oklop licemjerne farizejštine toliko čvrst da ne propušta otajstvenu bit Kristove ljubavi, koji je razapet i uskrsnuo za SVE. Isti će odgovor dati i hedonistički homoseksualci.No, i u najvećim iskušenjima i očajanjima, slutio sam u dubini duše da to nije i nikako ne može biti tako.

Koliko je homića (tu podrazumjevam i muškarce i žene) diljem Europe uvjereno u isto, shvatio sam u Bratislavi početkom svibnja, kada sam kao predstavnik LIGMA-e bio nazočan na godišnjem skupu "Kršćanskog foruma",europske udruge kršćanskih homoseksualnih grupa. Sve su grupe ekumenskog karaktera otvorene kako za rimokatolike, tako i za pravoslavne i pripadnike raznih protestantskih sljedbi. Naravno, nema ni separacije na muške i ženske grupe. Na skupu se raspravljalo o mnoštvu pitanja, a meni se to iz hrvatske perspektive doimalo kao lijepi san.

Jedan sredovječni Belgijanac, rimokatolik, govorio je kako njegova župna zajednica zna da on živi u homoseksualnoj vezi te da nema ni traga bilo kakvom obliku diskriminacije. Sa svojim dečkom odlazi na nedjeljne mise i u kršćanskom zajedništvu s drugim župljanima slave euharistijsko slavlje i primaju sakramente. Isti je Belgijanac u raspravi o mjestu homoseksualaca u Crkvi ustvrdio da su istupanja homoseksualaca iz službenih crkava, kada tamo dožive odbacivanje i poniženje, vrlo nerazborita i na štetu nas samih, te da bi utemeljenje neke kršćanske homoseksualne sljedbe bilo u kontradikciji sa samom biti Crkve, jer ukoliko bi ona bila isključiva, tada se uopće ne bi mogla nazivati Crkvom, a njeni pripadnici kršćanima. Spomenuti Belgijanac pričao nam je i kako je na jednoj misi zadušnici doživio da svećenik s uvažavanjem priča o pokojnikovoj dugogodišnjoj homseksualnoj vezi.

Prijatelj iz Norveške, protestant, crkveno je i građanski vjenčan sa svojim dečkom, a njegove priče o porodičnim ručkovima gdje mu je supružnik normalno prihvaćen u krugu porodice zaista su zvučale za balkanske prilike nestvarno. Prije tridesetak godina i u Norveškoj je bilo tako, te je iskazao razumjevanje za činjenicu da mi njegovo iskustvo djeluje kao s druge planete. Norveška i Belgija zaista nisu na Marsu i pitam se ponekad nisu li upravo iz grupe zemalja čije demokracije mladoj hrvatskoj državi služe (brem deklarativno) za uzor!?

Jedna od najbrojnijih i najjačih grupa djeluje u Parizu s biblijskim nazivom "David i Jonatan", Britanci imaju razvijenu izdavačku djelatnost, a u Nizozemskoj je odlično organiziran pastoralni rad. Podosta su djelotvorne i grupe u Njemačkoj, Austriji, Švicarskoj, Italiji, Švedskoj, a na Istoku u Češkoj. Skupu su bili nazočni predstavnici 19 zemalja. U takvim je sredinama zaista neusporedivo lakše živjeti nego kod nas, kako sveti Pavao kaže "vjeru ljubavlju djelotvornu". No nisu ni na zapadu svagdje odnosi sa službenim Crkvama tako idilični. U većini slučajeva, kao katolik moram ipak priznati, da protestantske crkve imaju više razumjevanja i sklonije su prihvatiti nas kakvima smo Bogom stvoreni. Jedna Švedanka lijepo je rekla da ona uopće nema problema s Bogom, samo ponekad s ljudima. Rad svih grupa je sličan: druženja s zajedničkim ekumenskim bogoslužjem, molitvom, čitanjem Svetog pisma, pjevanjem. Teži se toplini i iskrenosti prvih kršćanskih zajednica. Organiziraju se izleti, hodočašća, pastoralni rad, odlasci u crkve. Naravno, stječu se i poznanstva i pronalaze ljubavi koje traju! Sve bez bludništva ili pak materijalističko-egoističkih interesa. U međusobnoj pomoći živi se kršćansvo.

Moram priznati da mi je tih nekoliko dana bilo nesvakidašnji događaj,topla kršćanska atmosfera u kojoj sam napokon mogao izraziti cjelinu svoje osobnosti. U zagrljajima osjetio sam solidarnost i zajedništvo kršćanske ljubavi i u ovih dvadeset i nešto godina koliko živim bili su mi to među najljepšim trenucima. Ovaj je skup održan pod motom "Forum ide ka istoku", a slijedeći u svibnju 1995. u Amsterdamu bit će pod motom "Mijenjaju li se gledišta crkava?".

Imao bih još podosta toga reći sa skupa, no drugom zgodom. Tek, čvrsto sam obećao svima koji su se živo zanimali za kršćanski život homoseksualaca u Hrvatskoj, a takvih je bilo dosta, da ću učiniti sve što je u mojoj moći, da takva grupa nikne i u Zagrebu, a kasnije i u drugim gradovima Lijepe naše. Na vama je sada koji vjerujete u Krista, da se odlučite da li vam je grupa utemeljena na navedenim principima potrebna. Ako jest, javite se u LIGMA-u i pripomognite u utemeljenju prve hrvatske homoseksualne kršćanske grupe. Naravno, diskrecija je apsolutno zajamčena jer svijest i savjest našeg društva još su daleko od kršćanske razine. Iskreno se nadam i vjerujem da ćemo se uskoro okupiti u zajednicu u kojoj nitko neće biti usamljen ili napušten, odbačen ili sam. U zajednicu kršćana koja će odisati vjerom, ufanjem i ljubavlju.

Vaš

Domagoj LIPOVŠEK

gay muzika - part I

Can't Stop The MUSIC

Od osamdesetih smo se konačno rastali. Također i u glazbi. Nešto je potpuno jasno - glazba devedesitih jako se razlikuje od glazbe osamdesetih. Jedna od bitnih razlika je gubljenje trendova koji su bili značajka prijašnjih godina. Svjedoci smo srastanja različitih glazbenih stilova - međusobno su pomiješani funk, house, rap kao i indie rock i pop. Medijskim prostorom na glazbenom polju vladaju velike satelitske TV mreže, kao što su MTV i Sky Channel. One su nosioci današnjih trendova, kreiraju (ili bolje rečeno - nameću) ukus širokom broju gledatelja širom svijeta. Danas je glazba više no ikad prije samo dio industrije - uspijevaju oni koji načine bolji spot, a sve je uvjetovano ogromnim svotama novca. Proboj iz anonimnosti u takav sistem sa strogo određenim pravilima sve je samo ne lako moguć. Alternativni trendovi su time automatski postavljeni u neravnopravan položaj. Istina, velikim produkcijama još uvijek pakoste male, nezavisne zaklade koje su prilično specijalizirane i profilirane, tako da pokrivaju dio potreba jednog manjeg broja slušatelja. Kako homoseksualna populacija, ne osvrćući se na relativnu brojnost (jer samo u Europi po nekim procjenama ona broji oko 60 milijuna gayeva i lezbijki), još uvijek predstavlja manjinu u poređenju s ostalima, novo doba nije ni nju poštedjelo. Bolje rečeno, ono što se većinskoj kulturi činilo zanimljivim u homoseksualnoj subkulturi jednostavno je prisvojeno, a ostalo je gurnuto u potpunu nevidljivost. Integralna uloga homoseksualaca u razvoju glazbe skoro je potpuno prešućena. Već dva desetljeća glazba je nekakav podsjetnik življenja, i umnogome je pomogla oblikovati posebni, specifični identitet gayeva i lezbijki. U ranim sedamdesetim disko je bio glavno žarište gay života. To je bio prostor za druženje, prostor koji je davao osjećaj zajedništva. Disko je, kako to reče Franckie Knuckles, "crkva za ljude koji nisu dionici božije milosti." Možemo li govoriti o gay korijenima disca i napose housea? Ti stavovi pobuđuju mnoge polemike, ali stvarnost govori o određenim činjenicama koje su primjetili mnogi premda su o tome pristojno šutjeli. Earth Kitt, Sylvester, Village People, The Communards, Bronski Beat, Jimmy Somerville, Pet Shop Boys, Dee Lite...., njihova zajednička značajka jest da su postavili standarde plesne glazbe zadnjih godina. Otkriće tih činjenica, koje su posljedica sve veće spremnosti pojedinih izvođača u priznavanju vlastitih spolnih preferencija, bilo je (i ostalo) posljedicom njihove omiljenosti unutar gay zajednice, ali to je izazvalo oštre polemike u javnosti. Vjerojatno nije malo onih koji s jezom ustanovljuju da im je najviše pri srcu "pederska muzika". Franckie Knuckles na polemike koje pružaju "nova otkrića starih istina" odgovara kratko: "Gay ljudi su uvijek postavljali standarde u popularnoj kulturi i tu je kraj priče." Za obrazlaganje te tvrdnje dovoljno je sjetiti se Andy Warhola koji je sudjelovao u najvažnijim kulturnim događanjima u sedamdesetima i većim dijelom u osamdesetima, čovjeka koji je predstavljao pravu pop ikonu svoga vremena. U Americi se pojavljuje silna nostalgija za sedamdesetima što je najvidljivije u gay zajednici. Gayevi i lezbijke su uvjereni da je to bilo za njih najbolje vrijeme. Tada su Village People prodrli u popularnu kulturu, a Yumca se preko noći našla na vrhu ljestvice popularne glazbe. Njihov posljednji hit "Can't stop the music" bio je na neki način udarac u prazno, znači povratak u tajnost. Nekako u isto vrijeme umirao je i disco-trend.

Marko PRUSLIN

Vjerojatno nije malo onih koji s jezom ustanovljuju da im je najviše pri srcu "pederska muzika"

lezbijski i gay aktivizam

Deset dugih godina

Prije deset godina započeti su prvi koraci za uspostavom homoseksualnih stavova i po prvi puta na prostoru bivše Jugoslavije začuo se glas homoseksualaca

Krajem prošlog mjeseca, točnije 27. svibnja navršilo se deset godina lezbijskog i gay aktivizma u Sloveniji. Na isti dan prije deset godina započeti su prvi koraci za uspostavom homoseksualnih stavova i po prvi puta na prostoru bivše Jugoslavije začuo se i glas homoseksualaca. Prethodnica tog gibanja bila je te iste, 1984. godine osnovana kulturna organizacija **Magnus** pri ljubljanskom ŠKUC-u (Študentskom kulturnom univerzitetskom centru), koja je imala za cilj socijalizaciju homoseksualizma organiziranjem homoseksualnih fesivala i drugih manifestacija koje bi propagirale drugačiji ljubavno-spolni način života. Prva inicijativa za osnivanje lezbijske grupe dolazi godinu dana kasnije kada je oformljena feministička grupa **Lilit** iz koje će se 1987. oformiti lezbijska organizacija pod imenom **LL**. **LL** je postigla velike uspjehe na realizaciji svojih ciljeva u kulturnom životu i komunikacijskim djelatnostima na raznim područjima. Kasnije, 1988. godine organiziraju prvi

međunarodni lezbijski kamp na Rabu s učesnicama iz mnogih europskih zemalja. U tom periodu izdaju se i dva časopisa pod nazivom **Gayzine** i **Lesbozine** koji neće dugo vremena izlaziti. Povodom petogodišnjice rada, 28.svibnja 1989. započinje se s organiziranjem disco večeri u **K4**, klubu u Kersnikovoj ulici.

Slijedeća, 1990. godina može se smatrati prekretnicom u homo-gibanju u Sloveniji. Te godine članovi **Magnusa** i **LL** sekcije oformljuju jedinstveno i samostalno udruženje nazvano **Roza klub**.

Ponovo se aktivira izdvačka djelatnost (knjiga odlomaka iz djela slovenskih autora koji govore o homoseksualnoj ljubavi, nazvana **Modra svetloba**), a već koncem godine izlazi prvi broj revije **Revolver**. Dotadašnje disco večeri nedjeljom u **K4** prerastaju u **Roza disco** večeri koje su obogaćene mnogobrojnim domaćim i međunarodnim nastupima eminentnih umjetnika. **Roza klub** organizira nekoliko uspješnih skupova diljem Slovenije, pokreće emisiju **Roza val** na državnom radiju, organizira izložbe i festivale gay i lezbijskih filmova i mnogobrojne druge manifestacije. Ovom prilikom želimo čestitati i još jednom izraziti nade u dug i uspješan rad **Roza kluba**.

Tragedija u Philadelphiji

Kroz priču o oboljelom od AIDS-a, koji zbog toga dobija otkaz u slavnoj filadelfijskoj odvjetničkoj tvrtki, ispričana je dvosatna story o novovjekoj diskriminaciji ali na način kako je to mogao uraditi i bilo tko drugi

Philadelphia" Johnatana Demmea je još jedan u nizu odvjetničkih filmova koje hoolywoodska industrija serijski izbacuje. Ono po čemu se ovaj film razlikuje i po čemu je u stvari značajan njegova je tema - homoseksualac obolio od AIDS-a, od milja nazvanog *kugom dvadesetog stoljeća*. Nepravedno bi bilo zamjeriti Hollywoodu i njegovim djelatnicima negativan odnos prema homoseksualcima jer isproducirano je mnogo serija i filmova u kojima se čak i na izuzetno pozitivan način progovorilo o onome o čemu se inače ne govori. Vrijedno je sjetiti se soap-opere "Dynasty" koju je i domaća publika godinama imala priliku gledati, a u kojoj je jedan od glavnih likova, Steve, homoseksualac. Scenaristi i producenti serije pazili su kako će Stevea prikazati, ni ne shvaćajući koliko pozitivnog čine za homoseksaulce širom svijeta.

Demmeovu "Philadelphiu" pokušavalo se protumačiti kao njegov revanšizam američkoj gay zajednici koja ga je zbog njegovog prošlog filma, "Kad jaganjci utihnu", proglasila homofobom i tražila skidanje filma s repertoara. Kasnije će sam Demme izjaviti da to nije točno i da on nikome ništa ne duguje, pa stoga ni "Philadelphia" nije poravnavanje računa niti produkt njegove nečiste savjesti.

Vjerojatno je to i objašnjenje njegovog stava koji se u filmu, blago rečeno, ne vidi. Kroz priču o oboljelom od AIDS-a, koji zbog toga dobija otkaz u slavnoj filadelfijskoj odvjetničkoj tvrtki, ispričana je dvosatna story o novovjekoj diskriminaciji ali na način kako je to mogao uraditi i bilo tko drugi, a ne netko tko iza sebe ima i mnogo boljih filmskih projekata. Sam početak filma, u kojem nas kamera vodi kroz sve zakutke Philadelphie, "grada bratske ljubavi", sugerira kompletnu poruku filma - ima nas svakakvih i u tome je zanimljivost života. Već nakon deset minuta gledatelji shvaćaju da u ostatku filma i neće imati nešto posebno uzbudljivo i zanimljivo za vidjeti, osim što će čuti dobru glazbu koja svoj vrhunac dostiže na kraju filma dok ekranom promiču scene karmina i prestari snimci obitelji "iz nekih sretnijih vremena" dok je glavni junak (glumi ga *Oscarom* ovjenčani Tom Hanks) bio tek mali i dobri dječačić.

Prema nekim člancima koji su izašli u svjetskoj štampi namjenjenoj homoseksualcima, od filma se očekivalo mnogo više nego što se na kraju dobilo. Nema dramatičnih obrata, nema nekog dubljeg portretiranja likova, već sve ostaje na površnosti odajući zanatsku umješnost svih koji su u njegovom nastajanju učestvovali, ali ništa više. Čak i Hanksova uloga ne zrači nekom ubjeđenošću u to što glumi, pa bi se većom (i boljom) glumom i ulogom mogao imenovati njegov govor prilikom dodjele već prije spomenutog *Oscara*.

U dijelovima izrazito patetičan i bljutav, "Philadelphia" je prototip filma koji će sredovječnu publiku primamiti u kina i na taj način opravdati sva ulaganja u takav projekt. Preostaje da sačekamo nove proizvode na istu temu, a Hollywood će još dugi niz godina patiti i tugovati za režiserima poput Jermana ili Greenawaya. (M.Đ.)

COVER STORY

SILENCE + DEATH =

AIDS